

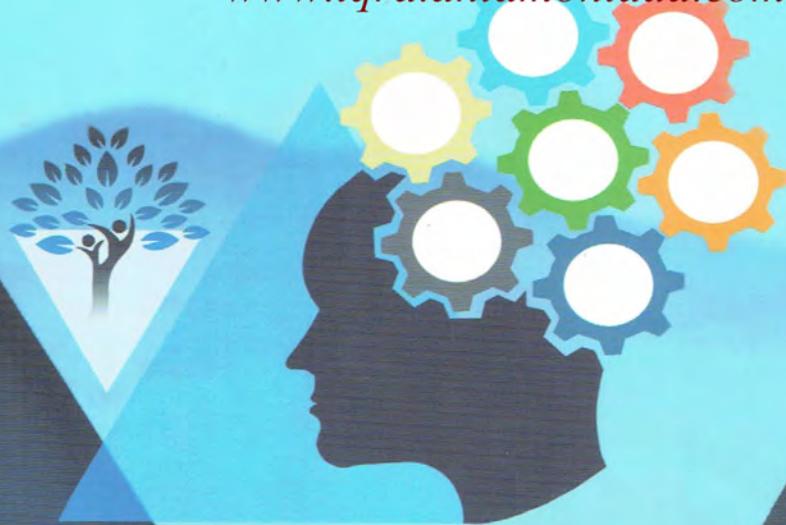
2

چاپا

بتهماين دهونناسيا گشتي

منتدى إقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

بهرهه فکرن
د. عزالدین احمد عزیز

بلاينيكرن
سيف الله على مائي

پنه ماييّن دهرو نناسيا کشتى

ئەف پەرتۆكە:

- ژىلەرەكى زانستى يە بۇ بابەتىن دهرو نناسىي، و ئەف بابەتە ب شىئوھەكى سانامى و بالكىش هاتىنە دىياركرن.

- يا ب مفایيە بۇ قوتايى و ماموستا و ئەولىن ب گارىز پەرومەدە كىرنى رادىن، ھەروەسا يا ب مفایيە بۇ كەسانىن گىرنىگىن دەنە بابەتىن دهرو نناسىي.

ئاملاھە كىرن

د. عزالدين احمد عزيز

زانكۈيا صلاح الدين / ھەولىر

بادىئىكىرن

سيف الله علي ماري

- ❖ په رتوك: بنه ماين دهرو نناسيا گشتى
- ❖ ئاماده كرن: دكتور عزالدين احمد عزيز / زانكؤيا صلاح الدين
- ❖ بادينيكرن: سيف الله على مالي
- ❖ بهرگ: نصرالله هاشم سيتى
- ❖ ديزاينا ناقه روکى: سيف الله على مالي
- ❖ پيداچوونا زمانى: سيار تمر صديق
- ❖ چاپا دووی: 2021
- ❖ چاپخانا: تهران - ئيران
- ❖ تيراز: 1000 دانه
- ❖ ژمارا سپاردنى: D-2136/18/18

PAREZ BOOKSHOP

📞 +964 750 729 6080

👤 Parezbookshop

✉️ Parez.bookshop@gmail.com

📍 دهوك - نافا بازارى - بهرانبهر سينهما نهورفزا

هزار و بيرين په رتوكى دهربىينى ژ په رتوكخانا پاريز ناكەن،
مافن چاپ و بهلاقىرنى بق په رتوكخانا پاريز و خودانى په رتوكى د پاراستى نه.

پىشەگى

هەبۇونا ژمارە كا كىم يان ژى ئەز د شىم بىرەم نەبۇونا ژىلەرىن دهرونناسىي ب زارى بادىنى ئاستەنكىن مەزن د ئىخىتە د رىكاكا ئەوان قوتابىيان ئەۋىن ل پشقا دهرونناسى دەپىنە وەرگىرن ب تايىھتى ل زانكۆيا دەھوك و زاخۆ، ئارمانج ژ فەگوھاستنا ئەفى پىرتۆكى ژ زارى سۆپانى بۆ بادىنى بتنى ئەوه كو بىتە هارىكارەك بۆ ئەوان قوتابىان، و وە كو ژىلەرەكى زانستى بشىن مفای ژى وەربىگەن، سوپاسىيە كا بىن سور بۆ خودانى پىرتۆكى دكتور (عزالدين احمد عزيز) كو مافى فەگوھاستنا وئى دايىه من، زىلەبارى هارىكاريا ئەوى يا بەردهوام د فەگوھاستن و بادىنيكىرنا وئى دا، ھىفيدارم ئەف ژىلەرى زانستى بىتە جەھى مفا وەرگىرنى بۆ قوتابى و خويىنەۋانان.

سيف الله على مايى

پىشەكىيا چاپا پىتىجى

دەرونناسى، وەكۆ زانستەكى پىدىشى و سەردمە رەنگىھەدانا خۇل كشت لايەننىن ژيانى دا ھەبۈويە، وەكۆ لايەننى پەرورىدەي، ئابوورى، سىياسى، كومەلا يەتى، تەنلروستى و چەندىن لايەننى دى، ھەروەسا بۇ چارەسەر كرنا ژمارەكا مەزىن ياكىشە و ئارىشىن كومەلا يەتى يىن تاكى مفا ژئەنى زانستى ھاتىھە وەرگرتىن، وەكۆ پىشەقانەك ژبۇ رېنماكىن و ئاراستەكىرنا ھەزرا مەرقۇ بۇ داھىنلىنى لەممى لايەننىن جودا مفا ژئى ھاتىھە وەرگرتىن، ئەو ژئى ژېبر وى چەندى يە داكو تاكەكە سەكى بەرھەمدار و سودبەخش ئافابكەت.

سەربارى ئەۋى چەندى كۆ ئەف پەرتۆكە چوار جاران ھاتىھە چاپكىن من ب پىدىشى زانى ئەز پىداچوونەكى گشتى ژبۇ ناقەپۇكاكا ئەۋى بىكمە، ئەۋىزى ژېبر وى چەندى يە كۆ ھەنلى د شىان دابىت زانىيارىيەن نوى بىكمە د نافا لايەرەن وى دا، ب مەبەستا وى چەندى پەر مفای بىگەھىنیتە خويىنلەۋانى.

ھەر ژېبر ئەقى يەكى ئەز شىيم د ئەقى چاپى دا چەندىن بابەتەن زىيەبىكمە، ب تايىەتى زىيەكىرنا بەشەكى تايىەت دەربارەي بابەتى (فيئرپۇن و پروسېن وى)، من بزاڭكىن ئەز زانىيارىيەن نوى و ب مفا بۇ كارمەندىن لايەننى پەرورىدە د ئەقى بەشى دا بەحس بىكمە.

سەبارەت بەشىن دىتەر يىن ئەقى پەرتۆكى چەندىن بابەتىن لاوەكى ئېخستىنە دنالا ئەوان بابەتىن كەن دا دەگەل چاڭكىرنا ھەنلەك شاشىيان كۆ ئەو ژئى د چاپىن بەرى هىنگى دا ھەبۈون.

ھىقىيا من ئەو ئەف بەرھەمە بىتە جەھى مفا وەرگرتىن بۇ خويىنلەۋانان، و ئەف بزاڭە بىتە بەشداربۈونەكابچوپىك ژ بۇ دەولەمەندىكىرنا پەرتۆكخانا كوردى د لايەننى دەرونناسىي دا.

ئەم چەند بەحسى مەرۆفى بىكەين ئەم نەشىن بچىنە د ناڭا كويراتىا رەفتارىن وى دا، چونكى مەرۆف د پىكەاتە و رەفتار و پالىلەرىن خۇدا ب بونە وەركى ئالوز دھىتە هەزمارتن، ھەر ئەف ئالوزىا وى بۇ ئەگەر ھەر ۋەكولىنىڭ كا دەربارە مەرۆفى بەھىتە كىرن ئەو ۋەكولىن بىتە جەھى مەنلەھوشى بۇ كارمەندىن لايەن دهرونناسىي.

ئەو بىزافىن د ئەفى پېتۈكى دا ھاتىنە كىرن بىتى بىزافە كە كوب زمانە كى ئەكادىمىي رەفتارا مەرۆفى شەرقى بىكەت، ئەۋۇزى ب رېكا بكارىنانا ژىلەرىن جورا و جور، دىگەل مەفا وەرگەرتى د ئەزمۇنا خۇدا ئەف بوارى دا، من بىزافكىرىنە ب زمانە كى روون و ئاشكرا بابەتان دىيارىكىم دىگەل بەرچاڭ وەرگەرتىن و پاراستنا لايەن زانستى، ئەۋۇزى ژېبر ئەۋىچ چەندى يە ئەمانەتا زانستى بەھىتە پاراستن.

گىرنىكىا ئەفى پېتۈكى د وى چەندى دايە كە ئەف پېتۈكە ژىلەرە كى زانستى يە بۇ بابەتىن دهرونناسىي و ب شىيەيە كى ساناهى و بالكىش ھاتىنە بەرچاڭلىرىن و ل دەمىن نەسىسەن ئەوان مە ئەو تىشتى بەرچاڭ وەرگەرتى كە ئەف بابەتە بىنە جەھى مەفا وەرگەرتى دىن بۇ قوتاپىيەن زانكۆيىن و ماموستايىان و ئەوكەسىن ب كارى پەروەردى رادىن و گىرنىكى د دەنە بابەتىن دهرونناسىي.

ئەف پېتۈكە ھارىكارىيا قوتاپىي دىكەت زانىارىيەن بابەتىن دهرونناسىي ب زمانى كوردى وەربىگەن، چونكى ل دەف مە ھەميان تىشتە كى ۋەشارتى نىنە كو كىشا سەرەكىا قوتاپىيەن ئەڤرۇ ياب زمانى خواندنا ئەوان ۋە گرىيدا يە، كو پرانىا قوتاپىيەن زمانى كوردى ژبۇ خواندنا خۇدا بكاردىئىن، ژېبر ھەندى دەمىن دىگەنە قۇناغا زانكۆيى دى روپەروى ئارىشىيەن زمانى بن، گەلەك جاران ئەف ئارىشە دېيتە ئەگەرى دويىكەفتىن قوتاپىيەن ژ خواندىن و دېيتە ئەگەرى نزىمبۇونا ئاستى ئەوان يى زانستى، راستە ب ھزارەها ژىلەرىن زانستى و ئەكادىمىي ب زمانى عەرەبى و ئىنگلىزى ھەنە، لى ئەگەر ئەم بەراوردىيەكى دىگەل زمانىن دىتە دا بىكەين دىن بىنەن ژىلەرىن زمانى كوردى گەلەك د

كىمن، داكو ئەقى پرتوڭى مفايه كى گشتى بۇ ھەميان ھە بىت من ھەر يازدە بەشىن وى ب شىوه يە كى روون و كورت بەرچاف كرينه.

بەشىن تىكىن يىك دھىت ژ كرنگى و پىناسا دهرونناسى دىگەل زانينا ئارمانجىن دهرونناسى و دىرۋىكا سەرەلدانا وى و بوار و مىتود (رىپاز) يىن زانستى ل دهرونناسى دا.

بەشىن دووئى يا پىكھاتىه ژ كرنگىيا پروسىسا ھەستكىن و زانينا گرنگىيا ئاگەھى (الانتباھ) و زانينا تىكەھشتىنا ھەستى، و جورىن ئاگەھى و زانينا ئەوان ئەگەران ئەۋىن كارتىكىرنى ل سەر ئاگەھا مەرۋى دەن، دىگەل زانينا چەوانىا شاشيان ل (ئىدراكى) دا.

بەشىن سىنى ژى دەربارەي ھەلچوون (انفعال) يە، دىگەل زانينا لايەن ئەن ھەلچوونى و وەرگرتىنا زانياريان دەربارەي ھەفسەنگىيا ھەلچوونى و پەيوەندىيا دناشىبەرا ھەلچوون و پالىمر (دافع) دا، زىلەبارى زانينا تىكەھى زېرەكىا ھەلچوونى و بوجوونان، پاشان من ئامازە ب بابهەن پالىمرى (الدافعية) و جورىن وى دايە.

بەشىن چوارىي پىكھاتىه ژ بابهەن بيرئىنان و ژىيرىرنى (التذكرة والنسيان) و تىدا تىكەھى بيرئىنانى و جورىن وى دياركىينه، پاشان من ئامازە ب بوجوونا مەعرىفى بۇ بيرئىنانى و ئەو هوکارىن كارتىكىرنى لى وى دەن كريه، پاشان من بەحسى بىر و بوجوون و بىردىزىن وى كريه، پاشان من دەرئەنجامىن قەكولىنەن وى دياركىينه.

بەشىن پىنچى بەحسى تىكەھى فيربوونى و مەرجىن وى كريه، دىگەل دياركىنا بىردىزىن وى، ھەروەسا د ئەقى بەشى دا من گرنگىيا دهرونناسى ژېق ماموسىتىيان دياركىيە، زىلەبارى دياركىنا شىوازىن سەرەدەرىكىرنى دىگەل قوتابيان، ئەۋىزى ژېر ئەۋىزى چەندى يە داكو سەركەفتى د كارى خۇ دا ب دەستفە بىن.

ل بەشى شەشى دا من ل سەر تىكەھى جىاوازىن تاكەكەسى (الفرق) ئاخفيتىه، من گرنگىيا ئەقى بابهەن و جورىن جىاوازىيان و ئەگەرەن دېنە

هوکارى هەبۇونا جىاوازىيان دنابېردا مەۋقان دا دىياركىرىنه، وەك نموونەيەك بۇ ئەفان جىاوازىيان من تىڭەھى (بىرتىزى - الذکاء) و ئاستىن وى دىياركىرىنه.

ل بەشىن حفتىن دا من ئامازە ب بابەتى كومى (الجماعة) و كارتىكىرنا ئەۋى دايىه، من بەحسى پىڭەھاندىنا كومەلايەتى (التنشئة الاجتماعية) و ئاراستان (الاتجاهات) و چەوانىا دروستبۇونا ئەوان و هوکارىن لاوازى و بەيىزبۇونا ئاراستان كريي، و ل دووماهىا ئەقى بەشى من ئامازە ب تىڭەھى دەمارگىرىمى و ئاراستىن وى دايىه.

ل بەشىن هەشتىن دا من بەحسى چەوانىا دروستبۇونا پەيوەندىيەن كومەلايەتى كريي، پاشان من بەحسى قۇناغىن دروستبۇونا پەيوەندىيەن كومەلايەتى كريي، زىلەبارى بەردهوامبۇون و تىڭچۈونا پەيوەندىيان ل دەف مەزنان.

بەشى نەھى پىڭەتى كەسايەتى (الشخصية) و بىردوزىن وى، پاشان من ئامازە ب هوکارىن دروستبۇونا كەسايەتىن و تىڭەھى كەسايەتىا ساخلىم دايىه.

ل بەشى دەھى دا من بەحسى ساخلمىيا دەررۇنى و تايىەتمەندىيەن كەسايەتىا دەررۇنى ساخلىم و نەخۆش كريي، پاشان من بەحسى تىڭەھى ململانى (صراع) و بىن ئومىدىيەن كريي، زىلەبارى دىياركىرنا مىكانزىماتىن بەرگىریا دەررۇنى، ل دووماهىا ئەقى بەشى من ل سەر بابەتى خۆكۈشتىن و ئەگەرىن وى ئاخختىيە.

بەشى يازدى پىڭەتى كەسايەتى نەخۆشىيەن دەررۇنى و ئەگەرىن وى، پاشان من ئامازە ب ژمارەكا نەخۆشىيەن دەررۇنى كريي.

ل دووماهىي ئەز ھېفيدارم ئەف پرتوڭكە بىتە ژىلدەرەكى ب مفا بۇ ھەر
كەسەكى ئەقى پرتوڭكى بخويينىت.

عزالدین احمد عزيز

ھولىغ - 2014

ئاڭەرۆك

بابەت	پىشەكى	ئاڭەرۆك	بىندىلىكى
3			
5			
11			
			دەرونناسىي وەكۆ زانستەكى پىلدۇنى
22			
24			پىناسا دەرونناسىي
26			ئارمانجىن دەرونناسىي
28			دىرىۆكا سەرھىلداна دەرونناسىي و پىشکەفتا وى
30			لايەنىن دەرونناسىي
38			قوتابخانىن دەرونناسىي
38			قوتابخانا رەفتارى
39			قوتابخانا مەبەستدار
39			قوتابخانا شروقەكرنا دەروننى
39			قوتابخانا مەعرىفى
40			قوتابخانا مرۆڤايەتى
40			قوتابخانا جشتالىت
41			رەلياز و مىتودلەن ئەكۈلىنان د زانستى دەرونناسىي دا
42			سۇد و مفایىن چەندىن رەليازلەن زانستى
43			مىتود و رەليازا ھزركرنا ناخوئى (التأمل الباطنى)
44			رەليازا دويچچۈونى (ئەكۈلىنا درىزخايىن و پانى)
45			مىتود و رەليازا تېيىنېكىرنى

میتد و ریازا کلینیکی

ریازا تاقیکردنی

بەشی دوروی

46

47

50

50

51

52

56

59

59

60

61

64

65

68

ھەستەوەر و ئىدراك

دۇرازەيا ھەستەرەننى

گرنگىيا پرۆسەيا ھەستەرەننى

جورىن ھەستەوەران

ئىدراك (الادراك – Realization)

ئاڭەھى و ئىدراكا ھەستى

گرنگىيا ئاڭەھىن و ئىدراكا ھەستى

جورىن ئاڭەھىن

ئەگەرلىن ئاڭەھىن

ئەگەرلىن كېمبۇون و بىرالەبۇوتا ئاڭەھىن

ياسايىن رىكخىستتا ئىدراكا ھەستى

خەلەتى و شاشىا ئىدراكىن

بەشى سىچى

72

74

77

78

81

82

82

83

پاللەر چىھە؟

كارلىن پاللەرى

جورىن پاللەرى

پىندۇقى و پاللەرىن مەرۋەقى

مەرۋەق و پاللەرى نەستى (الدافع اللاشموري)

ھەلچۈون (الانفعال)

پىناسا ھەلچۈونى

لايەنەن ھەلچۈونى

84	ئەركىن ھەلچوونى
86	جىاوازى دنابىرا ھەلچوون و عاتىقى دا
88	ھەفسەنگىا ھەلچوونى
91	بىردىزلىن ھەلچوونان
91	بىردىزلا (جېمىس لانج)
92	بىردىزلا (كانون - بارد)
92	بىردىزلا دوو فاكتىران (شاشتىر)
93	بىردىزلا لۇدۇ
94	زىريما ھەلچوونى
99	پەيوەندى دنابىرا ھەلچوون و پالىدران
100	ھەلچوون و نەخۆشىيەن دەرۇونى
بەشىن چارى	
101	بىرئىنان و زىبىرچوون
102	بىرئىنان
103	جورلىن بىردانكى (الأنواع الذاكرة)
103	بىردانكى ھەستى (الذاكرة الحسية)
104	بىردانكى كورتە ماوه (ذاكرة قصيرة المدى)
106	بىردانكى درىزە ماوه (ذاكرة طويلة المدى)
108	بۈچۈونا مەعرىفييان ل دور بىرئىنانى
108	نمۇونا (ئەنتكسون - شفرىن)
111	نمۇونا (ووف - نورمان)
112	ئەو ئەگەرىن كارتىكىرنى لىسىر پادى بىرئىنانا مە دىكەن
112	ئەگەرىن خودەمى (اسباب الذاتية)

113	ئەگەرلەن بابەتى
114	زېيرچوون و ئەگەرلەن وئى
115	بىردىزلىن زېيركىرنى (نظريات النسيان)
116	بىردىزا پشتگوهە ھاقىقىنى و ئەستادانى (الاهمال والضمور)
116	بىردىزا تىكەلبوونى و رىڭىرتىنى
117	بىردىزا داڭىرنى (الكتب)
117	مفايىن زېيركىرنى
118	دەرىئەنجامىن قەكولىنان دەربارەي (بىرئىنان و زېيرچوونى)
پەشىن پىشىجى	
122	قىرپۇون چىھە؟
122	مەرجىن قىرپۇونى
123	بىردىزلىن قىرپۇونى (نظريات التعلم)
123	أ- بىردىزا باقلۇقى (قىرپۇونا مەرجى)
125	ياسايىن قىرپۇونا مەرجى
128	ب- بىردىزا (سکىنەرلەرى)
129	تىكەھىن سەرەكى يىن بىردىزا سکىنەرلەرى (مەرجداريا كىردارى)
130	خاشتە يىن پاداشتى (جداؤل التعزيز) ل دەف سکىنەرلى
132	ت- بىردىزا (ثورندايىكى)
133	تاقىكىرنا ثورندايىكى
133	بىروكا ثورندايىكى
133	گرنگىتىن ياسايىن تاقىكىرنا ثورندايىكى بۇ شرۇفە كىرنا پرۆسە يا قىرپۇونى
135	جىيەجىكىرنا بىردىزا ثورندايىكى د نافا بولا خواندىنى دا

136	ث- بیردوقزا جشتالت
136	تاقیکرنا کوهله‌ری (عه‌قلیه‌تا مه‌یمینکی)
137	دهره نجامین تاقیکرنا کوهله‌ری
138	مرجین هست تیزین (استبصار - Clairvoyance)
139	تاییه تمدنین پروسیدا هست تیزین (استبصار - Clairvoyance)
140	جیه‌جیکرنا بیردوقزا (کوهله‌رای د نافا پولا خواندنی دا
141	دعروتناسی و پروسه‌یا فیکرکنی
141	ئەرئ دعروتناسی بۇ پروسه‌یا پەرومدى یا گرنگە؟
143	دعروتناسی و بىرلەن ماموستاي
145	با بهتىن سەرەکى يىن دعروتناسى د چارچوقھىن پروسه‌یا پەرومدى
147	پەيم و ئارمانجىن پەرومدى يىن ماموستاي
149	ماموستائى يىن ئەزمون و ئەو ئارىشىن رو به روی وى دېن
151	ماموستا و ھونەرئ بىرلەبرنا پولى
155	مرجین ماموستائى سەركەفتى
157	قوتابىي و ئەگەرلەن رەفتارا نەجوان
160	بنه‌مایین سەرەکى يىن كونترۆلكرنا پولى ل دويىف دىتنا (درىكۈرۈز)اي

بەشى شەشى

164	جيوازىيەن تاكەكەسى (الفرق الفردية)
165	يىناسا جيوازىيەن تاكەكەسى
165	چەند راستىيەك ل دور جيوازىيەن تاكەكەسى
167	كىرنگىا دياركىن و ئاشكراكىن جيوازىيەن تاكەكەسى

169	ئه گرلین جیاوازین تاکه که سی
170	پیشانا جیاوازین تاکه که سی
171	دیار دین کشتی یېن جیاوازین تاکه که سی
171	جیاوازیا جهسته و هسته
173	جیاوازیا هزری و عقلی
175	که سی ژیر و بیرتیز کی یه؟
176	بیرتیزی چیه؟
176	پیشانا بیرتیزی
178	جیاوازی د ثامدې باشی و شیانان دا
180	جیاوازی د رهفتار لین کومه لا یه تی دا
به شم سحد فتنی	
183	کوم (الجماعه)
184	پیناسا کومن
184	تایله تمهندین کومن
185	گرنگیا کومن بُو (تاکی و کومن)
187	بدلکه یېن پیشانا ټیکر تنا کومن
188	ئه گرلین نزیکبونون و دویر که فتنی د ناقا کومن دا
189	پیکه هاندنا کومه لا یه تی (التنشة الاجماعية)
192	ثو فاکتھر لین کار تیکر نن ل سمر پرو سه یا پیکه هاندنا کومه لا یه تی دکن
192	روش نبیری
193	کار تیکر نا خیزانی
194	کار تیکر نا قوتابخانی
195	کار تیکر نا هفلاں

196	دەزگەھىن راگەھاندىن
197	پەرسىگەھ
197	ئاراستىن دەرۇونى (الاتجاهات النفسية)
198	پېتاسا ئاراستىن دەرۇونى
199	ئەگەرلىن دروستبۇونا ئاراستىن دەرۇونى
202	كلىرى ئاراستەيان
203	پېتكەھاتىن ئاراستەيان (مكونات الاتجاهات)
204	پېتگاھىن دروستبۇونا ئاراستەيان
205	كۆھورىنا ئاراستىن دەرۇونى
207	ئەگەرلىن كۆھورىنا ئاراستىن دەرۇونى ب ساناهى د ئىخەن
207	ئەگەرلىن كۆھورىنا ئاراستىن دەرۇونى ب زەھمەت د ئىخەن
208	دەمارگىرى

بەشىن ھەشتىن

216	پەيوەندىيەن كومەلايەتى
217	چەوانىيا دروستبۇونا پەيوەندىيان دنابىھرا مەزنان دا
218	نزيكى
219	دۇوبارە دىتىن
220	لىكچۈون (التشابه)
222	بالكىشىيا چەستەي
223	ئارمزووپىن ھەقبەش
224	شارمزايى
225	بەردهوامبۇونا پەيوەندىيان دنابىھرا مەزنان دا
225	بىرددۇزلىن تايىت ل دور ئەگەرلىن بەردهوامبۇونا پەيوەندىيان

		داناقبهراء مهزنان دا
225		بیردۆزا مورستین (قوناغین په یوهندیئ)
226		بیردۆزا ئالوگوريا كومەلايەتى
226		بیردۆزا دادپەرەوەرىئ
227		بیردۆزا بايولۇزىا كومەلايەتى
228		رولى وەكەھى و لېكچۈونى د بەرەۋامبۇونا پەيوهندىيان دا
229		تىكچۈونا پەيوهندىيان دناناقبهراء مهزنان دا
229		بیردۆزلىن تاييدت ل دور تىكچۈونا پەيوهندىيان دناناقبهراء مهزنان دا
229		بیردۆزا (لى 1984)
230		بیردۆزا (دك 1988)
232		بیردۆزا (رازىيەلت 1987)
بەشىن نەھى		
236		كەسايەتى
238		بیردۆزا (فرويداى)
242		بیردۆزا (يونگاى)
244		بیردۆزا (ئەدلەرلەرى)
247		بیردۆزا (سکىنەرلەرى)
249		بیردۆزا (لاقنچەرلەرى)
251		بیردۆزا رامانى (فيكتور فرانكل)
253		فاكتەرلىن دروستبۇونا كەسايەتى
253		فاكتەرلىن جەستەتى
254		فاكتەرلىن دەرونى
254		فاكتەرلىن كومەلايەتى

254	كەسايەتىيا ساخلىم
بەشىن دەھىن	
260	ساخلمىدا دەروننى چىد؟
261	رەيازىلەن ساخلمىدا دەروننى (مناھج الصحة النفسية)
261	رەيازا گەشىپى (المنهج النمائي)
261	رەيازا پارلىزگارىيكتەرنى
262	رەيازا چارەسىرىپى (المنهج العلاجي)
262	تايىەتمەندىيەن پىروسىدا ساخلمىدا دەرۇوونى
263	كەسى دەرۇوون ساخلىم كى يە؟
264	كەسى دەرۇوون نەخۆش كى يە؟
265	ملەمانلىتىيا دەرۇوونى (صراع النفسي) و جورلىن وى
266	بىن ئومىدى و ئەگەرلىن وى
267	شىواز و ميكانزمىن بەركىتىيا دەرۇوونى
267	شىوازلىن ھەستى
269	شىوازلىن نەستى
270	نەگۈنچانىن
271	نەگۈنچانىن و دىاردىلەن وى
272	خۆكۈشتن
بەشىن يازدى	
278	نەخۆشىيەن دەرۇوونى
278	پېتاماسا نەخۆشىيەن دەرۇوونى
279	ئەگەرلىن پەيدابۇوتا نەخۆشىيەن دەرۇوونى
279	ئەگەرلىن رەلخۆشكەر
279	ئەگەرلىن بەھىز كەر
279	ئەگەرلىن ئېكىسىر

280	جورلىن نەخۆشىئىن دەرۇونى
282	چەند نمۇونەك ژ نەخۆشىئىن نىۋەرۆسسى (عصابىي)
282	نەئارامى (قلق)
282	پېتاسا نەئارامىنى
283	جورلىن نەئارامىدا دەرۇونى
284	جىاوازى دنابىھرا نەئارامى و ترسىن دا
285	ئەگەرلىن نەئارامىنى
285	لايەنن نەئارامىنى
286	خەموكى (الاكتاب)
287	ئەگەرلىن خەموكىنى
290	جورلىن خەموكىنى
290	چارەسەريя خەموكىنى
291	وەسواىس
292	جورلىن ھىزا وەسواىسى
293	ئەگەرلىن نەخۆشىا وەسواىسى
293	چارەسەريя نەخۆشىا وەسواىسى
294	شىزۆفرىنيا
296	ئەگەرلىن نەخۆشىا شىزۆفرىنييائى
296	جورلىن نەخۆشىا شىزۆفرىنييائى
297	چارەسەريя شىزۆفرىنييائى
298	پاشقەمانا عەقلى (التخلف العقلى)
299	ئەگەرلىن پاشقەمانا عەقلى
300	جورلىن پاشقەمانا عەقلى
303	لىستا ۋىلەنەران

بەشى ئېكىن

ئارمانجىن ئەقى بەشى.

د ئەقى بەشى دا يېشىنى دەھىتە كىرن
خوتىندەقان ئەقان زانىارىيان بىلەستقە بىنیت:

زانىنا گىرنىڭيا دەرۇنناسىسى.

- دىياركىرنا يېنناسا دەرۇنناسىسى.
- زانىنا ئارمانجىن دەرۇنناسىسى.
- دىياركىرنا دىرۋۆكا سەرھىلداانا دەرۇنناسىسى.
- زانىنا بوارىئن دەرۇنناسىسى.
- دىياركىرنا پېيازىئن زانستى ل دەرۇنناسىسى
دا.

دەرونناسىي وەكۆ زانستەكى پىندىنى

دەرونناسىي وەكۆ ھەمى زانستىن دىتىر يا پىندىھى ھەمى كەس خۇ تىدا شارەزا بىكەن، چونكى ئەف زانستە بۇ ھەمى قۇناغىيەن ژيانا مروقى يا پىندىنى يە و د ھەمى باردوخىن ژيانى دا مەقا ژى دەھىتە وەرگىرن، و ھەروەسا ئەف زانستە ئەكولىيەن ل سەر رەفتارىن مروقى دىكت و ب شىوه يەكى زانستى بەرسقى چەندىن پرسىارىن تايىھەت ب رەفتارىن مروقى د دەت.

ھەر وەكۆ ياخىرىدا د بوارى دەررۇونى دا چەندىن پرسىار ھەنە بەردهوام ئەف پرسىارە دەھىتەكىن و مروف بەردهوام بىزاقى دىكت بەرسقى ئەوان پرسىاران بىلەستە بىنیت، ژ ئەوان پرسىاران: ئەمرى ئىلىمەرى رەفتارا مروقى ژ كىفە پەيدادىيت؟ ئەمرى عەقل كۈنترولى ل سەر مروقى دىكت يان ھەست و سوز؟ ئەرى مروف بەندى حەز و ئارەزووپىن خۆيە يان مروف بونەوەرەكى ئازادە و د شىت ب ئازادانە بىريارى بىلدەت؟ چەوا مروف فيرى زانيارىن نوى دىت و ج رېك ژبۇ فيربوونى ياكارىگەرە؟ بوجى د ھنەدەك كاودانان دا ھەلچوون (انفعال) بۇ ھنەدەك كەسان دروست دىت و تۆرەدىن و ھنەدەكىن دىت دەمان كاودان دا ھىچ جورەكى ھەلچوونى ل دەف پەيدا نابىت؟ ئەرى ئەم دى شىئىن كۆنترولا ھەلچوونىن خۇ بىكەين يان ژى ئەو بەشكە ژ كەسايدىيا مە و ئەم نەشىئىن بگوھورىن؟ ئەرى مروف پىندىنى ھەلچوونان ھەيە؟ ئەگەر بەرسق ب (بەلى) بىت، تا ج رادە مروف پىندىنى ھەلچوونى يە؟ بوجى ھەست و سوزىن مە ژ كەسەكى بۇ كەسەكى دىت دەھىتە كۆھورىن؟ واتە بوجى مە ھنەدەك كەس خوش دەقىن و ھنەدەك كەسىن دىت دېنە ئەگەرى بىزاريما مە؟

بوجى ھنلەك جاران پەيغەك دى بىتە ئەگەر ئەم وەستىانا خۆ ھەمى ئېرىپكەين و ئەم
ھەست ب دلخوشىنى بکەين؟ بوجى ھنلەك دياردىن دەوروپەرىن مە دى سەرنجا مە
زېۋ لايى خۆ راکىشىت جوداتر ئەنلەك دياردىن دىتىر؟

ئەرى ھنلەك ئەگەر ئەنلەك تايىھەت
ھەنە وە ل مە بىكەن چەند ھېمایىھەك بىنە
ئەگەر سەرنجا مە زېڭەتىر زېۋ لايى خۆ
رابكىشىت پىتە ئەنلەك ھېمایىن دىتىر؟
بوجى ئەم زانىارى و پىزانىيان ئېرىپكەين
و پاشى چەوا بىرا مە دەھىتە ئەوان
زانىارى و پىزانىيان؟ ئەف پرسىارە و
چەندىن پرسىارىن دى دەھىنەكىن و زانىيەن دەرروونى بزاڭى دىكەن بەرسقە كا زانسى بۇ
ئەقان پرسىاران بىلەن، و بۇ ئەقى مە بىستى ئەمارە كا بوجۇونىن جودا ھاتىنە ھەبۈونى،
كەوھەر بوجۇونەك پىشكە كا بەرسقىن ل دەف خۆ د ھەلگرىت.

داكۆ ئەم پىتە ئەوان تەوران بىزانىن ئەۋىن دەرونناسى گىرنگىي پى د دەت ئەم
دشىن ب ئەقى شىوهى دىياربىكەين:

- 1- رەفتارىن مەرۋى و جورىن وى.
- 2- ھەلچوون و ھەست و سوزىن مەرۋى.
- 3- پروسىن عەقلى وەك ئىدراك و ئاگەھ و ھزرکرن.
- 4- (بىرتىزى - الذكە) ب ھەمى شىوازىن خۆفە وەك شىوازى كاركىنا شىياتىن عەقلى.
- 5- جىاوازىن تاكەكەسى.

- 6- په یوهندیا تاکی دګډل دهورو بران و کارتیکرنا دنافبردا ئهوان دا.
- 7- گډه و وړارا دهروونی ل قوناغیں جودا جودا دا.
- 8- ساخله میا دهروونی، و کیشہ و ئاریشیں دهروونی.
- 9- لایه نېن پراکتیکی یېن دهروونتاسی د بواری پهرو مردھی و ب ریشه برن و شهر و هونه ر و تاوان و نوزداری دا.
- 10- لایه نېن داهینان و پهره پیدانا تاوانان.

پیناسا دهروونتاسی :

په یغا دهروونتاسی ژ په یغا (Psychology) هاتیه کو ئهوزی ژ دوو په یقان پیک دهیت. Psych رامانا روح یان دهروون دهیت، و په یغا Logy رامانا څه کولينا زانستی (زانست) دهیت، و اته Psychology ب رامانا (زانستی دهروونی) یان (زانستی روحی) دهیت.

ئدګه ر ئم ته ماشهی ژیلمرین دهروونتاسی بکهین دی چه ندین پیناسین جیواز بینین، ئهف پیناسه دیارترین و ساده ترین پیناسه يه ((دهروونتاسی ئه و زانسته یې ره فتارا مرؤفي د خوينيت)) بهلې ئهف پیناسه بتشی لایه نه کې دهروونتاسین بخوقة دګريت، ئهوزی لایه نېن ره فتارا مرؤفي يه، ژېر هندي ئم نه شین وه کو پیناسه يه کا گشتگير پشتې مستنى ل سېر بکهین.

پشتى يېشكەفتنا زانستى دەرونناسىي چەندىن گوھورانكاري ب سەر يېناسا وئى هاتن و ژ دەرئەنجامى ئەقى چەندىن يېناسىي نوي بۇ دەرونناسىي هاتن ژ ئowan: دەرونناسى (ئەو زانستىيە قەكولىنى ل سەر رەفتارا مروقى دىكت كۆئەف رەفتارە ژ دەرئەنجامى تىشىن ئازىزىنەر (مشير) يەيدادىن و ل دويف پرۆسەن مەعرىفي و ئەزمونان دىگرىت) و ئەم د شىئىن ب ئەقى شىوهى يېناسا دەرونناسىي دىاربىكەين:

دەرونناسى

بىللەت دەرونناسى وەك زانستىكىن دەھىتە هەزىمارتن چۈنكى شىوهيدىكىن رىيختى ژېۋىتىسىنەرن و وەسفىكەن و يېشىنىڭىن و شرۇقەكىندا رەفتاران دەھىتە بىكاردىغان.

رەفتار ئowan ھەمى بەرسىدانان ب خۇقدىگەرىت ئەوين مروقى د کاوداتىن جودا جودا دەربرىنى ئى دىكت.

پەرىشان ژ ئowan ھەمى چالاکىيان يېڭى دەھىت ئەوين ژ دەرئەنجامى تىشىن ئازىزىنەر يەيدادىن، دىيت بەرسىدان يالقىنى بىت يان ئاخىتن يان ھەلچۈن بىت.

ئازىزىنەر ژ ھەمى ھوكارىتىن ناقخۇرى و دەرهەكى يېڭى دەھىت يان دى بىت پەشىقان بۇ چالاکىين مروقى يان ژى دى چالاکىين مروقى راوهستىتىت، ئازىزىنەر دوو جورن : 1- دەرهەكى 2- ناقخۇرى (سىيولۇزى - دەرروونى).

پرۆسەن عەقل : يېڭى دەھىت ژ شىائىن ھىزى و ھەست و سوز و ياللىمەرىن مروقى، زېنەبارى ئەوئى چەندىن كۆكمەتلىك دىتىر ئەقان پرۆسەن عەقللى تابىنلى ئى ئowan د راستىن دا ھەبۈونا خۇھە يە.

نەخشى ژمارە (1) شرۇقەكىندا يېناسا دەرونناسىي

ئارمانجىن دهرونناسىي :

وەكى ھەمى زانستىن دىتىر دەرۋونناسىي ئى چار ئارمانجىن سەرەكى ھەنە،
ئەۋزى پىڭ دەھىن ئە:

1- تىڭەھشتى رەفتارى و شۇققەكرنا ئەۋى/ واتە وەسفىرىنى دىاردە يارەتلىرىدا مەۋھى ب
شىوه يەكى ھويىر، ئەۋزى بىرىكىا پرسىيارا (چەوا؟).

2- دەستىشانكرنا ئەگەران/ واتە ئەگەرلەن ل سەر ئەگەرلەن دروستبۇونا دىاردادا رەفتارى
دەكتە، ئەۋزى بىرىكىا پرسىيارا (بوجى؟).

3- يېشىنىكىرن/ واتە ئەم يېشىنىا
دەرئەنجامىن ئەقىن رەفتارى بىكەين، دى ج
ھىتە رويدان؟ ئەم يېشىنىكىرن ئى دى ل
سەر بىنەمايى تىڭەھشتىن و دەستىشانكرنا
ئەگەران بىت.

4- كوتىرولىكرنا رەفتارى/ واتە زالبۇونە ل سەر ئەۋى رەفتارى ئەوا ئەم كار ل سەر
دەكەين و ب شىوه يەكى راست و دروست ئاراستەبکەين، بونمۇونە:

نەخشى ژمارە (2) نموونەك ل سەر ئارمانجىن دەرونناسىيى

دېرۆکا سەرھلدانا دەرونناسىي و يېشىكەفتا وي:

كەشەكىرنا دەرونناسىي د چەند قۇناغان دا دەربازبۇويە، ئەۋەزى ب ئەقى شىيۇي ل خوارى:

1- ل دەستېتىكا سەرھلدانا خۆ دا دەرونناسى وەك زانستىن دى بەشكى بۇو ژ فەلسەفى و ل دەف فەيلەسوفىن يۇنانى ب زانستى (روحى) د ھاتە ھېمارتن، ژ نافدارلىرىن فەيلەسوفىن يۇنانى (سوقرات و ئەفلاطۇن و ئەرسىتى) بۇون.

SOCRATES

أ- سوقرات (470 - 399 پ.ز.)

فەيلەسوفەكى يۇنانى نافداربۇو، كو فەلسەفە ژ ئىسمانان ئىنا سەر پۇيى ئەردى، ئەۋەزى بىرىكاكوتا خۆ يَا نافدار (خۆ بىتاسە)، سوقرات ماموستايى ئەفلاطۇنى بۇو، فەلسەفا وى ب (الاًدري- نازانىم گەر) يَا بەرنىاسبۇو، جەھى ئاماڭى يە كو سوقراتى ھىچ بەرھەممەكى ئىشىسى ل دويىف خۆ نەھىلە بۇو، و ھەمى

ئەۋازىيارىتىن تايىمەت ل سەر ئەقى فەيلەسوفى ئەمۇيىن بىرىكاكەفلاطۇنى هاتىنە نەفيىن، ئەفلاطۇن نافدارلىرىن قوتابىي وى بۇو، ئەمۇي د پەرتۆكاكا خۆ دا (كومارا ئەفلاطۇنى) ئاماڭى ب سوقراتى د دەت.

ب- ئەفلاطۇن (427 - 347 پ.ز.) ل دويىف بوجۇونا ئەفلاطۇنى دوو جىهان ھەنە (جىهانا نموونى - جىهانا ھەستان)، ھەروەسا وى وەسا دەپتى كو دەرۈون و جەستە دوو تىشىن ژىيەك جىاوازان و ھۈزۈن مەرۆقى كارتىكىرەكە مەزىن ل سەر رەفتارا مەرۆقى ھەدە، ھەروەسا ل دويىف بوجۇونا ئەمۇي سى جورىن دەرۈونى ھەنە: (دەرۈونى تۆرە

دەرۈونى شەھوانى، دەرۈونى عاقىل) ئەف ھەرسى جورىن دەرۈونى ب عەرەبانەكى وەسفىرىيە كو دوو ھەسب ئەقى عەرەبانى رادكىشىن، ئەوى (دەرۈونى عاقىل) ئەو كەسە بىچ ئەقى عەرەبانى پالدىدەت، لى دەرۈونى (تۆرە و شەھوانى) ئەو ھەردۇو ھەسپىن

ج- ئەرسىز (384-322 ب.ز)/ ل دويىش بوجۇونا ئەرسىز دەرۈون و جەستە دوو تاشتىن ژىلک جودا نىشن و ب يەيكمەركى وەسفا دەرۈونى كرييە، جەستە ئەو ماددىيە ئەوى يەيكمەرى ژى دروست دكەن و وىتىن يەيكمەرى دەرۈونە، دەرۈونى ژى سىن كار ھەنە، بىرىكا كارىن ئەوان جىاوازى دنابېرا ئەوان دا دروست دېيت، ئەوزى ب ئەقى شىۋى ل خوارى:

1- كارى خوارنى (مروف - گيانەوەر - داروبار و پرووهك تىدا د بەشدارن).

2- كارى لفین و هەستكىرنى (مروف و گيانەوەر تىدا د بەشدارن).

3- كارى ھزركرنى (تايىەتە ب مروفان قە).

د- دىكارت (1596 - 1750 ز)/ دىكارت ب دامەززىنەرى فەلسەفا نوى دھىئە ھەزمارتىن، ئەوى وەسا دېيت كو جىاوازى دنابېرا عەقل و جەستەي دا ھەيە، ھەروەسا ئەوى جىاوازى تىخستە دنابېرا رەفتارا مروفان و گيانەوەران، رەفتارا گيانەوەران وەكى (كارى ئاميرەيە) لى رەفتارا مروفى دى ل سەر ھەست و سوز و ئىدراكى و ھەلچووننان بىت، ئەوى وەسا دېيت كو عەقللى مروفى بەشكى ماددىيە دنافا مىشكى مروفى دا ل نافەراستا سەرى مروفى يە دېزىنى (ارزىنەرا صنوبەرى)، شىوازى قەكولينا دىكارتى

ل دەرونناسىي دا رېبازا هزركرنا نافخوئى (التأمل الباطنى) يە.

ھـ- داروين (1809 - 1889 ز) / داروينى د بىردوزا خۇ دا ئامازە ب ھەبۇونا پەيوەندىيەكە بھىز دنابىدرا مروقى و گيانەورى دا كريه، ژېر ھندى برىكاكە كولىنى ل سەر رەفتارىن گيانەوران ئەم د شىئىن كەلەك رەفتارىن مروقان شرۇقەبکەين، و نافدارترىن پەرتۆكىلىن داروينى پەرتوكا (اصل الانواع) بۇو.

و- ولیم فونت (1832 - 1920 ز) / ب

دامەززىتەرى دەرونناسىي دەيتە ھەزارتن، ئىكىم تاقىگەها دەرونناسىي ل زانكۆيا (لايىزك) ل ئەلمانيا دامەززاند، ئوڑى ل سالا 1879 ز، و تاقىكىرىتىن وي ل سەر ھەستەوران و پىشاندا دەمى قەكەراندىنى (زمن الرجع) بۇو، واتە ئەم ماوى پىدىفە يى بەرسىدانا كەسەكى ژبۇ ئازىزىتەرەكى دەرەكى (مشير الخارجى).

لايەنن دەرونناسىي :

ل دەستپىكىا ھەبۇونا خۇ؛ دەرونناسى وەكۈ زانستەكى سەربخۇ ب دەرونناسىا گشتى د ھاتە نىاسىن، ب شىۋىيەكى گشتى قەكولىن ل سەر ھەمى لايەنن گرنگ د ھاتە كىن، لى پىشىتى پىشىكەفتى زانستى دەرۈونى چەندىن لق و لايەنن جىاواز بخۇقە كىن، ژېر ھندى ب (زانستىن دەرۈونى) ھاتە نىاسىن، ب شىۋىيەكى گشتى ئەم د شىئىن دەرونناسىي ل سەر چەند لايمىن و بوارىن جودا جودا دىاربىكەين:

ئىكىم : لايمىن تىورى (النظري) :

1- دهرونناسيا گشتى / قەكولىنى ل سەر ئەوان جالاكيان دكەت ئەۋىن مەرۆف ھەمى تىدا ھەۋىشىك بن وەكى (ھزرىرن، فيرىپۇون، ھەلچۇون (انفعالات)، و ئىدراك)، ب شىۋەيەكى گشتى ل سەر بابهاتان د ئاخقىت و ھەر لەككى ئەفى لايمىن دىتىرى يىن دهرونناسىنى ڑى دروست دىن.

2- دهرونناسيا گەشەكرنى / ئەف لايمىن قەكولىنى ل سەر گەشەيا مەرۆفى دكەت دەڭەل تايىھەنمەندى و پېدىفيەن ھەر قۇناغەكى ژ قۇناغىن ژىيى مەرۆفى، دەڭەل دەستىشانكىرنا بندمايىن گەشەكرنى د ژيانا مەرۆفى دا، ئەف لايمىن ژى ژ ئەڤان بابهاتان يېڭى دەھىت:

- دهرونناسيا زارۇكى.

- دهرونناسيا سەنلىھى.

- دهرونناسيا مەزنان (پېڭەھشتىان).

- دهرونناسيا دان عەمەران
(ناقسالقەچۈويان).

3- دهرونناسيا كومەلايمى / قەكولىنى ل سەر پالىدەرىن كومەلايمى يىن تاكى د نافا كومەلى دكەت، و چەوانىا كارلىكىرنا (تفاعل)، تاكى ل سەر كومەلا خۇ و كومەلىن دىتىر، ژ نافى وئى يادىارە كو دهرونناسيا كومەلايمى ئەو زانستە يە قەكولىنى ل سەر دوو لایانان دكەت ئەۋىزى: (دهرونناسى) ژ لايمىن و (كومەلتاسى) ژ لايمىن دىتىر.

- دهرونناسيا كومەلايمى كىنكى ب ئەڤان بابهاتان د دەت،

- گەشە و وەرارا دەرروونى يادى كومەلايمى.

- پېڭەھاندىدا دەرروونىا كومەلايمى و كارلىكىرنا كلتورى ل سەر يېكىئىانا كەسايەتىا تاكى.

- كارلىكا كومەلايەتى (تفاصل اجتماعى) و كارتىكىرنا تاكى ل سەر كومەلى و كارتىكىرنا كومەلى ل سەر تاكى.

- ئاراستە و سەركىدايدىتى و هەفالىنى و دەمارگىرى و بەها و پایا گشتى.

4- دهرونناسيا نەمرۆشىيان (نەئاسايىان) / ب شىوه يەكىن گشتى دهرونناسى گرنگىيى ب كەسىن ئاسايى (نورمال) دەت، كو ئەو كەسەن ئەۋىن زۇرىنەيا كومەلگەھى پىڭ دېئىن، زىلەبارى ئەقى دېلىت ئەم وى چەندى ژېرىنەكەين كو ھەممى كەس نە د ئاسايى نە، بەلكو كەسىن نەئاسايى ژى ھەنە، رېزەيا ئەوان د نافا كومەلگەھى دا نزىكى (10%) و دېلىزە ئەفان كەسان مەرۆقىن نەسروشى (نەئاسايى)، واتە ئەو ژ كەسىن ئاسايى د جىاوازن، ئەف جىاوازىيا ئەوان ل سەر دوو جوران دەيتى دابەشكىن:

أ- شىان و ھىز و زىرىھكىا ئەفان كەسان ژ رېزەيا كەسىن ئاسايى بلندىر و پىرە، (دهرونناسيا بەھەداران) گرنگىيى ب ئەفان كەسان د دەت و پىۋەگرامەكى تايىەت بىۋ ئەفان جورە كەسان د دانىت، ئەۋىزى ژېر ئەۋى چەندى يە داكو بشىن ب باشتىرىن شىۋە سود و مقايى ژ ئەفان جورە كەسان وەربىگەن.

ب- ئەو كەسىن ھىز و شىان و زىرىھكى يَا ئەوان ژ رېزە كەسىن ئاسايى كېمىتىر بىت و (دهرونناسيا نەخۆش و يەككەفتىان) گرنگىيى ب ئەفان جورە كەسان د دەت، و دېلىت كەپ و لال و كىم ئەندامان بخۇفە بىگرىت، دېلىزە ئەفان جورە كەسان (خودان يېدىفىن تايىەت).

5- دهونناسیا زمانی / زاناین دهروونی گرنگی ب ئاخفتىن مروفى د دەن چونكى زمان رېکە كا پەيوەندىيە يە دنافەمرا مروفان دا، ب ئەقى رېكى (رېكە زمانى) زانىارى و هەلچوون و ھەست و سوز دەتىنە قەگوهاستن، ئەف بوارى دهونناسى گرنگى ب ئەقان لايەنان د دەت:

- قەكولىنى ل سەر پەيشان ل قۇناغىن ژىئى مروفى دا دكەت.

- قەكولىنى ل سەر زمانى ھەلچوونان دكەت و زانىنا لايەنى ھەلچوونى يى پەيشان.

- قەكولىنى ل سەر شىوازى ئەوان پەيوەندىيان دكەت ئەويىن برىكە زمانى (ئاخفتىن) دروست دىن، ھەروەسا گرنگى ب چەوانىا بەھىزبۇونا ئەقان پەيوەندىيان دكەت.

دووم / لايەنن پراكىتكى (التطبىقى) :

1- دهونناسيا پەرمەدەمى / بەشكە ڙ بەشىن پراكىتكى يىن دهونناسى، بزاپى دكەت ئەوان كاودانسانىن جىاواز ئەويىن د نافا قوتابخانى و پۆلى دا شرۇفەبکەت، و قەكولىنى ل سەر رويدانا پۆلى دا بکەت، ئەۋىزى زېر ئەۋىزى چەندى يە داكو زورترىن زانىارى و بىزانىنان بىدەتە ماموسىتاي تاكو بشىت ب باشىرىن شىّو پرۆسىسا فېركىنى ب سەركەفتىانە ئەنجام بىدەت.

واتە ئەف لايەنى دهونناسى گرنگىنى

ب ئەۋىزەفتارا مروفى ددەت ئەوال چارچوفى قوتابخانى و پرۆسىسا فېركىبۇونى دا، ھەروەسا گرنگى د دەتە جىاوازىا شىانىن مروفى د بوارى فيربۇونى دا و يەشان و

ھەلسەنگاندىن و شىياتىن فىربۇونى و چەوانىا ئەنجامدانا تاقىكىرنان، ئەفى زانستى باوھرى ب وى بوجۇونى ھەيدە ئەوا دېئىت: " مەرج نىنە زانايەكى سەركەفتى بىيىھە ما مۇستايىھەكى سەركەفتى " چونكى پرۆسە يا قىكىربۇونى ژ پىتىج رەگەزان پېشك دەھىت، ئەۋۇزى:

- 1- ماموستا: كەسايەتىا ئەھۋى و پادى زانىارىيىن وى.
- 2- شىوارى وانەگوتىنى: پادى كۈنچاندىنى.
- 3- قوتابى: ساخلىت و قۇناغىيىن ژىيىن وى.
- 4- بابەت: نافەرۇڭ كا با بهتىن زانستى ئەھۋىن ژبۇ قوتابىيان دەھىتە گوتن.
- 5- جە: واتە جەھى ئەنجامدانا پرۆسىسا
فىرکەرنى.

2- دەرونناسىيا فسيولوژى/ ئەۋەنەنە كىرنىكىي دەتە پەيوەندىيا دنابېرا (دەرروون و جەستىمى) دا، واتە ئەكولىنى ل سەر پەيوەندىيىن دنابېرا پرۆسىن عەقلى و ھەلچۇون و رەفتاران دىكەت، زىلەبارى كىرنىكى دانا ئەھۋى بىۋ وان گوھورانكارىيىن با يولۇزى يېن مەرۇشى، ئەۋەنەنە دەت:

- بىكھاتە يا كۆئەندامى دەمارى و چەوانىا كاركىرنا وى.

- هەستەوەرئىن مروقى، پروسا وەرگرتىن و ھنارتى زانىارىيان برىڭكا هەستەوەران و چەوانىيا زانىن و تىڭەھشتىن و ئىدراكى.

- رژىئنەر (غىدد) و كارتىكىرنا ئەوان ل سەر ھەلچۇونان (انفعالات).

3- دهرونناسيا پىشەسازى/ ئەف لايمەن بزاقى دكەت قەكولىنى ل سەر دهروونى تاكى بکەت ل بوارى كاركرنى دا، ھەروەسا گرنگىي د دەتە چەوانىيا كاركرنى و بەرەف پېشبرنا بەرھەمھىنانى ژلايىن چەنداتى و چەوانىي شە، ھەروەسا گرنگىي د دەتە وى

چەندى كا چەوا كرىكىار ل دەمى كارى دا يى بەختەوەربىت، ئەف بەشى دهرونناسىنى گرنگىي ب ئەثان لايەن ئىن ل خوارى د دەت:

- شەرقەكىرنا يېكھاتەيا كاران و زانىنا پىدىقىان ژلايىن رەفتارى و تىڭەھشتىنى شە، ئەۋۇزى ژېھر ئەۋى چەندى يە داكو شىياتىن گونجاي بۆ ھەر بەشەكى ژ بەشىن كارى پەيدا بکەت.

- قەكولىنى ل سەر ھەلچۇونىن كاركەران دكەت دگەل زانىنا شىياتىن ئەوان يېن عەقلى، ئەۋۇزى ب مەبەستا ئەۋى چەندى يە داكو ھەر كەسەكى ل دويىف شىياتىن وى ئاراستە بکەت.

- قەكولىنى ل سەر چەوانىيا گەشەكىن و بەھىزكىرنا پالىمەرى كارى دكەت و پېكولان دكەت پەيوەندىيەن مروقايەتى دنابېھرا كرىكىاران بەھىز بکەت.

4- دهرونناسيا شهري / ئەف لايمەنە كىرنگىي دەته رەفتارىن تاكى ل دەمى شەرى دا و چەوانىا خۆ ئامادەكىنى بۇ شەرى و بەرزىكىنا ورەيا تاكەكەسى، ئەف بەشى دهرونناسىي كىرنگىي دەته ئەفان بابەتان:

- هوکارىن بلندكىنا ورەيا شەرۋاتانان ل دەمى شەر و ئاشتى دا.

- شىوازى شەرى دەرۈونى، و چەوانىا بەلاقىرنا پرۇياڭىدان.

- هەروەسا كىرنگىي دەته چەوانىا پاراستا شەرۋاتان ژىيىزاري دەرۈونى ل دەمى شەرى دا.

ئەم شىن بىزىن دهرونناسى زانستەكە كەلەك لايمەنان دا مەقا زى دەھىتە وەرگرتەن، زىلەبارى ئەقى چەندىز زى ئەف زانستە بەردەۋام د گەشەكىن و پېشىكەفتىنى دايە و چەندىن بەشىن دىتەر زى دروستبويتە، ب شىوه يەكىن گشتى ئەم د شىن بەش و لايمەن دهرونناسىي ل سەر دوو لقىن سەرەكى داپەش بىكەين و هەر لقەكىن ئەقان لقان ژ چەندىن بەشان پىك دەھىت و د ئەقى نەخسى ل خوارى دا ئەم دى چەند بەشىن دهرونناسىي دىياركەيىن:

نه خشی ژماره (3) لایه‌تین دهروونناسیه

قوتابخانىن دهرونناسىي:

دېرۈكە يېشىكەفتىدا دهرونناسىي دا وەکو زانستەكى سەربىخۇ بىايىھەتى ل دەمىز ژ فەلسەفى جودا بۇوى چەندىن قوتابخانە د ناشا دهرونناسىي دا پەيدا بۇون، و ب درېزاهىا دېرۈكە دهرونناسىي گوھورانكاري ب سەر ئەقان قوتابخانان دا ھات، و زانىيان بىرۇبوجۇونىن نۇى دىياركىن، و بزاڭكىن نوياتىنى بىخىنە ناشا بىرددۇزىن دهرونناسىي دا، ب شىۋىيەتكى گشتى قوتابخانىن دهرونناسىي پېكھاتىنە ژ قوتابخانىن (رەفتارى - مەبەستدار - شرۆفەكرنا دەررۇنى - مەعريفى - مروّقايەتى - جشتالىت).

1- قوتابخانا رەفتارى/ زانىان ئەقى قوتابخانى (ئىشان باقلۇف، جون واتسۇن، سكىنەر)، بوجۇونا ئەقى رېيازى ئەوه كو رەفتارىن مروّقى (بۇنەوەرى) د مىكانىكى نە،

ئەوان وەسا دىت ئەگەر مە بقىتىت رەفتارىن مروّقى شرۆفەبىكەين دەقىت ئەم پەنائى بىيەنە ئازىزىتەران، كو ئەف ئازرىنەرە ل دەرورىبەرىن مروّقى روىىدەن، نەكۆ ئەم پەنائى بىيەنە رويداپىن ناخى مروّقى (نافخويا مروّقى)، زانا (جون واتسۇن)

ئېكىم كەس بۇو ئامازە ب گرنگىيا رەفتارا مروّقى يا دەرەكى داي و ئەوي گوتەكى ناقدار ھەيە دەمىز دېزىتىت: "دەھ زارۇكىن ساخلم بىلەنە فەن، ئەز دى ب حەذا خۇ شىم ئەوان كەمە نۇرۇدار يان پارىزىر يان دزىكەر". واتسۇنى باوەرى ھەبۇو كو مروّق ئىخسىرى خىيراتىن خۇ يىن را بىردووی تىنە، واتە ياسايا ئەقى رېيازى بىرىتى يە ژ ((ھەر ئازرىنەرەكى دى بىرسەدانا خۇ ھەبىت)).

پەمىشىدان
(الاستجابة)

ئازرىنەر (مثير)

2- قوتاپخانا مەبەستدار (غرضيي)/ دامەززىنەر ئەقى قوتاپخانى زانا (ماكدوکال 1871 - 1938ز) بۇو ئەف قوتاپخانە د وى باورى دابۇو كۆھر رەفتارە كا مرۆڤى يان كيانە وەرى بەھىتە رويدان ئەۋىز رەفتارى مەبەستە كا بۇ ھەى، واتە رەفتارا مرۆڤى دەھىتە ئاراستە كىرن ژېڭىز جىڭىز و بىلەستقەئىنانا مەبەستە كى.

3- قوتاپخانا شرۆقە كىرنا دەرۈونى (التحليل النفسي): زانا (سېگمۇند فرويد 1856 - 1939ز) دامەززىنەر ئەقى قوتاپخانى يە، ل سالا (1900ز) بىرددۇزا خۇ ئاشكراكىر، نافدارلىرىن پىرتۇكا وى (رافە كىرنا خەونان) بۇو، ئەقى پىرتۇكى نافدارىيە كا مەزن ھەبۇو، ھزر و

بوجۇوتىن فرويدى دەربارە خەونان و پرۆسىن عەقلى بونە جەھى ھەفرىكى و دوبەرە كىدە كا مەزن د ناثا نافەندىن زاتىسى دا، فرويدى جەخت ل سەر يالىمەرىن سەرەكى (الدowaع الأساسية) دىكى كۆئۈزى يالىمەرى (زىيان و مرنى) بۇو، فرويدى تەكىز ل سەر سى بابەتەن كىر، ئەۋۇزى ((پىنج سالىن دەستېپىكى زىيى مرۆڤى - ھىزى نەستى (قوة اللاشعور) - سېكىن)، فرويدى وەسا د دىت كۆئەف ھەرسىن بابەتە كارتىكىنە كا مەزن ل سەر دروستبۇونا كەسايىتىا مرۆڤى دەكەن.

4- قوتاپخانا مەعرىفى/ دامەززىنەر ئەۋىز (جان بىاجى 1896 - 1980ز)، و (برۇنر 1915 - 2016ز) بۇون، ئەقى قوتاپخانى گىرنىكى بى كىردار و پرۆسىن عەقلى د دا وەكى ئاگەھى (الانتباھ) بۇ دەوروبەران و ئىسراكى و بىرئىنان و

ڈبیرکرنی و چهوانیا سهرهدریکرکنی دکھل زانیاریان، زانا (بیاجی) وہ ساد دیت کو ئەگەر مرؤوفی شیائین زانین و تىگەھەستنا چالاکیئن میشکنی خۆ ھەبن ئەوی دەمی مرؤوف دیت شیت ھزرکرنی د ھزرکرنی دا کەت (التفكير في التفكير)، واتە دیت شیت شیائین خۆ بیئن ھزرکرنی گەھینیتە ئاستەکى بلندتر، و دیت ئەوی دەمی مرؤوفی شیائین ھزرکرنا رەخنەگران (التفكير الناقد) ھەبیت.

5- قوتابخانا مرؤفایتی (الانسانیة)/ زانا (ئەبراهیم ماسلو 1908 - 1970 ز) و (روجەر 1902 - 1987 ز) دامەززىنەرین ئەقى قوتابخانى بۇون، ژەمرکو دهروتناسىي ژبۇ شرۇفەکرنا رەفتارا مرؤوفى گرنگى ب لايەن ئىگەتىپ د دان ژېر ھندى بىزافەك بىنافى (بىزافا مرؤفایتى) د ناھا دهروتناسىي دا پەيدا بۇو، ئەقى رېيازى وہ ساد دیت کو مرؤوفی شیائین كوتولىکرنا ژيانا خۆ ھەنە، چونكى مرؤوف بەندى كاودانىن دەرەكى و حەزىن سىكىسى و نەستى (اللاشعوري) و شەرخوازىي نىنە، مرؤوف دشىت بىزىكا ھندەك بەھيان بىزىت و مرؤوف ژبۇ دەستشانىكىرنا چارەنۋىسى خۆ بىئن ئازادە.

6- قوتابخانا جشتالىت/ پەيغا (جشتالىت) پەيغەما ئەلمانى يە ب راما (شىوهىن گشتى) دھېت، سەرھلداانا ئەقى قوتابخانى وەکو رەخنەيەكى بۇول سەر زىلدپۈرۈپ بىز زانايىن (قوتابخانا رەفتارى) ۋ دابەشكىن و پىرت پىرتىكىن دىياردەيان بۇ چەند دىياردە بىئن ھويىر تر، زانايىن ئەقى قوتابخانى (فرتىمەر - كوفكا - كوهلمەر) بۇون.

قوتابخانا جشتالٽ و هكى بزاقه کا بهيز سرهلدا و ل دووماهيکى كارتىكىن ل سه ر قوتابخانىن ئەمرىكى كر.

ئەف قوتابخانى يە ل دەستپىكى سەدى بىستى پەيدابۇو، مىزۇونقىس وەسا دېتىن كو سەرھلدان و پەيدابۇونا ئەقى قوتابخانى يَا گىرىدایە ب بەرھەمەن زانا (ماكس

فرتىمەرای فە، ۋەكولىنېن ئەقى زاناي ل سالا 1912 ز دەربارە لىفانىدا دىيار ئەوا ئەم دېتىن لى د راستىا خۆ دا ھىچ لىفانىدەك نىنە. قوتابخانا جشتالٽ سەبارەت بابهەت (ئىدراكى) بوجۇونىن تايىمت ھەبۇون، ۋەوان دكوت شىوهىنى گىشتى ژ بەشىن خۆ مەزنترە، بونمۇونە ئەگەر ئەم تەماشەي

وېندىن لىفينا رۇناھىيى بىكەين دى بىنин وېنەيەكى دلەيت، لى د راستىي دا ئەو ژ ئەگەرى ۋەمانىدەن و ھەلكرنا سەدان گلوبىا يە، لەزاتىا ھەلكرن و ۋەمانىدا گلۇيان دېتىه ئەگەر ئەم ب شىوهىيەكى شاش ب لىفinan وېنان بىگەھىن.

ژ بوجۇونىن سەرەكى يىن ئەقى قوتابخانى ئەو كو بەردەوام سەرجەمنى گىشتى ژ بەشىن خۆ مەزنترە، بونمۇونە (پىكەھاتا ئائىي مەزنترە ژ $H_2 + O$). رىياز و مىتودىن ۋەكولىنان د زانسى دەرونناسىي دا:

- رىياز و مىتودىن زانسى چىيە؟ مەرجىن و ئى:

بەرى ئەم رىياز و مىتودىن زانسى شۇقە بىكەين دېتى ئەم بىزانىن پەيشا (رىياز - مىتود) ج دگەھىنیت:

رىياز (منهج - مىتود) بىرىتى يە (اژ ئەوان رىكايىن كۆ فەكولەر ژبۇ بەرسەدانان سىنى پەرسىاران بىن رادبىت) ئەۋۇزى:

- 1- ج رويددهت؟
- 2- چەوا دەھىتە رويدان؟
- 3- بوجى دەھىتە رويدان؟

رىيازىن زانستى چەندىن پېناسىن جىاواز ھەنە ئەوان ((رىياز (منهج) بىرىتىيە ئۇ مەعرىفە كا رىكخىستى بۇ جورىن دىاردەيىن دىاركىرى ئەۋۇزى ب مەبەستا كەھشىتا ھەندەك ياسا و بئه مايىن گشتى دەھىتە رىكخىستن و كومقەكىن، ئەۋۇزى ژبۇ پاھەكىن و پېشىپەنلىكىن و كونترۆلكرنا دىاردان)).

- رىيازىن زانستى ژمارەكە مەرجان ھەنە، ئەوان،

- 1- پىندقى يە ياب رىك و پىك بىت و ل سەر بئه مايىن پلاندانان و توماركىن و وەسەتكەنە كا هوير يا رەفتارى بىت.
- 2- پىندقىي يابابەتى (موضوعىي) بىت، واتە نەكەفيتە ژىز كارتىكىرنا حەز و ھەست و سۈزىن ۋەكولەرى.
- 3- د ئىك حالەت دا نابىت ئەم پەنائى بېھينە گشتىكىركرنى (التعيمى)اي.

- سود و مفایىن چەند رىيازىن زانستى:

چونكى دىاردەيىن دەربرونى كەلەكىن ژېھەنلىقى چەندىن مىتودىن جودا جودا پەيدا بولۇن داكو ئەغان دىاردان شرۇقەبکەن، و ھەبۇونا ژمارەكە رىيازىن جىاواز مفایىن خۇ ھەيە، ئەۋۇزى:

1- ھندى رېيازىن زانستى ژبۇ دىاردىن دەرۇونى كەلەك بن ئەۋى دەمى ئەم دى شىن كەلەك كاران ل سەر ئەنجام بىدەين.

2- ھندەك رېياز دېتە جەھى رەخنەگرتىنى بۇ ھندەك رېيازىن دىتىر، ب ئەفلى شىوهى كارتىكىرنا حەز و ھەست و سوزىن مە دى ل سەر كارى زانستى كېيم بىت.

3- كەلەك جاران مىتودىن جىاواز ژبۇ شرۇقەكرنا دىاردەيەكى ھارىككاريا ھەقدوو دەن، ئەۋۇرى بىرىكا ئاللوگوريا زاتىياريان.

- مىتود و رېيازا ھزركرنا ناقخوی (التأمل الباطنى) :

ئەف رېيازا قەكولىنى ژلايى دەرۇونناسى ئەمرىكى (ولىم جىيەس) اى قە ھاتىم دانان، كو يېكھاتىيە ژ ھزركرنا مروقى د ناخى خۆ دا ژ ناشا ھەستىن مروقى دا، يان يېكھاتىيە ژ تېبىنېكىرنا كەسى بۇ ئەوان تشتان ئەۋىن د ناخى مروقى دا روىددەن، وەكى شارەزايىا ھەستى يان ژىرى يان ھەلچۈونى، ئەۋۇرى ب ئارمانجا وەسفىرنى ئەوان حالەتانە ئەۋىن تىدا دەربازدېيت و شرۇقەدەكت.

سادەترين جورى ئەقى رېيازى ئەوه دەمى مروق وەسفا بىزارى و نەئارامىا خۆ ژبۇ كەسەكى دەكت.

- ژمارەكە رەختان ل ئەقى رېيازا قەكولىنى ھاتىم گرتىن:

أ- ئەف رېيازە شىوازەكى تايىەتى بى خودەبى (ذاتى) يە بۇ كەسى ب خۆ د زېرىت، ژېھر ھندى ب شىوازەكى بايەتى ناهىتە ھەزماتن، و دەرئەنجامىن ئەۋى ژكەسەكى بۇ كەسەكى دىتىر دەھىتە گوھورىن.

ب- ئەم نەشىن ئەقى رىيازا فەكولىنى ل سەر زارۇكان و ئەو كەسىن باشقەمانا مېشكى
ھەين بىكارىيەن.

ت- تاكەكەس دى جىاوازىن ب رىكا جىاوازىا شىان و زمانى ئەوان.

ب- ھەلچووتىن مەۋى ئەمەن دەمىن مەۋى دەپتىت رامان و دەربىرىنى ژ ھەلچووتىن
خۆ بىكت.

دەكەل ئەقى چەندى ئى ئەقى رىيازا فەكولىنى مەۋىن خۆ ھەنە، ئەم دى شىن
دەكەل ئەوان كەسان بىكارىيەن ئەۋىن ئامادە باشى ژبۇ ھارىكاريا كارى زانسى ھەي.

- رىيازا دويچجۇونى (فەكولىتا درىئەخايىن و فەكولىتا پانى)،

ئەف رىيازە ژبۇ دويچجۇونا كەشمە يازمانى و زىرىھە كىي بىكاردەيت، زانا (بىاجى)
ئەف رىيازە بىكاردىنا دەمىن فەكولىن ل سەر كەشمە وەپارا عەقلە زارۇكان كىرى، و
نۇزىكى (22) سالان كار ل سەر كەشمە ياعەقلە دوو زارۇكان دىكەر ھەتا ئەف زارۇكە
مەزن بۇوىن، ئەف رىيازە ژى دېپتە دوو جور:

ئىكىم / فەكولىتا درىئەخايىن؛

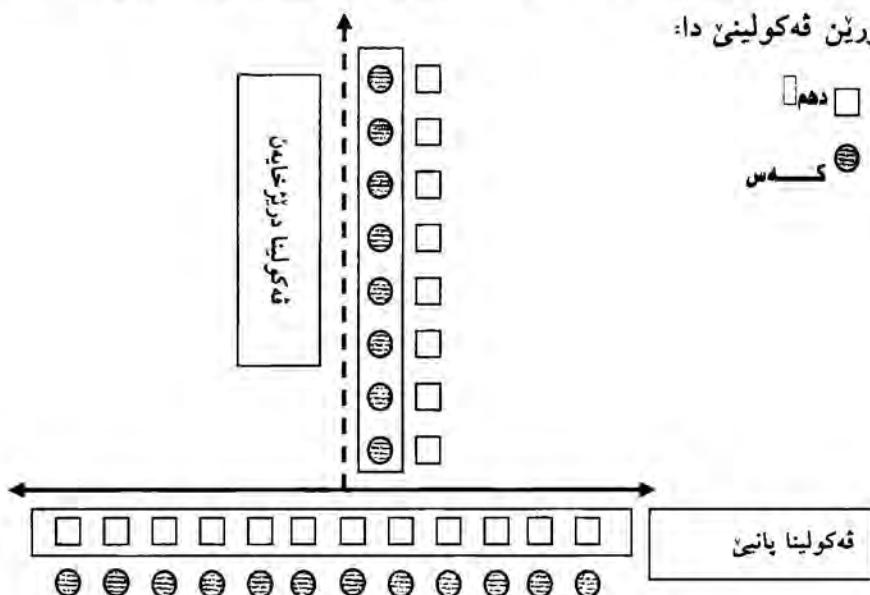
ئىك دەپتى ژ ئەۋى فەكولىنى كو تىدا تاكەكەسەك يان گروپە كى كەسان دېنە
باپەتى فەكولىنى، ژبۇ فەكولىتا ئەوان چەند باپەتىن دىياركى دەپتىشانكىرن
ئۆزى ل دەمە كى دىياركى دا فەكولەر ل سەر گۇھورانكاريان كاردەكت.

دووم / فەكولىتا پانى:

ئەف رىكە دى د ئىك دەم دا فەكولىنى ل سەر چەند گرۇپىان دا كەت كو ژىسىن
ئەوان ژىك جىاوازە.

ئەم د شىن بىرىكا ئەفى خىستى ل خوارى جياوازلى بىخىنە دنابىمەرا ئەفان هەردۇوو

جورىن ئەكولىنى دا:

خىستى زىمارە(4) جياوازىدا دنابىمەرا قەكولىنا درىزخايىن و پانىغا دا

- مىتود و رىيازا تېيىنىكىرنى؟:

ئەف رىيازا قەكولىنى پىك دەھىت ئىتىيىنەرنى رەفتارا مەرقۇنى و جەوانىيا رويدانا ئەفى رويدانى د باردوخەكى سرۇشتى دا، ئەنمۇنن ئەفى رىيازى (تېيىنىكىرنى رەفتارا گيانەوەران يان تېيىنىكىرنى كەشە يازمانى

زارۆكى يان تېيىنىكىرنى هەلچۈونا قوتاپى دەمىن ل بايەتەكى خواندىنى دا شىكەستنى دئىنەت و دەرنەچىت))

داكى ئەف رىيازە ب سەركەفتىانە بەھىتە ئەنجىم دان پىلەقىيە ئەكۆلەر بىز راھىنان داي
بىت ل سەر تىيىنكرنا زانسىتى ب شىوه يەكى ھویر.

د ئەقى رىيازا ئەكولىنى دا ئەكۆلەر
دى راپىت ئەوان دىاردان توماركەت
ئەۋىن ئەو د رەفتارا كەسى دا يَا
رويدانىمەكى دا دېنىتى، و شىوازى
توماركىرنى دى ب نەقىسىنى بىت يان دى
ب ئامىرىكى تايىھەت بىت، يَا باشتى ئەوه ژ
ئەكۆلەرەكى پىر تىيىتىا ھمان دىاردى (رەفتارى) بىكەت داكى زانىارى و پىزانىتىن بابهەتى
بلەست بىكەفن.

- تايىھەتمەندىيەن ئەقى رىيازا ئەكولىنى:

1- تىيىنەكا ئارمانىجدارە بۇ كارەكى زانسىتى.

2- ل دويىش دىزايىنا كارى بىز رىيڭىختى يە.

3- ئەو تىيىنە دەھىتە توماركىن ب ئامىرىكى دەنكى يان ۋىديویەكى دى ھویرىتى بىت،
چونكى دى مە ئەو دەلىقە ھەبىت ئەم چەندىن جاران دووبارە بىكەين.

4- دېيت ھمان تىيىنى ل دەمەكى دېتردا بۇ ھمان دىاردە دووبارە بىكەين.

- مىتود و رىيازا گلىنىكى:

ئەف رىيازا ئەكولىنى بۇ دەستىيشانكىرنا ئەوان كەسان دەھىتە بىكارئىنان ئەۋىن توشى
تىكچۈونى دەررۇنى (اضطرابات النفسية) دىن يان بۇ ئەوان كەسانە ئەۋىن ئارىشىن

خیزانی هه بن يان ههر ئارىشەكا دىتىر هەبىت، ئەفجاچ د لايەننى كاركىرنى دا بىت يان لايەننى خواندىنى بىت.

ئەف ئەكولىتە دى بىرىكا مىزۇو و راپردووئى كەسى بىت يان زى دى بىرىكا ئەكولىنا حالەتى وي بىت، ئەۋۇزى بىرىكا كومىشەكرنا زانىيارىان ل سەر مىزۇويا ساخلەميا ئەوي كەسى و خیزانما وي، د ئەقنى ئەكولىتى دا ئارىشە دى هېنە دەستىشانكىن و دى بىزاقا چارەسەركىن ئەقان ئارىشان ھېتەكىن.

- رىيازا تاقىكىرنى (المنهج التجريبى):

ئەف رىيازە يا گۈيدايدە ب پەيغا (كارتىكىرنى) واتە كارتىكىرنى گوراوهكى (متغير)كى ل سەر گوراوهكى دىتىر، د ئەقنى رىيازا ئەكولىتى دا ئەكولەر د شىت كونتربولىن ل سەر ئەوان ئەگەران بىكت ئەۋىن كارتىكىرنى ل سەر رەفتارا وى كەسى دىكەن ئەوى دكەفيتە ژىر ئەكولىتى و تاقىكىرنى دا، ئەقنى رىيازى شىياتىن ئاشكراكرنا ئەوان پەيوەندىيان ھەيە ئەوى دكەفنه دنابىهرا هوکار و دەرىئەنجامان دا، د ئەقنى ئەكولىتى دا دوو گرۇپ ھەنە ئىك ژ ئەوان بىن جىڭىرە و گرۇپى دىتىر تاقىكىرن ل سەر دەيتە كىن.

- ئەف رىبازا ۋەكولىنى پشتبەستى ل سەر چەند خالان دىكت:

1- ۋەكولىنى ل سەر هوکارىن دەرەكى و ئازرىتەران (مثيرات) ا و پالىدران و بەرپەستان دىكت، وەك روناھى و دەنگ و كەش و هەوا، ئەقان كارتىكىرنىن خۆ ل سەر رەفتارىن مروقۇي ھەنە.

2- ۋەكولىن دەربارەي هوکارىن نافخوی (ناخى مروقۇي) كو ئەمۇ ژى كارتىكىرنى ل سەر ئەوان كەسان دىكت ئەويىن دەكتە ئېئر تاقىكىرنى دا.

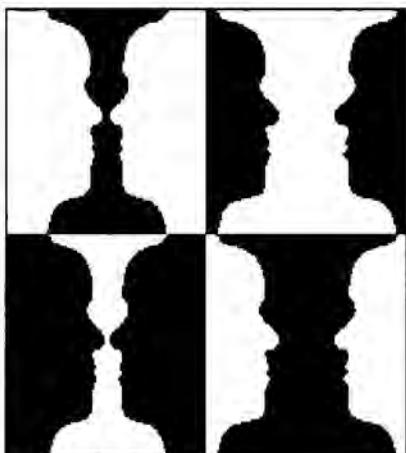
- نموونا ۋەكولىنا رىبازا تاقىكىرنى ل دەرونناسىي دا:

- (ا) كارتىكىرنى دەنگا (خەبسى) ل سەر ئاستى تىكەھىشتىن قوتايمى)
- (ب) كارتىكىرتا فلمىن توندوتىز ل سەر رەفتارا توند ل دەف زارۇكى)
- (ج) كارتىكىرتا كەش و هەواي ل سەر ئىدرااكا مروقۇي)

بەشى دووچى

ئارمانجىن ئەقى بەشى.

د ئەقى بەشى دا يېشىنى دەيىھە كىن خۇينىلەدان ئەفان زانىياريان بىلەستىھە بىنەت:

- زانىنا گىرنىكيا پرۆسە يا ھەستىكىنى.
- زانىنا گىرنىكيا ئاكەھىن (الانتباھ) و زانىن و تىڭەھىشتىنە ھەستى (الادراك الحسى).
- قىربۇونا جورىيەن ئاكەھىن.
- زانىنا ئەوان ئەگەران ئەمۇن كارتىيەرنى ل سەر ئاكەھىيا مەرۋەقى دەكەن.

هەستەوەر و ئىلداكا ھەستەوەران:

ئەوي دەمى ھەستىكىن (الاحساس) دەستپىدكەت دەمى ئەف ھەستەوەرە دەپىنە ئازراىندىن ب ئازراىندىن كا دەرەكى يان نافخۇيى، و كارتىكىرنا فسيولۇزى دەستپىدكەت و مۇروف ھەست ب تىشتنان دكەت و ئاكەھ ژ جىهانا دەرەكى و نافخۇي دېيت.

زېمەر ھەنى ئەم داشىن بىرئىن
ھەستىكىن ب سادەتلىق پرۆسە يا دەرۈونى
دەپىتە ھېڭارتىن، كو ژ ئەنجامى كارتىكىرنا
تىشتنان و دىياردىن جىهانا دەرەكى و نافخۇي
دروست دېيت و رەنگىۋەدانى ل سەر مۇزۇنى
دكەت.

پرۆسە يا ھەستىكىنى ل دەف مۇزۇنى ب
رىيکا كۆئەندامى دەمارى (الجهاز العصبى)
پەيدادبىت و ملىونەها (دەمارەخانە) ل دەف

مۇزۇنى ھەنە، كو يا به رىناسە ب (نيورۆسىن) كو بەشى ھەرە زۇر يى ئەوان د مىشكى
مۇزۇنى دا كوم دېن، و ئەركى سەرەكى ئەثان دەمارەخانە يان قەگوھاستا ھېمایا و نامىن
دەمارىنىن كو ژ ئەنجامى ئازرىيەرلەن دەرەكى (مشيرات الخارجيه) دروست دېيت، ئەۋۇزى
زېبۇ وى چەندى يە كو سەرەدەرى دكەل بەھىتەكىن و بەرسف و رەفتارا گۈنچلى بۇ
بەھىتەكىن.

دەروازە يا ھەستىكىنى:

دەمى بەحسى ھەستىكىنى دەپىتەكىن وى دەمى پرسىارەك دەپىتە ئازراىندىن ئەۋۇزى:
ئەرى مۇزۇنى شىيانىن ھەستىكىن ھەمى ئازرىنەرلەن دەرۈوبەر ھەيە؟ بەرسقا ئەۋىزى

پرسیارى دى ب (نه خىر) بىت، ئەگەرى ئەوىز ئى بۇ تايىه تمەندىيا ھەستەوەرىن مروقسى د زقريتەفه چونكى ئەف ھەستەوەرە نەشىن ھەمى ھىمما و نامەيىن دەرەكى وەربىگرن كو

ژ ئەنجامى ئازرىتەران دروست دېيت، داکو
ھەر بەشكى ھەستەوەرىن مروقسى ھەست ب
ئاززاندى بکەت پىدۇنى يە توندىيا ئە فى
ئازرىتەرى بگەھىتە ئاستەكى كو دەھىتە ناقىرن
ب (عتبة الاحساس)، واتە ئەم داشىت بىزىن
(پايىھى ھەست) كو ئەفه كىملىرىن دېزە يە ژ
ئاززاندى داکو ھەستىن مروقسى ھەست ب
ئەفى ئازرىتەرى بکەت.

ھەر ژبۇ ئە فى مەبەستى گەلەك
ئازرىتەرىن فيزىكى ھەنە مروق نەشىت
ھەست بىن بکەت، چونكى ھىزا ئەوان ناكەھىتە دەرواژە يَا ھەستى مروقسى .

گرنگىيا پرۆسە يَا ھەستىكىنى:

سەربارى ئەوىز چەندى كو پرۆسە يَا ھەستىكىنى يَا سادە يە لى گرنگىيا خۇ يَا
تايىت د ژيانا مروقسى يَا دەرروونى دا ھەيدە، چونكى بىرەكى ئەفان ھەستەوەران ئەم د
جيھانا خۇ يَا دەرەكى دا شارەزا دېين وەكىو (رەنگ، دەنگ، بەھىنەن جىاواز، پلە يَا
گەرمىي، قەبارى تىستان..... هەند).

جورلىن ھەستەوەران :

د بىيات دا ھەستەوەر وىنەيەكى خودەمى
(ذاتى) يە بۇ جىهانا دەرقە (دەرقە مەرۆقى)،
شىۋازىن ئەۋى دەھىتە گوھورىن ب گوھورىنا
زىنگەھا دەرەكى، مەرۆقى ژمارەكا ھەستەوەران ھەنە
کو ھارىكاريا مەرۆقى دەكەن بۇ وەرگرتنا يېزازىن و
زانىياريان، ھەستەوەر ڑى پىكىدھىن ڑ:

1- ھەستەوەلىن دەرەكى:

ئەو ھەستەوەرن ئەھۋىن رۇون و ئاشكرا ل دەف مەرۆقى، ئەم بىرىكا ئەقان
ھەستەوەران پەيوەندىي ب جىهانا دەرەكى دەكەين، ئەف ھەستەوەر ڙى پىكىدھىن ڙ:

أ- ھەستى دىتنى: ئەندامىن (چاقى) ڙ ئەقى ھەستى بەرپرسە، (چاقى مەرۆقى) ئامىرەكى
كەلەك ئالۇز دەھىتە ھەزىمان، چاف ئەو كەنالىدە كو مەرۆف بىرىكا وي تىستان د بىنىت،
ب شەش دەماران گىرىدايە كو ھارىكاريا لېقىنا چاقى دەكەن، ل دەمى نىستىن ڙى دا
چاقىن مەرۆقى شىيانىن گۈنچاندىن دەكەل رادەدىن روتاھىن ھەنە، دىتنى ڙى گىنگىا خۇ يَا
تايىت د ڙيانا زانىن و تىكىدەشتىن و ھەلچوونان و د ڙيانا كومەلا يەتىا مەرۆقى ھەيە،
زېلەبارى ئەقى چەندى مەرۆقى شىيانا دىتنا ژمارەكا زۆر يَا رەنگان ھەيە، لى ئەف شىيان
ڙى وەكو ھەستەوەرىن دى يَا سىنوردارە، چونكى شەپولىن موڭناناتىسى دەكەنە (100
مليون مەتر درېزى)، لى چاقى مەرۆقى بىنى شىيانىن دىتنا ئەوان شەپولان ھەنە ئەھۋىن
دەقەنە دنابەردا (400 - 750) مىللەي مېكرون.

ب- ھەستى گوھلى بۇونى: ئەقە بىرىكا گوھىن مەرۆقى دەھىتە رويدان، ئەقى ھەستى
گىنگىا خۇ يَا تايىت ھەيە بۇ پاراستنا مەرۆقى ڙ مەتسىيان، زېلەبارى ئەقى چەندى

گوهی مرۆڤى شيانا گوهلىيۇونا دەنگىن جياواز ھې، ئەف شيانه ب سئوردارى د مىتىنەق، چونكى ئەپولىيەن دەنگى ئەۋىن مرۆڤى شيانا گوهلىيۇونا ئەوان ھەين دەھىتە دنابىرا (20 - 20.000 لەرىن) د ئىك چركە دا، واتە ئەگەر دەنگ ژ ئەقى ئاستى بلندتر يان كىمەت بىت ئەوى دەمى مرۆڤى گوهلى نايىت، ژېھر ھەندى د ھەندەك حالەنان دا مرۆف پشتەستنى ل سەر ئامىرىكى تايىھەت دەكت داكو گوھل دەنگان بېيت.

ت- ھەستا بېھنى؛ ئەف ھەستە بىرىكا دفنا مرۆڤى يە، بېھىنگەن ل دەف مرۆڤى رويدەت دەمى ئازىزىندرەك بىن دويىر يان تزىك بىت، بىرىكا ھەواي دەھىتە ۋە گوھاستن بۆ دفنا مرۆڤى، ژ تايىھەندىن ئەقى ھەستەوەرى ئەوه بەردەوام كاردەكت، جياوازىرە ژ ھەستەوەرىن دى، ئەف ھەستەوەرە ب شەف و رۆز كاردەكت نە وەکو ھەستا گوهلىيۇونى يە كو يا پىتىقى ب ھەبوونا دەنگەكى يە، ژلايەكى دېقە بونەوەرى زۇينىدى دى شىت ب مىنېتە راوهستىاي و نەلقيت و هېچ دەنگەكى ژ خۆ نەئىنت، لىنى نەشىت بەرگىرىي ژ بەلافبۇونا بېھنا خۆ بىكت، ژېھر ئەقى چەندى دەمى تىچىرغان ل دويىش تىچىرا خۆ دەكت دى پشتەستنى ل سەر سەيەكى كەت داكو بىرىكا بېھنى ئەوى تىچىرى ئاشكرا بىكت.

جهى ئامازە پىدانى يە كو ژمارا خانەيىن دفنا مرۆڤى ژ (ئىك ملىم 2 دەھىتە 100.000) خانە، زىلەبارى ئالوزىسا ئەقى ھەستەوەرى ژى شيانىن مرۆڤى ژبۇ بېھىنگەن تاشتىان د سئوردارى كى دەھىتە، ھەروەسا ھەردەمى مرۆڤى بەردەوام ھەست ب بېھنا تاشتەكى بىكت دى بىتە ئەگەر كو مرۆف ئىلى ھەست ب ئەوى بېھنى نەكت.

پ- ھەستا تامكىرنى؛ ئەف ھەستەوەرە ھەستەوەرەكى كىمياىي يە ژ دەرئەنجامى شيانىن ئەزمانى مرۆڤى دەھىت، مە دوو جورىن ھەستا تامكىرنى ھەنە، ياخىكى (فسىولۇزى) يە ئەۋۇزى ژ دەرئەنجامى كارلىكىندا كىمياىي دروست دېيت، يادووى (سايكلولۇزى) يە كو

ب خييراتين مروقى يىن را بردوي فه گريدايه، ژبه ر هندى دهمى ئەم تام دكەينه هندهك
تشستان ئەوي دهمى ئەم دى هەست ب دل رەشبوونى كەين.

ھەستى تامكىرنى پەيوەندى ب ھەستى بھېتىكىرنى فه ھەيدە ژبه ر هندى ئەو كەسى
توشى پەرسىفي دېيت تامى ژ خارنى نابىئىت.

ج- ھەستا دەستكىرنى، ئەف ھەستە بىرىكا پىستى مروقى يە و دېيتە چار جور:

1- دهمى ئىك فشارى د ئىخىتە سەر پىستى مە.

2- ھەستكىرن ب ئازاران.

3- ھەستكىرن ب سەرما و گۈرمائى.

4- ھەستكىرن ب رەق و ندرماتى.

ئەف ھەستە ل سەر پىستى مروقى دابەشبوونىن بونمۇونە ئەگەر 1 سم)
پىستى مروقى وەربىرىن دى بىتىن بەشكى وى بەرىرسە ژ ھەستكىرتا دەست لىدانى
(لمس)اي و بەشكى دى يى تايىتە ب ئازاران و بەشكى دىتىر يى بەرىرسە ژ
ھەستكىرنى ب گەرمى و سەرمائى.

2- ھەستا لقىنى:

جهىن وى ل دەمار و گەھ (مفاصل) و ھەستىكى
مروقى يە، ھەستا لقىنى زانىاريان دەرىبارەي گۈزبۈون
و بىاردوخ و پادى ئامادە باشىا دەماران د دەت ژبۇ
ئەنجامدانا كاران.

3- ھەستىكىن ب ھەفسەنگىي، ئەف بە شە بەرپەسیارە ۋ ھەستىكىن ھەفسەنگىي، دىكەفيتە ناتا گوھى مەرۆقى، ئەۋۇزى بىرىكا ھنارتىنا بىرۆسکە يەكىن دەربارەي لۇقىن و باردوخى سەرئ مەرۆقى، ئەفى ھەستەورى ڈى رولەكىن گۈرنىك و تايىيەت بۇ كارمەندىن بوارى فروكەۋانى و بۇشاپىا ئەسمانى ھە يە.

4- ھەستەورلىن نافخۇمى، پېنگىدەھىت ژ ھەستىكىنى ب بىرسى و تىيەنېسۈنى و دل رەشبوون و ھەستىكىن ب ئىش و ئازاران، دەمىن لەشى مە ب شىتىوه يەكىن دروست كاردەكت وى دەمىن ئەم ھەست ب ئەندامىن لەشى خۇ ناكەين، چونكى ل دەمىن ھەبۇونا ھەر تىشىكى ئەف پرۆسە يە ئاگەھەدارىي (اعازا) ئى بۇ مېشىكى د ھېرىت، ئەۋۇزى ڇېھر ئەۋى چەندى يە داكو چارەسەرييەكاكىنچاى بۇ پەيدابكەت.

- ئيدراك (الادراك – Realization

هەمى مەرۆفان جيوازى د زانىن و (الادراك)ى و ئازرىنەرین دەورو بەرین خۇھەيە، بونمۇونە هەر كەسەكىن جيوازى يا هەى دەيتىا رەنگان و جوداكرنا دەنگان و بېھنى، و رېئا ھەستكىرنا ئەوان دەيتە گوھورىن ب گوھورىنا خىرات و ھەلچوون و پالىدرىن مەرۆقى.

ئەگەر مە بقىت پىناسەكى
گۈنجاي بقى پروسىدە (ادراك)ى بىكەين
ئەم دى شىئىن بېئىزىن پىكەتايىه ژ
ارىكخستا زانىاريان و شرۇقەكىرنا ئەوان
زانىارىنن ھەستى ئەۋىن بىرىكى

ھەستەوەران دىگەته مە، ئەۋىزى ژېھر ئەۋىزى چەندى يە داكو ئەم ب جىهانا دەورو بەرین خۇ شارەزابىن) ژېھر ھەندى ئەم داشىن بېئىزىن (ادراك) پروسىدەكى شرۇقەكىرنى يَا تىدا كو بتنى بىرىكى ھەستكىرنى دروست نابىت.

زىلەبارى ئەقى چەندى ژى دەقىت ئەم ب زانىن كو ئەق پروسىدە بىرىكى
ئالولزە، چونكى گەلەك جاران ئەم نەشىن راستىا ھنلەك تشتان تىيىگەھىن و بزانىن،
بونمۇونە ئەم نەشىن گوھل دەنگىن نزم بىن وەكى چەكچەكىلى، ھەروەسا بېھنا ھنلەك
تشتان ناهىتە مە وەكى چەوا ئەو بېھن چىتە سەيدەكى، ژ لايەكى دىترە دى مەرۆف ل
دەورو بەرین خۇ گەلەك تشتان بىنىت يان گوھلى بىت، لى د راستىي دا ئەقى چەندى
ھەبۈونا خۇ ئىنە، دېئىنە ئەقى حالەتى ((خەلەتىا ئيدراكى)).

ئيدراكىن پروسىدە كا مەعرىفى يە، چەندىن لايەنان بخۇقە دىگرىت، واتە مەرۆقى
شىياتىن ھەلبىزارتىن دنابىھرا ئازرىنەران ھەيە، ئانكول دەستپەتكە قىي پروسىسى مەرۆف

بريارى د دهت کا دى ئاگەهداري كىز ئازرىئەرى بىت ئەو دى كىز ئازرىئەرى پشتگوهـ هاقيزىيت، بونمۇونە دەمىن مەرۆف دەستېلىكى پىرتۇكە كا قوتا بخانى د خويىشىت وى دەمىن مەرۆف تەماشەي هويراتى و نەخشىن وى پىرتۇكى ناكەت، بەلكو كەلەك جاران مەرۆف پەيقىن ئەقى پىرتۇكى ب هويرى نابىنيت، دەمىن ئەم ل سەر جادى د چىن و ھزر د تىشته كى گرنگ دا دكەين ئەوى دەمىن مە ئاگەـ ژ هوپنەن ترۆمبىلان نابىت،

پىچەوانەي ئەقى چەندى دەمىن ئەم ل
پاركەكى پىاسى دكەين دى مە گوھل
نزمىرىن دەنگ بىت دەمىن وەکو دەنگى
بالنەكى، يان دەمىن مامۇستايەك واندەكە
گرنگ بۇ مە دېلىزىت ئەم دى ب تەمامى
ھوشياربىن و گوھى خۆ دەينى داکو
زانىارى و پىزانىنان بۇ خۆ ژى وەربىرىن
باتىيەتى ئەگەر هات و ئەو وانە ژېۋى مە
يا گرنگ بىت.

دىكىت ژ بىرا مە نەچىت كو بارۇدۇخى دەرۈونى يىن مە كارتىكىرنا خۆل سەر رىزە يا (ادراك) ا مە دكەت، بونمۇونە دىيمەنى سرۇشتى جوان دەمىن ئەم ھەست ب خوشى دكەين، يان دەمىن خوشقىيەن مە دگەل مەبن، لى ئەگەر هات و تۇ ھەست ب خەموكى بىكەي يان تە ئارىشە كا مەزىن ھەبىت ئەوى دەمان دىيمەنى جوان ھىچ جوانى ل دەف تە نامىنىت.

ژمارەكالا يەنان بەشدارىي د (ادراك) ئ دا دكەن، ئەم دشىن د ئەقان خالان دا دىياربىكە يىن:

1- ئىدراك ياب زانىنى قە كرىدايە، واتە ئىدراك پشتېستىن ل سەر زانىارىيەن مە يىن كەن دكەت و وەكۆ بئەمايدەك بۇ شرۇقەكرنا زانىارىيەن نوى دەھىتە ھەزىمارتن.

2- ئىدراك پرۆسەيەكا (استدلال)اي يە، ژ تايىەتمەندىيەن سىستەمى ئىدراكى ل دەف مروقى (استدلال و استنتاج) بۇ ئازرىنەر و رويداتىن ژىنگەھى، ب تايىەتى دەمىز هەستەوەر زانىارىيان ب تەمامى وەرنەگىن، واتە ب زانىن و تىڭەھىشتىا زانىارىيان مروق سود و مفای ژ زانىارىيەن خۆ يىن كەن وەردگىرت.

3- ئىدراك پرۆسەيەكا پولىنكرنى يە، واتە رىڭى د دەتە رىڭىخستن و پولىنكرنا زانىارىيان.

4- ئىدراك پرۆسەيەكا پەيوەندىيە، ھەبوونا پەيوەندىيەن ھەقبەش د ئازرىنەران دا بىتى تىرا (ادرك) ئاكەت د لايەتىن وەكەھەپ يىن جىاوازدا، ژىمەر ھندى يا پىلدەپ يە مىكانزىمەك ژبۇ يېڭىھەگرىدانا سرۇشىتى پەيوەندىيان دنافېمەرا ئازرىنەران دا ھېيت، لەورا ئەم د شىئىن بىزىن (ادرك) ھارىكاريا مروقى دكەت ژبۇ وەركىرتنا پىتر زانىارىيان.

5- ئىدراك پرۆسەيەكا گونجاندىنى يە، نەرماتى تايىەتمەندىيەكە ژ تايىەتمەندىيەن

ئىدراكى، ب ئەقى رىڭى شىيانىن گونجاندىنى دكەل ئازرىنەر و باردوخىن جودا دكەت، ب ئەقى رەنگى (ادرك) ھارىكاريا مروقى دكەت ئازرىنەرەكى دنافېمەرا ئازرىنەران ب ھەلبىزىرت.

واته ل سەر وى ئازرىتىرى يا هوشىارە ئەوى نىازا سەرەدەرىكىرنى دىگەل ھەمى دەمى ئە و
برىئاكا ھەستەوەران وەردگرىت، بونمۇونە دەمىن مە گوھل ئاخفتىدە كا ھەۋالەكى خۇ دېيت
ئەوى دەمى ئەم پىكولان دكەين ھەمى دەنكىن دىتى فەراموش دكەين داكو ئەم د ئاخفتى
ئەفى ھەۋالى خۇ بىگەھىن.

ئاگەھى و ئىدرَاكا ھەستى (الانتبه و الادراك الحسى) :

ئەف ھەردوو پىرسە پىكىفە د گرىنداينە، ئاگەھى (الانتبه) جەخت كىرنە ل سەر
ئازرىتىرىھەكى و گىرنىكى پىدانە ب ئەوى ئازرىتىرى، لىنى (ادراك) پىكىدھىت ژ نىاسىنا
ئەفى ئازرىتىرى، واتە برىئاكا ئاگەھى ئەم رىئكى ژبۇ (ادراك) ئە خوش دكەين بۇ نىاسىنا
تىشتن.

گىرنىكيا ئاگەھى و (ادراك) ا ھەستى:

ئەم د شىئىن برىئاكا ئاگەھى و ئىدرَاكا ھەستى ب ئەقان رىككىن ل خوارى
دىيارىكەين:

1- ئاگەھى و ئىدرَاكا ھەستى ئىكەم پىنگاھە كو مەرۆف پەيوەندىيە ب ژىنگەھا
دەوروبەرلىن خۇ دكەت و خۇ دكەل بگۈنجىنیت، دەمىن مەرۆف سەرەدەرىي دىگەل
ژىنگەھا دەوروبەرلىن خۇ دكەت وى دەمىن ل سەر مەرۆفىي پىدەھە ژىنگەھا خۇ باش
بنىاسىت داكو بىشىت خۇ ب شىۋاھەكى دروست دكەل بگۈنجىنیت و مفای زى
وەربىگرىت و خۇز مەترسیان ب پارىزىت.

2- ئاگەھى و ئىدرَاكا ھەستى دوو بىنەماينن سەرەكى نە بۇ ھەمى پىرسەيەن عەقلى،
چونكى ئەگەر ب ئاگەھى و ئىدرَاكا ھەستى نەبايە ئەوى دەمى مەرۆف نەدشىا بىرا خۇ
بىشىتە هېيج تىشىتەكى يان نەدشىا هىزى د هېيج تىشىتەكى دا بىكەت.

3- ئىدراكى پەيوەندىيەكا بەھىز دگەل رەفتارىن مە ھەيم، چونكى بەرسىدانىن مە بۇ زىنگەدا دەوروبەرىن مە گىرىداينە ب چەوانىا زىنگەھى فە، بونمۇونە (زارۇك وەكۆ مە ناترسىت، چونكى ئىدراكىن جودا دگەل مە ھەندە).

4- ئاكەھى و ئىدراكا ھەستى پەيوەندىيەكا بەھىز ب كەسايەتىا مەفە ھەيم، ھەروەما پەيوەندى ب گۈنجاندىنا كومەلايدەتىا مەفە ھەيم، چونكى نەتىگەھەشتەن و نەزانىتا ھەست و سوز و حمزىن دەوروبەرىن مە دى بىنە ئەگەر كۆ ئەم نەشىن خۆ دگەل دەوروبەرىن خۆ بگۈنجىلىن.

جورلىن ئاكەھى (انواع الانتبه):

1- ئاكەھىا ب قىان (الانتبه الارادى):

ئەف جورى ئاكەھى ب حەز و قىان و ئىرادا مەرۆقى دروست دىيىت، واتە

ئامادە باشىا مەرۆقى بۇ ئاكەھى رولى خۆ دەقى جورى ئاكەھى دا ھەيم، و ئەف جورە ئەوى دەمى دروست دىيىت دەمى مەرۆف داکىوكى ل سەر ئازرىنىڭەرەكى دەكت، بونمۇونە (گوھدانا وانەيەكا بىزازىكەر).

2- ئاكەھىا ب نەچارى (الانتبه القسرى):

ئەف جورى ئاكەھى نە ب قىان و حەز و ئىرادا مەيم، و بىن حەزا مەرۆقى دەپىتە روېيدان، بونمۇونە (گوھلىيۇونا دەنگى تەقىنەكى يان گوھلىيۇونا دەنگەكى بەھىزى

دەملەست يان دەنكى فلاشى كاميرى)، ئەف جورە ئازرىئەرە مە نەچاردىكەت يى ب ئاگەھ بىن، چونكى هىزا ئازرىئەرە كەلەك بەھىز تەرە ژ ئازرىئەرەن دىتر يىن دەوروپەر.

3- ئاگەھيا ھەلبۇرتى (الانتبه التلقائي):

ئەف جورى ئاگەھىي وى دەمى دەپىتە رويدان دەمى مەرۆڤ ب حەز و ئارەزوويا خۇ ئاگەھ ژ ئازرىئەران دېيت، ئەف حالاتە وى دەمى رويدەت دەمى باپەتى ئازرىئەرە دېيتە جەھى دلخوشىا مەرۆقى، زېرەنلى ئەف جورى ئاگەھى پىدۇي ب ھىچ جورەكى داكوكى نىتە، بونمۇونە (گوھدانا موزىكە كا ئارام يان تەماشە كرنا دىمەنەكى سرۋشتى جوان).

ئەگەرلەن ئاگەھى (دەرهەكى - نافخۇيى):

A- ئەگەرلەن دەرهەكى:

ئەو ئەگەرن ئەۋىن پەيوەندى ب سرۋشت و جورى ئازرىئەران قە ھەيدە، ئەف ئەگەرە ژى بىرىتى نە ژ:

1- تۈندوتىزىيا ئازرىئەران: وەكى روناھى و رەنگ و بەھىن و دەنكى بلند، چەند دەنك يىن بلند بىت دى ئاگەھيا مەرۆقى پىر بىت و پىچەوانەي ئەقى چەندى چەند دەنك يىن نىزم بىت دى ئاگەھيا مەرۆقى كىلمەر بىت.

2- دووبارە بۇونا ئازرىئەران: ئەو رويدانلىن

ئازرىندر ئەوين كەلهك جاران دووباره دىن پىر سەرنجا مروقى رادكىشىن، بونمۇونە ئەگەر كەسەك جارەكى بىتى بىكتە هەوار و داخازا ھارىكارىي بىكتە رەنگە كەسەك ل دويش هەوارا وي نەجيit.لى ئەو چەند هەوار بىكتە داخازا ھارىكارىي بىكتە ئەوى دەمى دى ئەف كارى وي پىر سەرنجا كەسانىن دەوروبىر بۆ خۇ راكىشىت، زەگەرى دەمى دى ئەف كارى وي دى ھەنەك كەسانىن دى لەزى كەن و چىن دەستى ھارىكارىي بىت ئەوى درېزكەن،لى جەن ئامازە يېكىنى يە كۆ ھەمى دەما دووبارەبوونا ئازرىندرى نابىته ئەگەرى ئاكەھيا مە، بەلكو پىچەوانەمى ئەقى چەندى دووبارەبوونا تىستان بى ئىلك رتم (شىوه) دېيتە ئەگەرى وي چەندى ئەم سەرنجا خۇ ژبۆ ئەوى تىشى زەدەست بىلەين، بونمۇونە ئەم سەرنجا خۇ نادانىتە سەر مىلى دەمىزىرى چونكى بى ئىلك رتم (شىوه) دووبارە دېيت.

3- گوھورىنا ئازرىندران: ئەف دېيتە ئەگەرەكى بېيىز كۆ مە ئاكەھە زەتىستان ھەبىت، بونمۇونە ئەم پويىتە نادەينە دەنكى ئامىرەكى دەمى كاردكەت،لى ئەو ئامىرە زەكارىنى رادوھەستىت وي دەمى دى مە ئاكەھە زى ھەبىت.

4- جياواز يا دنابەرا ئازرىندران دا: ھەر تىشەكى زەدەرەپەرىن مە جياواز بىت ئەوى دەمى ئەو تىش دى سەرنجا مە بۆ لايىخۇ راكىشىت، بونمۇونە دەمى ئەم خالە كا رەش د ناقا كومەكا خالىن سېى دا دېيىن وي دەمى ئېكىسىر دى بەرى مە ب ئەوى خالا رەش كەفيت چونكى ئەو دى زەخالىن دەرەپەرىن خۇ يا جياواز بىت، يان بۆ نموونە ئەگەر ئافرەتكە د ناقا كومەكا زەلامان دايىت ئەوى دەمى ئېكىسىر دى سەرنجا ھەمييان بۆ ئافرەتكى چىت، ئەۋىزى زەگەرى وي جياواز يا رەگەزى يە ئەوا دگەل كەسانىن دېت.

5- لەپىنا ئازرىئەرى: ئەف جورە د حالەتى رىكلامان دا دەھىتە دىتن، وەكى ئەوا ل وېنەيىن روناھىن دا دەردكەۋىت، بونمۇونە ئەو تابلوىتىن روناھىن ئەۋىن دلەن بىر سەرنجا مەرۆڤى بۇ خۇ رادكىشىت.

6- جەھى ئازرىئەرى: فەكولىيان ياكى دىيارلىرى كى ئەو كەسى گۇفار و رۆزىنامان بخويتىت ئەوان كەسان پىر حەزاھى لايپەرلىن دەستپېكىن بۇ دووماھىن بخويىن پىر ژ لايپەرلىن دىتى، و پىر ئاكەها ئەوان دچىتە سەرى لايسى چەبىن يىنى لايپەرى دەستپېكىن و دوماھىا گۇفارى يان رۆزىنامى، جەھى ئامازى يە كى سەرنج و ئاكەھىا مەرۆڤى بۇ لايسى راستى و چەبىن يىنى بى شىۋازى نەقىسىنى قەڭرىيدايدە، واتە ئەو كەسىن ژلائىن چەبىن بۇ راستى د نەقىسىن سەرنجا ئەوان بۇ لايسى چەبىن پىرە، يېچەوانەي ئەقىن چەندى ئەو كەسىن ژلائىن راستى بۇ چەبىن د نەقىسىن سەرنجا ئەوان ژبۇ لايسى راستى پىرە ژ لايسى چەبىن.

ب- ئەگەرلىن نافخۇرى:

1- بىلدۈفىن جەستەي (الاحتاجات الجسدية): بونمۇونە كەسىن بىرسى دى سەرنجا وى بۇ خارنى ھېتە راڭىشان پىر ژ كەسى تىز، زېبر ھەندى دەمى مەرۆف ل ھەيغا رەھمەزانى ب روپى دېيت دى هەر سەرنج و گىرنگى و ئاكەھىا وى بۇ خارنى چىت.

2- ئاراستىن عەقلى: واتە حەزى ئاگەھىا مەرۆقى دى بۇ ئەوان تشتان چىت ئەۋىن مەرۆق پىندى ئەپتى، بونمۇونە دەمى مەرۆق دېچىتە دوكانەكى دى بىنى چائى وى ب ئەوان تشتان كەقىت ئەۋىن ئەپتى دېپتى و دەبەستا وى دابىن، تشتىن دى ھەمى دى كەقىنە ز دەرقەي چەقى ئاگەھىن.

3- حەز و ئارەزوو: حەز و ئارەزووين مەرۆقى كارتىكىرنا خۇل سەر ئاگەھىن ھەدە، واتە مەرۆق دى گۈنكى ب ئەوان ئازىرىنەران دەت ئەۋىن حەز ژى دكەت و دى ز ئازىرىنەرین دىتىر بىن ئاگەھى بىت، بونمۇونە (ئاگەر زانايىھەكى دەرروونى و زانايىھەكى جىولوجى و زانايىھەكى رووهەكى سەرەدانا پاركەكى بىكەن رەنگە سەرنجا زانايىھەكى رووهەكى يېتىر بۇ رووهەكان بچىت و زانايىھە دەرروونى دى گۈنكى ب رەفتارىن ئەوان مەرۆقان دەت ئەۋىن د ناخا پاركى دا و زانايىھە جىولوجى دى گۈنكى ب پەر و ئاخا پاركى دەت).

ئەگەرلىن كېمبۇون و بىزالەبۇونا ئاگەھىن:

ئاگەھە (الانتباھ) ل دەف ھنلەك كەسان يا ئەجىيگىرە ب تايىھەتى ل دەمىن ئاخفتىن و خواندىن و كاركرنى، ئەف كېمبۇون و بىزالەبۇونا ئاگەھىن ئەگەرلىن خۇھەنە، ز ئەوان:

1- ئەگەرلىن جەستەنىي: وەكى وەستيانا مەرۆقى يان تىكچۈرۈن خوارنى و نىستىن، چونكى ئەف ئەگەرە بەرگىریا مەرۆقى لاوازدىكەت و ئەقى چەندى رەنگەدانا خۇ يا زىكەتىف ل سەر ئاگەھە مەرۆقى ھەدە.

2- ئەگەرلىن دەرروونى: بونمۇونە قوتاپى حەز ز ئەوى بابەتى ئاگەت ئەۋى ئەمۇ د خويىت يان ئەو بابەتى بۇ ئەوى ب زەحمدەت بىت، ژېمەر ھنلى ئېلى خواندىنى دى

خۇ ب بابەتكى دىترە مژوپىل كەت، وەكۆ وەرزشى يان دەركەفتىن و پاسەكىن دەكەل
ھەفالان، يان دى هەست ب كىماتىنى و نىگەرانى و نەئارامىنى كەت.

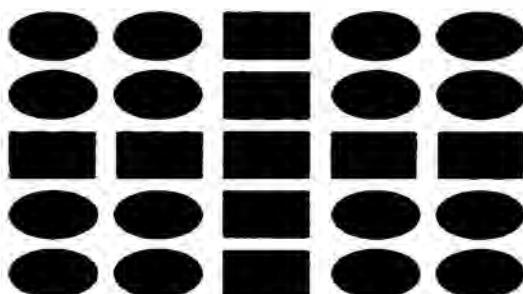
3- ئەگەرىن فيزىيکى: وەكۆ گەرمى و سەرمایا جەمى يان روناھىا بەھىز يان كېمبۇونا
روناھىى يان دەنكى بلند و قىزى، ئەقە هەمى بىنە ئەگەرىن كېمبۇون و بىزالەبوونا ئاكەها
مروقۇنى.

4- ئەگەرىن كومەلايەتى: وەكۆ كىشە و ئارىشىن ناقا خىزانى يان ھەبوونا ئارىشان د
ناقاقوتا بخانى دا كۆ دنائىدرا قوتاپى و ماموساتى دا دەھىنە رويدان، يان تىكچۈونا بارى
ئابوورىنى مروقۇنى يان بىن خىزانى.

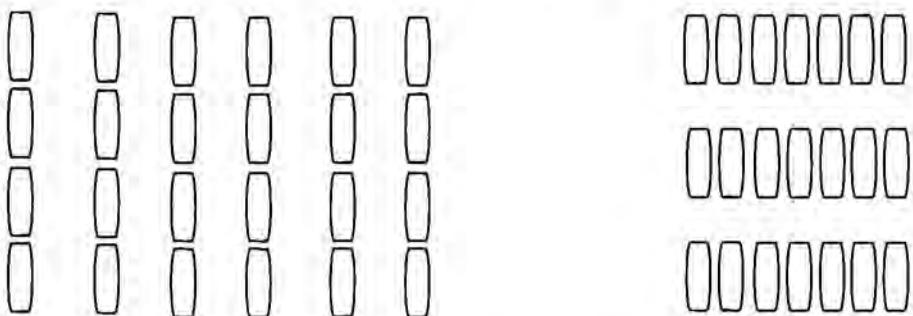
ياسايىن رىكخىستا ئىدراكا ھەستى (قوانين تنظيم الادراك الحسية):

ئەو ياسايىنه كۆ ب رىكَا ئازىزىنەرىن ھەستى (مشيرات الحسية) د ھېنە
رىكخىستن دا كۆ عەقل بشىيت ژ چارچوقەكى دىياركى دا رىك بىيختىت، ئەف ياسايىه ژى
ئەقەنە:

أ- وەكەھەقى (التشابه): ل دويىت ئەقى ياسايى ئەو ھەمى تشتىن وەكەھەق يان ئىك
شىۋە ھەبىت دى پىر ھېنە دىتن ل دەمى دىتنى دا ئىك شىۋازى ھەلدگىرت، تەماشەى
ئەقى نەخشى ل خوارى بىكە:

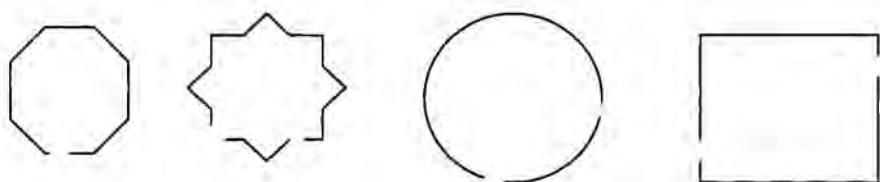

ب- نزىكى (النقارب)؛ واتە ئەرەگەز و پارچىن نزىكى ئىك بن ب ئىك شىواز دەپىنە دىتن و ئىك هېماد دەتىن و خۆل سەر پرۆسە يازانىنى دا د سەپىنتى، ئەرەگەزىن ژەھەف دوپەرىن مەرۆف دىن پەيوەندىدە كا لاواز دەتىن ئەۋۇزى ژەگەرى دوپەراتىا ئەوان ژەھەۋەسى، تەماشەي ئەقى نەخشەي بىكە:

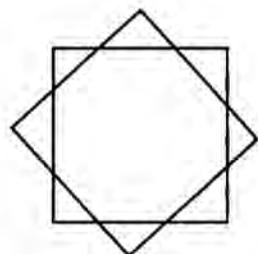
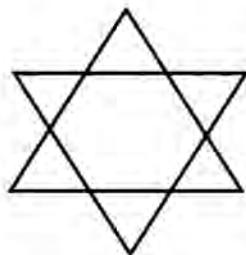
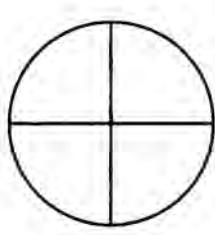

ج- بىردىۋامى (الاستمرار)؛ ئەرەگەز و ھېل و لەپىش كوب ئاراستەيەكى نەگور بىردىۋام دىن، پرۆسا دىتنى حەزىدەكت يېكىفە كومقە بىكە تەقە.

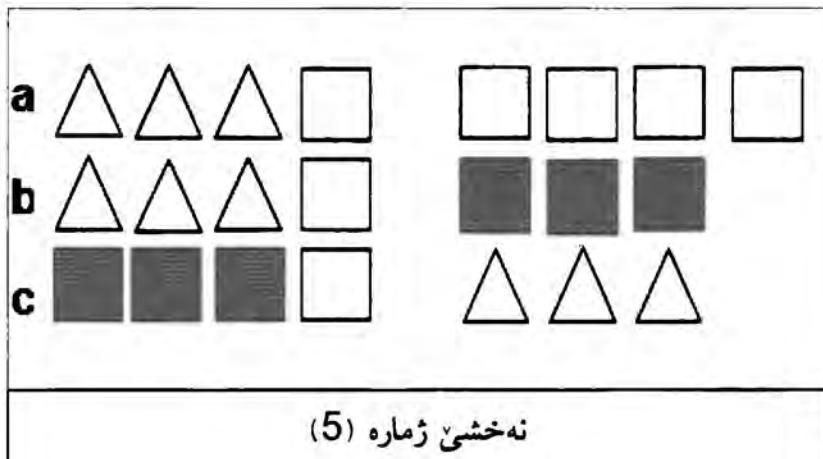
د- داخىتن (الأخلاق)، واتە عەقلى مەرۆفى حەزا گرتا كىم و كاسيا شىۋەيان ھەيە، و ب ئەقى ياسايى ئەم دىن بىشىن كوب ھەر وىتەيەكى كىم و كاسى تىدايىت ئەوي دەمى ئەم دىن وى كىم و كاسى ب تەمامى بىشىن و دىن كىم و كاسيا پىركەينەشە، تەماشەي ئەقى خاشتى ل خوارى بىكە:

ھ - گشتى يان سەرتاسىرى (الشمول)، واتە دەمى ئەم تەماشەي شىوه يەكى بىكەين دى سەرنجامە بۇ شىوه يىن وى يىن گشتى چىت، ئەگەر ئەم ب يېڭىھاتە يىن دېتىر يىن وى وىنەي بەراورد بىكەين، واتە ئەم دى ب شىوه يەكى گشتى وىنەي ئەملى د خەپالا خۆ دا زانىن، تەماشەي ئەقى نەخشى ل خوارى بىكە:

ئېڭ ژ ئەوان پرسىيارىن گىرنگ ئەوين زانايىن قوتابخانا (جشتالى) يېكۈل د كىرىن بىرسقا وى بلەن ئەق بىو: دى ج ھىتە رويدان ئەگەر ھات و ژپتىر ياسايمەكى كەفتە بەر ئىدراكا مەرۆقى؟ دى كىز ياسا پتىر يا زال بىت ئەگەر ھات و دوو ياسا يېكەھاتته گرىيدان و تىكەلبۈون؟ زانا (ئايىزىنك) دېتىزىت: "زانايىن قوتابخانا (جشتالى) چەندىن ۋەكولىن ئەنجلام دان داكو كارتىكىن و ھىزا ئەقان ياسايان د پرۆسە يَا ئىدرااكى دا بىزانى، دەرئەنجلام بۇ ئەوان دەركەفت كو ئەف ياسايمە د پرۆسە يەكەتا تايىمت دا دەجن ئەۋۇزى ل دويىش جورىي ياسايان، بونمۇونە ل دەمى ياسايا (نزيكى) و وەكەھەقى ل گروپىن A دى بىتىن كو ياسايا (نزيكى) زال دېتىت، لى دەمى ئەم (نزيكى) دەكەل (وەكەھەقى) د گروپىن B - C بەراورد بىكەين ئەم دەمى ياسايا (نزيكى) ئەم ھىزا خۆ نامىنىت، ب تايىبەتى ل دەمى رەنگىكىدا وىنەيان ب رەنگىن جىاواز:

خەلەتى و شاشىا ئىدراكىنى:

ژ ياسايىن ئىدراكى ئوه كو ئە و بىتى پشتەستى ل سەر كارتىكىرنا زانىيارىين

با بهتى يان خودەمى (ذاتى) ناكەت، بەلكو
يا گرىدايە ب شىۋازى كارلىكىرنا
كارتىكەران دنابەرا خۆ دا، واتە ئەم دزانىن
و تىڭەھىن مەرج نىنە ئەم وىنى
راستەقىنەيى وى تشتى بىت، دەكەل ئەفى
چەندى ئى چافى مروقسى وەكىو ئاميرى
وېنەگرتى كاردەكت، لى گەلەك ئەگەرىن
دەرەكى و خودەمى ھەنە كارتىكىرنا خۆ ل

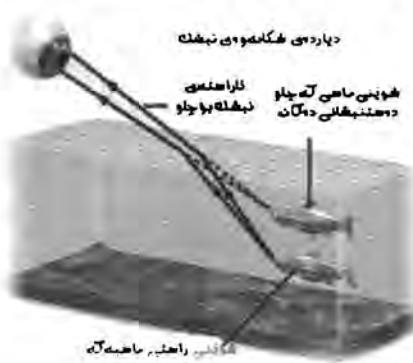
سەر دەكت، كو دىيىتە ئەگەر ئەم ب رامانەك و دىيىتە كا جىاواز ژ وېنەيى راستەقىنە
تىڭەھىن، واتە جىاوازى يا هەدى دنابەرا ئەوى تشتى ئەم ب چافى خۆ د بىنىن و
ئەوى مېشكى مە تىڭەھىت و شرۇقەدەكت، و ئەف حالەتە ئى دى مە بەرەف

پرسیارەکى ئەبەت، بوجى مىرۇف شاشى ئىدرَاكى دا دىكەت و ب شاشى تىستان دىگەھىت و دىزانىت؟

بەرى ئەم بوجۇوتىن تايىەت ل سەر ئەشى پرسىاري دىاربىكەين دېيىت ئەم بىزانىن ھەمى دەما پرۆسە يائىدرَاكى ناگەھىتە مەبەستا خۇ، گەلەك جاران ئەم ب خەلەتى واقعى شرۇفە دەكەين، بونمۇونە گەلەك جاران دى مە گوھل دەنگى دەرگەھى بىت ياز مەقە كەسەكى گازى مەدكەت يان دەمى دەنگى رەشمە بايەكى دەھىتە مە ياز مەقە كەسەكى ھەواردكەت و داخازا ھارىكارىي ژ مە دىكەت.....هەتى.

زانىيان دوو بوجۇون ژبۇ شرۇفەكرنا ئەقان حالەتان دانايىتە:

1- بوجۇونا فيزىكى: ئەف بوجۇونە (شاشيا ئىدرَاكىنى) ل سەر ياسايدا كا فيزىكى شرۇفەدكەت، رەنگەدانا وىنەيان ل ئاوىئىيەكى دا يان دەمى دېتتا تىشەكى گەلەك

نەخوش يان وىنەيى شىكەندىندا دارەكى دەمى ئەم وي دارى دىكەيىنە د نافا كوبەكى تىف ئاش دا، ئەوي دەمى ئەم دى وەسا يىنин كو ئەو دار بىن شىكەستى يە، واتە ئەف شاشيا زانىنى ياكى گۈرۈدەيە ب ياسايدا (عکس)اي بۇ رۇناھىن ئە، ئەف حالەتە ژ دەرئەنجامىنى كەھشتتا زانىيارىانە ب شىۋەيەكى شاش (خەلەت) يان ب كېم و كاسى ئەف زانىارىيە بىرىكى هەستان دىگەھىتە مىشكى.

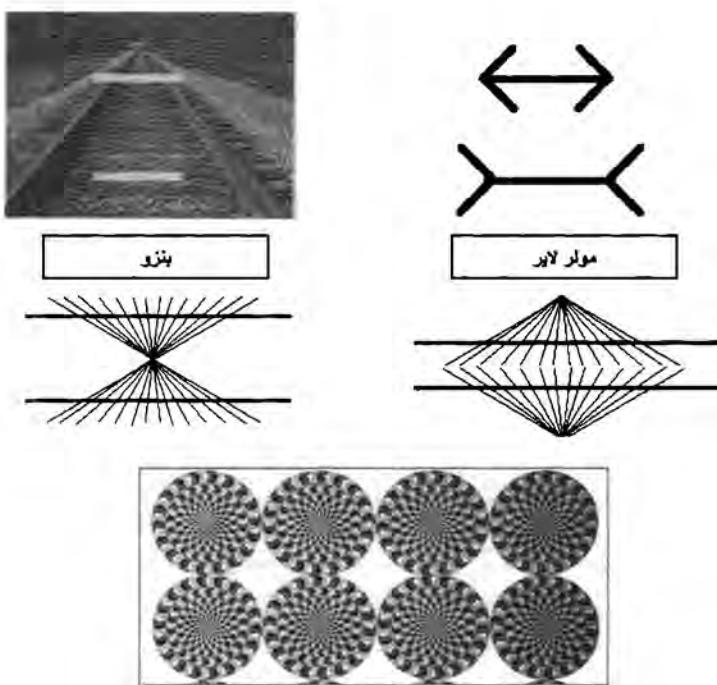
2- بوجۇونا دەرۇونى: ئەف بوجۇونە (خەلەتىا ئىدرَاكى) بۇ سەددەمىن خودەمى د زقىرىنىت، وەكۆ ھەلچۇون و ئاراستە و وەستىان و پىىدىقىن مەرۇفى، واتە بو ئەوان

ئەگەران د زۇرىنىت ئەوين ژ دروستكىرنا ئىدراكى د بەرپرس بىن، و ئەفه ژ خەلەتىا
ئىدراكى يَا بەرپرسە، بونمۇونە:

أ- زانىن و تىكەھشتىا تشتان دى وە ل مروقى كەت مروقى ئەقان تشتان تىكەلى ھەف
بىكت.

ب- ھندهك جاران پىشىپىنن مروقى دى وە ل مروقى كەت كو مروقى تشتان ب
شىوه يەكى جىاواز بىيىنت يان گوھلى بىت، بونمۇونە ((دەمى ئەم رۆزى دېين و ئەم
پىشىپىن بانگى مەغىرەب دەكەين ژېھر ھندى بەرى بانگى هەر دەنگەكى بەھىتە گوھىن مە
ئەم دى ھەست بىن كەين ئەو دەنگى بانگى يە)).

ت- بوجۇونا گشتى و شىۋازى نىشانىدا زانىارىان دى ھندهك تايىەتمەندىيان دەتە تشتان
كۆھىچ راستىيەك ژبۇ ئەقى چەندى نەبن، بونمۇونە (مولەر لايىر و بىزۇ).

بەشىز سىيى

ئارمانجىن ئەقى بەشى.

د ئەقى بەشى دا يېشىنى دەتىه كىن خوتىلدەقان ئەقان زانىيارىيان وەرگىرىت.

- وەرگىتنا زانىيارىان دەربارەي پالىلمرى (الدافعية).
- وەرگىتنا زانىيارىان دەربارەي ھەلچوونان (الانفعالات).
- زانىنا لايەتىن ھەلچوونان.
- وەرگىتنا زانىيارىان دەربارەي ھەفسەنگىا ھەلچوونى.
- زانىنا ئەۋىز پەيوەندىلىن ئەوا دنافىھە را ھەلچوون و پالىلمرى دا ھەي.
- قىربۇونا تىكىھەن زىرەكىا ھەلچوونى (الذكاء الانفعالي) و زانىنا ئەوان بوجوونان ئەۋىن دەربارەي وى.

پاللعر چىه؟

د ژيانا مه يا رۆزانه دا رەفتارىن كەسانىن دەوروبەرلەرن مە بۇ مە دېنە جەھى بالكىشىسى، بونمۇونە دەمى ئەم دېيىن سېيدى زوى دى كەسەك لەزى كەت و چىتە سەركارى خۆ، ئەقجا ئەو كەسە ج فەرمانىبەر بىت يان جوتىار بىت، يان قوتابى بىت هەندى.

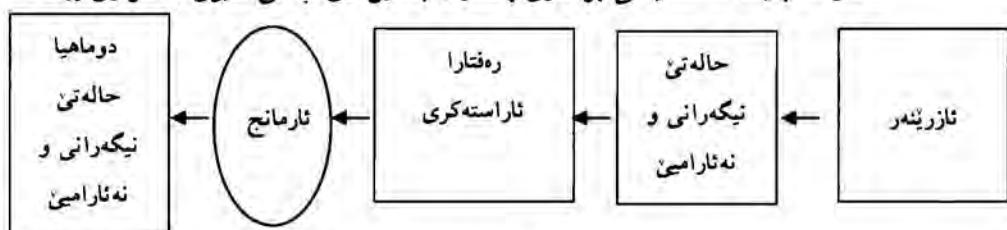

يان ژى دەمى ئەم دېيىن كارمەندەك بەردهوام يى كاردكەت، يان قوتابىبەك بەردهوام يى خۆ زەممەت د دەت و د خوينىت، يان دايىكەك بەردهوام يَا خزمەتا زارۆكى خۆ دكەت، ئەف كارە ھەمى و چەندىن كارىن دى يىت رۆزانه بى كومان دى سەرنجا مە راكىشىت، و ئەگدر ئەم ل دويىف ئەگەرلەن ئەقان رەفتاران بچىن و لىيگەرىن دى كەھىنە ئەمەن ئەگەرى كەلمەك گىرنىڭ ئەمەن دېتە ھائىدىرى ھەمى رەفتارىن مە، ئەۋۇي ھەبۇونا پاللەرى (دافع)ى يە.

زېھر ھنلى ئەم د شىن بىزىن پاللعر حالەتكى (جەستەتى و دەررونى يە) ل ناخى مەۋۇنى دا، رەفتارا مەرۆڤى د باردوخەكى تايىھەت دا د زۇرىنىت و بەرەف ئارمانىجەكە دىاركىرى ئاراستە دكەت.

ئەگەر مە بېقىت نەخشە يەكى بۇ كارى پاللەران بىدا تىن دى ب قى شىۋى ل خوارى بىت :

نەخشى ژمارە (6) شىوازى كاركىرنا پاللەرى

دېټ ئەم ئەوی ئى بىانىن كۆ (پاللەر) تىڭەھەكىن گريمانى (فرضىي) يە واتە ئەم بخۇ حالەتى نابىينىن بەلكو ئەم رەنگىفەدانا حالەتى دېبىنин و ھەست بىن دكەين، بونمۇونە دەمىن ئەم ھەندەك كەسان دېبىنин ب گەرم و گورىيە كا مەزن د چەنە سەر كارى خۇ و خۇشىنى ژ كارى خۇ د بەن، ئەم دى گريمان دانىن و بىزىن پاللەرى ئەقان كەسان بۇ كارى بىن بەھىزە، يېجەوانە ئەفۇن چەندىن دەمىن ئەم دېبىنин كەسەك بەردەۋام گلە و كازىدان ژ كارى خۇ دكەت و جەھى كاركىرنا وى ب دلى وى نىنە و بەردەۋام رەختى ل سەر باردوخىن كارى خۇ د گرىت و بەردەۋام گىرۇ دېبىت و كىماسى د كارى ئەوی داھەنە، د ئەفۇن حالەتى دا ئەم دى گريمان كەين و بىزىن پاللەرى ئەفۇن كەسى بۇ كارى ئەوی بىن لاواز.

واتە ئەم پاللەرى نابىينىن لىنى ز ئەنجامى رەفتارىن مە يېن كارى ئەم دى كەھىنە ئەوی دەرئەنجامى كۆ تىدا رىزەيا پاللەرى بۇ كارى دياربکەين، جەھى ئامازە بىن كىرىنى

يە كۆ ھەر كەسەكىن جورەكىن پاللەرى ژبۇ كاركىرنىن ھەيدە، لىنى جورى پاللەرى ژ كەسەكىن بۇ كەسەكىن دىتر دەھىتە گوھورىن، بونمۇونە دەمىن ماموستا وانى دېبىزىت ئەوی دەمىن د نافا قوتاپىان دا دى ھەست ب ھەبوونە كا جىاوازكەت، ھەندەك قوتاپى د تاقىكىران دا نمرىن بلند بىدەستقە دئىنەن، ھەندەكىن دىتر ژى نمرىن لاواز د ئىنەن، ھەر د نافا قوتاپىان دا ھەندەك قوتاپى دى گەرنگىسى دەننە وەرزشى و ھەندەكىن دىتر گەرنگىنى بىن نادەن.

ماموستا د شیت بریکا ئەفان تاییه تمەندیان ئاستى بالىدەرى ل دەف قوتابیان
بزانىت، ئەۋۇزى ئەف خالىئن ل خوارى نە:

- 1- قوتابى ل دەمىن وانى ھەست ب خوشى دكەت.
- 2- گوھىن خۆ د دەته وانى و گىرنگى د دەته ئەركىن خۆ يىن مال.
- 3- بىلەز و بىن كىروبوون ئەركىن خۆ بجه د ئىنىت.
- 4- ژبۇ ئەنجامداانا ئەرك و كارىئن خۆ ژ دەرقەمى سىورى قوتابخانى دەست يېشەرن.
- 5- بزاڤى ژ بۇ بىلدەستقەئىانا ئارمانجىن خۆ دكەت، خۆ چەند ئەف ئارمانجە ب زەحەمەت بن.
- 6- مفای ژ خەلەتىيەن خۆ وەردگەن، و ل دەمىن شىكەستىن ژى بى ئومىد نابن.
- 7- بەردهوام بزاڤى دكەن كارى خۆ ئەنجام بىلەن بىن كو پاداشتەكى وەربىگەن.
- 8- بەردهوام بزاڤى دكەن كارى خۆ ئەنجام بىلەن بىن كو پاداشتەكى وەربىگەن.
- 9- بەردهوام كارىئن وان د ئاستەكى بىلەن دانە.

كارىئن پالىمرى:

بالىدەرى ژمارەكا كارىئن جودا ھەنە و زانا (ئورمۇرد 1995) ئى دا دىياركىن
كو بالىدەرى چوار كارىئن سەرەكى ھەنە، ئەۋۇزى:

1- ئازىزىندىنا رەفتارى:

بالىدەر مەۋھىپى بالىدەت داكو كارەكى ئەنجام بىلەت ژبۇ ئەۋى چەندى
دەستكەفتەكىن (ئەرىتى) بۆزەتىف د كارى خۆ دا بىلدەستقە بىنىت، ژېر هندى ئەو كەسىن
ئاستى ئەوان يىن نزىم بەردهوام ھەست ب بىزازىن و نەئارامىن د كارىئن خۆ دا دكەن.

پیچهوانهی ئەوان كەسان ئەوین ئاستى باللەرى وان بىن بلند بىت، لى دكەل ئەفى
چەندىز زى دېيت بزانىن كو بلندبۇونا باللەرى ل دەف مەرۆقى ب شىۋىيەكى (مەزن و
بەيىز) دى كارتىكىرنە كا نىكەتيف ل سەر رەفتارىن مەرۆقى كەت، چونكى دى مەرۆف د
باردوخەكى خراب دايىت و ھەست ب نەئارامى و نىكەرانىھەكى مەزن كەت، و باوهەرى
ب خەلەتىيەن خۆ نامىنيت و دى ھەست بىن كەت ئەوى ھىشتا مافى كارىن خۆ نەدابى،
زەھرەئەنجامى ئەفى چەندىز ئەو كەس نەشىت كارىن خۆ ب باشى ئەنجام بىلت.

2- باللەرى كارتىكىرنە خۆ ل سەر پىشىپەنلىن مە ھەيدى:

پىشىپەنلىن مەرۆقى ب شارەزايدىن وى يېن را بىردووى فە د گۈنىداينە، وە كو
سەركەفتىن و شەكتەستان، يۇنمۇونە ئەو قوتاپىي بەردەواام شەكتەستان د ئىنىت و ز
سالەكى پىتە دەمان بول دا يەمىنىت ئەف كەسە دى ھەمى بزاڭىن خواندىنى بىن مە
ھەزمىرىت، ئەقە پىشىپەندا دەرچۈونى د تاقىكىرنان دا ناكەت، چونكى باللەرەكى لاواز بۆ
ئەفى پىرۆسىسى ھەيدى.

3- باللەرى كارتىكىرنە خۆ ل سەر ئاراستەكرنا رەفتارىن مە ھەيدى:

باللەرى كارتىكىرنە كا مەزن ل سەر ئاراستەكرنا رەفتارىن مە بۆ زانىياريان ھەيدى،
چونكى ھەمىن ھەبونا باللەرەكى بەيىز ئەم دى ئەوان ھەمى زانىياريان وەرگرىن ئەوين ئەم
ب گىرنىڭ دزاڭىن و بىزافى دكەين د ھىزرا خۆ دا
ب ھەلگرىن و كار بىن بىكەين.

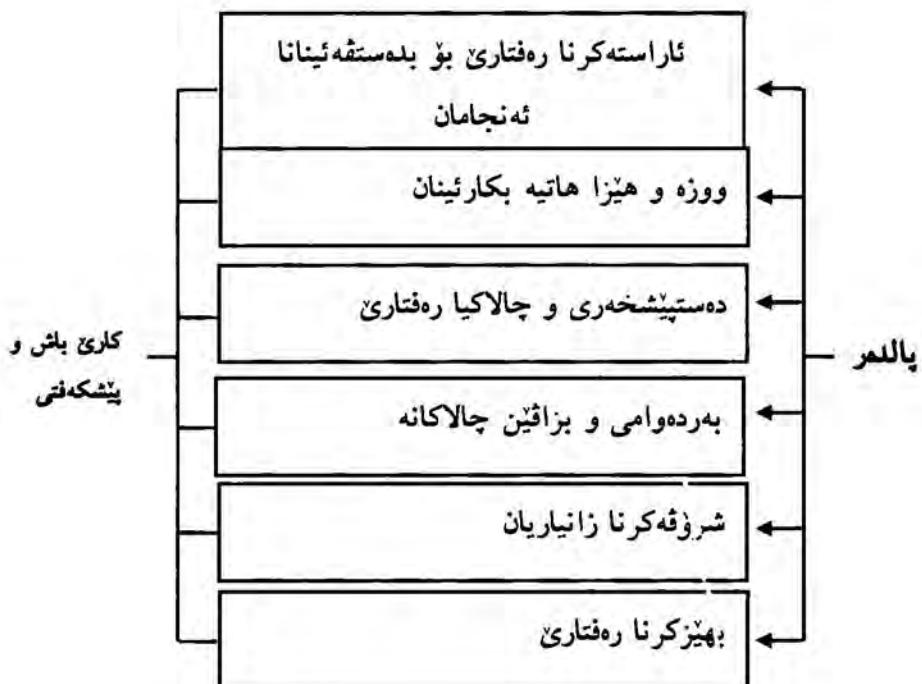
بىردىزى شەرقەكرنا زانىياريان وەسا
دېنىت كو ئەو قوتاپىي باللەرى ئەوان ژبۇ
خواندىنى بىن بلند پىتە گوھى خۆ د دەنە وانە يېن
خواندىنى، ئەۋۇزى پىتە داخازا ھارىكىرىي ژ

كىسانىن دى دكەت ژبۇ وەرگرتى زانىاريان. ئەف كىمە بزاڭىز دكەن رامانەكى بۇ ئەوان زانىاريان بدانىن ئەۋىن ئەو وەردگرن. داكى ب شىوه يەكى ساناهى د بىرداڭى خۆ يَا درېڭەماوه دا كومقە بىكەن.

4- پاللەر دېيىتە ئەگەر كو مرۆڤ دەرىئەنجامەكى باش ژ كارلىن خۆ ب دەستە بىنىت:

ل دويىف تاشى مە بەرى نها
ئامازە پى كرى بۇ مە دىاردېيت كو
پاللەرى كىنگىيا خۆ يَا تايىھەت ھەيدە و ئەم
د شىئىن ئىن گرنگىسى د ئەقى خىستەي دا
دىارىكەين:

نهخشى ژمارە (7) گرنگىيا پاللەرى بۇ مرۆڤى

جورلىن پاللەرى:

مروفى كەلەك پاللەرىن ھەين كو ناهىئە هەزارتن، ب تايىەتى ئەو پاللەرىن مروف ژ زىنگەھى وەردگرىت (الدowaع المكتسبة)، لى زىلەبارى ئەقىن چەندى زانايىان بزاڭكىرىنە ل دويىف مەبەستى يان ژىلەرى ئەقان پاللەران شرۇفەبىكەن و دابەش بىكەنە سەر ژمارەكا جوران:

1- پاللەرىن زىماكى (الدowaع الفطرية):

ئەف جورە پاللەر ب رېكا زىماكى بۆ
مە دەھىنە قەگوھاستن و ژ دەستىيىكا ژىسى
مروفى دروست دىن، ژېھر ھندى ئەف جورە
پاللەر بىرېكا فېرکرنى ناهىن، واتە مروف ل
ج جە بىت يان كىز رەگەز و نەزاد بىت
ھەمان پاللەر بىن ھەي، گۈنگۈرىن ئەو پاللەر
ژى ئەقەنە (برساتى - نىستان - سىكىس -
دەستقىزىز - ھەبۈونا پله يەكا گەرماتىنى يَا ناقنجى).

2- پاللەرىن وەرگىتى (الدowaع المكتسبة):

مروف ئەقى جورى پاللەرى ژ دەوروبەرىن خۇ وەردگرىت ئەۋۇزى بىرېكا فېرکرن
و سەرەددەركىن دەھىنە كومەلايەتى، ژېھر ھندى ئەف جورە پاللەر ژ
كومەلگەھەكىن دەھىتە قەگوھاستن بۆ كومەلگەھەكى دى و ژ كومەلگەھەكى يَا جىاوازە ژ
كومەلگەھەكى دى، ئەف جورى پاللەرى دابەش دېتە سەر سى جوران، ئەۋۇزى:

أ- پاللەرىن كومەلايەتى يىن گشتى؛ ئەف پاللەرە د ھەمى كومەلگەھان دا يىن ھەين و ھەمى مروق خوداتىن فى جورى پاللەرى نە، كو پىكھاتىھ ژ پاللەرى تىكە لىا جىفاكى و خۇ لېرەنە كىرتنا بىتنى بۇونى.

ب- پاللەرى كومەلايەتى شارستانى؛ ئەف پاللەرە يىن تايىيەتە ب شارستانىيەتەكى و د شارستانىيەتەك دىتەر دا نىته، ژېھر ھەندى هەندەك كومەلگەھ بىزافى دەكەن تاكى خۇ پىش بىخن و د هەندەك كومەلگەھەن دىتەر دا رىك ژپۇ ئەقى چەندى ناھىيە دان، وەكىو (زالبۇون و كونتrolكرنا كەسىن دەوروپەر و مولىكدارىيەتى هەتىد).

ج- پاللەرى كومەلايەتى تاكەكەسى؛ ئەف پاللەرە يىن تايىيەتە ب تاكەكەسى فە و گەلەكە ب زەحەمەتە دوو كەسان ئەف ھەمان پاللەرى وەكەھەف ھەبىت، بونمۇونە (سوز و ئاستى ھىقى و حەز و ئارەزۇو و ئاراستان هەتىد).

پىلەقى و پاللەرىن مروققى:

زانىيى دهرونناسى (ئەبراهام ماسلو) بوجۇونەك دىياركىرىھ، ئەۋۇزى وەسا دىت كو

ھەمى مروق بزاڭا تىركرنا پىدىقىن (ال حاجات) خۇ دەكەن، ئەف پىدىقىاتە بىزىكا پاللەران دروست دىن، واتە ھەر پىدىقىھەكى مروققى دى پاللەرەكى دروستكەت، ماسلوى پىدىقىن مروققى ب ئەقى شىوهى دىياركىرن: بنىاتى ھەرەمى ژ پىدىقىن بايولۇزى پىكھاتىھ، و گۈپىتكا ھەرەمى ژ پىدىقىا بىدەستقە ئىنانا

خودەبىي (تحقيق الذات) بىتكەتىه، ڙېق پىر روونكىرنى ئەم د شىئىن ھەرمى (ماسلو) ئى
ب ئەقى شىّوهى دياربکەين:

- پىلەقىن دەرروونى (ال حاجات النفسية):

- 1- پىلەقىا ئارامىا دەرروونى: واتە قورتالبۇونە ڙ ترسىن و ھەمى ڙىلەرىن وى.
- 2- پىلەقىا رىزگر تنا كومەلا يەتى: واتە مەرۆف بىن پىلەقىه بىتە كەسەكىن وەسا كو جەھى رازىبۇونا ئەوى كومەلگەھى بىت ئەدا دەرىت.
- 3- پىلەقىا زىياتى (انتمهە) ئى: واتە مەرۆف بىتە بەشەك ڙ كومەلى، ب جورەكىن وەسا ئەو خۆ د نافا ئەوى كومەلى دياربکەت و كەسايەتىان د ناخى خۆ دا فوتوكوبى بىكت.
- 4- پىلەقىا رىزگر تنا خودەبىي (تقدير الذات): واتە تاكو مەرۆف دىيتە كەسەكىن ديار د نافا كومەلا خۆ دا دېيت شىيانىن خۆ بىلەر ئىختىت و دياربکەت.
- 5- پىلەقىا بىلەستەئىانا خودەبىي (تحقيق الذات): ئەڭ پالىدەرە وە ل تاكى دىكت خۆ چالاكتىر بىكت، و بىرگىرىنى ڙ ئەوان ھەمى تىستان بىكت ئەۋىن دېتە ئەگەرى كېمكىرنا كەسايەتىا وى.

نەخشى ئۇمارە (8) ھەپەمى ئەبراهىم ماسلىوى

مروف و پالىمرى نەستى (الدافع اللاشعوري):

بىتى هەستى مروفى كارتىكىرنى ل سەر رەفتارا مروفى نىنە، بەلكو ھېزەك و بالىمەركى كەلەك مەزن بىنەمەي كارتىكىرنى ل سەر رەفتارا مروفى دىكەت ئەۋۇرى نەستى (اللاشعورا)، زانايى دەرونناسىي (فرويدا)ي وەسا د دىت كۆ نەستى مروفى (90%)

كارتىكىرنى ل سەر رەفتارىن مە دىكەت، نەست

(اللاشعور) زى پىكىدەيت ۋ ئowan بالىمەرىن

بەرزە كۆ مروف ل دەمىن ئەنجامداانا رەفتارىن

خۇ ھەست بىنە ناكەت، ئەڭ بالىمە دەيىنە د

نەستى مروفى دا، ڇىمەر ھندى دەمىن ئەڭ

نەستە دچىتە د ھەستى مروفى دا د بىتە ئەگرى

شەرمزارىي و بىزابوبونى، ڇىمەر ھندى ئەڭ

بالىمە ب شىوه يەكىنەن ھىملى دەردكەفن وەكۆ:

أ- بەشكى ۋ يارىكىرنىن زارۇك و مەزنان.

ب- ڇىنەك حەز و ئارەزوويان.

ت- ل دەمىن وىنە كىشانى.

پ- ڇىنەك ئاخفتىن دەملەھەست ڇىدەقى دەربكەفيت و ھەنەك جاران ڇى د نەسىستان دا.

ج- ڇىنەك لەپىن لەشى و ھەلچۈوانان ل دەملىن جودا جودا دا، بۇنمۇونە وەكۆ كىرىنىتا ل سەر لېقان يان دەمىن بىيەنە كا نەخۆش دەيىتە مروفى.

ح- ھەنەك نەخوشىيىن دەرروونى جەستەمى نە (نفسي جسمى).

ھەلچوون (الانفعال)

پىناسا ھەلچوونى:

ھەلچوون زانىنا ھەست و سوزىن مە دىكەھىنىتە كەسانىن دى، و بىرىكا
ھەلچوونان ڑى ئەم د شىن بەركىرىقى ڙ خۆ بىكەين و خۆ ڙ مەترسىان ب پارىزىن،
بۇنمۇونە دەمىن ئەم توشى بارودۇخە كى مەترسىداردىن ھەلچوونىن مە ب لەز بىيارى
د دەن ئايا بەركىرىقى بىكەين يان جەھى خۆ بېھىلىن و
برەفىن.

سەربارى ئەقى چەندى ھەلچوون
حالەتكى مەرۋاپايدەتى يە ڙ كەفن دا مەرۋە دەڭل
دۈزىت، لىنى ناسىرن و شەرۇقەكىندا ھەلچوونان
كارەكى ب ساناهى نىنە، دەڭل ئەقى چەندى ڑى
كەلەك زاناپىن دەرروونى بىزافىرن پىناسەكى بىدەنەن،
ئەۋىزى زېرىنە ئەوان باردوخان ئەمۇين دەڭل
ھەلچوونان روى د دەن.

پىناسە كا ھەلچوونى دېرىرىت ((ھەلچوون حالەتكى و زىدانى بەھىزە كو دېيتە
ئەگەرى تىكچوونا دەرروونى و فسيولۇزى و ھندهك دەربرىن و لەقىنەن جىاواز. ھەلچوون
بەرسەدانە كا دوو جەمسەرى يە واتە يان دى پۆزەتىف يان تىكەتىف بىت بۇ ئەوى
با بهتى ئەوى ئەم (ادراك) ئى بىن دىكەين)).

يىان ئى ئەم د شىئىن بىئىزىن ھەلچوون ((حالەتەكى نەئارامىا دەرۇونى و جەستەسى يى بەھىز و بلەزە، مروۋە ب شىيۆھەكى دەملەت توش دېتى، ژ ئەنجامى ئەقى) چەندى مروۋە توشى تىكچوونىن دەرۇونى دېت)).

لايەننىن ھەلچوونى:

ئەگەر مە بېقىت ھەلچوونەكى شرۇفە بکەين وەکو ھەلچوونا (ترسىن يان تۆرەبۇونى) دى بىنин كۆ ئەف ھەلچوونە ئى لايەنان پىك دەھىت، ئەۋۇرى:

1- لايەنى ھەستى خوبىتى: ئەف لايەنە يى تايىەتە ب وى كەسى ئەۋى توشى ھەلچوونى دېت، واتە ئەم ب خۇ دى دەربارە ھەلچوونا خۇ ئاخىتىت و بەحسى سرۇشتى ھەلچوونا خۇ كەت و دى باسى ئەوان گوھورانكاريىن فسيولۇزى كەت ئەۋىن ل دەف وى پەيدادىن، ئەم دى شىئىن بىرىكا دەربېرتى ئەقى كەسى ۋەكولىنى ل سەر ئەقى ھەلچوونى كەين.

2- لايەنى دەرەكى: ئەف لايەنە سەرجمە ئەوان دەربېرىن و لفین و گوتۇن و گوھورانكاريىن دەرەكى ب خۇفە دەگرىت كۆ د روخسارى دەرەكىي مروۋىسى دا پەيدادىن، ب ئەقى رېكى ئەم شىئىن ھەست ب ھەلچوونا ئەۋى كەين و زانىن ئايا ئەف مروۋە يى تۆرەبە يىان يى

دلىخۆشە؟

3- لايەنى فسيولوژى: گوهورانكارييەن فسيولوژى يېكھاتىنە ژ زىلەبوونا لىداتىن دلى و بلندبوونا كىردارا ھەناسەدانى، زىلەبوونا رېزى شەكرى د ناقا خويىنى دا، سوربۇونا پۈمىزى مروقى و كېمبۇنا كىردارا ھەرسكىرنى و ھشكىبوونا دەقى مروقى، ئەف ھەمى گوهورانكارييە ب ھەلچوونىن مروقى قە گرىيداينە.

ئەركى ھەلچوونى (وظيفة الانفعال):

ھەلچوون رەفتارا مروقى د ئازىزىيت و ئاراستە دكەت، ھەر ژېھر ھەندى مفایى

خۇ ژېھر مروقى ھەيە، جونكى ھارىكارييا مە دكەت بۇ رېكخىستا خىيراتىن خۇ، چالاكىيەن مە ژى ئاراستە دكەت داكو باشتىرين شىيە ئەنجام بىلەين، گەلەك ھەلچوونىن مە ھېمایىھە بۇ كەسانىن دەوروبەرلىن مە داكو ئەم بىزانىن ئەم دج كاودان دايىنە.

ب شىيە يەكى گشتى ئەم د شىن بىزىن كارى ھەلچوونى بىرىتى يە ژ:

1- ئازاراندن: ھەلچوون وزەيەكا پىر و بېھىزتر د دەته مە هەروەسا مە ژېھر ئەنجامداانا كاران پالدىدەت و ھېمایىھە بۇ رەفتارىن مە د ھەندەك بارودۇخىن جودا دا، بونمۇونە ئەو بونەمەرى توشى مەترسىنى دېيت رەفتارىن وى دەنىنە گوهورىن داكو يىن

ئامادە بىت بەرگىرىنى ژ خۆ بىكەت، ب ئە فى رېتكى دەلىقا ماتا مە د ژىيانى دا زىلەتلىرى دېيت.

2- رېتكىخستن: هەلچوونن ھارىكىارىا مروقى دىكەت خىراتىن خۆ يەرامبەر تاشتان ب رېتكى يېخىت چونكى بىرىكا هەلچووننان ئەم دى ھەست ب ھەبۇونا خۆ و كەساتىن دى كەين، ئەم دى كارى خۆ ل سەر بىنەمايىن هەلچووننىن خۆ رېتكى يېخىن، واتە ئەگەر مە بېقىت دەنگ و باسەكى نەخوش بىگەھىپىنە كەسەكى يان داخازا تاشتەكى ژى بىكەين، نەگەر مە دېت ئەو كەس د كاودانەكى هەلچووننى خراب دابۇو وى دەمى ئەم دى ئەفى داخازىدا خۆ ژبۇز وەختەكى دى پاشېخىن.

ژ لايمەكى دېفە هەلچووننىن مە دېتتا مە بىز دەوروبەرلىن مە و تاشتىن دەوروبەرلىن مە رېتكى د ئېخىت، بونمۇونە ئەگەر ھات و مروف د حالەتەكىن هەلچووننى باش دابۇو وى دەمى دى ھەمى تاشتىن دەوروبەرلىن وى د ئارام و باش بن، واتە وى دەمى ئەو مروف دى ب كەشىپىنە تەماشەي جىهانا خۆ يا دەرەكى كەت، يېچەوانى فىن چەندى ئەگەر مروف د حالەتەكى دەرۈونى يىن خراب دابىت وى دەمى خۆ جىهانا وى يا دەرەكى چەندىدا خۆش و جوان بىت دى ب نەخوشى ھېتى بەرچاقىت وى.

3- ئاراستەكرنا رەفتارى: ئەو كەسى ھەست ب ترسى بىكەت دى يېكولان كەت بىرەقىت، لى ئە كەسى ھەست ب دلخوشى بىكەت دى كارىن خۆ رېتكى يېخىت، لى كەسى غەمبار نەشىت كارىن خۆ ئەنجلام بىلت، واتە هەلچووننىن مە رەفتارىن مە ئاراستەدەكت، و ب رولى گونجاندىنى رادېيت، زىلەبارى ئەفى چەندى هەلچووننان گىنگىيا خۆ ژبۇز پاراستنا مروقى ھەيە، بونمۇونە دەمى ئەم ھەست ب ترسى دكەين دى ب شىۋىيەكى بىلەزىر رەفيين داكو ھىچ مەترسى ل سەر مە نەمینېت.

4- په یوه‌ندی: ده بربینن ناف چاقان و
بارودخی جهسته و ئاستى دەنگى، ئەفه
ھەمى ئەو تشن ئەۋىن پەيامەكى برىكا ئەوان
دگەھىتىن كەسانىن دەوروبەر، بونمۇونە دەمىنى
كەسەك دگەل تە د ئاخفيت و ده بربىنى ژ دلخوشىا خۇ دكەت و د ھەمان دم دا
باوهشك دەھىنى، وي دەمى ئەو نىشائىن نەثارامى و بىزازىنى نە ل دەف وي.

جىاوازى دنابىمرا ھەلچوون و عاتيفى دا

گەلەڭ جاران تىكەلى دنابىمرا ھەلچوون و عاتيفى دا دروست دېيت،

بونمۇونە دېئىن حەزىكىرن جورەكە ژ جورىن
ھەلچوونى، و دلوغانى (عاتيفەيە)، ژېر ھندى دېيت
ئەم جىاوازىنى بىنخىنە دنابىمرا ئەقان ھەردۇو
تىيەگەhan دا، دهرونناسى وەسا دېينىت كو عاتيفە
رىيکخستەكە نەگورە ب شىۋەيەكى رېزەلى ژ چەندىن
پىكھاتىن ھەلچوونى ۋە دروست دېيت، ل دور ئىك
باپت د زېرىت، ئەفجا ئەف باپتە كەسەك بىت يان
كۆمەكاكەسان بىت، بونمۇونە عاتيفا دايىكى بۇ
زارۆكى وى، دەمى ژېۋ سەركەفتا زارۆكى خۇ

دلخوش دېيت و دەمى زارۆكى وى توشى نەخوشىيەكى دېيت ئەف دايىكە دى دلگران
بىت. ل قىرە ئەم د شىن بىزىن عاتيفە ھەلچوونەكە رىيکخستىيە، بەلىن ھەلچوون
باردوخەكى دەملەدەستە، مروۋ تىدا ھەست ب تىكچوونى دكەتن و ئەگەر ژىلدەرى
ھەلچوونى نەما ھەر زوى دى ئەو كەسە شىت ھەۋسەنگىبا خۇ بىلەستقە ئىنىت.

داکو ئەم بىشىن پتر جىاوازىي بىخىنە دنابىهرا ئەقان ھەردوو تىكەھان دا دېتىت
ئەم ب ئەقى شىۋى ل خوارى جىاوازىي دنابىهرا ئەوان دا دىاربىكەين:

نۇرۇش	ھەلچوون	عاتىفە
1	حالەتكى بەھىز و دەملەست و بىلدۈزە.	حالەتكى قەشارتىي رىزەيە.
2	دەرئەنجامەكە ژ رەفتارەكە دەملەست وەكىو ھەلچوونا تۆرەبۈونى.	ژەندىن ھەلچونان پىكەتايە كو ھەمى ل دور باپەتكى دىاركىرى د زېرن وەكى حەۋىيەنلىقى.
3	ماوى ئەوى يى كورتە.	ماوى وى يى درىزە و ھنلاك ژ ئەوان ب درىزەھىيا ژىيى مەرۆنى دىگەل مەرۆنى دېن، وەكى عاتىفا دايىكىنىي.
4	ل دويىش حالەتى ھەلچوونىي دەملەست دەھىتە رويدان.	يى گۈيدايە ب ئەوى ھەزرا مەرۆف ژ باپەتى دەكتە.
5	ھەلچوون ياخىد (مطلقاً)، واتە بەرامبەرى ھەر تىشەتكى غەریب دى بۇ مە ھەلچوون دروست بىت.	ئەقە ياخىد دەنەرداركىرىي، ل دويىش دەمى تايىەتمەندىيە خۇ دروست دەكتە.

خشتنى ڈمارە (2)

جىاوازىيا دنابىهرا ھەلچوون و عاتىفى دا

ههفسنهنگیا هلهچوونی (التوازن الانفعالي):

هههمی کهسان ریزه یمه کا
هلهچوونی ههیه، ئەفجاچ کیم يان
ریزه، هېچ كەسەك ژلایىن هلهچوونان فە
يى تەمام (كامل) نىنە، ژېبر هنلى
ههفسنهنگیا هلهچوونی ل دەف مەرۆڤى
باپەتەكى ریزه ییە، مەرۆڤ ب شەف و
روزه گىنى دا نەشىت ههفسنهنگیا
هلهچوونی بىلەستخۇقە بىنیت، چونكى
ئەف كەردارە پىلدۇنى ب چەندىن هەدیف و
سالان هەيە.

زاناييان هنلەك تايىەتمەنلى بۇ وان مەرۆڤان يىن دانايىن ئەھوين
ههفسنهنگیا هلهچوونی ل دەف هەمى، ئىك ژ ئowan زاناييان (جىلفسوردا) ئەھو
زى وەساد دىت كو ئەم كەسىن ههفسنهنگیا هلهچوونی هەيت ئەم مەرۆڤ
(كەسەك كو وى دېتەك و نيازەكاباپەتى بۇ خودەيىسا خۇ ھەيە، و ئەم د
كاوداتىن جودا دا ھەست و ئارامىي دكەت، ئەف كەسە ژ خۆپەرسىتى يى
دوپىرە، ژېبر هنلى دەمى ئەم تىيىنبا كەسانىن دى دكەت دى كەلەكى ھەستدار
(حساس) بىت واتە ب شىيەھە كى باپەتى دى كەسانىن دى ھەلسەنگىنەت)، د
يىناسەكادىتىر دا (خليل 2007) ئاماژە پىكىرىھ كو ههفسنهنگیا هلهچوونی
برىتى يە ژ ((شىانىن كەسى ل سەر كونتولكىرنا رەفتار و هلهچوونىن خۇ و
ب نەرم و ئارامى سەرەدەرىي دكەل كاوداتىن جىاواز دكەت ب شىيەھە كى
راست و دروست سەرەدەرىي دكەل كەسانىن دى دكەت)).

ساخته تین ئهوان كەسان ئهولىن ھەفسەنگىيا ھەلچوونى ل دەف ھەي;

1- ئهوان كەسان شىياتىن كونتۇلكرنا تۆرەبۇنى و چارەسەركىرنا ئارىشىن خۇ
ھەنە بىن كو توندو تىزىي بىكار بىن.

2- ڇېھر كو دا ل پاشەرۆزى مفایىەكى زېلەتر بىدەستخۇۋە بىنیت ئەف كەس
دى دەستان ڙ خۆشىيىن نەها بەردەت.

3- ھەرددەمى ئاستەنگ بىز دروست دېن دى بەرگىرى و بىزاقىن بەرددەوام ڇېز
نەھىلانا ئەقان ئاستەنگان كەت.

4- دى ڙ خۆيەرسىتىي (انانىيە)ئ دويىركەۋىت و دى گۈنگىيى ب كەساتىن
دەوروبەر دەت.

5- دەمى شىكەستنى د ئىنیت و توشى نەخوشىان دېيت وى دەمى ئەوى شىياتىن
بەرگىرىيى ڇېلۇ ئەقىن چەندى ھەنە.

(ملىجى) بوجۇونەكا تايىەت دەربارەي ئهوان كەسان ھېي ئهولىن
ھەفسەنگىيا ھەلچوونى ل دەف ھەي، ئەۋۇزى ئەقەيدە:

1- ئهوان كەسان شىياتىن كونتۇلكرنا ھەلچوونىن خۇ ھەنە، و ڇېھر
ئەگەرەكى سادە تۆرە نابن.

2- شىياتىن كونتۇلكرنا حەمز و ئارەزووپىن خۇ ھېي ڙ پىخەمەت بىدەستە ئىنانا
قازانچەكى باشتىر ل پاشەرۆزى.

3- خۇ ڙ رەفتارىن زارۇكىنىي دويىدكەت، وەكىو خۆيەرسىت و مولىكدارى و
دفن بىلندى.

- 4- ل دهمن هەلچوونان دا ئەف كەسە يى ل سەر خۆيە و جىڭىرە.
- 5- دى پشتبەستى ل سەر خۆ كەت و شىيانىن بەرپرسىارەتىن ھەنە.
- 6- شىيانىن ھەين خۆ لېر نەخۆشى و شكەستان بىرىت.
- (ئىنگلش و بېرسىن) ئامازى د دەنە ساخلهتىن وي كەسى ئەۋى ھەفسەنگىبا
ھەلچوونى ھەمى، ئەورۇزى:
- 1- بەردەوام شىيانىن كاركرنى ھەنە، بى كو ھەست ب ماندىيۈونى بىكەت، و
ھەست ب گرنگىا كارى خۆ دىكەت.
- 2- شىيانىن حەزىزىكىرنى ھەنە، پەيوەندىيان دىكەل كەسانىن دى دروست دىكەت، و
كارتىكىرنى ل سەر كەسانىن دەورو بەرىن خۆ دىكەت.
- 3- د بېياران دا باوهرى ب خۆ ھەيمە، و شىيانىن ھەلسەنگاندنا بېيارىن خۆ
ھەيمە ب وي شىۋەي ڙېۋى كاودانان دا باشتىرين بېيار بلەت.
- 4- رېزى ل كەسانىن دى دىكەت ب شىۋەيەكى رېك و پىشك سەرەدەرىي دىكەل
مەرۇقان دىكەت.
- 5- شىيانىن مفا وەرگىتنى ڙ كەسانىن دى ھەيمە، داكو ئاستى خۆ يى زانستى و
روشەنېرى پېش بېختىت و بىزاقى دىكەت خزمەتا مەرۇقايدەتىن بىكەت.
- 6- بىزاقى دىكەت بارودۇخەكى گونجاي ڙېۋى زيانا خۆ بىلدەستىخە بىنیت بى كو
ھېچ كەسەكى ڙېۋى بەرژەوندىيەن خۆ ئىستىغلال بىكەت.
- 7- ئەف كەسە ل دەف كەسانىن دى جەھى باوهرىي يە.

بیردۆزىن ھەلچوونان (نظريات الانفعالات):

ژمارەکا بيردۆزىن جياواز ھەن، ئەفان بيردوزان بزاڤكىريه حالەتىن ھەلچوونىن
مروقى شرۇقە بىكەت، ۋ ئەوان بيردۆزان:

1- بيردوزا (جيّمس لانج):

ئەم دزانىن کو ئە كەسى خم و ئازار ھەبن دكەتە گرى، ئەوي تۆرە دېيت دى
دانىته كەسەكى، و ئەوي ب ترسىت د لەرزىت، لى زانا (ولىم جيّمس)اي بوجوونە كا
جياواز دەربارەي ئەثان ھەلچوونان ھەيدە و وى وەسا ددىت كو ئەم دكەينە گرى ژىدر
هنلى ئەم خم دكەفين، و ئەم د دانىنه كەسەكى ژىهر ھندى ئەم تۆرە دېين، واتە ل
حالەتىن ھەلچوونى پشتى رەفتارى دھىت، نە كو حالەتى بەرى رەفتارى يە، واتە ل
دويف بوجوونا (ولىم جيّمس)اي هەستكىن ب ترسى پشتى گوھورانكاريىن
فسىولۇزى دھىت، و زانلىق دانماركى (كارل لانج)اي پشته قانىا ئەقى بيردۆزى دكى ژىدر
هنلى ئەف بيردۆزە ب بيردۆزا (جيّمس - لانج) يَا بەرنىاسە.

جەھى ئامازى يە كو چەندىن رەخنە ل ئەقى بيردۆزى ھاتنە گرتىن، ۋ ئەوان:

أ- ھەمى ئەو تىكچوونىن ئامازە پىن ھاتىنەدان كو دېنە ئەگەرى ھەستكىنى ب
ھەلچوونان ڙىكەلەك حالەتىن دىتى دەركەفن، بىن كو مروقى ھەلبىچىت (متفعل) بىت.
ب- جياوازىدە كەم زىن دنابەرا گوھورانكاريىن فسيولۇزى ب خۇ ھەيدە ئەوپىن ۋ حالەتى
ھەلچوونى پەيدادىن.

ج- د ھەندەك تاقىكىرنان دا دەركەفيت دەمى پەيوەندى دنابەرا دەملاران و مىشكى دا نەما
وى دەمى دى بەردهوام نىشانىن ھەلچوونى ل دەف مروقى پەيدابىن، واتە تىكچوونىن
جەستەبى ژبۇ ھەلچوونان نابىنە مەرج.

2- بىردىزا (كانون - بارد)،

زانان (كانون) ژ ئەوان رەخنه گران بۇو ئەۋىن رەخنه ل بىردىزا (جىمس لانچا) كىرىن، دەمى ئەوى فەكولىن ل سەر گىانمۇران د كىرىن چەندىن دەرئەنجلام بۇ وى دەركەفتىن، كو بونمۇران (ئەقچا ج مەرۆف يان گىانمۇر بىت) ئەگەر توشى حالا تەكىن ھەلچۈونى دىن دى گوھورانكاريىن فسيولۆزى ل دەف پەيدابىن، كو ئەف گوھورانكارييە ب قىان و ئيرادى مەرۆفلى نابىن، دى ب نەفيان (لاارادى) بىن، چونكى گوھورىنىن فسيولۆزى ل ژىر كونترۇلا قىانا كۆئەندامى دەمارى ب خۇ دانە.

3- بىردىزا دوو فاكىمران (شاشتر) :

ئەف بىردىزا ل ئەوى دەمى پەيدابۇو دەمى چەندىن پرسىيار ل دەف زانايىن دەرونناسىيى دا ھاتىنە ئازىزاندىن. ژ ئەوان: ئەو ج پەيپەندىيە ئەوا دنابېرا ئەوا ئەم ھزر ئى دكەين و ئەوا ئەم ھەست بى دكەين؟ ئەرى ھەلچۈونىن مە ژ ئەنjamى ھزرىن مەنە؟ ئەرى ئەم د شىئىن بىرىتكا گوھورىنا ھزرىن خۇ ھەلچۈونىن خۇ بىگوھورىن؟ ژبۇ بەرسىدانا ئەقان پرسىياران زانايىن دەروونناسىيى د ئەوى باوهرى دابۇون كو كىردارىن مەيىن معەعرىفىي (ئىدراك - بىرھاتىن - شرۇفەرن) يېڭىھاتى سەرەكىي ھەلچۈونىن مەنە.

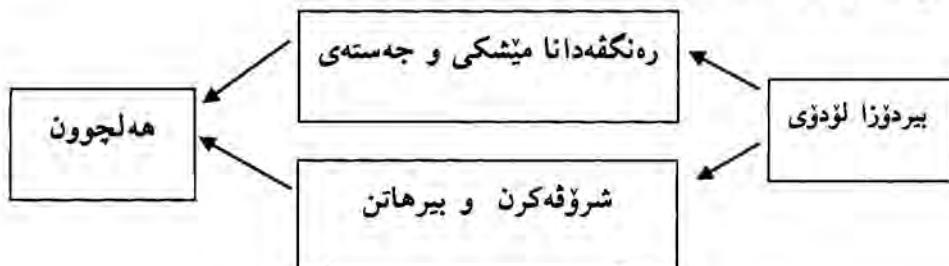
زانايىه كىن دەرونناسىيى ب ناقى (شاشتر) بىردىزە كا تايىمت دانا بناقى بىردىزا (دوو فاكىمران) ل دويىف بوجۇونا ئەقى زانايى ھەردۇو فاكىمرىن (جەستەمى - فسيولۆزى) و (مەعرىفىي) روله كىن گرنگ د ھەلچۈونىن مەدا ھەيدە، واتە ئەقى زاناي ژ لايەكىن فە لايمىنگريي بىردىزا (جىمس - لانچا) دكىر چونكى ئەوى ئى ئامازە ب گرنگىي رولى گوھورىنىن فسيولۆزى و جەستەمى ل دەمى ھەلچۈونان دا دكىر، و ژ لايەكىن ديتىفە لايمىنگريي بىردىزا (كانون - باردى) دكىر ب ئەوى چەندى كو ھەمان

کوھورینین فسیولوژی بۆ هەلچوونین مه بەيدادین، واتە (ل دەمی) تۆرەبۇونى و ترسى (و نەئارامى) کوھورینین فسیولوژی وەکو ئىك دبن.

4- بىردوزا لۆدۇ:

زانان (جۈزىيەت لۆدۇ 1996) کوھورىن ل سەر بىردوزىن مەعرىفى كىن دەربارەي هەلچوونان، چونكى ئەسى وەسا دىيت كۆ هەمى مەۋقان سىستەمەكىن تايىەت بۆ شەرقە كىن دەلچوونان ھەيە، ل دويىش جىاوازىا هەلچوونان ھەر سىستەمەك ژ سىستەمەكىن دىتر بىن جىاوازە، بونمۇونە (ترسىيان) ب چالاكىا پاشقا مېشكى مەۋقۇ (ئەمېگىدا) قە گىرىدايە، بىن كۆ پىلدۇنى ب شەرقە كىن مەعرىفى بىت، لىن ھەستكىن ب كۆنهەن و كومقە كىن بىرھاتنان و بەراوردكىن بىرھاتنان وەکو ھىزلى، پىلدۇنى ب شەرقە كىن مەعرىفى بىت.

واتە ھەر رەنگەدانەكا هەلچوونى ب چەندىن فاكىمەران كارىگەر دىيت، ز ئەوان (رەنگەدانىن مېشكى - كارى جەستەمى - شەرقە كىن - بىرھاتن) ئەغان ھەميان پەيوەندى ب ئەقى بارودۇخى قە ھەيە، و ئەم داشىن ھىزرا زانا (لۆدۇ) د ئەقى نەخشى ل خوارى دا روون بىكەين:

نەخشى زمارە (9) بىردوزا لۆدۇ يا هەلچوونان

ڙيريا هملچوونۍ (الذکه الانفعالي - Emotional Intelligence)

د چهند سالین بوری دا
بوچوونا زانایان سه بارهت
زیره کمی گوهور انکاري ب سردا
هاتن، و بوچوونين نوي بو
زیره کمی پيشان دان، ئهوان و هسا
د دیت کو زیره کسی بتئي يا
گريدائی نينه ب لاينه کي ٿه

به لکو زیره کي گلهک لايتهن گرنگ هنه، ڙهوان ڙيريا هملچوونۍ (الذکه الانفعالي)، ل دويٺ بوچوونا زانایان زیره کي عهقلی بتئي (20%) رولي خو د سه رکه فنتين مرؤفي دا هديه و (80%) هندهک هوکارين ديت دبنه ئه گهري سه رکه فتنا مرؤفي ڙهوان هوکاران (ڙيريا هملچوونۍ) يه.

دهستپيکا ئهوان ٺهکوليانان ئه وئين ل سه ڙيريا هملچوونۍ هاتيشه ئه نجام دان
ٺه دگه رنهه بو چمرخي (18) اي، هه رو هه (ماير و سالوفني) ئامازئي بي دکهن، ل وي
دهمي زانایان عهقلی مرؤفي دابه شکره سه ر سى بهشان، ئه وزى:

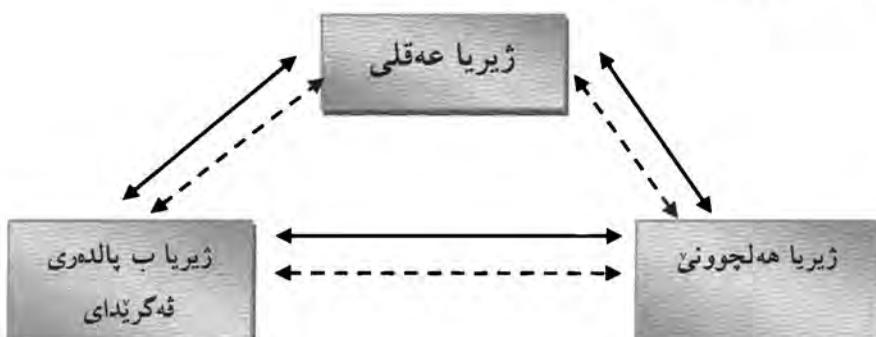
1- زانين Cognition: ڙماره کا کاران هنه و هکو هزر کرن، بيرئيان، بريلار دان و
پرؤسيئن ديت يېن عهقلی.

2- هملچوون Emotion: لايتهن ميزاجي (گتيولي) بخوقه دگريت و هکو دلخوشى،
ٿاراميما دلي، توره بون، بي هيفيوون، دوودلى و خو لېرگر تنا بارود دوخين جودا جودا.

جهئي ئامازئي يه کو (زانين و هملچوون) هه ردوو ڀکفه (ڙيريا هملچوونۍ)
ڀک دئين، و د ئه فئي زيره کمی دا کومقمه دبن و هه قدوو تملام دکهن.

3- پالدمر Motivation: لایه نین با یولوژی یعنی مروفی ثهدگریت، و ب ئوهی ئارمانجى فه یا گریدایه ئهوا مروف بزاڭا بدمستەھئىانا ئهوى دكەت.

زانان (ماير)اي زيره كى ل سەر سى جوران دابەشكەر، ئەۋەزى (زيريا عەقلى)، زيريا هەلچوونى و زيريا گرېداي ب پالدمرى فه) ئەقان ھەرسى جورىن زيرىسى ب رېزەيدە كا جياواز پەيوەندى دەگەل ئېڭ و دوو ھەيدە، ئەم د شىئىن ئەڤى پەيوەندىيە د ئەڤى نەخشى ل خوارى دا دىياربىكەين:

ھەر دوو زانىيان (جون ماير و پیتر سالوفى) پىتاسەكا تايىەت دا هەلچوونا زيرىسى . ل دويىش بوجوونا ئowan زيريا هەلچوونى برىتى يە ئەن (کومەكا زانىن و شىانىن عەقلى، ياكى گرېدايە ب شەرقەكىنا زانىارىيەن هەلچوونان و ياكى تايىەتە ب ئىلىرا كا هەلچوونان و بكارئىانا وى بۇ ئاسانكىنا كردارا بىرئىنانى و تىڭەھشتىن هەلچوونىيەن

خو و که سانین دی، دکەل ریکھستا هەلچوونان).

زیریا هەلچوونى گرنگیا خو د ژيانا مروقى دا ھەي، ب تايىهتى د لايەنى كارى و پەيوەندىيەن كومەلايەتى، بىپورىن لايەنى پىشەسازى و پەروەردەي گرنگىھەكە تايىهت يادا يەئەقى جورى زيرىي و زيرەكىي، تاگەھشتىھ ئەمۇي پادەي كو زيریا هەلچوونى وەكۆ پىقمەرەكى بۇ فەرمانبەرى سەركەفتى بدانىن، ل دەف بىپوران ڦى شارەزايا بتىن يېھەر نىنە داكو بزانىن ئەف كەسە دى كارى خو ب سەركەفيانە ئەنجام بىدەت يان نە بەلكو چەندىن فاكتەرىن دىتەر ھەنە كو ياخىنە ئەنجام بىدەت دا كو بشىت بىريارى زېۋ سەركەفتىن و نەسىرەكەفتىن دى بىدەت، ڦىوانان فاكتەران: چەوانىسا سەرەدەر يېڭىن يە دکەل ئارىشان و ھەۋالان د نافا كارى دا، و شىانىن بەرگىریا كارى، ئاراستىن وي بەرامبەرى كارى، رېزەيما پالىمەرىن ويھەتى، كو پىشكەكە مەزن ياخان فاكتەران دکەفە چارچوچى زيریا هەلچوونى (الذكاء الانفعالي).

ز لايەكى دىتەرە گرنگیا (زيریا هەلچوونى) د نافا قوتابخانى دا ياخان كەيدىدەي ب پادى گونجاندىندا قوتابى دکەل وانە و ماموستا و ھەۋالىن ئەمۇي يېن نافا پولى دا، ئەقان ھەميان كارتىكىرنا خو ل سەر پادى تىڭەشتىھ ئەمۇي بۇ بابەتان ھەيە و ھارىكاريا قوتابى دكەت داكو پەيوەندىيەن ساخلىم دکەل قوتابخانى دروست بىكەت و ل دوماھىن دا رەنگىھەدانەكاباش ل سەر ئاستى قوتابى ھەبىت.

زىھىر ئەقى مەبەستى وەلاتىن پىشكەفتى گرنگىھەكە تايىهت د دەنە ئەقى جورى زيرەكىي د نافا قوتابخانان و كومپانيان، چونكى قەكۈلىنان سەلماندىھ كو زيریا هەلچوونى ئامراز و رېكەكە سەركەفتىھ بۇ

پېشىپىنەكىرنا رادى سەركەفتا تاكى دىكارىن و يېن پاشەرۇزى.

ئەو زانايىن گرنگى ب (زىرىيا ھەلچوونى) دايىن ئەوان گەلەك ۋەكولىن ل سەر ئەقى يابەتى كىرىنە، ھەروەسا زانا (دانىال گولمان) پىرتوكەك بناقى (زىرىيا ھەلچوونى) دروستكىرىيە، ئەقى زانى بىردىۋەك ل سەر ئەقى يابەتى دانايىه، ئەو د ئەدۇي باوهەر ئەبىوو كو ياخىنلىقى دەقىقەتىن دەنەنەن ئەقى كارى دا گرنگى پىن بەھىتەدان، چونكى ل دويىف يوجۇونا وي (زىرىيا ھەلچوونى) بەيوهندىيەكا مەزن دەگەل رادى ئەنجامدۇندا كاران ھەيە، ئەقى زانايى وەسا د دىت كو دەقىقەت ئەم بىرىكىا ۋەكۆلىنى ل سەر شىيانىن تاكى پېشىپىنە سەركەفتا ئەدۇي كەسى بکەين، ئەقجاح ب لايەتنى (ھوشمەندىدا خۇدەمىي بىت، يان رېقەبرىنا خۆ و ھوشمەندىدا كومەلايدى و رېقەبرىنا پەيوهندىدا) بىت، زانا (گولمان) ئەقى ئەقان شىيانان كىرە شىيانىن ھەلچوونان Emotional Competence، ئەم د شىئىن بىردىۋزا (گولمان) ئەقى ب ئەقى خىشتى ل خوارى كورت بکەين:

شيانىن كومەلايەتى Social competence	شيانىن خودەبى يىن كەسى Self-personal competenc	شيان چالاکى
<p>هوشمه نديا كومەلايەتى:</p> <ul style="list-style-type: none"> - هەفسوزى. - هارىكاريا كەسانىن دىتر. - هوشمه نديا سرۇشتى كارى. 	<p>هوشمه نديا خودەبى:</p> <ul style="list-style-type: none"> - زانىن و تىگەھشتىنا خودەبى. - هەلسەنگاندنه كا هوير بۇ ھەلچوونىن خۆ. - باوهرى ب خۆ بۇون. 	<p>زانىن و تىگەھشتىنا ھەلچوونان</p> <p>Emotion Recognition</p>
<p>برىقە برنا پەيوەندىيان دگەل</p> <p>كەسانىن دىتر:</p> <p>- كارتىكىرن لىسر كەسانىن دىتر.</p> <p>- پەيوەندى دگەل كەسانىن دى.</p> <p>- برىقە برنا ھەۋىكىي.</p> <p>- سەركاردايەتى.</p> <p>- پشتەۋانىا كەسانىن دىتر.</p> <p>- دروستكىرنا پەيوەندىيەن بېھىز</p> <p>دگەل كەسانىن دىتر.</p> <p>- هارىكارى وكاركىرن دگەل كومەلى.</p>	<p>برىقە برنا خۆ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - كونترولكىرنا خۆ. - ھەستكىرن ب بەهيان. - ھەستكىرن ب خۆ. - شيانىن خۆ گونجاندى. - پالدر بۇ بىلەستقەئينا ئەنجامان. - دەست پىشخەرى. 	<p>رىيختىنا ھەلچوونان</p> <p>Emotion Regulation</p>

په یوهندیا دنائبرا هلهچوون و پاللمران دا:

په یوهندیه کا بهیز دنائبرا هلهچوون و پاللمرین مه دا ههید، ئهم د شین ئهفی
په یوهندیه ب ئهقان خالین ل خواری دیاربکه ين:

1- وي دهمى هلهچوون بو مه دروست دېيت دهمى کەسەك پاللمرین مه يېن سەرەکى
د ئازىزىت، ئهوى دهمى هلهچوونىن مه دى بهیزىن دهمى ئازرىئەر يى بھیزىت و
چاھەرىيکرى نەبىت، بونمۇونە مىرنا كەسەكى نزىك ڙ ئەگدرى رويدانە كا دلتمىزىن، يان
دهمى دەملەست ترۆمبىلەك ل كەسەكى ب دەت دهمى ڙ جادى دەرباز دېيت.

2- وي دهمى دى بو مه هلهچوون دروست
بىت دهمى رېڭ ل پاللمرین مه دەھىتەگرتىن،
واتە ئەف رەفتارە رېكى ل كەھشتىن ئارمانجىن
مه دگرىت و هارىكاريا مه ناكەت ئەم بگەھىنە
ئارمانجىن خۇ، بونمۇونە (دهمى تە بېت كەل
و پەلىن پېندىقى ڙ بازارى بىكى و ئەو كەل و
پەل نەمېتىنە د بازارى دا).

3- وي دهمى هلهچوون بو مه دروست دېن
دهمى دەملەست پېندىقىن مه دھىنە تېركىن و ب شىۋەيەكى نەچاھەرىيکرى، بونمۇونە
وەرگرتىن خەلاتەكى ب بەھا د تىروپىشكەكى دا، يان سەركەفتە كا نەچاھەرىيکرى د
نىشتەگرىيەكى دا، يان سەركەفتە كا نەچاھەرىيکرى ل دەف قوتابى د تاقىرنەكى دا.

مهـلـجوـون و نـهـخـوـشـيـن دـهـرـوـونـيـ:

ل دهـفـ مـهـ هـمـيـانـ تـشـتـهـ كـيـ فـهـ شـارـتـيـ
نـيـنهـ كـوـ پـهـ يـوهـ نـديـهـ كـاـ بـهـيـزـ دـنـافـهـ رـاـ عـهـقـلـ
وـ لـهـشـيـ مـرـؤـقـيـ دـاـ هـدـيـهـ، وـ هـمـرـ ئـيـكـيـ
كـارـتـيـكـرـنـاـ خـوـلـ سـهـرـ يـاـ دـيـتـرـ هـدـيـهـ،
وـ اـتـهـ دـهـمـيـ مـرـؤـقـ تـوشـيـ نـهـخـوـشـيـهـ كـاـ
جـهـسـتـهـيـ دـبـيـتـ ئـهـقـيـ نـهـخـوـشـيـ دـيـ
رـهـنـگـفـهـدـانـهـ كـاـ بـهـيـزـ لـ سـهـرـ بـارـ

دهـرـوـونـيـ مـرـؤـقـيـ هـهـبـيـتـ، بـونـمـوـونـهـ ئـهـوـ كـهـسـيـ تـوشـيـ پـهـرـسـيقـيـ يـانـ سـهـرـئـيـشـانـيـ دـبـيـتـ
وـيـ دـهـمـيـ دـيـ هـهـسـتـ بـ بـيـزـارـيـهـ كـاـ مـهـزـنـ كـهـتـ.

پـيـچـهـ وـانـهـيـ ئـهـقـيـ چـهـنـدـيـ ژـيـ رـاـسـتـهـ، ئـهـگـرـ مـرـؤـقـ ژـلـايـنـ دـهـرـوـونـيـ فـهـ يـيـ تـهـمـامـ
نـهـبـيـتـ، دـيـ تـوشـيـ نـهـخـوـشـيـنـ جـهـسـتـهـيـ ژـيـ بـيـتـ، بـونـمـوـونـهـ ئـهـگـمـرـ كـهـسـهـكـ كـهـلـهـكـ
خـهـمانـ بـخـوتـ وـ بـهـرـدـهـوـامـ نـهـئـارـاـمـيـ هـهـبـيـتـ ئـهـويـ دـهـمـيـ دـيـ تـوشـيـ كـوـمـهـ كـاـ نـهـخـوـشـيـنـ
جـهـسـتـهـيـ بـيـتـ، وـهـكـوـ نـهـخـوـشـيـاـ گـهـدـهـيـ وـ شـهـكـرـ وـ دـلـيـ، دـبـيـزـنـهـ ئـهـقـانـ نـهـخـوـشـيـانـ
نـهـخـوـشـيـنـ (ساـيـكـوـسـومـاتـيـ).

بەشى چارى

ئۇرمانجىن ئەقى بەشى :

د ئەقى بەشى دا دەھىتە پېشىنىكىرن خويىتلەغان
ئەقان زانىياريان بىلەستفە بىنیتە:

- زانىتا تىكەھى بىرئىنانى و جورىن
وئى.
- دىاركىرنا بوجۇونا مەعرىفى بۆ
بىرئىنانى.
- بەحسىكىرنا ئەوان ئەگەران ئەھوين
كارتىكىرنى ل سەر بىرئىنانى دەكەن.
- فيربوونا تىكەھى ژېرىكىرنى.
- دىاركىرنا دەرئەنجامىن ۋە كولىيانان ل
سەر بىرئىنان و ژېرىچۈونى.

- بيرئيانان:

زانايى دهروونى (نايسى) دېرىتى :

بىرئيانان (الذكر) بنياتى پرۆسىسا عەقلى مەرۋىنى
يە و ئەو ھېزەيدە كو ھەمى پرۆسىن عەقلى ب
كار دئىخىت، چونكى بى بىرئيانان دى ھەمى
رويدانىن ژيانى يېكھاتى بن ژ دووبارە كرنە كا
بى مفا و مەرۋە تىدا هېيج تىشەكى نابىنىت".
ژىدرەندى بىرئيانان ب پرۆسە كامە عەريفى يَا
ژيانى يَا گىرنىڭ دەپتە ھەزماتن.

ئەگەر مە بقىيت پىناسەكى بىلەينە

بىرئيانانى ئەم دى شىن بىزىن (1) بىرئيانان پرۆسە كا عەقلى يە، ب رېكا وى ئەم دى شىن
بىرا خۆ ل ئەوان ھەمى زانىاريان ئىنىن ئەۋىن مە كومىھە كرىن، و ب پرۆسە كا ئالولۇ
دەپتە ھەزماتن، چونكى چەندىن پرۆسىن دىتىر ژى ب خۆفە دەگرىت وە كو (ھەلگرتىن،
پاراستن، زۇراندىن، زانىن و نىاسىن، ئىدراڭ، هوشىمەندى).

1- پرۆسە يَا ھەلگرتىن و پاراستىنى (الاحتفاظ): واتە ھەلگرتىن ئەوان زانىاريانە ئەۋىن
مەرۋە رۆزانە روېھەر دېپتى وە كو لى زانىن (مەھارات) و داب و نەرىت و زانىارى.

2- قەگەراندىن (الاسترجاع): ئەف پرۆسە يە يېڭى دەپتى ژ قەگەراندىن ئەوان زانىاريان
كۆ بەرى ھېنگى مە د مېشىكى خۆ دا ھەلگرتىن وە كو قەگەراندىن بەيپ و رامان و
ويىتەيان هەتى.

3- پرسه با زانین و نیاسینی (التعرف): پیکهاتیه ژ زانین و تیگه هشتتا مرؤشی بۆ تشتان وەك بەشەکى زانیاریئن مە يىن كەفن، بونمۇونە دەمى مە بۆ دووم جار گوھل سترانەكى دېيت ئەم ل دەف خۆ دووبارە دكەينەف، چونكى ئەم ھەست پى دكەين کو بەرى ھینگى مە ئەف سترانا گوھلى بسووی و پشکەكا وى مە ژبىركرىيە، يان زى دەمى ئەم بۆ دووم جار جەھەكى دېينىن ئەوى دەمى ئەم دى وى جەھى زانين و نیاسین.

جورىن بىرداڭى (أنواع الذاكرة):

مەسى جورىن بىرداڭى ھەنە، ئەۋۇزى:

A- بىرداڭى ھەستى (الذاكرة الحسية): بەردهام ھەستەوەرىن مە دەپتە ئازراڭدىن ئەۋۇزى بىرەنگى چەند زانیاریئن جودا جودا، رۆزانە چاھىن مە چەندىن وىنەيان دېىن، ئەم بىرەنگى دەستىن خۆ ھەست بى گەرمى و سەرما و نەرمى و رەقاتىا تاشتىن دەرۋوبەرىن خۆ دكەين، واتە ھەمى ئازرىنەرىن دەرۋوبەرىن مە دەچنە بىرداڭى مەيا ھەستى دا و بۆ ماوهىكى گەلەك كېم د مىن، ئەقى جورى بىرداڭى گەلەك تايىەتمەندى ھەنە، زەوان:

1- رېكخىستا قەگەراندنا زايىارىان دنابىھرا ھەستەوەران و بىرداڭى كورتە ماوه دا (الذاكرة قصيرة المدى)، و د شىت (چوار يەكىن مەعرىفى) د ئىك دم دا فەگۈھىزىت، و ئەف يەكا مەعرىفى (پەيپ يان پىت يان رىستە) دېيت.

2- كومقەكىن ئازرىنەران بۆ ماوهىكى كورت و چەند چىركە پىشى نەمانا ئازرىنەرى.

3- ئەگوھاستا وىنه يەكى راست و دروست ژ جىهانا دەرەكى، ئەۋۇزى بىرىكا
ھەستەۋەران، و دىياركىدا زانىارىيان و داناندا كودەكى بۆ ئەوان زانىارىيان.

ب- بىرداڭىكا كورتە ماوه (الذاكرة القصيرة المدى): ب ئەقى جورى بىرداڭى مىرۇف د

شىئىت بىرا خۇ د ئەوان زانىارىيان بىنىت
ئەۋىن بۆ ماوه يەكى كورت گوھلى بويىن يان
دىتىن، دىڭىل وى چەندى دا ئەو ب تەمامى
ئاگەھ ژ ئەوان زانىارىيان نەبووې، مىرۇف د
شىئىت ب ساناهى ئەوان ھەمى زانىارىيان بۆ¹
دەمەكى كورت كومقە بىكت.

- بىرداڭىكا كورتە ماوه (الذاكرة قصيرة المدى) دوو كارىن ھەين:

ئىكىم: كومقە كىرن زانىارىيان بۆ ماوه يەكى كورت.

دوووم: ھەلىزارتىنا زانىارىيان داكو زانىارىيەن مەبەستدار ژ ناقا زانىارىيان بىتە بىرداڭىكا
درېزە ماوه (الذاكرة طويلة المدى)، ئەقى جورى بىرداڭى ئىچىن تايىەتمەندى
ھەنە، ژ ئەوان:

- ماوى كورمۇقە كىرن زانىارىيان يىن سنوردار، بۆ 15 تا 18 چىركا د مىنیت.

- دەمىن ئەگىراندىنا زانىارىيان يىن سنوردار، زانا (مېللەرای شىائىن ئەقى بىرداڭى ئىپۇ
ھەلگىرتىنا زانىارىيان ب (نەھ يەكىن مەعرىفى) دانابىه.

- پشتى (18) چىركان ژ كەھشتتا زانىارىيان بۇ بىرداڭىكا كورتەماوه سەرەدەرى دىكەل نەھىيەكىن و دۇوبىارە نېيت و نەھىيە راھىنان دا بۇ خەزىنەن ئەوان زانىارىيان وى دەمى مەرۆف دى زانىارىيان ژىپىركەت.

- دەمى ئەم د بىرداڭىكا كورتەماوه دا سەرەدەرىي دىكەل زانىارىيان دىكەين و ئۇرى دەمى ناگەھامە يا بەربەلاف و بىرالە بىت دى بىتە ئەگەر ئەست دانا زانىارىيان.

- دەمى ب شىۋەيەكى بلەز زانىارى د چىنە بىرداڭىكا كورتەماوه دا دى بىتە ئەگەر زانىارىيەن كەفن نەچارىكەت بچىنە ژ دەرۋەمى بىرداڭىكا كورتەماوه دا، دېئىزە ئەقى حالەتى (كۈپىن).

پەرۋاسا كۆد دانانى د بىرداڭىكا كورتەماوه دا:

كۆد دانان د بىرداڭىكا كورتەماوه دا ب سى جوران دەھىيەكىن، ئەۋۇزى:

ئىكەم: كۆد داناندا دەنكى: دەمى مەرۆف سەرەدەرىي دىكەل دەوروبەرلىن خۇ دىكت ئەوى دەمى مەرۆف بىزافى دىكت كۆدەكى بىانىتە سەر بونمۇونە كۆدى دەنكى ژمارە (4) يىنى جىاوازە ژ ژمارە (7) و ئەف ھەردۇوکە جىاوازان ژ ژمارە (9)، ژ لايىكى دىترە ئىم بىرىنكا دەنكى زىنلەوەران د نىاسىن، خۇ ئەگەر ئەم وىنەيىن ئەوان ژى نەبىن.

دوووم: كۆد داناندا وىنەيى: مەرۆف يەنابىي د بەتە بەر جوداكرنا تاشتىن دەوروبەرلىن خۇ ئەۋۇزى ل دويىش وىنەيىن ئەوان، دېئىزە ئەقى جورى كۆدكىن بىرداڭىكا فوتوكرافى، چونكى مەرۆف وەكى ئاميرى وىيەيان دىگرىت و ھىزا خۇ كومقە دەتكەۋە.

سېيم: كۆد داناندا رامانى: ئەم د شىن كۆدەكى بۇ ئازىزىتەرلىن دەوروبەرلىن خۇ بىدانىن داكو ب ساناهى بىرا خۇ بىتنە زانىارىيان، بونمۇونە ئەم كۆدەكى بۇ دەنكى ئافەتى و زەلام و زارۇكى د دانىن و ژىلگى جودا دىكەين، ئەم زىنلەوەران ل دويىش ژيانا ئەوان ل

سمر چهند بهشان دابهش دکهين و هکو زينده و هرین ل سمر هشكاهي يان د ثافن دا
دزين هتله.

ج- بيردانكا دريزه ماوه (الذاكرة الطويلة المدى):

د شيانا مرؤفي دايه بيرا خو د هندهك زانياريين كهفن و دريزه ماوه بىنин، و هکو
بيرا خو ل ئوان بيرهاتنان بىنин ئه وىن بدرى چهند ده مئميران يان رۆزان يان سالان
هاتىنه رويدان، و هندهك جاران ئەف زانيارييه تا دريزاهيا ژيئي مرؤفي دكەل مرؤفي د
مىن، و هکو نافن مرؤفي و مىزۇويا ژ دايىك بۇونا وي يان هندهك پېيىن دەستپىكى
(سەرهەتايى).

قەگەراندنا زانيارييان ژ بيردانكا دريزه ماوه ژمارەك ستراتيزىئن تايىيت ھەن، و هکو
(چەوانىا سەرەدەرىكىرنى دكەل زانيارييان و چەوانىا پىتكىشىانا ئوان و دووبارە بكارئىنانا
ئوان).

جەھى ئامازە پىكىرنى يە هەر بيردانكەكى ژ ئەغان بيردانكان تايىەتمەندىيەن خو
ھەن، د ئەقى ئەخشى ل خوارى دا دى ئەغان تايىەتمەندىيا دياركە يىن:

تاييه تمه ندىن جورىن بيردانكى

تاييه تمه ندى	بىردانكا هەستى (الذاكرة الحسية)	بىردانكا ھەستى (الذاكرة القصيرة المدى)	بىردانكا درېزەماوه (الذاكرة الطويلة المدى)	
رولى ئاگەھى	نىنه	پەركەم كىم	پشتى كۆد دانانى گرنگى خۇ نامىنيت.	1
هەلگرتنا زاياريان	نەشىت	گوتون و دوبارە كىن	_____	2
دارشتنا زاياريان	د چن.	ب شىۋىيەكى زارەكى و دەنگى و ...هەندى	زارەكى و دەنگى رىكھستنا رامانى.	3
قه بارى بيردانكى	مەزىنە	7+2	سنورەكى دىياركى نىنە	4
پادى مانا زاياريان	چەند چىركە تا چەند چىركىن دى	تا (30) چىركە	چەند خولەك و پتر.	5
ئەگەرى ڈەستدا زاياريان	كىم بۇون	كىمبۇون و تىكەلكرنا زاياريان و بىدەستقە نەئىنانا ئەوان.	كىمبۇون و تىكەلكرنا زاياريان	6
فەگەراندىن	ئاگەهداركرنا ئىكسىز	ئوتوماتىكى	برىڭىكا ھىمایيان ل دەمى لىگەريانا بەرسقا پرسىياران دا.	7

بوجوونا مهاريقان بول بيرئياناني:

ئەف بيردۆزه (بيردۆزا مهاريقى) بيرئيانانى ل سەر سىن بنەمايىن سەرەكى شىرقىدەكت، ئەۋۇرى:

1- كۆدانان (ھىماکرن Encoding).

2- كومقەكىن - خەزىنكرن (Storage).

3- قەڭراندىن (Retrival).

ئەقىن بوجووننى (بوجوونا مهاريقى) كەلەك كىرنىكى د دا قەڭراندىن زانىارىان، پىر ئەردۇو لايمەتىن دى (لايمەن ھىماکرن و خەزىنكرن)، ئەقىن بىرددۆزى بوجونەكا تايىەت داتا ژېپچەوانىا قەڭراندىن زانىارىان، و ئەوان وەسا د دىت كو قەڭراندىن زانىارىان بىرىيکا ئەقان حالەتان دېيت:

أ- پىرۇسا دووبارە قەڭراندىن (Recall).

ب- نىاسىن (Recognition).

ت- دووبارە قىربۇون (Relearning).

ئەف بوجوونە ژېپچەكىندا بيرئيانانى چەندىن نمۇونان ب خۆفە دىرىت، ئەۋۇرى:

- نمۇونا (ئەنتكسون - شەفرىن):

ئەقىن نمۇونى بوجوونەكا تايىەت ھەيدە ژېپچەوانىا وەرگرتىن زانىارىان، ئەف بوجوونە وەسا دىيىت كو پىرسە يا بيرئيانانى د چەند قۇناغان دا دەرىازدىيەت، ئەۋۇرى:

1- مروف زانياريان بريكا ههسته و هران و هر دگريت و ئەف زانياريه گەلەك ب ساناهى د چنه بيردانكا ههستى دا، لى ئەف زانياريه بىتى بۇ ماۋى چەند چركەيان د مىن، لى ئەگەر مروقى ئاكەه ڙ ئوان زانياريان نەبىت ئەو دەمى ئەو زانيارى نامىن و دى هىئە ڙېيركرن.

2- ئەگەر مروف ب ئوان زانياريان بىن ئاكەه بولۇ وى دەمى ئەو زانيارى دى چنه د بيردانكا كورته ماوه دا، ل وىرى ئى يايىدې مروف سەرەدەرىنى دەكل ئوان زانياريان

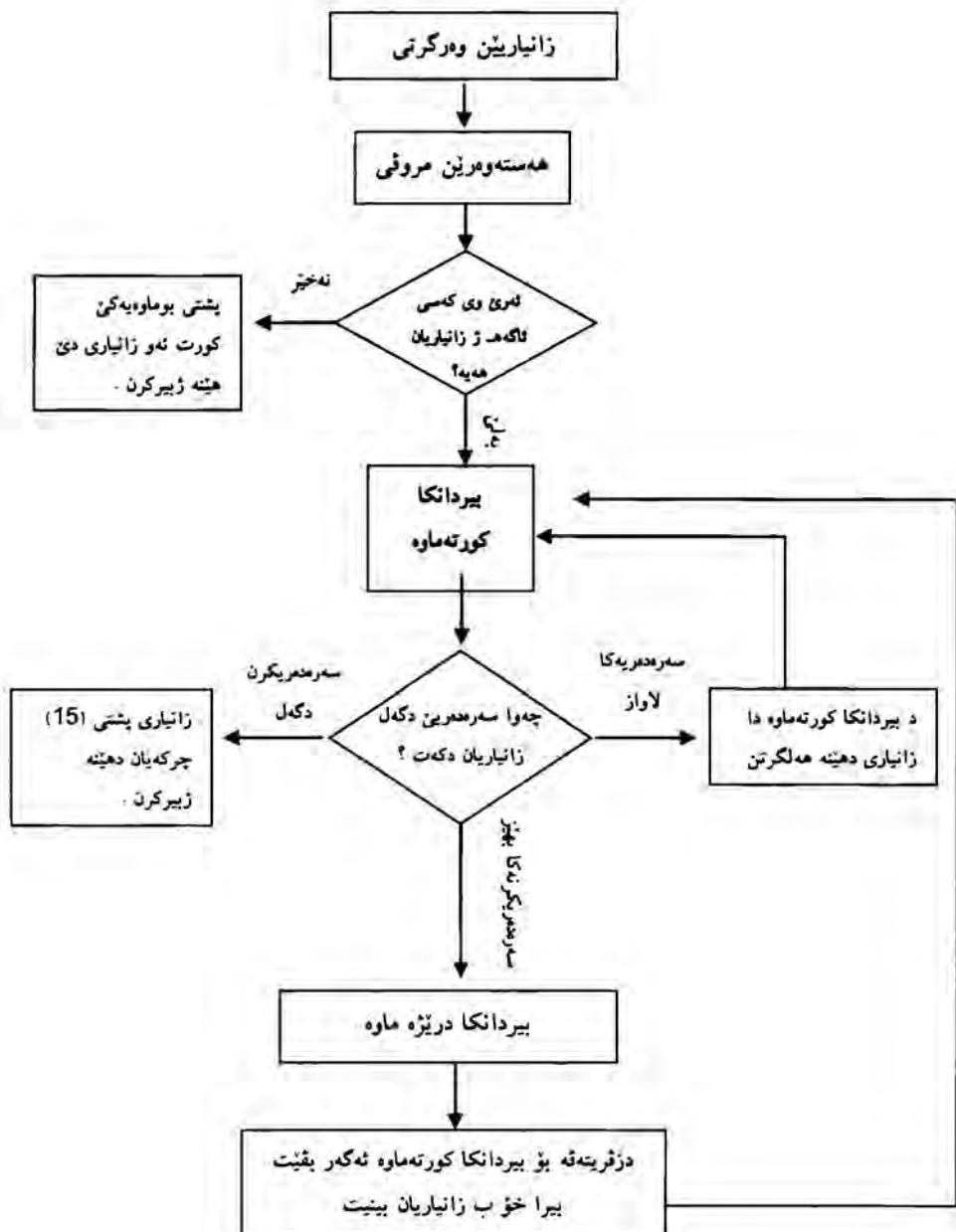
بىكەت چونكى ئەف زانياريه ڙى دى بۇ ماۋىيەكى كورت د ئەفسى بيردانكى دا مىن، ئەگەر سەرەدەرى دەكل نەھىيەكرن ئەف زانياريه دى پشتى (15) چركان هىئە ڙېيركرن.

3- ئەگەر سەرەدەرىيەرنە كا باش دەكل ئوان زانياريان هاتەكرن ئەو دەمى ئەو زانيارى دى چنه د بيردانكا درېزەماوه دا، كو بۇ

ماۋىيەكى درېز د مىن و كومقىدىن، و ل دەمى يىدې دا ڙى دووبارە قەدگەرنە بيردانكا كورته ماوه دا.

برىكا ئەفى خىشى ل خوارى دى پىر ئەفسى بوجۇونى روون كەين:

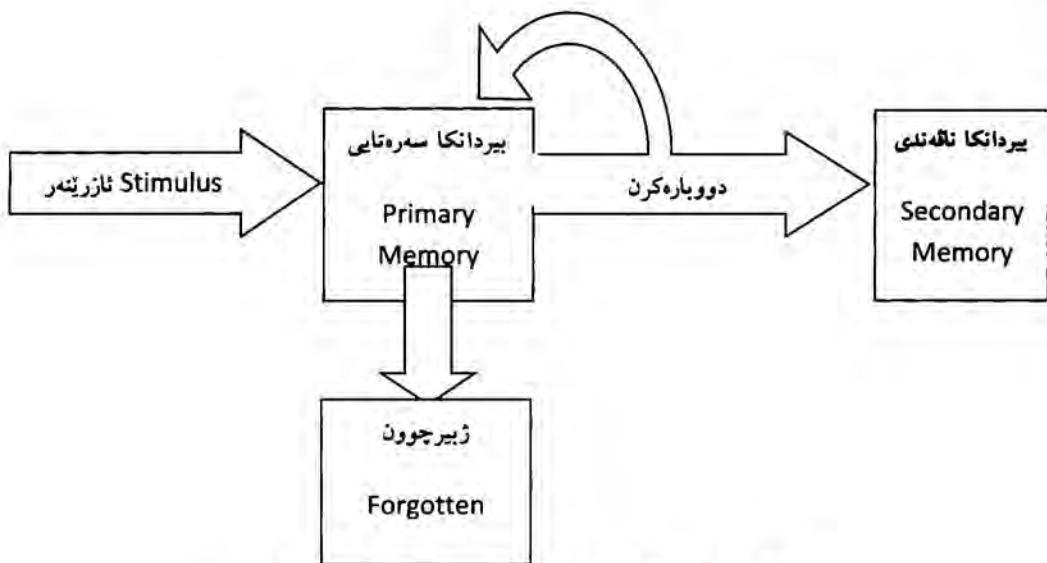

نەخشى زىمارە (11) بېردوزا (ئەنتكسون - شفرين) بۇ بېرىئىنانى

- نموونا ووف - نورمان -

خودانى ئەقى بىردىزى وەسا دىت كو بىرئىنان ل دويىف دوو سىستەمان كاردكەت، واتە كومقە كرنا زانىارىyan ب دوو رىيکا دەربايدىيەت، ئەۋۇزى (بىرداڭا سەرەتلىي و بىرداڭا ناقەندى)، ڇېۋىشۇقە كرنا پرۆسە يا بىرئىنانى نموونەك دارشت ئەۋۇزى ب ئەقى شىۋى ل خوارى يە:

نەخشى زىلارە (12) بىردىزا (Wolff - نورمان) يا بىرئىنانى

ل دويىف قى بوجۇونى ئىكەم جار زانىارى د چنە بىرداڭا سەرەتلىي دا و بۇماوهىيەكى كورت د مىنن و ل وېرى ئەم ھنەك زانىارىyan ژ دەست د دەين ئەۋۇزى ژ دەرئەنجامى تىكەلبۈونا زانىارىانە. لى ئەم د شىئىن بىرىكى دووبارە كرنى ئەقان زانىارىyan ۋەگەرىتىنەفە، و هەر بىرىكى ئەقى دووبارە كرنى زانىارى د چنە بىرداڭا ناقەندى دا.

ئو ئەكمىرىن كارتىكىرنى ل سەر پادى بيرئىانا مەدكەن:

ئم د شىئىن بىزىن دوو ئەكمىرىن سەرەكى ھەنە كارتىكىرنى ل سەر پادى بيرئىانا
مەدكەت، ئەۋۇرى:

1- ئەكمىرىن خودەمى (اسباب اللاتىة)، ئەۋۇرى يېڭى دەھىت ز:

أ- ئاستى بىرداڭى، پاشى ئەم جارەكىن كوهل ژمارا تىلەفونەكى دىبىن كۈز (4 تا 5) ژماران يېڭىھات بىت، كەسى ئاسايى (نورمال) د شىئىت پاشى ئېڭى خولەكى بىرا خۆ د ئەقان ژماران دا بىنیت، لى ئەكمىرى ژمارە ز (10) ژمارا يېڭىھات بىت، ئەف كەسە ب زەھمەت ئەف ژمارە بەھىتە بىرا ئەوى، لى پاشى دووبارەكىن ئەقان ژماران مەرۆف د شىئىت بىرا خۆ بىنېتى.

ب- ئاستى عەقلى: زىرەكى و زىريما عەقللى مەرۆڤى كارتىكىرنا خۆ ل سەر پادى بيرئىانا
ھەيدە، بونمۇونە ئو زارۇكىن كېيم عەقل شىانا ئowan بۇ بيرئىانى كىمتىرە ز زارۇكىن
ئاسايى (نورمال).

ت- رەگەز: سەربارى ئەوى چەندى كو بىر و بوجۇونىن جىاواز دەربارەي رولى رەگەزى
د ئەقى پرۆسى دا ھەيدە، لى پرانىسا زانىيان د ھەقىرانە ل سەر وى چەندى كو ھېچ
جىاوازى يەك دنابېرا رەگەزان دا نىنە.

لى ھەندەك ئەكولىتان دىياركىرىھ كو رەگەزى (مى) شىانا ئowan بۇ كومقەكىن
زانىيارىن زمانەثانى پەترە ز رەگەزى (ئىر)، و رەگەزى (ئىر) شىانا ئowan لى سەر زانىيارىن
مېكانىكى و بىرکارى پەترە ز رەگەزى (مى).

پ- پالىمر و ھەلچوون، ھەندى پالىمرى مەرۆڤى بۇ فيرىبوونى پىتر بىت دى پادى
ھەلگىرن و وەرگرتا زانىيارىان د مېشىكى دا پتربىت، زىلەبارى ئەقى چەندى زى ئەو

بابهت نزیکی حمز و ئارهز ووین مروقى بىت ئەوى دەمى ئەم دى ب ساناهى فېرىن و دى بابهت ل بىرا مەبىت.

ج- ئامستى تەمنى: ژەكۈلىنىن زانا (ئورندايىك)اي دىياربوبو يە كۆ (تەمن) يېقىرەكە بۆ قىربۇونى و شىائىنەن ھەلگرتا زانىاريان، ھەر چەند د ژىيىن (10-20) سالى شىائىنەن ھەلگرتا زانىاريان د بىرداڭا مروقى دا يَا بلەزبىت و د ژىيىن (20) سالى دا شىائىنەن مروقى د گۈيىتكى دابن دى د ژىيىن (45) سالى دا ئەف شىانە بەرەف كېمبۇونى چىن، لىنى ئەف حالەتە ب جورى كارى مروقى فە بىن گىرىدایە.

جەھى ئامازەكىرنى يە كۆ ل تەمنى بېراتىن دا زانىارىن بىرداڭا درېزەماوه د مىن، و يېچەوانەي ئەقى ئەندى بىرداڭا كورتەماوه بەرەف لاۋازبۇونى ۋە دېجىت، ئەگەر ئەم سەحكەيە نافسالقەچچۈيان وى دەمى ئەم دى بىننەن كۆ زانىارىن ئەوان بىننەن كەن ب هوپى دەھىئە بىرا ئەوان، و بەردهۋام ئەو دى بەحسى ئەوان ھەمى رويدانان كەن ئەۋىن د ژىيىن خۆ دا توش بويىنى، لىنى ئەو گەلەڭ بىلدۈز كەل و پەلىن خۆ بەرزە دەكەن و ناقىن جەھىن نۇي نامىتتە بىرا ئەوان.

2- ئەگەرلىن بابەتى، ئەۋۇزى پېڭ دەھىت ژ:

أ- جورىن بابەتى و رىزە يَا رىكخىستى: چەند ئەو بابەتى مروق وەردگرىت بىن رېڭ و پېڭ بىت و پەيقىن وى د روون و ئاشكرا دىن بۆ مروقى و پەيوەندى دنابەمرا پەيڤان دا ھەبن ئەوى دەمى دى مروق ب ساناهى ژېرگەت و بىرا خۆ لىنى ئېنىت، د تاقىكىرنە كا زانىتى دا ژېڭ زانىنا كارتىكىرنا روونى و ئاشكرا يَا زانىاريان ل سەر رىزە يَا بىرئىنانى، ئەف ۋەكۈلىنى ل سەر كومەك قوتاپىان ھاتە كىن، رىستىن ئەقىن ۋەكۈلىنى پېڭ هاتبۇون ژ:

1- پەيقىن بى رامان.

2- پەيقىن بى رامان و پەيوەندى دنابەرا ئەوان دا نەبن.

3- چەند پەيف د رستىيەكى دا رىكخستى بۇون و پەيوەندى دنابەرا ئەوان پەيغان دا
ھەبوو.

ژ دەرئەنجامى دوماهىك كومەلىنى رامايانا ئەوان (چەند پەيف دانى) كو رستىيەكى
رىكخستى بۇو و پەيوەندى دنابەرا ئەوان دا ھەبوو) ئەقى كومەلىنى ژ كومەلىنى دىتىر
پىز زانىيارى د ھاتىھ بىرا ئەوان.

ب- ئەو زانىيارىي خودان دارشتتەكا تايىهتن وەكى (كېش و سەروا) بونمۇونە ژىەركىندا
ھۆزانەكى ب ساناهىتە ژ پەخشانەكى، ستران ژى زويىر دەھىنە ژېركرىن ژ گوتاران.

ت- كۆد دانان و ھىما دانان و يىكەنگىرىدانا زانىيارىان، بونمۇونە داكو ناقى ھەندەك
جەھان ب ساناهى باشتى بىرا مە بەھىت ئەم پەنالى د بەينە بەر داناندا كۆدەكى يان
ھىممايدەكى تايىهت، واتە ئەم ناقەكى تايىهت بۇ وى جەھى د دانىن ئەۋۇزى ب مەرجەكى
ئەم ب خۆ شارەزايى وان ناقان بىن، وەكى ناقى ھەفالىن مە يان ناقى كەسەكى نافدار
كول جەھەكى ژىابىت.

ژېركرىن و ئەگەرلىن وى:

پرسىار / ئەرى ئەو زانىيارىي ژېررا
مەرۆقى د چىن ب تەمامى مەرۆق نەشىت بىرا
خۆ بىنەت؟ واتە ئەو زانىيارى د مىشكى
مەرۆقى دا دەھىنە ژېركرىن؟ زانىيەن دەرۇونى
ب (نەخىر) بەرسقا ئەقى پرسىاري د دەن،

به لگه ل سهر مانا زانیاریان ئەو حالەتىيە د ماۋەيەكى درېئىز دا و د باردوخەكى تايىھەت
دا ئەو زانیاري دەھىنە بىرا مروقۇ.

باشه ئەگەر بەرسەف ب (نەخىر) بىت، ئەرىز ۋېرىكىن (زېيرچۇون) چىه؟ بوجى
مروف نەشىئەن بىرا خۆل ھەندەك زانىيارىيان بىتنى؟

بُو بَر سَفَدَانَا بَهْشِي ئِيڭىن بَعْدِي بَر سَيَارَى ئِمَم دَشِين بَعْدِي جَورَى
يَتِنَا سَا زَبِير كَرْنَى (زَبِير چَوْنَى) بَكَهِين (نَهْشِيَانَه كَا سَرْقَشْتَى يَا كَشْتَى يَا تَايِيْهَتَه، وَاتَه
 نَهْشِيَانَا زَانِين وَزَقْرَانَدَنا وَان زَاتِيَار بَانَه ئَهْوَيْن بَهْرَى هِينِگَى مَه وَهَرْگَرْتَىن).).

(ساندرلوك، 2003) دوو جورین زیبیر کرنی، دهستانیشانکرینه، شهروزی:

۱- شکهستن د فهگراندنا زانیاریان: واته مرۆف نهشین ئهوان زانیاریان بینیته بیرا خۆ^۱ يان نهشیت وان زانیاریتن د بیردانکا کورتهماوه دا کومقە کرین فهگریته قە، بونمۇونە (زېرکرنا نافىئە فالەکى خۆ یە كەفن، زېرکرنا زمارا نەپىما ئىھىلى خۆ).

۲- شکهستن د کوٽ دانانا کوٽه کي گونجاي بو ئهوان زانياريان ئهويين مروف و هر دگريت، ئهوزى ژ دهرئەنجامى نەمان و بىزالەبۇونا ئاكەھى يە يان ژ ئەنجامى خرابىا بارى دەررۇونى مروقى يە، ژېھر هندى ئەو زانيارىيەن مروف و هر دگريت د چنه بىرداڭا در ئېھ ماوه دا.

پیر دو زین ژبیر کرنی (نظریات التسیان):

سه بارهت ئەگەر ئىن ئېرىكىرنا زانىيارىان زانايىن دەرۋونى چەندىن بوجۇوئىن
جىاواز ھەنە، ژبۇ ئەقى مەبەستى چەندىن بېردىۋ داتان، ئەمۇزى ب ئەقى شىۋەمىي ل
خوارى:

1- بىردىۋا پشتىكىدە ئەتىشى و ئەستدانى:

ئەف بىردىۋە ئەكەشتىرىن بىردىۋىزىن (زېيرچوونى) دەھىتە هەزمارتىن و دەڭەل بوجۇونىن (ئىينجهاوس) اى دەھىتە گۈنچاندىن، وەسا دېيىن كۆئە زانىارىيەن بىلدەست مەرۆڤى دەكەن و پاشان زېبرا مەرۆڤى دەچن و بەرەف ئەستدان و بەرزەبۇونى دەچن، ئەۋۇزى ل دويش سىستەمەكى دىياركىرى.

سەبارەت شىۋازى زېيركىرنا زانىارىيان (ئىينجهاوس) اى چەندىن تاقىكىرن ئەنجام دان، ئەوى وەسا دەيت كۆ شىۋازى دارشتىا زانىارىيان و رىزەپا روونى و ئاشكرايا زانىارىيان كارتىيەرنى ل سەر پەرسەپا بېرىئىنانى دەكت، و مەرۆڤ چەند ب نەرلىك و پېكى زانىارىيان دىياربىكەت و وەربگەرىت وى دەمى دى زۇيىر ئەوان زانىارىيان زېيركەت.

2- بىردىۋا تىكەلبۇونى و رىلگەرتىن (التدخل و التعطيل):

بوجۇونا لايدىنگەرلىكىن ئەقى بىردىۋىزى پېكھاتبۇو ئەتكەلبۇونا زانىارىيەن كەن و نوى، واتە ھەر زانىارىيەك دېيتە بەردەستەك بۇ زانىارىيەك دېتىر، دوو جورىن تىكەلبۇونى ھەنە ئەۋۇزى:

أ- بابەتىن نوى رىلکىن ل بابەتىن كەن

دەگەرىت: وانە دەمى مەرۆڤ فېرى بابەتەكىن نوى دېيت ئەو زانىارىيەن نوى دېنە ئەگەر ئەزىز بوجۇونا بابەتىن كەن ئەوى بەرى ھىنگىن مەرۆڤى ل دەف خۇ وەرگەرتى، بۇنمۇونە دەمى قوتاپى بابەتەكى دخوبىت و پشتى ھىنگىن بىن كۆ بېھنا خۇ شەدەت دەست دەھىتە خوانىدا بابەتەكى دېتىر، د ئەقى دەمى دا بابەتىن ئىككىن (ئەوى ئىككىم جار

خواندی) زبیردکهت، یان ژی ب باشی بیرا ئەوی ناهىتى، چونكى بابەتى نوى دېيىه بەرىەستەك يۇ قەگەراندىن و بېرئىانا بابەتى كەقىن.

ب- بابه‌تی کهفن رلکن ل بابه‌تی نوی دگریت (الکف البدی)،

وشه زانیاریین که فن دبته بدریهست بُو و هرگرتنا زانیاریین نوی، بونمودنه
گهلهک جاران زمانی دایکنی دبیته به ریهسته ک بُو قیربیونا زمانه کنی نوی.

3- پیر دوڑا دا کرنی (الکیت):

زانیاری مهزن (فرویدی) بانگدشه بُو ئەھنی بیردۇزى دکر، دەمى د گوتى ئەگەرى زېيركىرنا ناقا و جە و زقانان د زقىرنەفه بُو پالىلەرەكى نەستى (دافع لاشعورى)، ئەۋۇزى ز ئەگەرى ھەبوونا حەمزەكا قەشارىتى بُو زېيركىرنى و رويدانان ب تايىھتى ئەوان رويدانان ئەۋىن دېنە ئەگەرى ئازارداانا مەرۆڤى، واتە ئارمانجا پىرۇسا زېيرچۈونى د ئەھنی حالەتى دا پاراستا مەرۆڤى يە ژ ئازاران، ئەم د شىئىن زانىيارىيەن خۆ يېن داکرى (كېت) كىرى قەگەرىيتنەفه، ئەۋۇزى ب چەندىن رېتكىن تايىھت وەكى ئەۋاندىن موڭنانىسى.

مفاہین ڈپرٹمنٹ (ڈپرچوونی)^۱

ئەری زېرکىرنا تىستان مفایىن خۇ يۇ مرۆڤى ھەنە؟

سەربارى ئەۋىزىچەندى ئېپىرىكىرنا زانىيارىان دېيىتە ئەگدەرى نەئارامىي بۇ مە و د
گەلەك حالەتان دا دېيىتە ئەگدەرى ئازاردانى بۇ مە، بونمۇونە دەمى ئەم نەشىن وەكىو يَا
يېندىفى زانىيارىان يېنىتە بىرا خۆ، وەكول دەمى ئەزمۇونان، گەلەك جاران ئەم نەشىن
زانىيارىان يېنىتە بىرا خۆ لى زېلىدەبارى ئەقى ئەندى ئىزى د ھەندەك حالەتان دا
(ئېپىرىكىنى) مفایىن خۆ ھەنە، ژ ئەوان:

أ- (زېيركىن) ھارىكاريا مروقى دكەت ئەوان زانىارىئىن بىن سود و مفا ئەۋىن رۆزانە وەردگرىت زېيربىكەت و ز مىشكى خۇ دویربىكەت.

ب- (زېيركىن) وەكى مەرچەكى سەرەكى پرۇسا فيربوونى دەھىتە ھەزارتن، چونكى ل دەمى پاھىنانى دا خەلەتىيەن مروقى زېيرا مروقى دچن.

ئەم ئەوان زانىارىيان زېيردكەين ئەۋىن دېتە ئەگەر ئازاردان و نەثارامىا مە، داكو ئەم يشىن ب بەختەوەرى و ب ئارامى بىزىن.

- دەرئەنجامى قەكولىنان دەربارەي (بىرئىنان و زېيرچوونى):

گىرنگىرىن دەرئەنجامىن تاقىكىن و قەكولىنان دەربارەي (بىرئىنان و زېيرچوونى) ز ئەقان خالىن خوارى پىك ھاتىنە:

1- د بىرۇسا (بىرئىنان و زېيرچوونى) دا جىاوازى دنابەرا تاكەكەسان دا ھەيدە.

2- بىرۇباھر و ئاراستىن مروقى و زانىارىئىن كىشتى ب زەممەت زېира مروقى دچن.

3- ب زەممەت مروقى كارىن خۇ بىن جەستەبى و خودەبى زېيربىكەت ئەگەر ئەم دكەل زانىارىئىن زارەكى بەراورد بکەين.

4- ئەو بابەتىن مروقى تىدگەھىت پىر د مىشكى مروقى دا دەھىنە چەسپاندىن و مروقى درەنگىر ئەوان بابەتان زېيردكەت.

5- ئەو چالاکىيەن مروقى پشتى وەرگرتا زانىارىيان دكەت كارتىكىرەكە مەزن ل سەر رىزەيا زېيركىنى ھەيدە.

6- ل دەمى روژى دا بىلەزتر تىشت زېира مروقى دچن ز دەمى شەفى.

7- ئەو زانیارىيەن مروّف قەناعەت بىن ھەى پىر د مىنتە بىرا مروّفى ئەگەر ئەم دىكەل زانیارىيەن دىتە تىكەل بىكەين.

8- ژېيرىكى زانیاريان ل دەستىپېكى دا گەلەكا بىلەزە تا دىكەھىتە وى پادەي زانیارى ھەمى بەھىتە ژېيرىكى.

بەشىٰ پىنجىٰ

ئارمانجىن ئەشى بەشى:

د ئەشى بەشى دا پىشىپىنى دەيىھەكىن
خۇينىدەقان ئەقان زاتىياريان وەرېگرىت:

- زايىنا تىكىھى فىربوونى (التعلم) ئى و مەرجىن وى.
- دىاركىرنا بىردوزىن فىربوونى.
- باسکرنا ئەگەررېن سەركەفتا ماموسىتاي د کارى وى دا.
- دىاركىرنا ئارىشىيىن ماموسىتايى بى ئەزمۇن.
- باسکرنا شىوازىن دانانسا پلانى بۆ وانەكوتى و مەرجىن ماموسىتاي سەركەفتى.

فيّربوون (التعلم) چي؟

ل دهرونساسي دا په يقا (فيّربوون) گه لهك به رفره هى دهیته بکارئيان، چونکي (فيّربوون) بتني د جارچوقي قوتا بخانى ناگريت به لکو همه مى ئهوان زانيارييان ب خوّقه دگريت ئه وين مرؤف و هر دگريت ڙ ثاراسته و بها و رامان و سوز و شيانين جودا جودا کو مرؤف ب شيوه يه کي ئيکسر يان نه ئيکسر و هر دگريت.

بونموونه ئم د شين ئه وئ ستراني بيژين ئدوا گه لهك جaran مه گوهلى دبىت يان ڙي ئه گهر ئم چهند جاره کا بچينه جهه کي دى ئم ل ئه وئ جهى شاره زايin، يان ڙي ڙ ئه نجامي سره دهريکرنا مه دگهL که سانين دى ئم دى فيّري ريزگرتني بين.

د هندهك کاودانين جياواز دا ئم فيّري (ترس حمزىکرن و توره بعون و هتد) دبىن، گه لهك جaran ئم دى بىنин کو ئم يىن توشى باردو خين جودا دبىن ئدف بارودوخه دى وه ل مه کدت ئم ره فتاره کا تاييمت بکهين.

مهرجيin فيّربونى (شروط التعلم):

ب شيوه يه کي گشتى (فيّربونى) سى مهرجيin سره کي هەن، ئه وئي:

1- هەبوونا تاكى (مرؤف يان گيانه و مر) ل بدرامبر بارودوخه کي نوى يان بەر بەستە کي ڙيو تيرکرنا ئارهزوو و پالدرىين خو، واته بدرامبر كىشى يه کي دبىت و پىدفىه ئه و ئه فى كىشى چاره سەر بکەت، بونموونه (زېرکرنا هوزانه کي يان كارکرنا ل سەر بابەتە کي بيرکاري، يان فيّربوونا کاره کي نوى وەکو شوفيرىي يان فيّربوونا يارى يه کي.

2- هەبوونا پالدرە کي بۇ فيّربونى، چونکي فيّربوون بى پالدر نابىت، واته ڙبۇ وەرگرتنا زانيارييان ئه گهر كەسە کي ئارمانچە کا ديارکرى نەبىت ئوي دەمى چهند

ئازرئەرئىن جودا ھەبن يان چەند دەلىقىن قىربۇونى بۇ بەردەست بن ئەوى دەمى
پرۇسا قىربۇونى ناهىتە ئەنجام دان.

3- يىدىقىي بىكەھىتە ئاستەكى باش بىن تىيگەھىشتى، بونمۇونە ئەڭىر مە بېقىت زارۆيەكى
د ژىيى سى سالى دا قىرى نفىيەنى بىكەين وي دەمى دى ھەمى ھەولدانىن مە ب
شىكەستى ب دووماھى هىن، چونكى كەشه يادەمارى (نمۇ العصبي) ياخارۆكى د ئەقى
تەمەنى دا تەمم نەبوبويە، ژېر ھندى ئەف زارۆكە نەشىت كونترولى ل سەرتىلىن خۇ
بىكەت داكو بىشىت بىن بىنفيسيت.

بىرددۇزلىن قىربۇونى (نظريات التعلم):

چەندىن بىرددۇزلىن جياواز ھەنە بەحسى پرۇسە ياخارۆكە (التعلم) دىكەن، و
ھەر بىرددۇزەكى بوجۇونا خۇ ياتايىت دەربارەي چەوانىما ئەنجامداانا پرۇسە ياخارۆكە
دارشىتى، زىلەبارى ئەقى چەندى ئىزىزەكى بىرددۇزلىن جودا جودا ھەنە، د ئەقى بەشى
دا ئەم دى بىزافى كەين ناقدارلىرىن بىرددۇزلىن ئەقى لايمى بەرجاخ بىكەين، ئەۋەزى:

أ- بىرددۇزا باقلۇقى (فيربۇونا مەرجى):

زانانى دەررۇونى بىن روسى (ئىقان باقلۇق) خودانى ئەقى بىرددۇزى يە، جەنى
ئامازەپىتكەرنى يە كە (باقلۇق) ئەف بىرددۇزا خۇ ل سەر بىنەماينى بىرددۇزى يە،
ئەۋەزى ل دەمى ئەنجامداانا تاقىكىرىتىن خۇ ل سەر پرۇسە ياخارۆكە دەھىن دەھىن
ئەف بىرددۇزە بۇ ئەڭىر گوھورانكاريىن مەزن ل سەر پرۇسە ياخارۆكە فىرکەرنى
(التعلم و التعليم) دا بېھىن.

بىرۇكا بىرددۇزا باقلۇقى ب نافى (فيربۇونا مەرجى) ياخارۆكە، واتە بونەور
(مرۆف و گىيانەور) دى بەرسەدان ئەوان بۇ ئازرئەران ياخارۆكە دەھىن دەھىن

ھەبۇونا وەكەھەقىي دەگەل ئازرىئەرىن دىتىر كو د بىنەرەتدا دەمىن دەھىتە رويدان كارتىكىرنا خۆل سەر ئازرىئەرىن رەفتارى ھەيە.

تاقىكىرنا باقلۇقى:

باقلۇقى تاقىكىرنىن خۆب شىۋەيەكى سەرەكى ل سەر (سەيان) ئەنجام د دان دا كو (قىربۇونا مەرجى) بەرچاف بىكەت، تاقىكىرنا ئەوي ڑى بىرىكا يېغانا (رېزەيَا رۈاندەن گلىزى سەي) بۇ كول دەمىن دانا خوارنى ئەف گلىزە ڏەشقى وى د هات.

باقلۇقى دەگەل دەنكى زەنگلەكى خوارن دا (سەي)، واتە بەرى خوارنى بىلەتە (سەي) ب چەند چىركا دەنكى (زەنگلى) د ئىنا، پاشى خوارن دا (سەي)، ول دەمىن خوارنى دا رېزەيَا (گلىزى سەي) د يېغا داكو رادى بەرسقىدانما وى

(سەي) بۇ ئازرىئەرى سرۇشتى (مثير طبيعى) ب ھەلسەنگىنیت ئەۋۇزى (خوارن)، بىشى چەندىن تاقىكىرنا (باقلۇف) رابۇو دەنگ ڙ (زەنگلى) د ئىنا بىن كو پاشى ئەشقى دەنكى خوارنى بىلەتە (سەي)، بىشى ئەقىنچى چەندى ئەوي دىت كو (سەي) بەرسف بۇ ئەقى دەنكى (زەنگلى) - ئازرىئەرى مەرجى) ھەيە، ئەۋۇزى دەمىن دىتى كو دەنكى زەنگلى بىن دچىتە ئەقى (سەي) و ئىكسمىر (گلىز) بىن ڏەشقى ئەوي دەھىت، دەرئەنجام بۇ وى دياربۇو كو ئازرىئەرەكى (مەرجى) دەگەل ئازرىئەرەكى (سرۇشتى) پاشى دووبارەبۇونا (ئازرىئەرى مەرجى) ھەمان كارتىكىرنا (ئازرىئەرى سرۇشتى) دىيت، و ئەم د شىئىن ئەقى بېرۇكەيَا (باقلۇف)اي ب قىھى شىۋەي دياربىكەين:

ئىنگاڭتىن تاقىكىرنا باقلۇقى

ئازرىنەرى مەرجى نەبۇونا بەرسقىدانى

ئازرىنەرى سرۆشى ھەبۇونا بەرسقىدانى

ئازرىنەرى سرۆشى + مەرجى ھەبۇونا بەرسقىدانى

ئازرىنەرى مەرجى ھەبۇونا بەرسقىدانى

جەھى ئامازى يە كو پەيدابۇونا (بەرسقىدانى مەرجى) يَا كىرىدایە ب چەندىن
بەنمایان ۋە، ڙ وان:

1- پېكىفە يان تزىكىيا دەمى دنابەردا ئازرىنەرى سرۆشى و ئازرىنەرى مەرجى.

2- دووبارەبۇونا دەركەفتى ئەقان ھەردوو ئازرىنەران د ئىك دەم دا.

3- يا پىدىقى يە بونەور (مرۆف يان كىانەور) پاللەر ھەبىت داكو بشىت بەرسقى بۇ
ئەقان ئازرىنەران بىدەت، د قىن تاقىكىرنا (باقلۇف)اي دا مەرج بۇو ئەو (سە) يىن (برسى)
بىت، لېپەرە (خارن) بۇ وى دېبىتە پاللەر.

4- دېقىت ھىچ تىشتەك نەبىت كو بىتە ئەگەر ئاڭھىيا ئەقى بونەورى بىدەت.

ياسايان فېربۇونا مەرجى:

زانى (باقلۇف)اي ئامازە ب چەند ياسايان كريە كو دېقىت ل دەمىن فېربۇونا
مەرجى دا ئەق ياسايدە هەبن:

1- ياسايا (ئىك جار): باقلۇقى د تاقىكىرنىن خۇ دا (ئازرىنەرى سرۆشى و مەرجى)
كەلەك جاران بەرچاڭ وەرگىرن داكو (فېربۇونا مەرجى) بەتىتە رويدان، لىنى بۇ ئەوي

دیاربوو کو هندهک چاران (بەرسقدانىن مەرجى) دەئىنە رويدان، ب ئىكجار ل دەمىز رويدانا ئەۋى دىگەل (ئازرىئەرى سرۇشتى)، ب تايىھەتى دەمىز ھەلچوونەكا توند (انفعال حاد) دىگەل ئەقى ئازرىئەرى ھەبىت، بونمۇونە (دەمىز دەستى زارۇيەكى ب ئاڭرى بەھىت سۇتن پاشى ھىنگى ئەف زارۇكە دى ژ ھەمى ۋىلدەرىن ئاڭرى ترسىت).

2- ياسايا پالپشىنى: پاشبەستن بەيوهندىا دنابىھەرا ئازرىئەرى سرۇشتى و مەرجى دا بەھىزدەكت، و چەند ئەف بەيوهندىيە يا بەھىز بىت ئەۋى دەمىز دى تاكەكەس بىزافى كەت ئەقى (بەرسقدانى) فيرېيت و وەركىرىت، بونمۇونە (ل دەمىز تاقىكىرنا باقلۇقى دا ھەبۇنا خوارنى ياشتى زەنكلىي بۇ ئەگەر كو بەرسقدانا (سەمى) بۇ زەنكلىي يا بەھىز تېرىت).

3- ياسايا نەمانى (فەمراندىنى): ئەف ياسايا يېچەوانەي ياسايا (پالپشىنى) يە، واتە ئەگەر ھات و (ئازرىئەرى مەرجى) بەردهوام دەركەفت بىن كو (ئازرىئەرى سرۇشتى) ل دویىشدا بەھىت ئەۋى دەمىز (بەرسقدان) بۇ ئازرىئەرى مەرجى تامىنيت و دەھىتە ئەمراندى، بونمۇونە (ئەگەر ماموستا بەردهوام كەفيٰن سزادانى ل قوتابى بىكەت و د ھەمان دەم دا ئەقى سزادانى جىيەجى نەكەت ل ئەۋى دەمىز ئەف قوتابىھە هىچ ھزرەكى بۇ كەفيٰن ماموستاي ناكەت).

4- ياسايا كىشتىكىركرنا ئازرىئەران: واتە بونەوەر (مەرۆف - گيانەوەر) فيرې بەرسقدانان بۇ ئازرىئەران دېبىت ئەگەر ئەف ئازرىئەرە ب (يېكە و ئېڭ دەم دا بەھىن)، بونمۇونە دەمىز نۇزدار دەرزىيکى بۇ زارۇيەكى دانىت ئەۋى دەمىز ئەف چەنلە دى بىتە ئەگەر ئەف زارۇكە ژ ئەوان ھەمى كەسان بىرسىت ئەۋىن جلگىن سېي لېر بن).

5- ياسايا جوداكرنى: واتە بونەوەر (مەرۆف و گيانەوەر) د بەرسقدانىن خۇ دا ژبۇ ئازرىئەران فيرې جوداكرنى دېبىت كو ئەفان بەرسقدانان ژىڭ جودا بىكەت، ئەۋىزى ل

ئەوي دەمى دى شىت ئەفان جوداھيا بىنیت دەمى ئەفان ئازرىتەرا بالىشى نەبىت، د تاقىكىرنىن (باڭلۇف)اي دا مە دىت كو (سەھى) بەرسىدان بۇ دەنگان نەما بىتى ئە و دەنگ نەبن ئەۋىن ئېكىسىر پاشى ئەوان خوارن بۇ دەھىت، واتە سەين باڭلۇقى جوداكرنا دەنگان بىعون.

6- ياسايان ل دېف ئېك هاتنى: واتە بونوهور (مروف و گىانوهور) بەرسىدانلىن خۇز (ئازرىتەرەكى مەرجى) قىدگۈھىزىتە ئازرىتەرەكى دى كو ھەمان كارتىكىن ھەبىت، زانا باڭلۇقى نافى ئەفى چەندى كرە (بەرسىدانا يله يا دووئ)، بونمۇونە ئەم قوتابىي ز لىدانى (قوتانى) د ترسىت، ھەندى ئە دارى د دەستى ماموسىتلىنى خۇ دا بىنیت دى ترسىت و ھەردەمىن ماموسىتاي گەف ل ئەوي كرن دى ترسىت.

چەوا بىردىۋزا (باڭلۇف)اي دېرسا فېرتكىن و قىربۇونى د نائا قوتابخانان دا جىئەجى دەكەين؟

داكۆ ماموستا ب باشتىرىن شىۋىھ مفای ز بىردىۋزا باڭلۇقى وەربىگرىت پىددەقى يە ئەفان خالان بەرچاڭ وەربىگرىت:

1- پەيوەندىيەكا پۆزەتىف دنابېرا قوتابى و قوتابخانى دا دروست بىكت ب شىۋىھ يە كىن كو قوتابخانه بىيىتە جەھەكى دلخوشىكەر بۇ قوتابى.

2- پاشە ئانىا قوتابى بىكت كو بەشدارىكىرنەكا پۆزەتىف د چالاکىن جودا دا بىكت، دېقىت پەيوەندىيَا دنابېرا بەرسقا خەلەت و دروست دەستىشان بىكت داكۆ قوتابى فيرى بەرسقا راست بىت و باوهەرە كا

بېھىز تر ب خۆ ھەيت.

3- پىندقىيە ژورا خواندىنى بۇ قوتاييان بىكەتە جەھەكى خۆش، ئەۋۇزى برىئىكا ئەنجامداانا
چالاكىن جورا و جور.

4- داكو قوتايىي ترسا تاقىكىن و ئەزمۇنان نەمەنلىق دەقىت ماموستا چەندىن تاقىكىرنان
ئەنجام بىدەت بىن كو نەمرەيان بۇ قوتاييان بىدانىت داكو قوتايىي د شىوازى تاقىكىرنان دا
شارەزا بىت.

5- پىندقى يە ماموستا برازقى بىكەت دوودلى و نەثارامىي ل دەف قوتاييان كىم بىكەت
ئەۋۇزى برىئىكا ئەنجام دانا گەشت و چالاكىان ل دەورو بەرلىن قوتابخانى.

ب- بىرددۇزا (سکىنەر) ئى:

ئەف بىرددۇزا بىرددۇزا (مەرجدارا كىردارى) دەھىتە نىاسىن، ئەف بىرددۇزا ز
دەرئەنجامى تىبىننەن زانا (سکىنەر) ئەۋۇزى دەمىن ئەف بىرددۇزا ل سەر
بىنەمالىق تاقىكىرنىن زانا (باقلۇف) ئادەمزراند، چونكى (سکىنەر) وەسا د دىت كو
ئو (سەمۇي) د تاقىكىرنىن باقلۇقى دا رولەكى نىكەتىف كىرایە، زېمەر ھەنلىق ئەم نەشىن
ئەقى جورى فىرّبۇونى وەكىو بىنەمايدەك بۇ (فىرّبۇونى) ب ھەزمىرىن، زېمەر ھەنلىق
(سکىنەر) پەيضا (كىردارى) بەرچاڭىر، ل دويىف بوجۇونا (سکىنەر) ئەقى پەيضا ئو
راستى سەلماند ئو دېبىزىت (ئەو رەفتارىن ئەم د ژىنگەها خۆ دا ئەنجام د دەين ب
مەبەستا بىلەستقەئىنانا ئەوى ئەنجامى يە ئەوى مە دەقىت).

تاقىكىرنىن زانا (سکىنەر) دەربارەي چەوانىا فىرّبۇونى برىئىكا (فىرّبۇونا
مەرجداريا كىردارى) ئەۋىن ل سەر (امشك و كوتaran) ئەنجامداين ئەمۇزى برىئىكا
دروستكىرنا سەندوقە كا تايىەت كو تىدا كىانە وەر ب ئازادانە لقىن د كىن و هەر د نافا

سەندوقى دا سوپىچەك ھەبوو ھەر دەمى ئەقى گيانەوەرى دەستكارى د ئەقى سوپىچى كربا دا خوارن بۇ وى ھېتە د سەندوقى دا، ژ دەرئەنجامى ئەقى چەندى ئەف گيانەوەرە فيرى دەستكارىكىرنا قى سوپىچى بwoo ئەۋزى ب مەرەما دەستەئىانا خوارنى بwoo، واتە ھەبوونا پاداشتى (تعزيز) بۇ ئەگەر كو پرۆسە يا (فيربۇونى) ل دەف گيانەوەرى پەيدا بىت.

زانان (سکينەر)اي هزرىن خۆ دەربارەي چەوانىدا رويىدا نا پرۆسە يا فيربۇونى د پىرتوكا خۆ دا (تەكتەلۈزىيا رەفتارى) بەلافكرن، و تىدا نەمىن ھەۋابۇ دەگەل بوجۇونىن زانا (باقلۇف ثورندايىكى) ئەوان وەسا باوهەركىر كو دروستبۇونا تىكەھان يا گرىيادى ب ئەركىن دەمارى (الوظائف العصبية)، زانا سکينەرى وەسا د دىت كو كارىن دەمارى ھېچ مفایەكى ھوسا مەزن نىن، چونكى ئەم رەفتارى دروست دەكەين و ئاراستە دەكەين، ھەروهەسا نافېرى وەسا د دىت كو ژىنگەھىن كارتىكىرن ل سەر بونەوەرى ھەيدى، سکينەرى باوهەركىر كو پاداشت (تعزيز) ب ھەردۇو رووپىن خۆ (پوزەتىف و نىگەتىف) دېنە ئەگەر كو بىرسەدانان مە بۇ رەفتاران بەھىزىت بىت.

تىكەھىن سەرەكى يىن بىردىقزا سکينەرى (مەرجىداريا كىردارى):
- پاداشت (التعزيز):

مەبەست ژى ھەر ئازىزىنەرەكە يان رويىدانەك دېتە ئەگەرى دلخوشى ل دەمى ئەنجامدا نا چالاکيان، ئەف دلخوشى ژى دېتە ئەگەرى بەھىزبۇونا بەرسقى، پاداشت دابەش دېتە سەر دوو جوران :-

1- پاداشتا پوزەتىف، پىكھاتىيە ژەوان ئازىزىنەران ئەۋىن دېنە ئەگەرى زىلەبۇونا بىرسەدانى (الاستجابة) بۇ ھەمان ئازىزىنەر (مثير)، نەموونىن ژ ئەقى جورى پاداشتى دەست خۆشىكىرن، كىرنىزىن، دىيارىھەندى.

2- پاداشتا نىكەتىق» بىرىتى يە ژ نەھىللانا ھەستىكتىن ب نەئارامىي و بىز ھېزىسى و تازارى، مەرۆف دى ب ئەنجامداانا چەندىن رەفتاران رادىيىت داكو ئەقى نەئارامىي نەھىلىت، بونمۇونە (ز ئەگۈرى نەئەنجامداانا كارى باب دى گلە و گازىندان ژ كورى خۆ كەت، كور دى رايىت ئەوان كاران ئەنجام دەت ئەويىن بابىنى ژى د خازىكىن، ئەف كورە دى ئەقى چەندى ئەنجام دەت راماانا وئى ئەو تىنە ئەف كورە ژ بابىنى خۆ د ترسىيت بەلكو ئارمانجا ئەوى ئەقان گلە و گازىندان نەھىلىت، واتە تاكو ئەف كەسە ژ گلە و گازىندان ئازاد بىت دى پەنائى بەته بەر ئەنجامداانا كارى خۆ.

سزادان (العقاب):

پىشكەت ژ پىدانان ئازرىيەرەكىن تىكەتىق يان لادانا ئازرىيەرەكىن پوزەتىف، مە كەلەك نموونە ل سەر سزادانى ھەنە وەكىو (سزادانان جەستىي و دەرۋونى و كومەلايەتى) ھەرچەندە ژمارەكا مەزن يا شىّوازىن سزادانى ژلائىن پەرەردەي جەھى قەبىلەكىرنىن تىنە، لىن د ھەنەك جەھە و باردوخان دا دەھىتە بىكارئىنان.

خشتەيىن پاداشتى (جداول التعزيز) ل دەف سكينەرە:

سكينەرە د تاقىكىرنىن خۆ دا بىناڭىرن وەكىو گوراواهەكىن سەربخۇ سەرەدەرىي دەكەل پاداشتى بىكەت، ئەۋۇرى ژېھر ئەوى چەندى بىوو داكو كارتىكىرنا ئەوان ل سەر بىرۋەسە يا فېرىپۇونى بىزانىت، ئەوى ژبۇ ئەقى مەرەمى خشتەيەكىن تايىھە دانا كو تىدا چەوانىدا دانا پاداشتى دياركىر ئەۋۇرى بىرېكا (شىّوازى پىدانان پاداشتى) و (دەمىن پىدانان پاداشتى) بىوو و بۇ وى دياربىوو كو ھەر ئېڭ ژ ئەقان پاداشتان تايىھە تەندىدا خۆ ھەيدە و د بارودۇخىتىن جىاواز دا مەقا و كارتىكىرنا وئى زىنەتى دېيت، ئەو نەخشە ژى ب ئەقى شىّوى ل خوارى يە:

روونکون	پاداشت
د ئەقى جورى دا، پشتى بەرسقىدانا پاداشتى دەي و ب شىۋىيەكى جىڭىر و دياركىرى وەك (پاداشتىدان پشتى سى بەرسقىدانان) واتە ئەو كەس يَا ئەو گيانەوەر دى زانىت كو پشتى سى بەرسقىدانان ئەف پاداشتە وەرگرتىيە.	نۈچ نۈچ نۈچ
ل دەمەكى جياواز دا پاداشت دھىئەدان و ب شىۋىيەكى رىزەيى وەك (پشتى سى بەرسقىدانان دى پاداشتى دەي و پاشى پشتى بىنچ بەرسقىدانان دى پاداشتى دەي و پشتى دەھ بەرسقىدانان دى پاداشتى دەي) واتە ئەو كەس يان ئەو گيانەوەر نزانىت پشتى چەند بەرسقىدانان ئەف پاداشتە وەرگرتىيە.	نۈچ نۈچ نۈچ
د ئەقى جورى پاداشتى دا (دم) دھىئە بەرچاف وەرگرتىن ئەۋۇزى ل دەمى دانا پاداشتى دا و ئەو كەسى پاداشتى وەرگرىيت دى ل دەمەكى جىڭىر و نەگور وەرگرىيت وەك وەرگرتنا پاداشتى پشتى هەر دەمەمېرەكى.	نۈچ نۈچ نۈچ
د ئەقى جورى دا ئەو كەس دى ل دەمەكى گوراو دا پاداشتى وەرگرىيت وەك (جارا ئىكى دى پاداشتى پشتى 10) خولەكان وەرگرىيت و جارا جووى دى پشتى (20) خولەكان وەرگرىيت و پاشان (5) خولەكان.	نۈچ نۈچ نۈچ

نەخشى ژملە (5)

(اخشى پاداشتى ل دويىف سكينىرى)

ل شوینا سزادانی (سکینمری) هندهك پېشىيار دانان،

زېهرکو زانا (سکینمرای باوهرى ب سزادانى نەبوو چونكى ھەلچۈۋىن ئېگەتىف (الانفعالات السلبية) دروست دىكەت، زېهر ھندى ئەملى ل شوينا سزادانى يېشىيارا چەندىن شىوازىن دىتىر دىكىر، زەمۇان:

1- گوھورىنا ژىنگەھى، واتە كەلەك جاران گوھورىنا ژىنگەھى دىيىتە ئەگەر ئىمەندا رەفتارى.

2- دانا ئازىزىھەران تا رادى تېرىبۈونى.

3- پشتگوھ ھاقىتنا رەفتارى، واتە (پاداشت نەكىن).

4- تاكى قىرى رەفتارەكى جىاواز بىكەت.

ت- بىردىزا ثورندايىكى:

زانايى ئەمريكى (ئىدوارد ثورندايىكى) كىرىنگى دا لايمەنى قىرىبۈونى، و بىزافكىرن بىردىزەكى تايىەت ل سەر (قىرىبۈونى) دارىزىت ب دىيىتەكى با يولۇزى، و ئەم زانايى ژىشەنگىن لايمەنى قىرىكىرنى (تعلیم) دەھىتە ھەزىز مارتىن.

ثورندايىكى كىرىنگى ب ۋەكولىتىن ئەزمۇنگەرى (تجربىسى) دايىھە و چەندىن تاقىكىرن ل سەر كىيانەوەران ئەنجام دان، و ژ تاقىكىرنىن وى يىن ناقدار ئەم تاقىكىرن بىوو ئەملا ل سەر يشىكەكى ئەنجام داي، ئەم ژى زېهر ئەملى چەندى بىوو دا ب شىۋەيەكى زانستى پىرسە يا قىرىبۈونى ل دەھ كىيانەوەران شىۋەقە بىكەت.

تاقیکرنا ثورندایکی:

ثورندایک د تاقیکرنا خو دا رابوو پشیکه کا برسی دانا د ناشا قده سه کی دا، ئەقەسی دەرگەھە کی بچویك هەبوبو ب ساناهى ئەف دەرگەھە قەدبوبو، و زە معرفەئ قەفەسی خارن بۇ ئەقەن پشیکىن دانابوبو، دەمئ ئەقەن پشیکىن خوارن دیتى بزاڭىرن خو بگەھىنە خوارنى، پشتى چەندىن بزاڭىن مەزىن ئەف پشیکە شىا دەرگەھەنە قەفەسی قەكەت و بچىت خوارنى بخوت، پشتى چەندىن جاران ئەف چەندە ھاتىھ دووبارەکرن پشیکىن شىا ب ساناهى دەرگەھە قەكەت و خو بگەھىنە خوارنى.

بېرۋەكا تاقیکرنى:

ثورندايىكى د ئەقەن تاقیکرنى دا بزاڭىرن رادى فيرېبۈونى ب يېقىت، بۇ ئەقەن مەبەستى زى دوو يېقەر گرتەپەر، ئۆزى ژمارا بزاڭىن پشیکىن و دەمئ پىندۇنى بۇ ھەر بزاڭەكىن تاكو شىايى دەرگەھەنە قەفەسی قەكەت، بونمۇونە د تاقیکرنا ثورندايىكى دا ھاتە دىتن كو د ئېكەم جار ئەف پشیکە پىندۇنى (160) بزاڭان بوبو تاكو شىايى دەرگەھەنە قەكەت و ل جارا دووئى دا پىندۇنى (156) جاران بوبو، و ل جارا سىئى دا پىندۇنى ب دەمەكىن كېمىتربوبو، ب ئەقەن شىوهى ل جارا بىست و دووئى بتنى پىندۇنى (7) جاران بوبو، ل دووماھىنە دا پىندۇنى (2) جاران بوبو، تاكو شىايى دەرگەھەنە قەفەسی قەكەت.

كىرنكىرىن ياساچىن تاقیکرنا ثورندايىكى بۇ شرۇقەكرنا پرۇسە يا فيرېبۈونى:

بىردىۋاز ثورندايىكى تەكمىزى ل سەر يەيوەندىيا دنافېرا (ئازىزىنەر و بەرسەدانى - مىشىر و الاستجابة) دىكت، ل دويىق بوجوونا ئۇمى (فيرېبۈون) ب چەند قۇناغان دا دەرباز دېيت و ب زىلەبوبونا سىستېماتىكى، بۇ ئەقەن مەبەستى ثورندايىكى بۇ پرۇسە يا فيرېبۈونى چەندىن ياسا دارشىتىن، ئۆزى:

1- ياسا ئاماده باشى؟: ئەف ياسايىه تەكمىزى ل سەر پالىمۇران دىكەت، واتە ئەگەر بونەوەر د ئاماده باشى دا بىت داکو رەفتارەكى ئەنجام بىدەت ئەۋى دەمى دى هەست ب ئارامىنى كەت، لى ئەگەر بونەوەر د ئاماده باشى دا بىت و بەرھەفى ھەبىت رەفتارى ئەنجام بىدەت ئەگەر نەشىيا ئەۋى ئەفتارى ئەنجام بىدەت دى ئەف چەندە بىتە ئەگەر ئە و ھەست ب نەئارامىنى بىكەت، و ئەگەر ئە و د ئاماده باشى دا نەبىت و نە بىن بەرھەف بىت وى رەفتارى ئەنجام بىدەت و ئەگەر ئەنجام دا وى دەمى ئە و دى ھەست ب نەئارامىنى و نىڭمەرانىنى كەت.

2- ياسايا دووبارەكرنى؟: دووبارەكرن رەنگىھەدانا ئەۋى ھېزىا پەيوەندىيەن يە ئەوا دنابەرا ئازىزىنەرى و بەرسقىدانى (المثير و الاستجابة) دا ھەمى، و دووبارەنەكرن دى بىتە ئەگەر كو يەرسقىدان (الاستجابة) لاواز بىت، رامانى وى ئەوه (فيّربۇون) دى ب رىكا دووبارەكرنى بەھىزىكەفيت، و ز ئەنجامى ئەفنى ياسالىن دى (ياسايا ب كارئىنانى) دەركەفيت، ب دىتنا ئەفنى ياسالىن ژى (ھەر چەند ژمارا دووبارەكرنى زېلىدەبىت ئەۋى دەمى دى ھېزىا پەيوەندىيەن ب ھېزىكەفيت، و ھەر چەند دووبارەكرن كىم بىت دى ھېزىا پەيوەندىيەن لاواز بىت).

3- ياسايا كارىگەرى؟: ئەف ياسايىه ئامازە ب ئەۋى چەندىن دىكەت كو وى دەمى دى پەيوەندىيا دنابەرا ئازىزىنەر و بەرسقىدانى (المثير و الاستجابة) دا ب ھېزىكەفيت دەمىنى ئەف پەيوەندىيە حالەتەكى دلخۆشكەر و رازىسىونى ل دويىش دا بەھىت، يېتجەوانەمى ئەقىن چەندىن ژى راستە، واتە ھېزىا پەيوەندىيە ياكىدايە ب ب دەرئەنجامى كارى و ئەو حالەتى ژى دروست دېبىت.

پاشتى چەندىن فەكولىيان (ثورندايك) اى چەندىن گوھورانگارى ل سەر (ياسايا كارىگەرى) كەن، ز ئەوان (كارتىكىرنا سزادانى يەكسان نىنە ب كارتىكىرنا پاداشتى)

به لکو کارتیکرنا پاداشتی گلهک مهزتره ڙ یا سزادانی، ثورندایکی و هسا د دیت کو سزادان نابیته مدرج داکو بهرسقدان (الاستجابة) ین لواز بیت، و نهشیت بهرسقدانی بهیز بکهٔت.

جيئه جيڪرنا بيردوڙا ثورندایکی د ناقا پولن دا:

بيردوڙا د بزافکرن و شاشئی دا (المحاولة و الخطأ) دا چهندین شیوازيں پراکتیکرنی د ناقا پولا خاندنی دا ههنه، ڙ ئهوان:

1- بنه‌ماین به‌شداریکرنی / ل دویف یاسایا (ئاماده‌باشی) دا پیڈفیه ماموستا پالدمري قوتاپیان ب ٿازرینیت ئهوزی بريکا به‌شداریکرنا وان د هه‌بلزارتنا جور و شیوازيں چالاکیں ناقا پولن دا و به‌شداریکرنا وان د ئهوان چالاکیان دا.

2- بنه‌ماین بهیز کرنا په یوه‌ندیان بریکا رهفتاران / ل دویف یاسایا (راهینانی) پیڈفیه ماموستا هاريکاريا قوتاپیان بکهٔت تاکو بشیت په یوه‌ندیان نوی دنافه‌را ٿازرینه‌ران و دووباره‌کرنا په یوه‌ندیان پوڙه‌تیف و پشتگوهه هائیتنا په یوه‌ندیان نه‌خوش و زیان به‌خش.

3- بنه‌ماین کاريگهه، ل دویف ئه‌قی بنه‌مای پیڈفیه ماموستا شیوازه‌کی کاريگهه بکار بینیت ئه‌وی دیتھے جھئی دلخوشی نه‌ثاراميں داکو بشیت کونترولا رهفتارین ئهوان بکهٔت، ماموستا د شیت سمرنجا قوتاپیان رابکیشیت بريکا:

ا- گرنگیدان ب کاري خو.

ب- گرنگیدان ب باشکرنا کاري خو.

ج- هاريکاريا قوتاپیان بکهٔت د دهستیشانکرنا ئارمانجیں ئهوان.

پ- بيردۇزا جشتالىت:

پەيغا (جشتالىت) پەيغەممانى يە ب رامانا (شىوهىن گشى) دھىت.
سەرھىلدا نا ئەقى قوتا بخانى وەكۆ رەختە يەكى بۇو ل سەر زىنەر ووپا زانايىن (قوتابخانا
رەفتارى)، ئەقى قوتا بخانى دىاردىن دەرۋونى دابەشكىرنە سەر چەند دىاردىن ھويىرتو، ز
زانايىن ئەقى قوتا بخانى (فرتىمەر - كوفكا - كوهلمەر).

سەرھىلدا نا ئى قوتا بخانى ژ دەرئەنجامى بەلافكرنا ژمارە كا با به تان بۇو ژلايسى
زانان (ماكس فرتىمەر) دەربارەي (ئىدراما دەرەكى) بۇ لقىنان، ناقى ئەقى چەندى كرە
دىاردادا (فای). ئەف دىاردە يە يېكىدھىت ژ فەمرانىدا دوو گلۆبان ل دويىف ئىك دا، ژ
دەرئەنجامى ئەقى چەندى دىاربۇو كۆ ئىك روناھىا هەى لقىنى دكەت، نموونە ل سەر
ئەقى دىاردى ئە دىكلا مەنە ئەۋىن ژ روناھىنەتىنە دروستكىن و رۆزانە ل سەر
جادەيان ئەم دېيىن.

- داكو ئەم بيردۇزا (جشتالىت) د لايدىن (فيبربوونى) دا بەرجاف بىكەين دى تاقىكىندا
(كوهلمەرى) وەكۆ نموونە وەرگرىن :

تاقىكىندا كوهلمەرى (عەقلەتە مەيمىنگىن)،

د تاقىكىندا زانان (كوهلمەرى) دا ئەوال سەر مەيمىنگى كرى ئەف زانايە رابۇو
مەيمىنگە كا بىرسى دانان ناقا قەفسە كى دا و ژ دەرقەمى قەفسى چەند موزەك دانان ب
ئەۋى شىپۇي كۆ دەستى مەيمىنگى نەگەھىتە ئەوان موزان، و ل تەنشت قەفسى دوو
دار دانان، ئىكى كورت و ئىكى درىز، ئەف دارە وەسا دانابۇون كۆ دەستى مەيمىنگى
بىگەھىتى، پاشى ھىنگى ئەۋى مەيمىنگى ئەف ھەر دوو دارە دىتن و بىزافكىن ب رېكى
ئەوان ھەر دوو داران موزى ژىپۇ لائى خۇ بىنىت، مەيمىنگى دىت كۆ ئەو نەشىت ب

داری کورت بتني بگه‌هیته موزی و ههروهسا ب داری دریز ژی بتني نه‌گه‌هشتنی، ژبه‌ر
هندي ریکا ئیکانه ژیو گه‌هشتتا موزی پیکفه‌گریدانا ههردwoo داران بیو.

دەستیکن (کوهله‌رای) دیت کو مەیمینکن ب ریکا هەولدان و شاشى
(المحاولة والخطأ) بريکا بكارئینانا داری کورت و دریز نه‌شیا بگه‌هیته موزا ژبه‌ر
هندي شکەستن د بزاپىن خۆ دا ئينا. دەملەست ئەقى مەیمینکى بزاپىن خۆ¹
راوه‌ستاندن و تەماشى باردوخى كر و هزرا خۆ د ههردwoo داران دا كر، ياشان رابوو
ئو ههردwoo دار پیکفه‌كرن و شیا بگه‌هیته موزى.

پشتى هيڭى (کوهله‌رای) جەھى موزا گوھوري و قەگوھاسته سەقفي وئ
قەقەسى ئەوا ئەو مەیمېنك تىدا، ب هەمان شۇئى بەرى هيڭى ئەقى مەیمینکى خۆ²
گەھانىدە موزان.

د هەندەڭ تاقىكىرنان دا (کوهله‌ر) رابوو ئامرازان بگوھوريت داكو بزانىت ئەف
مەیمینکە دى گەھیته موزا يان نە، بونمۇونە رابوو شويتا داران ژمارەكا سندوقىن ئالا
دانان. ئەۋى دیت کو ئەو مەیمېنك يا رادېيت ئەوان سندوقان دانىتە سەر ئىك و
چىچىتە سەر ئەوان سندوقان و دەستى خۆ گەھیتە ئەوان موزان ئەۋىن ل سەقفي
قەقەسى قە.

دەرئەنجامىن تاقىكىرنىن (کوهله‌رای):

د تاقىكىرنىن (کوهله‌رای) دا چەندىن دەرئەنجام بۇ مە دەركەفتىن، ژ ئەوان:

1 - (استبصار) ا مرۆقى پشىھەستنى ل سەر دووبارە رېكخستنا پىكھاتىن تېكەھشتتا
بارودۇخى دىكەت، ئەۋىزى ژبه‌ر ئەۋى چەندى يە داكو ئارىشان چارەسەر بىكەت و
گشتاندىن پىنگاڭايىن چارەسەرىي بىكەت.

2- ژبُو کاری نوی دووباره ب ریکھستا (ادرالک)ئی رادبیت، ٻونمونه د تاقیکرنا ٿیکنی ڏا ئهو مه یمینکه ئهوي دهرهنجامی کو بریکا (پیکفه گریدانا همردوو داران) پکوهوريت بو (دانانا سندوقین فلال سمر ٽیک) د تاقیکرنا دووئی ڏا.

3- چاره سه رکرنا ٿاریشان ب شیوه یه کن ٿیکسمر ته بورو، به لکو پیدفي ب ده مه کن بسو دا کو دووباره بارودؤخى ب هلسه نگينيت و همر زوي په یوهندی دنابهرا بارودؤخان دا ٺاشکرا ٻکهت، تاکو ل دوماهي دا چاره سه ريه کا گونجاي بو ٿاریشى ٺاشکرا ٻکهت.

4- د تاقیکرنی ڏا مه یمینکنی ب ئازادانه کاردکر و یا ئهکتيف بسو ژبُو ٺاشکرا ڪرنا چاره سه ريه کن بو ئه قن ٿاریشى.

مدرجین ههست تیزعن (إستبصار - Clairvoyance)

مدرج و ئه گدریان رویدانا ههست تیزعن

1- دا کو ههست تیزی (إستبصار - Clairvoyance) بهئنه رویدان دفیت ئهو ٿاریشا هاتیه بېرچافکرن شيانین چاره سه رکرنی هه بن ل ئاستي (ادرالک)ئی و ئاستي عهقلی بونه و هری بیت.

2- پیدفيه شيانین چاره سه رکرنا تو خمين ٿاریشى يان پیکها تين وئ هه بیت، و انه په یوهندی دنابهرا ئهوان دا هه بیت.

3- پیدفيه يه باردوخ پالدھري بونه و هری ب ئازرينيت دا کو ئه ف بونه و هر بزاقين چاره سه رکرنا ٿاریشى ٻکهت و بهرده و ام کار ژبُو چاره سه رکرنا ٿاریشى ٻکهت.

4- هدست تيزى (استبصار) را برد و مروقى په يدانابىت، ژبه رهندى یا پىدىمى يه بونه ور مقاي ژ ئەزمۇنین خۆ وەربىگىرت دا كو بگەھىتە چارەسەرييا ئارىشى:

تايمەتمەندىيەن پرۆسە يا هدست تيزى (استبصار - Clairvoyance):

تايمەتمەندىيەن پرۆسە يا هدست تيزى پىكھاتىه ژ:

هدست تيزى ب شىوه يەكى دەملەدەست پەيدادبىت):

واته بونه ور د بارودۇخى ھدست تيزى (استبصار) ئ دا توشى ئارىشان دېيت و بۇ ماوهىيەكى درىز چارەسەرييا ئەقى ئارىشى ل دەف ئاشكرا نايىت، لى پشتى ھىنگى دگەھىتە چارەسەرييەكا گۈنجىلى بۇ ئارىشا خۆ:

أ- دەستپېكىدا ھدست تيزى (استبصار) ب شىوه يەكى سەرخۇ دېيت:

واته دەمى ئەم سەرەدەرىي دگەل ئارىشان دكەين ل دەستپېكى دا ھىچ يېشكەفتەك روينادەت، پاشان ئەم دگەھىتە دەرئەنجامەكى، و ئەف گەھشتىدا دەرئەنجامى كەلەك يا جىاوازە ژ شىوازىن دىتر يىن (قىربۇونى) وەك (قىربۇونا مەرجى يان ھەولدان و شاشىكىرن (المحاولة والخطأ)ھەتىد).

ب- قىربۇون ب رېكا ھدست تيزى (استبصار) لى سەر بتهماين تىڭەھىشتى يە:

واته پېنكائىن قىربۇونى ژ ئارىشىن جودا جودا وە ل بونه وردى دكەت ئەفان پېنكاقان تىڭەھىت و بکەتە د گەنجينا زانىارىيەن خۆ دا، واته ئەف قىربۇونە دى ل هىزرا بونه وردى دا مىنيت و ژېرناكەت.

ت- شىائىن گشتگىركىنى:

شیواز و پنگافین چاره سه رکرنا ثاریشان شایین کشتگیریکرنی هنه، واته ثم د شین کارتیکرنا فیربوونا چاره سه ریا ثاریشی بُو کاودانه کی دی بکاربینن، ئه وزی بریکا ئاشکرا کرنا خالین و کلهف یېن ثاریشان.

پ- هست تیزی (إستبصر - Clairvoyance) پشته قانه کی خوده بی (ذاتی) يه:

واته هست تیزی هسته کی خوش بُو مرؤوفی ل پشت خود هیلیت، چونکی فیربوونا وی ئزمونه کی ل دهف مرؤوفی دروست دکمت، بونموونه دهمی مرؤوف د کاره کی دا دگھیته هندهك دهرئه تجامان ئدف چه نده دی هسته کی خوش ل دهف مرؤوفی دروست کمت و بیته جهی رازیبوونا مرؤوفی، ئدف رازیبوونه وکو پشته قانه کی خوده بی (ذاتی) کاردکمت.

جييەجييکرنا بيردوزا (کوهلمرا) د ناقا پولا خواندنی دا:

ئم د شین گرنگترین شیوازین جييەجييکرنا بيردوza (کوهلمرا) د ناقا پولا خواندنی دا ب ئقى شیوى ل خوارى دیار بکەين:

1- گریدانا با بهتى زانستى ب واقعى قوتايان ۋە: بيردوza کوهلمرى تەكمىزى ل سەر يىنكەگریدانا فاكتەرى (araman و تىگەھشتى) دکمت، زىلەبارى ئەقى چەندى يا يىدفى يە ل دهمى بەرچاف وەرگرتا با بهتى (پشك و هەمى) يىنكە بەتىه گریدان.

2- ئازراندنا بالىمۇرى ئاشکرا کرنا تىشتى نوى ل دهف قوتايان: وکو چەوا خۆراك (خوارى) وە ل بونە وەرى دکمت هست ب پشت راستبوونى دکمت، هەروهسا گەھشتى ئارمانچان وە ل مرؤوفى دکمت کو هست ب دلخوشى بکەت، وکو پاداشتە کى دى کارتىکرنا خۆ ھەبىت، ڙېھر ھندى دېيت ماموستا وەسا بارودۇخى قوتايان رېك بېخىت

ب شیوه‌یه کی بیته پالدر بُو ئاشکرا اکرنا تشتین نوی ل ده قوتاییان کو ئەفی پالدری ل ده ئهوان تېربکەت.

3- رېكخستنا بارودوخى فېربۇونى ب شیوه‌یه کی وە ل قوتاییان بکەت کو (ادراك) ئى ب پەيوەندىيان بکەت.

4- قەگوھاستنا زانىارىان ژ دوخە کی بەرزە بُو دوخە کی دىيار و ئاشكرا دگەل بەرچافىكىندا يېتكەھاتا هزرى يَا قوتايى.

دەرونناسى و پروسە يَا فېربۇونى :

دەرونناسىا پەروھەدى (علم النفس التربوي) لايەنە کى گرنگە ژ لايەنەن

دەرونناسىي، چونكى سەرەددەرىي دگەل شىوازىن

فېربۇونا مەۋھى دكەت، و ل دەمىن فېربۇونى دا

تەكەزى ل سەر ھەمى لايەنەن دەررۇونى دكەت،

زېھر ھندى يَا پېندى يە ماموستا بىنەمايىن

فېربۇونا مەۋھى دەمىن قۇناغىن زىسى قوتايى

بىزانىت، زىلەبارى ئەفى چەندىن دېت ماموستا زانىارىان د لايەنى ھەلچۈونى و هزرى

و ئەخلاقىي قوتايى بىلەستىھە بىنېت، چونكى ئەقان ئەگەران و چەندىن ئەگەر بىن دىتر

كارتىكىرنە كا ئېكسەر ل سەر پروسە يَا فېربۇونى ھەدیە، ئەگەر ماموستا شارەزايى د

رەھەندىن سەرەكىيەن پروسە يَا فېركىرنى نەبىت وى دەمىن نەشىت ب سەرکەفتىانە كارى

خۆ ئەنجام بىلتەت.

ئەرى دەرونناسى زېق پروسە يَا پەروھەدى يە گرنگە؟

ئەو ھەمى زىلەرىن ل سەر دەررۇونى يان پەروھەدى ھاتىنە ئەنلىكىن مەبەستا

سەرەكىا ئهوان ئەو بويە ھارىكاريما ماموستايى بکەن ب شیوه‌یه کى باشتىر سەرەددەرىي

دگهل قوتاپيئن خۇ بىكەت، و شارەزايىھە كا راست و دروست دەربارەي بىرددۇز و بنەماين فېرىبوونى بىلدەستە بىنیت، داكو ئاستى وانە گوتى ل دەف وى باشتر لى بىكەت، و ماموستا ھونەرى يەيوەندىي دگەل قوتاپييان بىزانىت، ئەۋرى بىرىكە باشترىكىدا ژىنگەھا بولا خواندىنى بۇ قوتاپييان داكو بشىئەت پرۆسا فېرىبوونى ب سەركەفتىانە ئەنجام بىلدەت.

ئەم د شىئەن بىشىن دهرووناسى ل بوارى پەرەردەمى دا جەندىن ۋەكولىنىن زانسى تىدانە، كو ئەف ۋەكولىنى بۇ مە چەوانىا پەيدابۇونا پرۆسە يَا فېرىبوونى ل دەف مەرۆقى دىاردەكتە، ھەرۋەسا ئەقا ۋەكولىنان بۇ مە رولى ماموستايى د ئەفنى پرۆسە يَا فېرىبوونى دا دىاركىرىيە، ھەرۋەسا دىاركىرىيە كو ماموستا چەوا دى د ئەنجامداانا كارى فېرىبوونى دا بىن ھارىيكار بىت، چونكى ئەف تايىەتمەندىيە ۋەكولىنى ل سەر گەشە يَا ماموستايى و قوتاپى دكەت، و روناھىئى د ئىخىتە سەر چەوانىا فېرىبوونا رەفتاران د كاوداتىن جودا جودا دا.

زىنەبارى ئەۋى چەندى كو دهرونسا د بوارى پەرەردەمى دا ھارىيكاريا مە دكەت ئەم بىلدەشىن قوتاپييان د لايمەنلىن جودا جىيەجى بىكەين، دگەل ئەفنى چەندى شارەزايىھە كا باش ل سەر چەوانىا سەرەدەرىكىرنى دگەل ئاستىن جىاواز د دەتە مە داكو باشترىن ژىنگەھا خواندىنى بۇ قوتاپييان بەردەست بىكەين.

دهرونسا پەرمەردەمى زمارە كا پرسىياران ئاراستە دكەت، ژ ئەوان:

1- چەوا و بوجى زارۇك فېرىدىت؟

2- ئەرى جىاوازى دنابىرا فېرىبوونا زارۇكى و مەزنى دا ھەيدى؟

3- چەوا ماموستا دى شىئەت پالىمەرى بۇ قوتاپييان دروستكەت داكو فېرىبىن؟

4- ماموستا چهوا دى شىت وانه بىن خۆ ب سەركەفتىانە ئەنجلم دەت؟

5- ئاستەنگىن پرۆسە يا فېربوونى چەنە؟ و چەوا ئەم دى شىن ل سەر ئەفان ئاستەنگان زال بىن؟

دەرونناسى و بىيارىن ماموستايى:

ماموستايى سەركەفتى ئەم ماموستايى خودان بىيارىن راست و دروست بىت، دەرىارەمى دارشتتا ئارمانجىن خۆ، و شىوازەكى گونجاي بۆ چارەسەركىرنا ئارىشىن پەروەردەي دەلۈزۈرىت، و ب شىوه يەكى راست و دروست بولا خواندىنى بىرەقەدەت.

زېبرەندى ل سەر ماموستايى پىلدۇنى يە بەرى ئەكولىنى ل سەر پرۆسە يا فېربوونى و فيرکرنى بىكەت شارەزايى ب ئەوان ھەمى گوراوا بىت ئەۋىن كارتىكىرنى ل سەر ئەقى پرۆسەيىن دەكەن داكو بشىن پرۆگرامەكى سەركەفتى د لايمەنی وانەگوتىنى دا بخۇ دارىزىت.

- زانايىن لايمەنی پەروەردەي وەسا دىبن كۆ پرۆگرامى وانەگوتىندا سەركەفتى پىلدۇنى يە:

1- دەستىشانكەر بىت: واتە ئاستى پرۆسە يا مەعرىفيا قوتايان دەستىشان بىكەت داكو ئارمانجا گونجاي و چالاڭ دارىزىت، زىلەبارى ئەقى چەندى چارەسەرىيى بۆ ئارىشىن يېشىنىكىرى دارىزىت.

2- رىنماكەرىيت: واتە رىنمايان دەرىبارەمى بارودۇخى فېربوونى يېشكىش بىكەت، داكو قوتايبى و ماموستا ب باشتىرىن شىوه دەستكەفتى خواندىنى بىلەستىق بىتىت.

3- يېقەرى بىت: واتە يېقەرەكى تايىھەت هەبىت بۆ يېقانان ئاستى فېربوونى ل دەق قوتايان، داكو ئەم بشىن بىيارەكا راست و دروست سەبارەت پرۆسە يا فېربوونى بىلەين

و داکو ئەم ئەوان برياران بزانىن ئەۋىن كارتىكىرنى ل سەر پرۆسە ياخىرىلىقىن و
قىربۇونى دەكەن دەقىت ئەم ئەۋىن خىستەمى بەرچاف بىكەين:

بابه‌تین سرهکی بین دهونناسی د چارچوشه بین پروسه یا پرورده دا:

تشته‌کن فهشارتی نینه کو دهونناسیا په روهردی زانیاری و رینمایان د دته ماموستای داکو پروسه یا پرورده ب سمرکه‌فتانه ئهنجام بلدت، و داکو بشیت ب باشترین شیوه سهرهدری دگه ل قوتاییان بکهت، ب شیوه‌یه کی گشتی ئم د شین بابه‌تین سرهکی بین دهونناسیا په روهردی ل سه ریتچ پشکا دابهش بکهین، ب ئه فی شیوه ل خواری:

۱- تیگه‌هشتا سالوخته‌تین قوتاییان: ئهف لایه نه پروسیدیا گرنگی دانی ب سالوخته‌تین زاروکان د قوناغین جودا روون دکهت، و اته گرنگی د دته ئهوان هدمی گوهورانکاریا ئه‌وین ب سه ری قوتایی دهین د لایه نی عهقلی و هلچوونی و عاتفی داهتد.

زانينا ئهقان سالوختان هاریکاریا مه دکهت ئم شیوازی فیربوونا زاروکان د قوناغین جودا دا بر زانین، بونمونه: بوجی زاروک ل دهستیکا ژیئن خو نهشیت بهرسنا هندهک پرسیاران بلدت، لئی ل دوماهی دا ئم د شین گلهک ب ساناهی بکه‌هینه دهره‌نجامی راست و دروست؟

زیمر هندی زانينا ئهقان سالوختا هاریکاریا ماموستای دکهت پلانه کا گونجای بدانیت داکو زانیاریا ل دویف کدشه یا قوتاییان بلهسته بینیت، و جوری چالاکیا بو قوتاییان دهستیشان بکهت.

2- تىكەھشتتا پرۆسەيا فېركىنى: داكو ماموستا بىشىت ب شىوه يەكى راست و دروست وانەيىن خۆ ب بىزىت يېدفى يە بزانىت چەوا پرۆسەيا فېربۇونى دەھىتە رويدان، و تىشەكىن فەشارتى نىنە كو چەندىن شىۋازىن جودا بۇ رويدان و پرۆسەيا فېربۇونى ھەنە، كو ھەرئىك ژ ئەقان شىۋازان پشتىبەستىنى ل سەر بىرددۇزەكى ژ بىرددۇزىن فېربۇونى دىكەت، ژېر ھندى ل سەر ھەر ماموستايەكى يَا يېدفى يە ب ھويرى فەكولىتىنى ل سەر بىرددۇزىن فېربۇونى بىكەت داكو ب باشترين شىۋاز بۇ كەھاندىنا زانىاريان ژبۇ قوتابيان ئاشكرابىكت.

3- بەردهستىكىرنا ژىنگەھا كونجاي بۇ فېربۇونى: فېربۇونا راست و دروست يېدفى ب ھەبوونا ژىنگەھا كا كونجاي ھەي داكو قوتابى بىشىت ب باشترين شىۋە زانىاريان وەربىگەن، و ل ئەوي دەمى ژىنگەھا كا ساخلم دروست دېيت دەمى قوتابى ب باشترين شىۋە دەگەل بايەت، پىرتۇڭ و كەسانىن دەوروبەر سەرەدەرىي بىكەت، چونكى ئەگەر قوتابى ب شىۋە يەكى راست و دروست سەرەدەرى دەگەل ژىنگەھا خۆ نەكىر وى دەمى ئەف چەندە دى كارتىكىرنە كا تىكەتىف ل سەر پرۆسەيا خوئىدىنى كەت.

4- بەرچاف وەرگرتىا جىاوازىيان دنابىھرا قوتابيان دا:

بىن گومان ھەر قوتابىيەكى جىاوازى و سالوخەتىن خۆ ھەنە، كو ئە و ژ كەسانىن دىتىر جودا دىكەت و ھەمى بىرددۇزىن فېربۇونى (نظريات التعلم) ئامازە ب ئەقىي راستىنى كريي، و ماموستا ژى د ناقا پولى دا ھەست ب ھەبوونا ئowan جىاوازىدا دىكەت ئەۋىن دنابىھرا قوتابيان دا ھەين، واتە ھنلەك قوتابى ژ ھنلەكىن دى بۇ وەرگرتىا زانىاريان باشتىن و شىۋازەكى دەربرېنى يىن جىاواز ھەيە و د تاقىكىرنا دا ژى دى جىاوازى د بەرسەدانىن ئowan دا ھېتە دېتن، ژېر ھندى يا گرنگە ماموستا شىۋازىن جودا بۇ كەھاندىنا زانىاريا ئاشكرا بىكەت و رېكە كا كونجاي ژبۇ يېشىتە ئانىكىرنا قوتابيان

دنافا پولی دا بکاربینیت و ئەقان جیاوازیا ل دەمی ئەنجامداانا تاقیکرنا دا بەرچاف وەربىگریت.

5- بکارئانا هەلسەنگاندۇن ب شىۋوھىيەكى گونجاي:

پىندىقى يە ھەر ماموستايدەك هەلسەنگاندۇن قوتاپىن خۆ بىكەت، داكو رادى ئېرىبۇونا ئەوان و رېزەيا بىلەستقەئيانا ئارمانجىن خۆ بزانىت، ژېھر ئەقىنى چەندى ئەنلىكىن شىۋاپىن ئەلسەنگاندۇن قوتاپىان ھەنە، و ل سەر ماموستايدەكىن بىندىقى يە شىۋاپىن گونجاي يىن ھەلسەنگاندۇن بکاربینىت داكو ئاستىن فېرىبۇونا قوتاپىن خۆ بزانىت، چونكى ئەڭھەر شىۋاپىن ھەلسەنگاندۇن وى يىن شاش بىت ئەوي دەمى ماموستا نەشىت دەستكەفتىن خواندۇن ل دەف قوتاپى ب شىۋوھىيەكى راست و دروست ب پېقىت و ب ھەلسەنگىنەت، ھەر ژېھر ئەقىنى چەندى يَا پىندىقى يە ماموستا بەردهوام د بزاف و راھىانا دابىت داكو بشىت د شىۋاپىن ھەلسەنگاندۇن دا ئەزمۇنە كا باش بىلەستقە بىشىت.

پەيم و ئارمانجىن پەروردەمى يىن ماموستاىي:

قوتابخانە وەكى سازىيەكە پەروردەدى كۈرنگەتىرىن پرسىار ئاراستى خۆ بىكەت ئەوه (كارى سازىيا مە چىھە؟) و بەرسەدان ئەقىنى پرسىارى دېيىتە ئېكىم يېنگاف بۇ دەستىشانكىرنا كۈرنگەتىرىن كارى ئەقىنى سازىيە، و ماموستا وەكى ئەندامەكىن كارا يىن ئەقىنى سازىيە ل سەر وى پىندىقى يە بەردهوام ھزر د ئەقان پرسىاران دا بىكەت:

1- بوجى ئەز ل ئېرە مە؟

2- ئەف سازىيە چەندى كۈرنگە؟

3- ژیو سه رکه فتنا کاری خو ئز دی چهوا شیم همه ماهه نگى دکەل سازیا خو (اكو
قوتابخانه يه) بىكم؟

4- کاری من بى راسته قىنه چىه؟

5- بوجى من ئەف کاره ھەلبىزارتىه و بوجى نها ئەز ئەفى کارى دىكم؟

6- ئەو بەرپرسىارەتىا رەفتارى چىه ئەوا من ب ستوبى خۇقە گرىدىاي، ب ھەلبىزارتىا
ئەفى کارى؟

زىمەر ھندى دېلىت ھەمى قوتا بخانا پەيام و ئارمانجىن خو ھەبن و ب چەند
رسىتە يى ئەفى پەيام و ئارمانجىن دابىزىن، دکەل ئەفى چەندى پەياما پەروەردەي ل ھەمى
قوتابخانىن جىهانى پەيامە كا وە كەھفە ژ ئەوان (ھارىكارىسا قوتا يىان دىكت داكو بى
سەركەفتى بىت و زيانە كا باشتىر بىلەستە بىنىت و بىتە بەشەك ژ پەۋۆسى يا كەشە كرنا
كۈمەلگەھى) و بەرددوام گۇتنەكى دووبىارە دىكت ئەۋۇزى (مە باوهرىسا ھەى كو ھەمى
قوتابىي دى شىئىن فيرېبن) لىنى ياكىنگە ئەم قىن مەسىھلى بىانىن، ھەر وەكى دوو بىرسىارىن
گىرنىڭ ھەتە دېلىت ئەم ئاراستە خو بىكەين داكو ھەستەكى ھەۋېش دنابېھرا ئەندامىن
قوتابخانى دا دروست بىكت، ئەۋۇزى:

1- ئەگەر مە باوهرى ھەبىت كو ھەر قوتا بىيەك دىئ شىئىت فيرېبىت ئەو ج فيرېبوونە ئەم ژ
قوتابىي پېشىپىنى دىكتىن؟

2- ئەگەر مە باوهرى ھەبىت كو ھەر قوتا بىيەك شىياتىن فيرېبوونى ھەنە، دەمىن قوتا بىي د
پەۋۆسى يا فيرېبوونى دا شىكەستنى د ئىنىت ئەوى دەمى دېلىت ج بەھىتە كرنى؟

واتە دەمىن ئەم بەيام و ئارمانجە كى ددانىن يا يېلىقى يە ئەم بەرپرسىارەتىا
گەھىشتى ئەفى ئارمانجىن دىيار بىكەين داكو كارىن مە ب رېزدى بىرېقە بىجن.

ماموستایی بیزمون و ئەو ئاریشیئن روپهروی وی دین:

ھەركەسەکىن ل دەسىپىكىن كارى ماموستايى دىكت توشى گەلەك ئاستەنگ و نەخوشيان دېيت، د ئەقى لايەنى دا ھەردوو زانا (دىمب و بلمنج) دېئىن: "زمارەكا كىم يما ماموستايىان ژىبەر كىم پاھىتائى د لايەنى كارى خۇ دا يان ژىبەر خرابىا جەن خۇ دەست ژ كارى خۇ بەرددەن، بەلكو پرانىا ماموستايىا ژىبەر ئەگەرىن نەثارامى و ھەفرىكىن و بىن ئومىدىي دىست ژ كارى خۇ بەرددەن، كو ئەۋە (نەثارامى و ھەفرىكى و بىن ئومىدىي) ئىكەر د كاوداتىن قىركرىنى دا پەيدادىن تا دىگەھىتە ئەوي پادەي ماموستا نەشىت ھىچ بىرپارەكى دەرىپارە ئەوان ئارىشان بىدەت ئەمۇين د نافا پولى دا يان ژ دەرفەي پولى توش دېتى.

ژىبەر ھەندى دېيت ئەم پرسىيارى بىكەين و بىزىن ئەو ج لايەنن كو ماموستايى نۇي گرنگىنى بىن بىدەت داكو كارى خۇ ب سەركەفتىانە د نافا بولا خواندىنى دا ئەنجلەم بىدەت؟

زانان (قىنمان) د لايەنى پەروەردەي دا ۋەكولىتەك ئەنجلام دا، بۇ ئەوي دىياربۇو كو ھەشت بايەتىن سەرەتكى ھەنە ئەف ماموستايى گرنگىنى بىن بىدەن ب ھېقىا وى چەندى ئەو بشىن كارى خۇ ب سەركەفتىانە ئەنجلام بىدەن، ئەورى:

(كونتۇلكرنا پولى، پاشەقانىكىرنا قوتابى بۇ خواندىنى، سەرەدەرىيکىرنا قوتابى ب بەرچاف وەرگرتنا جىاوازىيەن تاكەكەسى، ھەلسەنگاندىنا كارى قوتابى، رېكخستتا پولى، تەمامىا كەرەستىن پەروەردەي، سەرەدەرىيکىن دەگەل ئارىشىئن قوتابى).

جهن ئامازه بى دانى يه كو زانا (قىنمان)اي وەسا دىت كو ئە و ئارىشىن
ماموستايى قوناغا سەرەتايى توش د بىتى هىچ جياوازى يەك دگەل وان ئارىشان نىنە
ئەوين ماموستايى كى قوناغا ناتىجى دا توش د بىتى:

ھەردوو زانا (فولر و براون)اي وەسا دىتن كوب شىوه يەكى گشتى ماموستايى
نوي سى قوناغاندا دەرباز دىت، ئەۋۇرى:

1- قوناغا دەروازە: ئەف قوناغە ب قوناغا (ململانى) - صراع(اي دەھىتە بناقىرن، و
ماموستا د ئەقىن قوناغى دا ھەست ب نەثارامىنى و وەستيانى دكەت، چونكى ماموستا د
ئەقىن قوناغى دا مژوپلى كىماسىيىن خۇ دىت و بەردهوام چەندىن پرسىيارا ژ خۇ
دكەت، وەكى (ئەرى قوتاپىيىن من ئەز خۇش دېتىم؟ ئەرى ماموستايىن دى گىرنىكى د
دەنە من؟ ئەرى رېقە بەرى قوتاپخانى چەوا تەماشەي كارى من دكەت؟

بىن گومان بەرى ماموستا دەست ب كارى خۇ بکەت و ل دەستىيىكا كارى خۇ
ژى بەردهوام ئەقان پرسىيارا ژ خۇ دكەت.

ژ دەرئەنجامى چەندىن ۋە كولىنان دا ل سەر ئەقى بوارى دا دىياربوبو يە كو
ھەندەك ماموستا ل دەستىيىكا كارى ئەوان لايەنى وان يىن كومەلايەتى لاواز دىت و
نېڭەتىف دىن و دەمىن سەرەدەرىيىن دكەل قوتاپيان دكەن پەنالىي دېنە بەر توندو تىزىنى.

ھەندەك ۋە كۆلەر وەسا دېتىن كو ئەو كەسى ل دەستىيىكى كارى ماموستايىنى
دكەت شىۋازى سەرەدەرىكىرنا وي د يەبۈندىيىن مەرقايمەتى دا دەھىتە گوھورىن بۇ
شىۋازە كى كونترولكرنى بىن توند، ب شىوه يەكى كو بەردهوام تەكمىزى ل سەر مەسەلا
كونترولكرنا پولى بکەت.

2- قوناغا گىرنىكى دانا ماموستايى بۇ ئەوان كاران ئەوين ژبۇ وى د گىرنگ بن:

پشتى ماموستا ھەستىپىدكەت كۆ شىيانىن بىجەھىنانا پىندقىيەن وانەگوتىنى ھەنە، وي دەمى دى گىرنىكىيە كا زىلە دەتە دەستكەفتىيەن خواندىنا قوتاپىيەن خۇ، و ئەف گىرنىكىدانە هەنەك جاران وە ل ماموستايى دكەت ھەست بىنى ھېقىيۇونى بىكەت، بى تايىەتى ل دەمى گوتىنا هەنەك بابهاتان دا، يان زى ل دەمى ژمارە كا مەزىن يَا قوتاپىان د ئىك پولا خواندىنى دا د ئامادەبن، يان دەمى كىيم يى وانى، ھەبۈونا كىماسىان د پىندقىيەن وانەگوتىنى دا.

ئەگەر ماموستا ب شىۋەيەكى ساخلم سەرەدەرىي دكەل ئەڤان ھەردوو قۇناغان دا نەكەت وي دەمى نەو نەشىت بىگەھىتە قۇناغا سىى-

3- قۇناغا گىرنىكى دانى ب پىندقىيەن قوتاپىان : ماموستا د ئەفى قۇناغى دا ھزر د پىندقىيەن كومەلايەتى و ھەفسۈزى يېن قوتاپىان دكەت، و دى شارەزايى ئەوان جىاوازىيا بىت ئەۋىن د ناقا قوتاپىيەن پولى دا ھەين، و دى ھزر د نەگۈنچاندىنا بابهاتان دا د ناقا پولى دا كەت و بىزاقى كەت بابهاتان ل دويىش شىيانىن قوتاپىان دارىزىت.

ماموستا و ھونەرىي بىرلەپىن پولى:

رېشەپىن پولى ئەوان كارانە ئەۋىن ماموستا بىن رادىيەت بىن دروستكىرنا زىنگەھە كا فيرپۈونى كو بىتە پىشەقان بىن كارلىكىرنا كومەلايەتى يَا كارا و پۈزەتىف، ز پۈمى كاركىنى و ھەبۈونا پالىمعەن خودەمى (ذاتى) ل دەف قوتاپىان.

سەبارەت ب رېشەپىن پولى خواندىنى پىتىشى يە ماموستا چەندىن بىرسىياران ئاراستەرى خۇ بىكەت، ئەۋان:

1- ئەز دى چەوا زىنگەھە ماددى د ناقا پولى دا رىك ئېيھم؟

2- ئەز دى چەوا شىم سالا خواندىنى ب سەركەفتىيانە ئەنجام دەم؟

3- کيژ ياسا يا گونجاي و پيڏائيه ئهز ئهڻ ساله ٻدانم؟

4- ئهو بهرپرسياره تيڙن کومه لايهٽي چنه کو پيڏائيه ئهز ب ستويٽ خوچه بگرم؟

5- ئهز دئ چهوا شيم پشته ڦانيا شيانٽن قوتاپيان کم؟

6- چهوا دئ شيم دهمي و انه گوتني ب سه رکه فنيانه بريله بمم؟

7- همردهمي تيڪجوون د ناقا پولن دا په يدابونون ئهز دئ چهوا شيم پولن کونترول کم.

ڙيهر هندئ ريله بُرن و کونترولا پولن ڙئگهرين همره گرنگه بو بهرده ستكرنا لايٺني گونجاي بو و انه گوتني، و دراستي دا ئهڻ کاره ڙئ كارين سرهه کي ٻين ماموستاي دهيتنه هڙمارتن.

دعبارهٽ شيوازئ دانا دانا پلانئ (داکو ماموستا نه که فيته ناقا ٿاريـشان)،

زانـا (ئهـفـريـسـتوـن و ئـيمـرـ) سـئـ قـونـاغـيـن سـهـرهـهـ کـيـ بوـ پـهـرـهـ پـيـداـنـاـ مـيـسـتـهـ مـهـ کـيـ ئـهـكـتـيـفـ ڙـيـوـ بـرـيلـهـ بـرـنـاـ پـولـنـ دـانـانـ، ئـهـوـزـيـ دـاـکـوـ مـامـوـسـتاـ پـلـانـهـ کـاـ سـهـرـکـهـ فـتـيـ ڙـيـوـ بـرـيلـهـ بـرـنـاـ کـارـيـنـ خـوـ بـداـنـيـتـ، بـ ئـهـفـيـ شـيـوـئـ لـ خـوارـيـ:

1- دانا دانا پلانه کي ل دهستيڪا سالا نوي:

پيڏائيه يه ماموستا د پلانا خو يا دهستيڪا سالا خواندن دا ته که زئي ل سر بارودو خي فيزيڪي یعن ناقا پولن دا بکهٽ ب شيوهه کي کو قوتاپي بشين چالاکين خو ئه نجم بدهن، و يا پيڏائيه يه قوتاپي ب شيوهه کي روينشتى بن کو ماموستا بشيت هه ميان بيئيت، و دقيٽ یعن پشتراست بيت کو هه مي قوتاپي د شين هه مي که رهسته ٻين فيرکرنئ د ناقا پولن دا بيئن، کو ئهو که رهسته نه ئه و ٻين ماموستا بكاره دئينيت.

ڙ پىنكاچىن گرنگ يىن ماموستاي ل دەمىز داتانا بلانى دا ئەوه كو ئەوان رەفتارىن قوتاپيان دەستنيشان بكمت ئەويىن ئە و يېشىبىنى دكەت بھېئە رويدان بەرى بچىته د ناثا بولا خواندىن دا، ڙېبر هندى كەلەكا گرنگە مفای ڙ ئەوان تېيىنىا وەربىگىت ئەويىن بەرى هيڭى سەبارەت چەوانىا سەرەدەرىكىرنى دگەل بارودۇخىن جودا توماركىرىن، داكو بشىت ل دەمىز ھەبۇونا ئارىشان بريارەكا راست و دروست بىدەت، ڙېبر هندى يا گرنگە ماموستا ياسايدەكا تايىيت ڙبۇ چەوانىا برىقەبرنا وانايەن بدانىت، چونكى ھەبۇونا ئەقان چورە ياسايدا دى بىتە ئەگەر وانە ب شىۋوھەكى دروست برىقە بچن و قوتاپى ب ڙىلدۈرۈ پاداشت و سزاىى بىزانن، ھەروەسا يا پىلدۈنى يە ماموستا شارەزايى شىوازىن پاداشت و سزاى بىت داكو بشىت ب باشتىرين شىۋوھ ب كارېنىت.

2- رىقەبرن ل چەند حەفتىيەن ئىكىن دا، دەستېتىكا سالا خواندىن ڙبۇ ماموستاي گەلەكا گرنگە، چونكى بنه مايىن كارى ئەوى و شىوازى برىقەبرنا كارىن وى د ماوى سالەكى دا دەيىتە دەستنيشانكىرن، و قوتاپى يېشىبىنن خۆ دەربارە شىوازى وانە گوتتا ماموستاي د دانن، ڙمارهەكا يېشىيارا ھەنە كو دېت ماموستا د چەند حەفتىيەن ئىكىن دا ئەنجام بىدەت:

- بەشكىن وانى ڙبۇ گەنكىشە كرنا ياسايدىن وانەيان تەرخان بكمت.

- پرۆسە يا برىقەبرنا پولى ڙبۇ قوتاپيان ب هوپىرى روون بكمت.

- قوتاپيان بەشدارى چالاکىيەن ناقا پولى دا بكمت.

- تەكەزى ل سمر ئەوان جالاکيان بكمت ئەويىن برىكىكا گروپان دەيىتە ئەنجام دان.

- پشتى ئېكەم روونكىرن بلا كريمانا ئەوى چەندى نەكەت كو قوتاپى دزانن چەوا كارى خۆ ئەنجام بىدەن، داكو پشت راست بىت كو قوتاپىن وى ب ئەوى يىن

كەھشىتىن ئەۋىن ماموستايىن بىن راسپاردىن، و ماموستا داخازى ژ ئەوان بىكەت ل پىش
چاقىن وى ئەۋى كارى ئەنجام بىلەن.

زىمارە كا قەكولىنا تەكىز ل سەر گۈنكىيا چەند حەفتىيەن ئېكىن ژ دەۋامى كىرى
ئەۋىزى ژبۇ دەستتىشانكىرنا شىۋاپىزى سەرەدەرىكىرنا قوتايىان دىكەل ھەۋدوو و شىۋاپىزى
سەرەدەر كرنا ماموستايىا ب درىزىاهىا سالا خواندىنى.

3- ئەنجامدا ئەندا چەند رەفتاران:

دەمىسى ماموستا ياسا و رېنمایىن خۆ جىيەجى دىكەت وى دەمىسى دەقىت
پىداچوونەكىن د رەفتارا قوتايىان دا بىكەت داكو بىزانىت قوتايى ب ئەوان ھەمى ياسا و
رېنمایىان د پېڭىرن ئەۋىن وى دانايىن يان د پېڭىر نىن، مەبەست ژ ئەقى پىداچوونى
ئەوه ماموستا رەفتارىن نەجوان د ناشا پولىن د ئاشكرا بىكەت و ئەوان رەفتارا
چارە سەرىبىكەت بەرى بىيىتە ئارىشە كا مەزىتى، و ژ ئەنجامى قەكولىنان دىياربوبىه كو
ماموستايىن سەركەفتى د رېقەبرنا پولىن دا چەندىن شىۋاپىزا بىكاردىئىتىت، ژ ئەوان:

أ- داخازى ژ قوتايىان دىكەت رەفتارا خۆ يَا نەجوان چاڭ بىكەت و وى دەمىسى ئەف
ماموستايىه دى دىكەل قوتايى بىت ھەتا ئەقى رەفتارى دروست بىكەت.

ب- بىرىكا چاثى ماموستا پەيوەندىي دىكەل قوتايىان دىكەت داكو رەفتارا خۆ يَا نەجوان
دروست بىكەت.

ت- ب خواندىنا ياسا و رېنمایان رادىت و سەرىيچىن قوتايىان دىاردىكەت.

پ- ل دويىف ئەوان ياسا و رېنمایان قوتايىان سزاددەت.

ج- گوهوريني د ئىخىتە ناقا چالاكيان دا، چونكى كەلهك جاران درېزىيا دەمىن وانى وە ل قوتايى دكەت رەفتارەكا نەجوان ئەنجام بىدەت.

مەرجىئىن ماموستايىن سەركەفتى:

أ- شيانىن زانستى/ كارى سەرەكى يى ماموستاي ئەوه زانيارىا بىدەتە قوتايىان تاكو

بىشىت كونترۇلا بابهتىن خۆ بىكەت، ژىبرەنلىقى ل سەر ماموستاي يىدىقى يە شارەزايىھە كا تەمام ل سەر ئەوي بابهتى ھەبىت ئەوي ئەو دېزىيت، چونكى ئەگەر ماموستاي زانيارى دەربارە زانستى خۆ نەبىت يى گومان ئەو نەشىت زانيارىان بىدەتە قوتايىان، ھەر ئەف چەنسە بويە ئەگەر ھىزا (بىپورى - اختصاصى) سەرھىلەت، داكو ماموستا بىشىت بىپورىا خۆ دەستتىشان بىكەت و ب ھويرى زانيارىان دەربارە ئەقى بىپورىا خۆ كومقە بىكەت، لى ئەف بىپوريه ئۇ وي چەندى ناگەھىنىت كو ماموستا ڈەرقەي بىپورىا خۆ ھىچ تىشىتەكى دى نەزانىت.

ب- شيانىن پەروەردەي/ هەرچەندە شارەزايىا بابهتى زانستى كەلهك كەنگە بەلى ئەف بىتى فاكتەرىي سەركەفتىن ماموستاي نىنە، چونكى قوتايى وەكو ئاميرەي نىنە بىتىن زانيارىان وەرىگىرىت و د مىشكى خۆ دا كومقە بىكەت، بەلكو قوتايى بونەوەرەكە كو ژمارەكە ھەلچوون و ھەست و سۈزىن جىاواز ھەنە، و د ئىل دەمزمىرى دا، د ژمارەكە حالەتىن دەرۋونى دا دەربازىيەت، ژىبرەنلىقى كەلهك كەنگە ماموستا ب زىرەكى سەرەدەرىيى دكەل باردوخى ھەلچوونى يى قوتايىن خۆ بىكەت و شىۋازى پەروەردەي دكەل ئەوان بكارىيىت.

ت- شیانین په یوه‌ندیکرنې/ ده می ماموستا شاره‌زایی همه‌می لایه‌تین بسپوریا خو و شیوازی سرکه‌فتی بی سره‌ده‌ریکرنې دگله قوتاپیان دیست ئه‌می ده می دیست ماموستای شاره‌زایی کا باش ل سمر شیوازی په یوه‌ندیه هه‌بیت، چونکی بریکا ئه‌فان شیوازین په یوه‌ندیه دی شیت زانیاریین خو گه‌هینته قوتاپیان.

ژبه‌ر هنلی یا پىندفى یه ماموستای زمانه‌کی رون و ئاشکرا هه‌بیت داکو بشیت زانیاریین خو بگه‌هینته قوتاپیان و پىندفى یه ماموستا جیاوازیین تاکه‌کەسى د نافا قوتاپیان دا بەرچاف ور بگرت، و دیست ژلایی لقین و دەنگ و روونکرنا زارافان گەله‌کی ب شیان بیت، گەله‌کا گرنگه ماموستا بیش پشت راست بیت کو همه‌می قوتاپی رامانا ئه‌می زارافی تیدگەهن ئه‌می بکاردىئنیت، ئه‌می ژبه‌ر ئه‌می چەندى یه دا ب راست و دروستی زانیاریین خو بگه‌هینته قوتاپیان.

پ- هەبۇنا حمز و ئارەزوویا فىرکرنې/ ز خالىن ھەرە گرنگ بىن سرکەفتى ماموستای د کارى وى دا حمز و ئارەزوویا کارى وى يە، چونكى ئەگەر ماموستای پالىدرەکى تەمام بۆ کارى خو نەبیت وى ده می ئەم نەشیت کارى خو ب سەرکەفتىانە ئەنجام بىدەت داکو ماموستا ھەست ب گرنگىيا کارى خو بکەت دیست هزر د ئه‌فان خالان دا بکەت:

1- د فىرکرنا قوتاپىن خو دا هزر د مەزناھيا وى پاداشتى بکەت ده می ب دلسوزى وانا خو دېزىت.

2- هزر ل پاشەرۇزا قوتاپىن خو دا بکەت و ئەگەر ئەم گەھشتە جەھەکى بلند د كومەلگەھى دا ئه‌می رامانا وى ئەم تۆ سەرکردىن وەلاتى يەر وەرددە دکەي و پى دگەھىنى.

3- پىندفى یه تۆ ھزىكەي ئەف قوتاپىه ئەمانه‌تن ژلایی خىزانىن ئەوان ۋە دانايىنە بەردەستى تە.

4- بىرده وام پىشېرىكىي دىگەل كارى خۇبىكە دا كو بشىى بىرھنگارى ئەوان ئارىشان بىي
ئەۋىن ل دەمىن كارى دا توش دېلى:

5- ئەۋىز ئىز بىزانە كۆ هەمى كەسايەتىن ناقىدار ل ژىر دەستى ماموستاي پەروەردە
بويىنە.

قوتابىي و ئەگەرلىن رەفتارا نەجوان:

ئەو هەمى رەفتارلىن قوتاپىي ئەنجام د دەت ناھىئە ھەزمارتىن رەفتارلىن نەجوان.
زېھرەندىي پىتدۇنى يە ئەم بىزانىن رەفتارلىن نەجوان ئەو رەفتارنى ئەۋىن ل دويىف ياسا و
رىئىمايا دانەبن، و دېنە ئەگەردى وئى چەندى قوتاپىي ئاگەدە ژوانى نەبىت.

ئەوا پىتدۇنى ل سەر ماموستا ئەگەرلىن ئەقان رەفتارلىن نەجوان ژلابىن قوتاپىي قە
بىزانىت، و اته بوجى قوتاپىي ئەقىن رەفتارى ئەنجام د دەت؟ مەبەست ژئەقىي كارى وي
چىيە؟ زانايىن دەرەونى بىزاقىرىن ئەقان رەفتاران تىيىگەهن دا كو شىوارەكىي گۈنچاى يىن
سەرەدەرىيکەرنى دىگەل ئەقان رەفتاران ئاشكرا بىكەن.

زانا (رۆدلەف) ئارمانجا ئەوى قوتاپىي دىياركىر ئەۋى رەفتارلىن نەجوان د نافا
بولى دا دىكەت، و بۇ سەر چوار ئارمانجان دابەشكەر ل دويىف بوجوونا وي ھەر ئىك
ژ ئەقان ئارمانجا پىتدۇنى ب سەرەدەرىيکەرنە كا تايىھەت ھەيە دا كو ماموستا ب سەركەفتىانە
سەرەدەرىي دىگەل ئەقان حالەتا بىكەت.

تشتەكىي فەشارتى و بەرزە نىنە كۆ ھەر رەفتارە كا نەجوان مەبەستە كا تايىھەت ل
پشت ھەيە، دا كو ماموستا ئەگەرلىن ئەقان رەفتارا بىزانىت دېلىت سەرنجا خۇبىكە
سەر رەفتارا قوتاپىي ب رىيکا:

- تەماشەي بەرسقىدا نا خۆ بۇ رەفتارى بىكە، چونكى ھەلچووتىن تە مەبەستا قوتابى د رەفتارا ئەوى دا دىاردىكتە.

- دەمىن تو بزاۋى دىكەي ئارىشا چارەسەربىكەي؛ ئەوى دەمى سەرنجا خۆ بدانە سەر رەفتارا قوتابى، چونكى ب رېكا بەرسقىدا نا مەبەستا قوتابى د رەفتارىن وي دا ئاشكرا دېيت.

زانان (رۆدلف اى ب شىئوه يەكىن گشتى ئارمانجىن رەفتارا نەجوان ل سەر چوار ئارمانجا دابەشكىن:

ئارمانجا ئىككى: بىلەستىھە ئىنانا بالكىشى و گىرنىكى،

ھەندەك قوتابى پەنائىن دېبەنە بەر ئەنجامدا ئاتا رەفتارىن نەجوان ب مەبەستا وى چەندىن دا سەرنج و گىرنىكىدا ئاتا كەسانىن دەوروبىرىن خۆ رابكىشىت، چونكى ئەوان دېقىت بەردەوام بىنە سەنتەرى گىرنىكى دانى ل دەف كەسانىن دى، ژىبر ھەندى ئەو كەس بەردەوام بزاۋى دىكەن سەرنجا مامومىتاي و قوتابيان ژبۇ لايى خۆ رابكىشىن، تا پىنگەھەكىن تايىھەت بۇ خۆ د ناقا پولى دا دروست بىكەن.

ئارمانجا دووئى: بىلەستىھە ئىنانا دەسەلاتى،

ھەندەك قوتابى د ناقا پولى دا ھەست ب دەسەلاتى دىكەن بىرېكا سەپاندىدا دەسەلاتا خۆ ل سەر دەوروبىرىن خۆ، و بزاۋى دىكەن ھەمى حەزىزىن خۆ تىرىبىكەن و ئەوا ئەوان بېقىت بىلەستخۆقە بىن، و ئەف جورى قوتابيان بەردەوام حەزىز دىكەن سەكىدا يەتىا بولا خۆ بىكەن و دېقىت مامومىتا و قوتابىن بولا خۆ بېخىتە ژىئر كونتۇلا خۆ، ئەف جورى قوتابيان ھەۋىرىنى دىكەل ياسايا دىكەن و ئازاۋە كىرىنى د ناقا پولى دا دروست دىكەن.

ثارمانجا سی؟ تۆلەھەکرن:

هندەك جاران قوتاپى رەفتارىن نەجوان ئەنجام د دەت ئەۋۇزى ب مەرەما
ئازارداانا كەسانىن دەوروبەرىن خۆ ل ناتا پولى دا وەكۆ تۆلەھەكرنە كە ژ ئەوان ئازاران
ئەۋىن گەھشىتىنە وي، ئەفجاچ ئەف ئازارە راستى بن يان خەبلا قوتاپى دروستكىرىن،
و ئەگەر ھەيدە ماموستا و قوتاپى بىنە يابەتى تۆلەھەكرنى.

ثارمانجا چارى؟ خۆ پاراستن ژ شىكەستتى:

هندەك قوتاپىيەن ھەين يېڭىلۇي دىكەن سەرنجا خېزان و ماموستايىن خۆ ژ
ئەوان ئەركا دويىرىكەت ئەۋىن ئە و يېن ھاتىنە راسپاردن ژبۇ جىيەجىكىرنا وانىن خۆ،
وەكۆ ئەركى مال يېن قوتاپى، يان ئامادەكىرنا چالاكىيەكى د ناتا پولى دا، ئەملى دەمى ئەف
جورى قوتاپىيان دى يەنايى بەتە بەر ئەنجامداانا رەفتارەكە نەجوان ئەفجاچ ئەف رەفتارە
د ناتا پولى دابىت يان ل مال بىت، هندەك جاران ژى مەبەستا قوتاپى ئەوه ژبۇ
دەوروبەرىن خۆ دىياربىكەت كۆ ئە و د ئاستى قى قوناغى دا نىنە ئەوا ئە و تىدا د
خوبىنىت، ئەف كارە ژى ھەولداانە كە داكو خۆ ژ بەرپىرسىارەتى دەربازبىكەت.

زانان (رۆدلف)اي وەسا د دىت كۆ ئەف ثارمانجا ھەمى ئەون ئەۋىن قوتاپى
بەنائى بۇ دېبەت داكو خۆ ژ كاودانان دەربازبىكەت و ئەگەر ھات و ھەر ئېك ژ ئەقان
رەفتارىن خۆ دا سەركەفتى نەبوو دى يەنايى بەتە بەر رەفتارەكە دى، بونمۇونە ئەگەر
قوتاپى نەشىيا رېكاكا (سەرنجراكىشانى) خۆ بىلەر ئېھىت دى يەنايى بەتە بەر (ھېزى) و
ئەگەر ئە و د ئەقى ژى دا يېن سەركەفتى نەبوو دى بىزاشا (تۆلەھەكرنى) كەت، ئەگەر
ئەف كارە ژى بۇ ئەوى بەردىست نەبوو دى يەنايى بەتە بەر (دىياركىن و يېشانداانا
شىيانىن خۆ).

دەربارهی ئەفان ھەمى رەفتارىن نەجوان ئەوا گرنگە ئەم بزاتىن كو ياخىنى يە مە بەرسقىدانەك ساخلەم بۇ ئەفان رەفتارا ھەبىت و ئەم بزاقىنى بىكەين ئەفان رەفتارا چارەسەر بىكەين تاكە ئەم يشىن ھارىكارىيا قوتاپى بىكەين ب سەركەفتىانە ڙ قۇناغا خۇ دەربازبىت.

بندیاين سەرەكى يىن كونترۆلكرنا پولى ل دويىف ديتا (درىكورزاي)

(درىكورز) ئىكە ڙ ئەوان زانايىن ناقدار د لايەنى شىوازى سەرەدەرىكىرنى دا د ناشا پولا خواندىنى دا، چەندىن پەرسۆك ل سەر ئەقى لايەنى ئېسىنە ڙ ئەوان (راستەكىتا رەفتارى بىسى روندك) و (پاراستنا ساخلەميا مىشكى د ناشا بولى دا).

سەبارەت شىوازى راستەكىدا رەفتارا قوتاپىان زانا (درىكورزاي) لىستەكى تايىت يا پاللەرىن قەشارتى يىن رەفتارا قوتاپىان دانا، چۈنكى ئەوى وەسا د دىت كو قوتاپى ژبۇ بەرسقىدانە رەفتارىن ئىكەتىف پەنابىن دېتە بەر مىكانزماتىن بەرگىرما دەررووتى (آلەت دفاعىيە) ئەۋۇزى ب مەرەماپاراستنا رېزگرتنا خۇ ڙ خۇدەپەيا خۇ.

لىستا شىوازى كونترۆلكرنا پولى ل دەف زانا (درىكورزاي سى هەزىزىن سەرەكى تىدانە، ئەۋۇزى:

1- قوتاپى بونەوەرەن كومەلايدى نە، ژېر ھندى ئەو كارىئن ئەو دەكت بزاقەكە داکو بىنە كەسايەتىه كا گرنگ و قەبىلەكىرى.

2- قوتاپىان شىياتىن كونتىرۇلكرنا رەفتارىن خۇ ھەنە و ئەوان بۇ خۇ دېيت ئەوان رەفتارا ب ھەلبىزىرىن ئەوين ئەوان مەرمى زېۋى ھەى، واتە ئەو د شىئىن رەفتارەكە جوان يان خراب ب ھەلبىزىرن.

3- قوتاپىي پەتايىن دېنە بەر رەفتارىن نەجوان چونكى بوجۇونەكاش ل دەف ئەوان دروست دېيت، ئەف رەفتارە دېنە ئەگەر كۆ كەسايىتىيەكە جىاواز بۇ ئەوان د ناقا پولى دا دروست دېيت.

زانى (درىيکورز) خشتهكى تايىهت ب ماموستايان دانا داكو ماموستا بىرىكى ئەفي خشتهى ئارمانجىن رەفتارا قوتاپىي بىزانىن، ئەۋىزى ب ئەقى شىوهى بۇ:

ئارمانجا قوتاپىي	شىۋاژى رەفتارى دنالا پولىن دا	بارودو خىن ماموستايى
دەستقەئىنانا بالكىشىسى	ھىللانا رەفتارا نەجوان، و پاشى دووبارەكرنا وى رەفتارى	ھەست ب ئەئارامىيى بىكەت
دەستقەئىنانا دەسەلاتى	ل سەر تەھىللانا رەفتارى رازى نابىت	ھەست ب مەترسىيى بىكەت
تۈلەتكەن	شەرخواز و توند و تىزى	ھەست ب ئازرايى بىكەت
خۇپاراستن ژ شىكەستنى	ل سەر ھارىكاريىكىنى رازى نابىت و ھەروەسا رازى نابىت بەشدارىيى د چالاكيان دا بىكەت.	ھەست ب بىي ئۇمىدىيى بىكەت

خشتن ژمارە (6) ئارمانجىن رەفتارا قوتاپىي ل دويىش شىۋاژى رەفتار و بارودو خىن ماموستايى

دا کو ماموستا ب سه رکه قتیانه سه رهده رین دګل قوتاییان بکهت پېدفى يه
ستراتیژیه کا تاییمېت بکار یینیت، ژیهر هندی پېدفى يه ماموستا:

1- ره فتارا نیگه تیف يا قوتایی ده ستیشان بکهت.

2- پېدفى يه ب شیوه يه کین ثارام رو به روی قوتایی بیت و ره فتارا ئه وی ژبۇ وی شرۇفه
بکهت.

3- پېدفى يه ب شیوازه کین لوزیکی ره فتارا قوتایی گەنگە شە بکهت دا کو قوتایی
لیز فرینه کین ل خۆ دا بکهت.

گەله کا گرنگە ھەممى ماموستا بزانن کو ھەبۈونا (30 - 25) قوتاییان ئەگەر
پېرنە بن د ماوی چەند ھەیقە کا دا بىن گومان چەندىن ھەلچۈون و ره فتارىن جودا
دنابەرا ئەوان دروست دىن، و دىن ماموستا توشى چەندىن ئارىشان بیت ژیهر هندى
پېدفى به بەردە وام ماموستا ھزرا هندى بکهت کو دى ھەقىرى دنابەرا قوتاییان دا
دروست بن و يا پېدفى يه ب شیوه يه کین پەروردەی سه رهده رین دګل دا بکهت.

بەشى ٧ شەشى

ئارمانچىن ئەقى بەشى.

د ئەقى بەشى دا پىشىپىنى دەيتىه كىن كو
خوانىدەقان ئەقان زانىارىان وەربىرىت:

- زانىنا تىڭەھىن جياوازىيەن تاكەكەسى.
- زانىنا كىرنىكىا جياوازىيەن تاكەكەسى.
- زانىنا جورىيەن جياوازىيەن تاكەكەسى.
- زانىنا ئەگەررۇن جياوازىيەن تاكەكەسى.
- بەحىكىرنا لايەنن جياوازىيەن تاكەكەسى.
- بەرچاقىرنا تىڭەھى بېرىتىزى
(الذكاء) و ئاستىن وى.

جیاوازیین تاکه‌که‌سی (الفرق الفردیة):

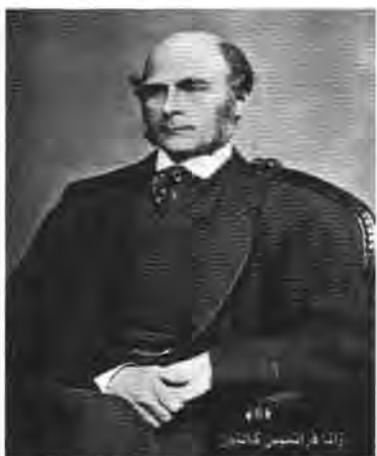
ل ده ف مه همه‌یان تشهه کن فه شارتی و به رزه نینه کول ده می دروست بونا
مرؤفی د ناقا (مال بچویکا دایکی) دا مرؤفی تاییه تمه‌ندیین خو همنه و د قوناغیین
که شه کرنی دا به رده‌وام گوهور انکاری ب
سهر مرؤفی دا دهیت ئه‌وزی ژ ده رئه‌نجامی
کارتیکرنا بوماوه‌ی (وراثت‌ای) و ژینگه‌هی:

ل ده ستیکا ژیانا خو دا مرؤف
ههست ب هه بونا جیاوازیا که سایه‌تیا خو
کریه، چونکی ژلایی شیانین عه‌قلی و
جهسته‌ی و هه لچوونی ژه مرؤف ژ هدقدوو
د جیاوازن.

فه یله‌سوفی یونانی (ئه‌فلاتون) ای د پرتوكا خو دا (کومارا ئه‌فلاتون) دا
بە حسی جیاوازیین تاکه‌که‌سی کریه و د ئەقی پرتوكی دا خەلکی (ئەثینا) لىمر (3)
بەشان دابه‌شکریه، ئه‌وزی (سەرمایدەر و سەرباز و بەند)، ئارمانچ ژ دابه‌شکرنا ئەشان
کەسان ئەو بۇ کەسی گونجای بدانیتە جەن گونجای ئه‌وزی ل دویف شیانین ئەوان.

ل سالا 1816 ز زانای ئەلمانی (بازل) ای ب شیوه‌یه کن زانستی ۋە كۆلين
دەربارەی جیاوازیین تاکه‌که‌سی کرن، ئه‌وزی بېتکا تو مارکرنا لفينا هەساران، ژیلمەری
ۋە كۆلينین ئەقی زانای ژی ئەو بۇ دەمی دیتى جیاوازیا دنابەرا ئەوان دوو کەسان دا
ھەی ئەوین تىبىنیا لفينا هەساران دكەن کو جیاوازى دنابەرا دىتىا ئەوان بۇ لفينا
ھەساران ھەيە، ئەقی زانای ياسایەکا تايیەت بۇ ئەقی جیاوازى دانا.

پاشان ل سه‌ر ده‌ستى (جالتون 1883ز) په يشا جياوازييّن تاكه‌كه‌سى په يدا بwoo، پيغه‌ريّن وي ل سه‌ر بنه‌ماييّن کاريکرنا بوماوه‌ي بوون، ژبۇ دياركرنا ئه‌ثان جياوازيا دنافبه‌را مروقان دا ئه‌وى پيغه‌ريّن تاييه‌ت دانا.

په يشا جياوازييّن تاكه‌keh‌سى ئامازه‌ي بۇ ئوان جياوازيا ئه‌وييّن دنافبه‌را كه‌سان دا هه‌ين، ئەججا ئەف جياوازىي ژلائى ساخله‌تىي كه‌سايىه‌تى يان عەقللى بان رەفتارى بىت، جەنى ئامازه پېكىرنى كو يېقانى ئه‌ثان جياوازيا دنافبه‌را مروقان دا دى ژ پوئى چەنداتىي فە هيته يېقان، نەكۆ ژ پوئى چەوانىي فە.

- چەند راستىيەك ل دور جياوازييّن تاكه‌keh‌سى:

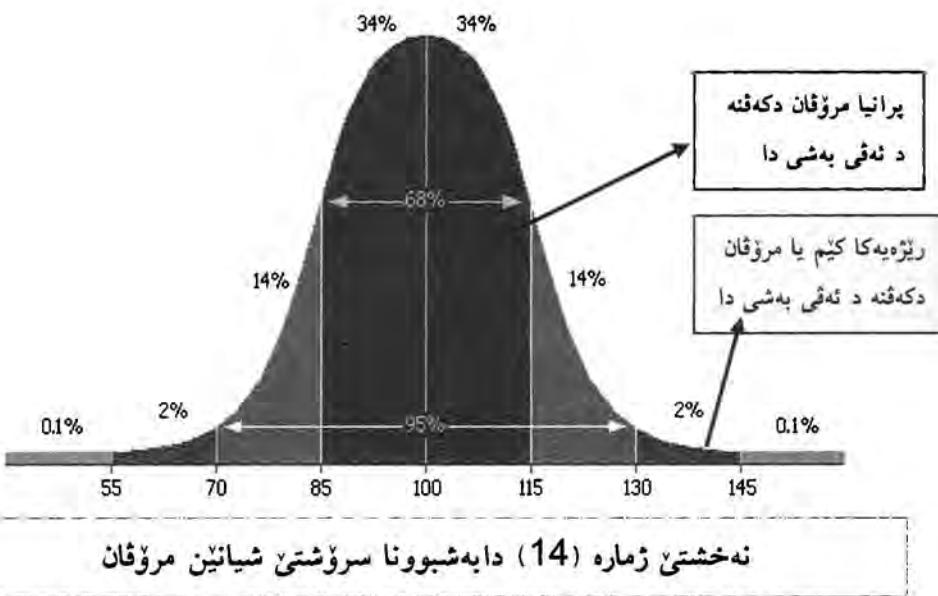
چەند راستىيەك دهرباره‌ي جياوازييّن تاكه‌keh‌سى هەنە ئەم د شىن د ئه‌ثان خالان دا دياربىكەين:

1- جياوازييّن تاكه‌keh‌سى (سيفهت و شياتىن مروقى) ژ پوئى چەنداتى دھىته يېقان، نە ژ پوئى چەوانىي فە، ژبەر هندى ئەم د شىن ب (نمە) ئه‌ثان سالوخەتان ب يېقىن.

2- چەوا جىاوازى دنابىردا كەسەكى بۇ كەسەكى دىتىر ھەيدى ب ھەمان شىوه ئەف جىاوازى يە دنابىردا مروقى ب خۆ ئى دا ھەيدى، ئەف جىاوازى يە ل دويش تەمدەن و قۇناڭىن زىيانا مروقى دەيىنە گوھورىن.

3- تايىەتمەندى و سىفەتىن مروقى ب شىوه يە كىن سرۇشتى ھاتىنە دابەشكىن، واتە پرانىا خەلکى د ئەفان سىفەت تايىەتمەندىدا دنافنجى نە، و ژمارەكا كىم نە د نافنجى نە.

ئەگەر ئەم تەماشى سالۇخەتىن مروقان بىكەين ئەقجا ھەر ساخلەتكى بىت وەكىو (درېرىنى، كىش، شىائىن دېتىنى، بىر تېرىنى، شىائىن بىر تېتىنى، ھەلچۈون و لايمىنى كومەلايمىنى) دى بىتىن كى دابەشبوونا ئەفان سالۇخەتان ب شىوه يە كىن تايىەت دابەشبوو يە، بونمۇونە دەمى ئەم بە حسى بىر تېرىنى دكەين، گەلەك مروقان رىزىا زىرەكى و ژىرييا ئەوان دكەفيتە دنابىردا (90 - 110) ئى دا، پرانىا ئەقنى رىزىا يېك دەيت، ژمارا كەسان ئەوى دەمى كىم دېيت دەمى كىمبۇون و زىلەبۇونا رىزىا بىر تېرىنى ژ ئەوى رىزى ئەوا بەرى نەما دىياركى دنابىردا (110 - 90) دايىه، واتە ئەم كەسىن رىزىا زىرەكى و ژىرييا ئەوان دكەھىتە (60 يان 140) ئەف رىزە كىمترە ژ ئەوى ئەگەر ئەم بەراورد بىكەين ژ رىزىا بەرى ھىنگى، ھەرچەند ئەم ژمارە يان ژ ناقەندى لابدەين دى رىزە يَا مروقان كىمترىيەت، دېتىنە ئەقنى جورى دابەشبوونا (سرۇشتى) بۇ تايىەتمەندىيىن مروقى، ژبۇ زىلەت روونكىرنى تەماشى ئەقنى وىنەي بىكە:

جهن ئامازى يه كو ئەف دابهشبوونا زيرهكىن (الذكاء) ژ بلندترین رىزه بىز نزمترين رىزه يېكىفه گرىيدايىه بىز كو فەقه تىان تىدا هەبىت، ئەم بىردىھوام رىزرا بىرتىزىنى (نسبة الذكاء) د ھەمى ئاستان دا دېينىن.

گرنگىيا دياركرن و ئاشكراكرنا جياوازيان:

ھەبوونا جياوازيان دنابىھرا كەسان دا گرنگىيا خۇي يەمەي، چونكى مروف بىتنى ژيانا خۇي د بەته سەرى، ۋىدرەنلىق ياخىنلىق يە مروف دكەل ئېڭ بىزىن و مفای ژ سالوخەتىن ھەۋلۇو وەربىگرىن، و مەرجە ژى ئەوان جياوازىيەن دنابىھرا خۇي د پشتىگوھ نەئىخىن.

گرنگىا جياوازىئن تاكەكەسى:

1- گرنگى د پەرەوردى دا، چاقدىرىيا تاكەكەسا بنەمايدىكە ژ بنەمايئن پەرەوردە يا دروست، چونكى ژ ئەركىن پەرەوردى يە گرنگىسى بىدەتە دىياركرنا سالوخەتىن تاكەكەسى، و بزاقى دكەت مفای ژ هەبۇونا جياوازىيان دنابىھەرا تاكەكەسان دا ب باشترين شىّوه وەربىرىت، ئەۋۇي ب مەرەما دايىنكرنا ژيانەكا باشتى، چونكى ل دەف مە نە تشىتەكى بەرزە يە كو ئارمانجا پەرەوردە يا دروست يېڭەهاندىنا بەھايىن مەرۇشى يە، داكو يېڭەھەن وى ل كومەلگەھەن دا بلند بکەت و بکەتە كەسەكى ب مفا د نافا جفاكى دا.

2- گرنگىا ئامادەكىنى بۆ كار وېشەيان، هەر كەسەكى ژبۇ جورەكى كارى ئامادە باشىيەكا ل دەف هەمى، و چەند وزە و شىيان هەبن نەشىت هەممى كاران بکەت و نەشىت هەممى بوشاييان پېرىكەت، ژېھر ھەنلىق ئەم د شىن بېرىن ھەر تاكەكى ژ مە رولەكى تايىھەت د نافا جفاكى دا هەيە، و يشىكە كارى جىيەجى دكەت، و يېلىقى يە ھەر كەسەكى ل دويىف شىيانلىق ئەۋى ژبۇ كارەكى تايىھەت بەھىتە بەرھەنگەن و هەممى كاودان بۆ بەھىتە بەرەستىگەن داكو بشىتە هەممى وزە و شىيانلىق خۆ بىدەتە كارى، واتە كەسى كونجاي بدانىنە جەھى كونجاي.

3- گرنگیا رهفاری: زانیتا جیاوازین تاکه که سی هارکاریا مه دکمت ئم رهفارین که ساتین دی تېگەھین و ئەفان رهفارا شرۇفەبکەین، چونكى ھەر كەسەكى شیوازەكى تايىھەت يىي دەربىرینا ھەلچوونا ھەيە و شیوازەكى رهفارى بىن جیاواز ھەيە، زانیتا ئەفان جیاوازىيا گرنگیا خۆ يا تايىھەت ژبۇ دايىك و باب و ئەويىن ب كارى پەرەرەدەكىنى رادبن ھەيە، داكو بشىت رهفارین كەمان بىگەن و شیوازەكى گونجاي ژبۇ پەرەرەدەكىنا زارۇكىن خۆ ئاشكراپكەن.

4- گرنگیا خودەمى: زانیتا جیاوازین تاکه کەسی هارىكاریا مروقى دکمت شىانىن خۆ بزانىت و بزافى بىكەت ل دويىش ئەفان شىانان كارىن خۆ رېك بىخىت و لايمەنلى خۆ يى لاواز بەھىزبىكەت، داكو بشىت مفای ژ لايمەنلى خۆ يىن بەھىز وەربىرىت و ژيانا خۆ بىن بەختە وەر بىكەت.

ئەگەرلىن جیاوازىن تاکە كەسى:

زانىيىن دەررۇونى وەسا دېيىن كو جیاوازىن تاکە كەسى دوو ئەگەرلىن سەرەكى ھەنە، ئەۋۇزى:

1- بوماوه: ئەف ئەگەرە ژ دايىك و بابا دھىتە ئەگەرەستن بۇ زارۇكى و پرۆسە يا فېربوونى ھىچ رولەك تىدا نىنە، وەك (رهنگى پېرچى، چاف، يىست و ھندەك نەخوشىن بوماوهى).

2- ژىنگەھ: ئەف ئەگەرە مروق ژ دەررۇبەرلىن خۆ فېرىدىت و پرۆسە يا فېربوونى كارلىكىرنا خۆ تىدا ھەيە، وەك ئاراستە و بەھاين كومەلايەتى و بېرۇباوەرلىن مروقى، بەردەۋام ئەف ھەردوو ئەگەرە كارلىكىنى (تفاعل) دەكل ئىلک و دوو دكەن، بۇنمۇونە بوماوه ئامادە باشىا ئاخفتىنى دەته مروقى لى مروقى پىلدەي كەسانىن دەررۇبەر دېيت

تاكو بىشىت باخقىتىن، بونمۇونە ئەگەر ھات و و زارۆكە دويىرى مەرۆقان ژىا وى دەمى
بى گومان ئەف زارۆكە نەشىت دەگەل مەرۆقان باخقىت.

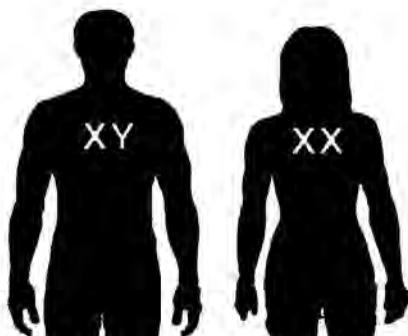
جەھى ئامازى يە كۈزىنگەھە ئەگەرەكى جوداتىنە ژ بوماوهى ل دروستبۇونا
جىاوازىدا دنابىھرا مەرۆقان دا، بەلكو ئەگەرەكى بەھىزە و دەگەل ئەگەرەي بوماوهى
كاردكەت، داكو ئەم ب هويرى بەحسى كارتىكىرنان بىكەين ئەم د شىن بېزىن د هندهك
كاودانان دا ژىنگەھەن پىر كارتىكىرنا خۇ ژبۇ دروستبۇونا جىاوازىدا ھەيە، بونمۇونە
ئەگەر ھات و دوو (جىيمكما) ھەمى ساخلەتىن وان يېن بوماوهى وەكۆ ئىك بن لى د
ژىنگەھەكاجىاوازدا بېزىن ئەوى دەمى دى جىاوازى دنابىھرا ئەوان دا دروست بن، ب
پىچەوانەي ئەفى چەندى ئى ئەگەر دوو زارۆك د لايەن ئەمان دا ژىك جىاوازىن
لى ئەگەر ژىنگەھە ئەوان وەكۆ ئىك بىست وى دەمى دى جىاوازى دنابىھرا ئەوان دا
دروست بن.

گەلەك زانايىن دەرروونى بزاڭكىرىنە كارتىكىرنا (ژىنگەھەن و بوماوهى) ل سەر
شىانىن مەرۆقى بزانن، ژبۇ ئەفى مەرەمىن چەندىن بىقەرىن جودا دىياركىن.

بىقانان جىاوازىن تاكەكەسى (قياس الفروق الفردية):

زۇمارەكاشىوازى و ئامرازىن تايىيت ژبۇ بىقانان جىاوازىن تاكەكەسى ھەنمە،
ئورۇنى ژبۇ دىياركىرنا جىاوازىن دنابىھرا ئەقىن ل خوارى دا:

- 1- جىاوازى دنابىھرا تاكەكەسادا، وەك
جىاوازى دنابىھرا زارۆكەن دا ل ھەمان
تەمن ژلايى بىر تىرىزىن فە.

2- جیاوازیا دنابهرا تاکی ب خو دا ڙ ماوه به کي بُو ماوه به کي دیتر، وہک کارتیکرنا راهینانی ل سمر شیانین مرؤفي.

3- جیاوازی دنابهرا گرپبان دا، وہک بهراوردکرنا ره گھڑی می و نیس، و قوتابی زانستی و ویژه می هتله.

ڙيو زانينا جیاوازيان دنابهرا تاکه که سان دا چهندين پیغهريين جودا ده رکه فتن دا کو دياردين عقلی و ده روونی یعنی بهينه پیغام، ڙئوان پیغه ران:

أ- پیغانا بيرتیزی.

ب- پیغانا شیان و ئاماده باشایا، وہکو شیانین زمانه ڻانی.

ت- پیغانا که سایه تیئ، وہکو حمز و ئارهزوو و ئاراسته و بهاین مرؤفي.

پ- تاقيکرنيين پیغانا شیانین قوتابی.

ج- تاقيکرنيين شیانا بُو کارکرني.

دياردین کشتی یعنی جیاوازيين تاکه که سی!

مرؤف گلهک لایهنان دا ڙیلک جیاوازن، و همی لایهن کارتیکرني ل سمر ٺلک و دوو دکهن، چونکي مرؤف پیکھاته یه کي بایولوزی و ده روونی یه، ئم د شیئن چوار دياردين سمهه کي ڙ دياردين جیاوازيين تاکه که سی ديار بکهين، ئهوزی:

1- جیاوازیا جهستهی و ههستی: ههستی که سی (ادراك)ی ب جیاوازيين جهستهی دکهن، و د ناخن خو دا دهست ب ئهڻان جیاوازيان دکمن،

دەمىن جەستەيىن خۆ دگەل جەستەيىن كەسەكى دىتە بەراورد دكەت وى دەمىن ھەست ب
ھەبۇونا چەندىن جىاوازىدا دكەت، ئەم شىئىن جىاوازىيىن جەستەي ب ئەقى شىۋى ل
خوارى دىياربىكەيىن:

أ- جىاوازى ل درېزى و پىنكەتلىن لەشى دا، بىن كومان ھەمى كەسان پىنكەتلىن لەشى بىن
تايمىت ھەيدە ژپوئى درېزى و قەبارى جەستەي و بەشىن دىتە يىن لەشى، ئەوا جەھى
ئامازە پىنكەرنى ئەوه كۆ سرۇشتى جەستەيىن مە ژپوئى درېزىنى قە كارتىكىرنا خۇل سەر
پەيوەندىيىن مە يىن كومەلايەتى ھەيدە، بونمۇونە ئەو كەسىن ژپادى ئاسالى درېزىتە بىت
دى كەلەك زەحەمەتى بىنىت تاكو پەيوەندىيىن كومەلايەتى دروست بىكەت، پىنجەوانەي
ئەقى چەتلەي ژى راستە، واتە ئەو

كەسىن كورتە بالا كەلەك جاران
توشى ئارىشان دېن ل دەمىن
دروستكىرنا پەيوەندىيىن جەڭاڭى دا، ژ
لايەكى دىتە قەلەو بىن يان ژلايى
جەستەيى فە د لاواز بىن وى دەمىن
توشى ئارىشان دېن دەمىن سەرەددەرىنى

دگەل ھەۋالىن خۆ دكەن، چونكى دېنە جەھى ترانەپىنكەرنى ژلايى كەسانىن دەرەپەرەقە،
ژېھر ھەندى ھەبۇونا جىاوازىيىن جەستەيى كارتىكەرنى ل سەر لايەننى دەرەپەننى دكەت
ژلايى باوهەرى ب خۆ بۇونى و پادى گۈنچاندىن دەرەپەننى و كومەلايەتى.

ب- جىاوازىيىن تاكەكەمى دنابەرا ھەردوو رەگەزان دا، كەچ دېيىن (12 - 15)
سالىنى دا دگەھەنە قوناغا پىنگەھەشتىنى، لى كور دېيىن (14 - 15) سالىنى دا دگەھەنە
ئەقى قوناغى دا، ژېھر ھەندى د ئەقى قوناغى دا درېزى و كىشە يا كوران پەر دېيت، كەچ

د ژىن (17) سالىن دا دكەھنە گوپىتىكا گەشەيا جەستەمىخۇ، لىن كور د يېرىنى (19) سالىن دا دكەھنە گوپىتىكا گەشەيا جەستەمىخۇ.

ت- جىاوازىا ھەستەوران دنابىدا تاكەكەسان دا، مروف ژلابىي ھەستەوران قە ژ ئىك و دوو د جىاوازن، ئەۋۇزى ل دويىف پىكھاتا ھەستەوران، بونمۇونە شىياتىن ھەمى كەسا د دىتنى و گوھلى بۇونى دا وەكى ئىكە، لىن ھىزا بەتىكىن و ھەستەرنى وەكى ئىك نىنە، ھەر چەندە ئەف جىاوازىيە گەلە كا كىمە و كەسى ئاسايى ھەست ب ئەقىن جىاوازىي ناكەت بەلىن دەمى ئەم ئىك ژ ئەثان ھەستەوران ژ دەست د دەين ئەدى دەمى دى كارتىكىرنە كا دروونى يامەزىن ل سەر مەكتەت.

2- جىاوازىا ھزرى و عەقلى؛ ژ كەفن دا مروفى ھەست ب ھەبوونا جىاوازىا دنابىدا تاكەكەسان كريي ژ چۈمى شىياتىن ھزرى قە، و ل دويىف شىانا ئowan يامەزىي دابەشكىن بۇ ((بلىمەت (عېرى)، كەلەك زىرەك زىرەكىا ناقىنجى، كېيم عەقلى، شىت)), ئەقى دابەشكىن ھارىكارىيا زانايىن دەروونى كر بۇ داناندا پىغەرىن جودا بۇ بىر تىرىنى ئەۋۇزى ب مەرەما گوھورىنا تايىھەتمەندىيا جورى (نوعى) بۇ چەنداتى (كمى)، ئەۋۇزى ژېدر ب دەستەئىنانا رىزەپا شىياتىن عەقلى، تاكۇ ئەم بشىن بەراوردىي دنابىدا رىزەيان دا دىياربىكەين دېيت ئەم جىاوازىي دنابىدا شىانان دا دىياربىكەين.

زانايىن دەرۇونى ۋ ئەنجامىن تاقيىكىن و قەكولىين خۆ شىان بىقەرىئن تايىهت بۇ دىياركىدا رىزە يا بىيرتىزىي ئاشكرا بىمەن، كول سەر ئەفى بىنەمای ڏى تاكىن كومەلى دابەشكىن، ڇىپۇ زىلمەت روونتكىرنى ئەف نەخشى ل خوارى دى بۇ مە دابەشكىدا رىزە يا زىرەكىي و بىيرتىزىي دىياركەت:

رىزە يا سەدى يا كەسانىيەن ناف جىفاكى دا	رىزە يا بىيرتىزىي (نسبة الذكاء)
1 % ڇ تاكىن نافا جىفاكى دا	(70 - كىيمتر) كەسىن پاشقەمانا مىيشكى ھەيدى
%5 ڇ تاكىن نافا جىفاكى دا	(80 - 70) كەسىن (كىيل - ابلە)
%14 ڇ تاكىن نافا جىفاكى دا	(90 - 80) ل بن زىرەكىيا ناقىجى
%60 ڇ تاكىن نافا جىفاكى دا	(110 - 90) زىرەكىيا ناقىجى
%14 ڇ تاكىن نافا جىفاكى دا	(120 - 110) ئەو كەسىن ل سەر زىرەكىيا ناقىجى .
%5 ڇ تاكىن نافا جىفاكى دا	(140- 120) كەسىن زىرەك
1 % ڇ تاكىن نافا جىفاكى دا	140 - زىاتر) ئەو كەسىن گەلەك زىرەك و بىيرتىز (بىيمەت - عېرى).

خىشتى ژمارە (7) دابەشكىدا مرۆڤان ل دويىش رىزە يا بىيرتىزىي

کهسى زير و بيرتىز (ذكى) كى يە؟

پرانيا زانايان ل سەر ئەۋى چەندى رېكەفتى نە كو كەسى بيرتىز ژمارەك سالۇخەتا
ھەنە، بىن بەرچاف وەرگرتنا كارى كەسى (كارمەند، جوتىار، قوتابى، سىاسى، رېقەبەر،
زانى هتد)، سالۇخەتىن كەسى زىرىڭ ئەفەنە:

- ژەمى كەسان پىر يىن ئاگەھە و زويتر تشتان دكەھيت.
- زويتر قىربىست و ھزرىن نوى قەبىل دكەت.
- ئەو د شىئىت پەيوەندىيىن بىخىتە دنابىھرا بايەتان دا.
- شىيانىن ھەين داهىنانى د كارى خۆ دا بکەت.
- پلاتىن سەركەفتى ژبۇ چارەسەركىندا ئارىشىن خۆ د دانىت.
- ب هوپى تەماشەي ئارىشان دكەت.
- شىيانىن خۆ گونجاڭدىنى د كاودانىن نوى دا ھەنە.

پيرتىزى (الذكاء) چىھە؟

دەمى ئەم بەحسى بيرتىزى و پىقانَا ئەدى دەكەين ئەوى دەمى ئەم فەكولىنى ل سەر بيرتىزى ب خۇ ناكەين بەلكو ئەم فەكولىنى ل سەر رەنگەدانَا ئەوى ل سەر رەفتارا مەۋەقى دەكەين، واتە ئەم بىرىارى ل سەر

رەفتارا مەۋەقى د دەين، ئەرى ئەف رەفتارە يا مەۋەقىن زىرىھە يان نە؟ ڙلايدىن دىتىرە زانىيان بوجۇوتىن تايىھەت ڙېۇ زىرىھە دانان، هنلەكا وەسا د دىت كو بيرتىزى بتنى شىياتىن ھزركرنى يە، و هنلەكىن دى وەسا د دىت كو بيرتىزى ئەوه كو مەۋەقى شىياتىن وەرگرتنا زانىارىا ھەبن، لى گشتىگىرلىرىن پىناسە بۇ بيرتىزى ئەقىيە (بىر تىزى شىانە كا عەقلى و ھزرى يە، ژىلەرى ئەوى ڙى بوماوه (وراثە) يە، لى بيرتىزى شىياتىن كەشەكرنى و پىشكەفتىنەنە) ئەف كەشە يە دەكەۋىتى ڙىز كارتىكىرنا فاكتەرىن كومەلايدى، واتە كومەلگەد كارتىكىرنا كامەزن ل سەر كەشە يا عەقلە تاكى دكەت و بتايىھەتى د قۇناغا زارۇكىنى دا.

پىقانَا بيرتىزى (قياس الذكاء) :

زانَا (فرانسیس جالتۇن) ئېكىم كەس بۇو ھزرا دانانَا يېڭەرەكى بۇ بيرتىزى كرى، دەمى تاقىگەھە كا بچويك ل موزەخانا لەندەن دامەزراندى، ئەۋى ڙېۇ پىقانَا زىرىھە كيا شىياتىن عەقلى و (ادراك) ئىيىن مەۋەقى.

بەلى زانىان فەنسى (ئەلفريد بىننى) ئېكىم كەس بۇو يېڭەر (مقیاس) بۇ بيرتىزى دانانى،

ئەۋزى دەمى حکومەتا فەنسى داخاز ژ ئەوى كرى يېقىرەكى تايىمەت بىدانىت داكو ب
رىئىكا ئەوى يېقىرەي رىزەيا بىر تىزىيا قوتايىان بىزانىن، داكو بىشىن ئەوان قوتايىن پاشقەمانا
مېشكى (تخلف عقلى) ھەين ژ زارۇكىن ئاسالى جودا بىكەن و ب دانى د ناتا
قوتابخاتىن تايىمەت دا.

زانان (ئەلفرىد بىنىي) ب هارىكاريا ھەۋالىن خۆ شىا يېقىرەكى تايىمەت بۆ يەقانان
بىر تىزىي (قياس الذكاء) دانىت، ئەف يېقىرەي زانا (بىنىي) دانىي يىن تايىمەت بۇو ب
ئەوان زارۇكىن دنابىھرا (3 تا 7) سالى، يېقىرەن وى يېڭىھاتبۇو ژ چەندىن وېتىھيان،
بەشىن لەشى مروقى تىدا بۇون، و ل دويىف سالان ئەف يېقىرەن ھاتبۇو دابىشىرن.

زانان (بىنىي) وەسا د دىت كو ئەو زارۇكى بشىت (50%) بەرسىغا پرسىياران
بىلەت ئەو زارۇك دى كەفيتە د ناتا خانە يا زارۇكىن ئاسالى.

ژبۇ بىدەستھە ئىستانارىزەيا بىر تىزىيا زارۇكان زانا (بىنىي) ياسايدە كا تايىمەت دانان،
ئەۋزى بىرىكا ھېمارتنى زېيىن زارۇكى بۇو دكەل زېيىن عەقلى (العمر العقلى)، و ئەڭمەر
زېيىن زارۇكى دكەل زېيىن عەقلى وى بىت ئەوى دەمى ئەو زارۇك دى ھېتىھ ھېمارتن ژ
زارۇكىن ئاسالى.

لى يېقىرەي زانا (بىنىي) توشى رەخنەيدە كا مەزن دېيت ژ لامىن زانا (تىرمان)اي
قە، ئەقى زانانىي پىتلاچوون و راستەكىرن د يېقىرە (بىنىي) دا كر.

زانان (تىرمان)اي وەسا ددىت كو ژبۇ زانىنا تەممۇن عەقلى يىن زارۇكى دېيت
زېيىن ئەوان ب ھەيقان ھېمار بىكەين، ژبۇ ئەقى مەرەمى ياسايدە كا تايىمەت دانان، ئەۋزى
ب ئەقى شىوهى يە:

ژيئن عهقلی

$$100 \times \frac{\text{رېزىا بيرتىزىع}}{\text{ژيئن دەمى}} =$$

واته ئە زارۇكى ژيئى وى (10) سال بىت و شىياتىن بەرسىدانان پەرسىيارىن
 ژيئى (12) سالى ھەبن، ئەوى دەمى دى زىزە كىا زىزە كىا وى ب ئەقى شىيەسى ھېتىه
 ھەزمارتىن:

$$120 = 100 \times 12 \times 12 / 12 \times 10$$

پىشى پىقەرى (ئەلفرىد بىنلى) زمارە كا پىقەرىن دىتەر ھاتىھ دانان وە كو (پىقەرى)
 و يىكسلىر بۇ مەزنان)، لىھەر پىقەرى (بىنلى) ئەوى تايىھەت ب زارۇكان قە بۇ ئەگەرى
 بەيدابۇونا ئەقى پىقەرى، لىھەر پىقەرى (ويىكسلىر) ل سەر مەزۇن د گۈنچىت.

پىقەرى (ويىكسلىر) اى ز يازىدە پىقەرىن لاوهكى (فرعى) پىشك دەھىت، بىرىكى ئەقان
 پىقەرىن لاوهكى دى ئاستى زىزە كىا كەسى ھېتىھ زائىن، ئەۋۇزى ب بەراوردى دەملى
 (چەقى ناقەندى) ئاستى زىزە كىي نەمۇونە يە ز ئەوان كەسان ئەۋىن د ژيئى وى كەسى
 دا، ژىبەر ھەندى ئەگەر ھات و رېزە بىر تىزىع كەسى ز يَا ئەوان كەسان پىر بىت ئەۋىن
 د ژيئى وى دا ئەوى دەمى رېزىا زىزە كىا وى يَا بلنلە و يېچەوانە ئەقى چەندى ئەقان
 راستە.

3- جياوازى د ئامادهباشىن و شيانان دا

ئەگەر ئەم تەماشى ئەوان قوتاييان بىكەين ئەويىن رىزە يى بىرتىزىيا ئەوان وەكەف بان ئەويىن هەمان پول دا بن، دى يىنин كو شيانىن وان ژىلك جياوازن، بونمۇونە ھەندەك ژ ئەوان قوتاييان د لايەتنى ئەدەبى دا د زىرىەكەن و ھەندەك د لايەننى رىزمانى دا و ھەندەك د لايەننى بىركارى دا و ھەندەك د كارى دەستى دا و ھەندەك د لايەننى وەرزشى دا زىرىەكەن، زىلمىبارى ئەوى چەندى كو ئەود شيانىن گشتى دا وەكۈ ئېكىنلىنى د ئامادهباشىن و شيانا دا يەكسان نىن، ئەگەر مەبىقىت تايىەتمەندىيەن ئامادهباشىن بىزاتىن ئەم د شىن ب ئەقى شىۋى ل خوارى دىياربىكەين:

أ- بوماوه و ژىنگەھى رولى خۆ د ئامادهباشى دا ھەيە، بونمۇونە بوماوه بەرپرسە ژ پېتكەاتە يادەستى مەرۆنى، ئەگەر ژىنگەھە كا گونجاي بۇ مەرۆنى ھەبىت و پاھىنانى ل سەر نەسىندا كىبو دى كومپىوتەرى بىكەت يان پاھىنانى ل سەر ژەنبا پىانوئى بىكەت ئەدى دەمى ئەوى كەسى دى پتر شيان و شارەزايى ھەبىت ژ كەسانىن دىتە.

ب- ئامادهباشى دى ياكىشى يان تايىەتى بىت، بونمۇونە (ئامادهباشى د بابەتى بىركارى يان نۇزدارى يان يارىا تەبابىي دا يان وىتەلى ئەندازەمى دا).

ت- (ئامادهباشى) ب شىۋەيەكى سرۇشتى ژ پۇيى ھىزى و لاوازىنى دابەشبوویە، واتە ھەندەك مەرۆف د ھەندەك لايەنان دا ئامادهباشىا وان ياشىلا بەھىزە و د ھەندەك لايەنان دا ياشىلا لاوازە.

پ- ئامادهباشى د قوناغا زارۇكىنىسى دا ياشىلا بەشارتى يە و د قوناغا سەنلىكىنى دا پەيدادبىت، و د ژىنى (20) سالىنى دا ب ئاشكرايى دىاردكەت، ژېر ھەنلى ياشىلا بەتىقى

به ل دهمني ئاماده كرنا كەنجان دا شىائين ئەوان بەرچاف بېتىھە وەرگرتىن داكوب تەمامى رولىخۆ بىبىن.

4- جياوازى د رەفتارلىن كومەلايدى دا:

مروف هەر ژ قوناغا زارۇكىنىي دا و ژ ئەگەرى پەيوەندىيا ئەوى دەكمىل دەوروبەرىن وى دى ژلايى رەفتارلىن كومەلايدى تى شە يى جياوازبىت ژ كەسەكى دىتى، ئەف جياوازى بى دەھىتە كىن، وەكىو (جل و بەرگ، شىۋازى دەربىرىنا ھەلچوونا، شىۋازى كەنىي، سەرەدەرىكىن دەكمىل كەسىن بىانى ...هەت).

بۇنمۇونە ھنەك زارۇك بىلەز ھەفالىنىي دەكمىل كەسانىن دى دروست دەكەن و ھنەكىن دىتىر ژى شەرم ژ ھەمى كەسان دەكەن و حەز ژ فەدەرىي دەكەن، ژ لايدى كى دىتىقە د ناتا زارۇكان دا دەھىتە دىتنى كو ھنەك ژ ئەوان شەرخوازىر و تۈندىرن ژ ھنەكىن دى، و ھنەك ژى حەز ژ ھارىكىكارىسا كەسانىن دى ناكەن و ھنەك ژى حەزدەكەن بەردهوام ھارىكىكارىسا دەوروبەرىن خۆ بىكەن.

جەھى ئامازى يە كو بوماوه روولەكى بچويك د ئەقى چەندى دا دىيىنت، لى رولى سەرەكى بۇ ئەثان جورە رەفتارا ۋەدەگەرىتىقە بۇ ئەوى ژىنگەها كومەلايدى تى ئەوا زارۇك تىدا مەزن بۇوى، ب تايىھەتى سىستەمىي پەروردەدى يىخ خىزانىي، بۇنمۇونە ئەگەر ھات و بەردهوام دنابىمەرا دايىك و بابا شەر و نەخوشى بىت دى ل پاشەرۇزى كارتىيەرنە كا خراب ل سەر رەوشتى زارۇكى كەت.

چهند مرۆڤ مەزن بیت دى رەفتارىن مرۆڤى يېن كومەلايەتى ئالۇزتر لى ھىن و جياوازىيەن تاكەكەسى ب روونى دياركەن، ئىم د شىئى ئەقان جياوازىيەن كومەلايەتى دناقىبەرا تاكەكەسادا ب ئەقى شىۋى ل خوارى دياربکەين:

أ- جياوازىا جىتنىمىرى (رەگەزى)، زارۇك ل دەمىن ڏايىك بۇونا خۇ دا ھەست ب جياوازىا ناكەت، د قۇناغا زارۇكىنى دا بىتىنى
زارۇك دى ئوئى زاتىت كو ئەمۇ كورە و خوشكا وي ڏى كچە، لى ڏ ئەنجامى پەرەرەدەيا خېزانى دا زارۇك فېرى جياوازىيان دېيت و ل دويىش ئەقان جياوازىيان (اماھ و ئەركىن) وي دروست دېن.

ھەر رەگەزەك گرۇپىن خۇ يىن تايىھەت

دروست دكەت و بزاپى دكەت سنورى ھەقالىنى دكەل ھەمان رەگەزى خۇ دروست بىكەت ئەۋىزى ل دويىش كلىتورى كومەلگەها خۇ، د قۇناغا سىتىلەيىن دا جياوازىيەن با يولۇزى (لەشى) ديارتى دېن و جياوازىيەن كومەلايەتى پىر لى دەھىن ب جورەكى كو شىۋازى رەفتاركرنا ھەردوو رەگەزان دەستىشان دېيت و ھەر لادانەكا داب و نەريتان دېيتە ئەگەرى سزادانى.

ب- جياوازى د پۇستىن كومەلايەتى دا، كومەلگەھ ئاقاھىيەكى تەمامە و ھەر كەسەك رولى خۇ د ئەقى ئاقاھى دا دكىرىت، بىن كومان ھەر كەسەكى رولى خۇ يىن جياواز ڏ كەسەكى دېتىر ھەيە، واتە ھەركەسەكى يلە و بەھائى خۇ يىن كومەلايەتى ھەيە، ب شىۋەيەكى كو ھەندەك كەس د ناخا گرۇپى خۇ دا رولى سەركىرداڭ دكىرىن و ھەندەك

گوھداريا قەرمائىن ئەوان دەكەن و ھنلەكىن دىتەر ژى دەزايەتىا كاودانىن ناقا كومەلگەھى دا دەكەن و وەکو ئويپۆزوسىيون كاردىكەن.

ت- جىاوازى د سئورىن كويراتى و پانىا كومىن دا، پەيوەندىيەن مروقى د قوناغا زارۆكىنىيە دا كەلەك سئورداركى نە و

مروق خۆ د خېزانى دا دېيىيت، لى ھنلى زىيىن مروقى پىر لى بەھىت ئەف سئورە بەرفەھەتر لى دەھىت، ل كولانى پاشى ل قوتابخانى پەيوەندىيەن ھەفالىنى دروست دەكت، دەمى دەھىتە قوناغا مەزبۇونى دا د جەھى خۆ بىن كاركرنى ھنلەك ھەفالىن نوى بۇ خۆ دروست دەكت، ژ ئەنجامى

پېشىكەفتا تەكەن لۇزىيابى و ھەبوونا تۈرىن كومەلايەتىيەن پېشىكەفتى وەکو (موبايل و هىللا ئەنترىيەتى) ب ئېكجارى سئورىن پەيوەندىيان بىن بەرفەھە بىوين.

ژلايەكى دىترە زارۆك ل دەستپېتكا زىيىن خۆ دى پەيوەندىيەن كوير و بەھىز دەڭەل

خېزانى ھەبن، ۋىيان و وەفایىا وى ب پلە ئېك دى بۇ مالباتا وى بن، پاشان دى سئورى وەفایىا خۆ و كويراتىا حەزىيەرنى خۆ بۇ ھنلەك كەسائىن دى ژ دەرقەمى خېزانى ژى ئەگوھىزىت و د ھنلەك حالەتا دا ئەوى پىر عاتىفە و حەزىيەرن بۇ ھنلەك كەسىن ژ دەرقەمى خېزانى ھەين.

بەشى ٤ حەفتى

ئارمانجىن ئەقى بەشى:

د ئەقى بەشى دا دەھىتە پىشىپىكىرن
خۇيىنلەقان ئەقان زانىاريان بىلەستقە بىنىت:

- زانىتا تىكەھى كومى و كارتىكىرنا وى.
- يېناسا پىڭەھاندىنا كومەلايەتى (التنشئة
الاجتماعية) و بئه مايىن وى.
- قىربوونا تىكەھى ئاراستان
(الاتجاهات) و چەوانىا دروستبۇنا
ئۇوان.
- ئەگەرىن لاۋازى و بەھىزبۇونا ئاراستان
- دىاركرنا تىكەھى دەمارگىرلىق و
ئاستىن وى.

کوم (الجماعه):

پيئناسا کومي:

کوم ژ يهکيه کا کومهلايې تى يېڭىك دهیت، هەروەسا ژ چەندىن كەسان پېڭىك ھاتىه و كارلىڭ و پەيوەندىيە کا کومهلايې تى يَا روون و ئاشكرا دنابىھرا ئەوان دا ھەيە، د نافا ئەوان دا كار و رول دەتىنە دابەشىرىن و پېنگەھى کومهلايې تى دەتىنە دەستىشانلىكىن، و ئەقى يەكىن يېڭىر و بەھامى خۆ يىن تايىھەت ھەيە، و بىرىتكا رەفتارىن خۆ ئەقان يېڭىر و بەھايان دەستىشان دىكەن و يۈزۈ بالسەتىھە ئىنانا ئەوان دىكەن.

تايىھەتمەندىيەن کومي:

کومي ژمارە کا تايىھەتمەندىيان ھەنە، ژ ئەوان:

- أ- ھەبۇنا دوو كەسان يان پىز.
- ب- ھەبۇنا بەها و حەز و ئازەزووىن ھەۋېش.
- ت- ھەبۇنا شىوازەكى ھەلچۇونى يىن دىيار و بىرلىك و يېڭىك دنابىھرا ئەوان دا، كومارمانجا خۆ يىا تايىھەت ھەبىت.
- پ- ھەبۇنا بىناتەكى بىر كومەلى ل سەر بىنەماينىن رولىنى تاكى د نافا كومەلى دا.
- ج- رېكخىستا بەها و يېقەران داکو پەيوەندىيەن ئەوان بىرلىك يېغىت.

ح- ههبوونا ئارمانجە كا تاييمت يان چەند ئارماجيڭ داكو بىزاشا بلەستەئىانا ئەوان بىكەن.

خ- ههبوونا شىوازەكى رۇون و ئاشكرا بۇ پەيوەندىيەن دنابەردا ئەندامان دا و ههبوونا زمانەكى تاييمت.

گرنگىيا كومى بۇ (تاکى و كومى)،

گرنگىيا كومى بۇ تاکى :

ل ئەفان خالىن ل خوارى دا ئەم دى گرنگىيا كومەلى بۇ تاکى دياركەين:

أ- بىرىكا پەيوەندىيەن كومەلايدى تى هەفالىن نوى بو تاکى دروست دىن.

ب- وەرگرتنا بەها و پىشەرەن كومەلايدى تى بۇ رېكخىستا رەفتارا مروقى، واتە ئەو بوجۇونىيەن تاکى ھەين ئەۋىن ب بوجۇونىيەن خۆ يىن تاييمت د ھەزمىرىت د راستى دا ئەو بوجۇونىيەن ئەوي كومى نە ئەوا ئەف تاکە تىدا و ئەو خۆ وەكى بەشكەز ئەوي كومى دزانىت.

ت- ههبوونا كومى دەلىقە كا گەلەك گونجاي بۇ مروقى بەردەست دىكەت داكو مروق بىشىت زانىارىدا دەربارە خۆ و دەرەپەرەن خۆ بىزانىت.

پ- دەمىن تاڭ د ناتا كومى دا دېيتە ئەندام وى دەمى دى خوشى د كارىن خۆ دا بلەستە ئىشىت.

ج- شيانىن هزر كرنى و چاره سه ركزنا ئاريشان دى ل دەف تاكە كەسى بەھىزدكەت.

ح- ئاراستىن مروقى گىشە دېن و فەلسەفا زىيانا وي دروست دېيت.

خ- دەمى تاك دچىته د ناتا كومەكى دا ئەوي دەمى ھەست ب شانازىي دكەت چونكى ئەو يى د ناتا كوما كەسەكى دا كۆ ئەوي كەسى ب پشته قانى خۇ دزايىت.

گرنگىيا كومى بۆ كومى ب خۇ:

أ- پشكدرابى د گىشە و باشكىرنا كومى دا دكەت. و بەرده وامبوونا زيانا كومەلايەتى مسوگەر دكەت.

ب- دەمى پشكدارى د كارىن كومەلگەھى نەھىتە كرن ئەوي دەمى كومەلگەھ نەشىت بەرده وام بىت.

ت- ھەمى دەزگەھىن كومەلايەتى ژ بزاف و خزمەتا كومى پىنك ھاتىنە.

پ- دەسەلات و دەزگەھىن حکومەتى برىئكا بزا فىن كومى دروست بىووينە.

ح- بىنى برىئكا پەيوەندىيەن كومەلايەتى مروق د شىت بهختە وەرىي بىدستقە بىنیت.

بەلگەیەن پیقاتا ئىكىگرتنا كومى:

زماوهە کا بەلگەيان ھەنە ئەم د شىئىن نزىك بۇون و ئىكىگرتنا كومى پى ب

پېشىن، ئەۋۇرى:

أ- ئاخفتىن كومى: واتە دەمى ئەندامەكى (كومى) د ئاخفيت بەنائى د بەتە بەر

بكارىئانا ج پەيغەكى، بونمۇونە چەندىن جار پەيغا
(من) يان (مە) بكاردئىنىت و چەندىن جاران
دووبارە دەكت و تا چەند ژ ئاخفتىن خۆ يى پشت
راستە و تا ج پادە ب كوما خۆقە يى پىڭىرە.

ب- پىقەرىي هەۋالىنى: داكو ئەم ئەفى پىقەرىي ب
پېشىن لىستەكى بناقى ئەوان كەسان دى ئامادەكەين
ئەۋىن ناشا كومى دا ھەين و دى بەرامبەر ھەر
ناقەكى نېسىن (باشتىن ھەۋالى منه، ھەۋالى منه، پىجەك ھەۋالىنى دەكت، ھەۋالى من
نىن، كەربىن من ژېقەدېن) و دى داخازى ژ كەسىن ناشا كومى كەين ھەلىزاردەيەكى ژ
ئەثان ھەلىزاردەيان ئى بىگىن.

ت- گوھداانا ئەندامىن كومى: واتە تا ج پادە ئە و
كەسى د ناشا كومى دا ھەى گوھداريا كوما خۆ
دەكت.

پ- ئىكىگرتنا كومى ل دەمى ھە بۇونا ئارىشان،
بونمۇونە دەمى شىكەستى دا ئەندامىن كومەلى
چەوا سەرەددەرى دەكن، ئەرى ئەف ئەندامە ب

ئىكىرىتى د مىن يان ھەر كەسەك كازىدان ۋ كەسەكى دىتە دەت؟.

ج- حالەتى ھەلچوونى بىن كەسى بۆ كوما خۇ.

ح- رادى يېشىداريا كەسى د چالاكسىن كومى دا.

ئەگەرلەن نزىكبوون و دویرى كەفتىن دنالا كومى دا،

چەندىن ئەگەر ھەنە وە ل ئەندامىن كومى كەت نزىكى ھەۋدو دىن يان
دويىرى ھەۋدو دىن، ۋ ئەوان ئەگەران:

ئىكىم، ئەگەرلەن نزىكبوونى:

أ- ئەگەرلەن دەرهەكى، وە كۆ چاقدىرىيا كومى، كارتىكىرنا پايدا گشتى، شىائىن ئابورى يىن
ئەوى كەسى ئەوى كومى بىرىقە دېت.

ب- ئەگەرلەن نافخۇنى، وە كۆ:

- ھەبۇنا ئارمانچە كا ھەۋېش دنابىرا ئەندامان دا.

- ھەبۇنا كارەكى ھەۋېش دنابىرا ئەندامان دا.

- وە كەھفى و گۈنچاندنا ئەندامان.

- تىركىرنا يېڭىشىن تاكى بىرېكى كومى.

- دابەشكىرنا رولىيەن ئەندامان كۆ بىرېكى كارىن كومى دەتىنە دابەشكىرن.

- ئىكىرىتى ئەندامىن كومى.

دۇووم ؛ ئەگەرلەن دویرىكەفتى ؟

ئەندامىن كومى ئېبر ئەقان ئەگەران ئەمەندىو دویرى دەكتەن :

- كاودانىن ۋارىيۇونى (انحراف) : واتە رەفتارەكى بىكەت دویرى بەهانىن كومى بىت.
- ۋارىيۇونا كومى ب خۇ: واتە دەمى بېرىپاواھەرلەن تاكى وەكى يىن كومى بن پشى هېنگى كوم ب خۇ ئەقان بېرىپاواھەرلەن لابىدەت، ئەف چەندە دى بىتە ئەگەرى ياخىيۇونا ئەقى ئەندامى د ناقا كومى دا.
- نويكىرن و رېتكىخستن: دەمى كەسەك پېقەرلەن كومى ل دەف خۇ لابىدەت ئەوى دەمى كومەل ئى دى وى كەسى ئەف خۇ دەرىخىت، ئەف كەسە دى نەچارىت بەها و بېرىپاواھەرلەن نوي ب ستۇرى خۇ فە بىگرىت داكو د ناقا كومەكادىتىر جەھى خۇ بىكەت.

پىڭەهاندىنا كومەلايەتى (التنشئة الاجتماعية) :

پىڭەهاندىنا كومەلايەتى وەكى توپىكەھىن دىتىر يىن دەرونناسىيا كومەلايەتى
چەندىن يېتىسىن جودا ھەنە، وەكى:

أ- پىڭەهاندىنا كومەلايەتى / پرۆسەكا
كارلىكىرنا كومەلايەتى يە، ب رېكا وى
تاكەكەس كەسايەتىا خۇ يَا كومەلايەتى
دروست دكەت، ب ئەقى كەسايەتى ئى
رەنگەدداندا خۇ يَا كلتورى ھەيدە.

ب- پىڭەهاندىنا كومەلايەتى / ز پرۆسە يَا
گوهورىنى مەۋھى پىڭەتى، ئەپنە وەرەكى

بايولوژى بۇ بوندوهرەكىن كومەلايدىتى.

پ- يېڭىھاندنا كومەلايدىتى / پرۆسەيا دروستكرنا رەفتارا كومەلايدىتىه بۇ تاكەكەسى:

سى بنەمايىن سەرەكى ژبۇز پرۆسەيا يېڭىھاندنا كومەلايدىتى هەنە، ئەۋرى :

1- وەرگرتنا كلتوري.

2- تىكىھەللىكىشانا كلتوري.

3- گونجاندنا دىكەل ناقەندىن كومەلايدىتى.

چىنابىت ئەف سى بنەمايە ژىلک بەھىئە جوداکرن، ھەروەسا ئەگەر مەرۆف ئەملى
كلىتوري وەرنەگرىت چىنابىت ئەم كلىتوري دىكەل كەسايەتىا مەرۆفى يېڭىھە كرىيەتىن.

جەھى ئامازى يە كو وەرگرتنا كلىتوري ئېكىم يېڭىكانا يېڭىھاندنا كومەلايدىتى يە.
دەمى ئەم بەحسى كلىتوري دىكەين بىتى ئەم بەحسى لايەنى ھىزى ناكەين، بەلكو ئەم
بەحسى شىوازى ھىزىكىننى و بەھايىن كومەلى دىكەين، واتە وەرگرتنا كلىتوري رامايانا
فيّربونا شىوازىن جياوازە ژەستكىننى و (ادراك)ى، بونمۇونە (واتە ئەو حالەتىن وە
ل كوردهكى بىكەت تۆرەبىت و ھەلچۈون ل دەف پەيدايتىت ھەمان حالەت وە ل
كەسەكى ئەمەرىكى ناكەت تۆرەبىت) واتە مەرۆف بىرەك كلىتوري فيّرى ھەست و
ھەلچۈونىن جياواز دېيت.

زانلىي ئەمەرىكى (مۆرفى) دېيىت يارىكىرنا زارۇك كەنگىۋەدانەكە ژەنلىي
كلىتوري ئەو تىلدا دېيت، ژېھر ھەندى ئەگەر زارۇك دەچاڭەكى توند و شەرخواز دا
كەشە بىكەت دى يارىيەن ئەنلىي ژەنلىي شىوازەكى توند و تىزىيەن تىلدايت.

كارىئىن يېڭەهاندىنا كومەلايەتى:

يېڭەهاندىنا كومەلايەتى چەندىن كارىئىن جودا جودا ھەنە، گۈنگۈرىنى ئەوان:

1- وەگرتنا بەهايىن كومەلايەتىن بەرچاف يېن جەڭلىكى.

2- كونتۇلكرنا رەفتارى و تىركرنا پىندىقىان ل دويىف ياسايىن كومەلى.

3- فىركرنا رولىئىن كومەلايەتى ل دويىف رەگەز و يىشە و پله يا كومەلايەتىا تاكەكەسى.

4- فىركرنا شىوازىئىن جودا يېن رەفتارى.

5- فىربوونا توخىمە و رەگەزىئىن كلتورى يېن كومەلى.

6- گوھورىنا زارۇكى ژ بونەوەرەكى با يولۇزى بۇ بونەوەرەكى كومەلايەتى.

مەرجىئىن يېڭەهاندىنا كومەلايەتى:

داكى يېڭەهاندىنا كومەلايەتى ھەبىت دېلىت ئەف مەرجىئىن ل خوارى تىدا ھەبن:

1- ھەبۇونا كومەلگەھى كو ئەف كومەلگەھە بەها و كلتور و ياسايىن خۇ يېن تايىھەت ھەنە.

2- بوماوهىبا با يولۇزى: كومەكا بەها و سالوخەتائى كوبىرىنىكا بوماۋى ژ دايىك و بابا دەپتىنە قەگوھاستن بۇ زارۇكى ئۇزۇزى بىرىكا كرومۇسوماتا (جىياتا)، واتە زارۇك ژ دايىك دەپت عەقل و دەمار و ھەمى بەشىن لەشىن ئەۋى ژبۇ دروستكرنا پەيوەندىيان دىگەل كەسانىئىن دى ئامادەدېن.

3- سرۆشى مەرقۇي: ئېلى روحى مەرقۇي سالوخەتىن خۆ ھەندە، ئەف سالوخەتە ئى وە ل مەرقۇي دەكەن پەيوەندىتىن كومەلايدەتى دروست بىكەت و ل نافا كومەلگەھى دا گەشە بىكەت.

ئەو فاكەرلەن كارتىكىرنى ل سەر پروپەرسىي پېڭەهاندىنا كومەلايدەتى دەكەن:

1- روشهنىرى، مەرمى ز روشنېرىرى ئەو ھەمى تىشتن ئەۋىن ئەم فيردىن و ز جىلەكى بۇ جىلەكى دىتە دەھىتە ئەگوھاسىن، ئەقچاج بەھايىن كومەلايدەتى بن يان ئاراستە (الاتجاهات) بن يان بېرۇباھرېن و بېرىكا ئەوان پەيوەندىتىن تاکەكەسا دەھىتە رېكخىستان.

مارگرىت مید

ئىك ز ئەكولىتىن زانا (مارگرىت مید 1935ز) كول وەلاتىن (غىنيا) ئەنجام دابۇو دەربارەي رولى روشهنىرىلى ل سەر گەشەيَا كومەلايدەتى، د ئەقى ئەكولىتى دا

ئامازە ب سى جورىن كومەلىنى كىر كىر تىدا رولى كارتىكىرتا پەرورىدەيَا كومەلايدەتى ل سەر ھەردۇو رەگەزان دىياركىر، ز دەرئەنجامى ئەقى ئەكولىتىن بوجۇوتىن مە بەرامبەر جىنلىھىرى (رەگەزى) گوھورى، نائى كوما ئىكىن ياش ئەكولىتىن (ئەبراش) بۇو، ھەردۇو رەگەزىن (ئىر ومى) ھەمان رەفتار ھەبۈون، رەفتارىن ھەردۇو رەگەزان حەزەكى نەرم و دلوفانى ھەبۇو و گىيانى (تىكەلىي) ل سەر بىن زال بۇو، پېچەوانەي كوما دۇوى كى ناقى وى (موندجمور) بۇو، ئەقى كومى دا ھاتە دىتن كى رەفتارا ھەردۇو رەگەزا كەلەكى توند و تىز بۇو و ھەردۇو پەنائى دېنە بەر زالكىرنا ھىزىا خۆ، كوما سىنى ناقى وى (تشامبولى) بۇو، د ئەقى كومى دا د ھاتە دىتن كى رولىن ھەردۇو رەگەزا پېچەوانە

ئەوئى چەندىئ بۇون ئەوين د نافا كومەلگەھىن ھەين، چونكى د ئەنجامىدا تا رولى خۇدا ئافەرەتا رولى زەلاما دكىرا و زەلاما رولى ئافەرەتا د گىزرا، بۇنمۇونە زەلاما پەنا دېرىپە بەر تەمبەلىنى و كازىن مالى، و ئافەرتان ژى كارى تىچىرى دكىر، و زەلام د ھەلکەفت و ئاهەنگان دا ماسكى دانىنە سەر وىتى ئافەرتان.

2-كارتىيەرنى خىزىانى: خىزان گىرگەنلىرىن ئەگەرى پىيگەهاندىنا كومەلايەتى يە بۇ زارۆكى، خىزان بەھىزىرىن كومەلە كارتىيەرنى ل سەر رەفتارا تاكى دكەت، و دەھىتە ھەزمارتىن ئىكەن قوتا بخانا مەرۆڤى، چونكى خىزان ئىكەن جەھە زارۆك بەھايىن كومەلايەتى ژى وەربىرىت و برىڭا خىزىانى مەرۆڤ زمانى و بەھايىن ئەخلاقى وەردگىرىت، ئەم د شىئىن كارتىيەرنى خىزىانى ل سەر پىيگەهاندىنا كومەلايەتى د ئەفان خالان دا بەرچاۋ بکەين:

أ- پەيوەندىيا دنابىھرا دايىك و بابا دا و رىيەپا بەختىدەرپە ئەوان، پشى هىنگى ئەفە كارتىيەرنى خۇ ل سەر خىزىانى دكەت.

ب- پەيوەندىيا دايىك و بابا دكەل زارۆكەن، واتە زارۆك چەند ھەست ب قەبىلەرنى دايىك و بايىن خۇ بكمەت دى ھەند ھەست ب ئارامىيا دەرروونى كەت.

ج- پەيوەندىيا دنابىھرا زارۆكەن دا، ئەگەر پەيوەندىيا ئەوان يَا باش بىت دى رەنگىھەدانى خۇ يَا باش ل سەر دەرروونى ئەوان ھەبىت و پىيچەوانى ئەقىن چەندى ئىرىزى ئەقىن چەندى ژى راستە.

خ- شىرىتىن دايىك و بابا بۇ پەرورىدە كرنا زارۆكىن خۇ.

ء- رىزبەندىيا زارۆكى و قەبارى خىزىانى:

هـ - ئاستى شارەزاپا دايىك و پابا د يەوهەردىكىندا زارۇكان دا.

و- ئاستى ئابورى و كومەلايە تىمى خېزانى.

3- کارتیکرنا قوتاپخانی؛ قوتاپخانه وہ کو سازیہ کا فہرمی دھیتھے ہڑماڑن و ب ائمرکی پہروردہ کرنی و فہگوہاستنا روشنہ نبیری و کلتوری رادبیت، و زلائی ہزری و هله لچوونی و کومہ لا یہتی هاریکاریا
گھشہ یا زاروکی دکھت۔ دھمی زاروک
دچیتھ قوتاپخانی وی دھمی ئھوی قوناغہ کا
مدزن ژ پیگھه اندنا کومہ لا یہتی یا پری کو
بریکا خیزانی یا وہر گرتی، قوتاپخانہ دی
بازنی ئھنی پیگھه اندنی مہزنتر لئی کمت.
جو نک، زاروک ل قوتاپخانی، دا فیڑی

کەلەك بھاين کومەلايەتى دېيت، وەڭ ئەرك و ماف و كونترولكرنا رەفتارىن خۆ و
هارىكاريى، زارۇك ل قوتا بخانى دا دكمەقىتە ژىز كارتىكىرنا ماموستا و پروگراممى
خواندىنى، ڏ رولىن قوتا بخانى يۇ پىكەهاندىنا زارۇكى:

أ- پیشکیشکرنا چافدیریا دهروونی بُو زاروکی و هاریکاریا وی دکهت ئاریشىن خۆ حارسەر يكەت.

ت- بدرجاف وهرگرتنا شیانین زاروکی د ئەوان ھەمی تشتان ئەوین پەیوهندى ب
ب ۋە سەپا يەرەدە و قىك نىز ئەھىي

پ- گرنگی دان ب ئاراسته و رېنماکرنا پەروەردەي یا زاروکى.

ج- گرنگی دان ب پیگه هاندنا کومه لا یه تی ئە وزى برىئکا ھمامەنگى دنابىھە را قوتاپخانى و خېزانى دا.

ح- بەرچاف وەرگرتا ئەوان ھەمى تىستان ئەۋىن دىنە ھارىكار ژبۇ گەشە يَا دەرۈونى و كومەلايەتىيا زارۇكى:

4- کارتیکرنا ههفلان: ههفلان کارتیکرنہ کا ممزن ل سہر پروسوہ یا پیگھه اندانا کومہلا یہتی ہدیہ د گدھے یا کومہلا یہتیا تاکی دا، چونکی ههفل کارتیکرنا خوں ل سہر بھا و پیغمبرین کومہلا یہتی دکمن و هاریکاریا تاکی دکمن هنلہک روپیں کومہلا یہتی بکیریت کو ز دهرقی ٹھوئی کومہلمی ٹھٹ کدھے نہ شین ٹھوان کاران ٹھنجام بدن، ریڑا کارتیکرنا ههفلان ل سہر تاکی یا گریدایہ ب پادی هفسوزی و ملکھچیا تاکی پیو ههفلان خوں تا چہند پیغمبر و بھا و ٹاراستین وی جھی رازیبیوونی نہ.

ئەم د شىئن كارتىكىرنا ھەۋالان د چەند خالەكىدا دا دىياربىكە يېن:

أ- هاریکاریا گه شه یا جه سته بی دکمت، ئەوژى برىئكا ئەنجامدانا چالاکىئن وەرزشىئن جودا.

ب- دروستکرنا پیشنهاری کو مهلاً نداشتی بتو که سی

ت- ئەنجامدانا رولى كومەلا يەتىنى نوى، وەك سەركەردا يەتى.

پ- گهشه کرنا ئاراسته بىن جودا دەرىبارەي پاپەتىن ژىنگەھى و كومەلا يەتى.

ج- په رده ستکرنا بواران پو تاپیکرنا و راهینانی ل سهر دیارده و تشتین نوي.

- ح- بەردەستکرنا دەلیقىن بۇ چاقلىكىرنا مەزنان.
- خ- بەردەستکرنا دەلیقىن بۇ بەرىرسىيارەتىي.
- 5- دەزگەھىن راگەھاندىنى، ل چەرخى (21) ئ دا راگەھاندىنى ب شىۋازىن (دىشى و گوھلى بۇونى) رولەكىن كەلەك گېرنىڭ دېنگەھاندىنا كومەلايەتى دا دىت، ئەفە زى بىرىكا بەلافكىرنا زانىيارى و راستىا رويدانان داكو خەلك ئاگەھدارى بابهتىن ژيانى بن.
- سەبارەت كارتىكىرنا راگەھاندىنى ل سەر پىتىكەها ئەم داشىن ئەقان خالىن ل خوارى دىاربىكەين:
- أ- بەلافكىرنا زانىيارىن جورا و جور بۇ ھەمى تەمەنن بىگۈنچىت.
- ب- تىركىرنا پىددىقىن تاكەكەسى بۇ وەرگەرتنا زانىيارىان.
- ت- پىشەۋانىكىرنا ئاراستان و بەھىزكىرنا بەھايىان.
- رېزەيا كارتىكىرنا راگەھاندىنى ل سەر يېنگەھاندىنا كومەلايەتى يا گىرىدايە ب-
- جورى ئەۋى راگەھاندىنى ئەوا لمبر دەستى كەسى دا ھەى.
- سالۇخەتىن تاكەكەسى ب خۆ.
- ئىدراكىرنا ھەلبىزاردەي (الادراك الانتقامي) ل دويىف ئاستى كومەلايەتىن تاكى.
- بەرسىقداندا خەلکى دەوروپەر، ئەگەر مەرۆف ل دويىف راگەھاندىنى زېرى.
- پادى بەردەستکرنا بارى كومەلايەتى زېۋى ھندى تاكەكەس ئەۋى چەندى ئەنجام بىلت ئەوا قىربىوو.

6- پەرستگەھ پەرستگەھان رولەکى گرنگ د پرۆسە يا پىتگەھاندىنا كومەلايدى تى دا
ھەيە، چونكى ئەثان جها تايىەتمەندىيا خۇ ھەيە و جورەكى پىرۇزىسى تىلدايە، ئەو
رەفتارىن ژ زېلىمەرىن ئايىنى دھىت ژلاپىن تاكەكمەسا ب رەفتارەكا پۇزەتىش دھىتە
ھەزمارتن، ئەم د شىئىن رولى پەرستگەھان ب ئەقى شىپۇ ل خوارى دىاربىكەين:

أ- فىركرنا رىنمايىن ئايىنى و رەفتارىن باش.

ب- دانانا چارچوقەكى بۇ رەفتارىن مروققى.

ت- ھەستىاركرنا وزداننا مروققى.

پ- بزاڭكىرن بۇ رەنگىخەدانان رىنمايىن ئايىنى د رەفتارا مروققى دا.

ج- رىكىخستتا رەفتارىن كومەلايدى تى و نزىكىرنا تەخ و چىنان ژ ھەڤدوو.

ئاراستىن دەرۋوونى (الاتجاهات النفسية):

بەرددوام مروقق توشى ئازىزىنەران
دېيت، بەرددوام ئەف ئازىزىنەر بىزاقى دكەن
ئاراستىن تاكى بەرەف لايەنەكى بىمن،
بۇنمۇونە دەزگەھىن راكەھاندىنى رۆزانە بۇ
مە بەحسى ھەنلەك بابەتان دكەن، بىن كو ئەم
ھەست بىن بىكەين ئاراستەيەكى دىياركىرى
بەرامبەر رويدانىن رۆزانە دروست دكەين،
ز لايەكى دېترقە ئەو رىكلامىن رۆزاتە

دكەفتە بەرچاقىن مە وە ل مە دكەت ئەم تشتان بىكەين و مە حمز بۇ جورەك يان
بەرھەمەكى ژ بەرھەمان ھەبىت، واتە ئەو ھەمى ئازىزىنەر ئەن دەرۋوبەر ئەن مە ئەفجا ج

ئەف ئازرىنەرە (خىزانىن مە بن يان ھەفالىن مە بن يان مزگەفت بن يان زنجىرە كا تىلە فزىوتى بىت هەندى) وە ل مە دكەت ئەم ئاراستە يەكى تايىھەت بەرامبەرى ئەوان دروست بىكەين ئەقجا ج ئەف ئاراستە يە بىن باش بىت يان بىن خراب بىت.

پەيچا ئاراستە ژ پەيچا زمانى ئىڭلىزى (Attitude) ھاتىھ، قەيلەسۋىنى ئىڭلىزى (ھېرىت سپىنسەر) ئىكەم كەس بۇو ئەف پەيچە بىكارئىنai ل سالا 1862 ز د پىرتۆكا خۆ دا ب نافى (بنه ماييّن سەرەتاي) دا.

پىناسا ئاراستىن دەررۇونى;

ئاراستە (الاتجاهات) بابەتكى هەرە گىرنگە ل دەررۇناسيا كومەلا يەتى دا، كەلەك پىناسە بۇ ھاتىھە كىرن، ژ ئەوان پىناسا ئەو بۇو يا زانا (ئەلبورت)اي دارشتى، ئەۋۇزى ب ئەقى شىۋى ل خوارى يە:

(ئاراستە حالەتى ئامادە باشىا دەملارى و دەررۇونى بىن رىكىختى يە، ژ دەرئەنجامى شارەزا يَا كەسى دروست دېيت و كارتىكىرنى ل سەر بەرسەدانا كەسى دكەت ل سەر ئەوان ھەمى بابەت و بارودۇخان ئەۋىن ئەقى بەرسەدانى د ئازرىنەت).

ئەگەر ئەم بەھىن ئەقى پىناسى شرۇفە بىكەين دى بۇ مە چەندىن ھزر ژى دروست بىن وەك:

1- ئاراستە حالەتكى عاتفى يە، بىن ب باپەتكى دىياركىرى قە گىرىدا يە ژ (قەبىلەكىرن و رەتكىرنى).

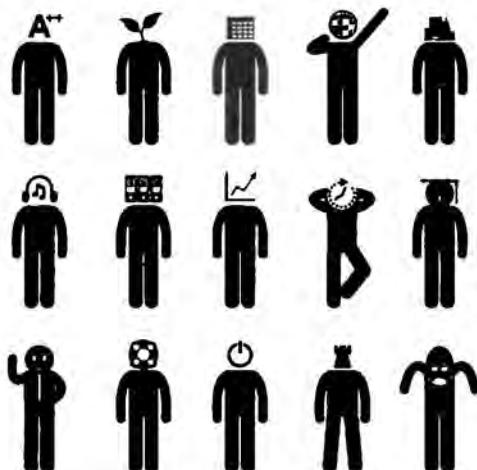
2- شارهزايا باهه کاريکرنا خو ل سهرا بهه تى ئاراستان هه يه، واته شارهزايا مروقى يا كەن دهرباره بابه ته كى كاريکرنى ل سهرا ئاراستىن وي بىن نوي دكەت.

هندەك زانايىن كومدلا يەتى وەسا د دىت كو ئاراسته ل سهرا هېلەكا راسته كو ژ دوو جەمسەران پىك دھىت، ئىلك ژ ئowan قەبىلەرنەكا بەھىزە و يا دىت رەتكىرنەكا بەھىزە و ل ناقەراستى دا خالەكا بىن لا يەنە.

بەرەف قەبىلەرنەكا تەمام بىن لا يەتى بەرەف رەتكىرنەكا تەمام

- ئەم د شىن ئowan ئەگەران دياربىكەين ئولىن ئاراستى مروقى دروست دكەن:

1- ئەگەرى ئاراستانى / كەلەك زانايىن
كومەلناسى گىنگىا ئەشى ئەگەرى ژبۇ
دروستكىرنا ئاراستان دياركىرى، ب
تايىه تى ئەو فەكولىتىن ھاتىئە ئەنجام
دان دهرباره پەيوەندىيەن دنافەرا
خەلکى و سىستەمى ئايىنى و ئەخلاقى
و سىپاپى، چەند ئەف سىستەمە ئالۇز و
دۇرى ھەف بن دى ئاراستىن تاكەكەسان

ئالوزىر بن:

2- خىزان/ رەنگە بەھىزىرىن فاكتەرى دەرسەتكەن ئاراستىن مەرۆڤى ژ خىزانى دەستپىنى بىكەت، ئەۋۇزى ژ كارتىكىرنا دايىك و باب و ئەندامىن دى يىن خىزانى بىت، زارۇڭ ژ دەستپىكى زۇيانا خۇ ئاراستىن خۇ بەرامبەر كەس و تاشتىن جىاواز دروست دكەت ئەۋۇزى بىرىكى چافلىكىن و فيرّبوونى يە.

3- تاك بخۇ/ تاشتەكى روون و ئاشكرايدى كۈنگەهاندىن كومەلايدى روولەكى گرنگ ل دەرسەتكەن كەسايدى تاكى دا ھەيدە، چەند جىاوازى دەمىز و ئارەزوو و ئاراستىن تاكەكەسا دا ھەبن دى پىر جىاوازى دنابېھەرا تاكەكەسان دا دروست بىت.

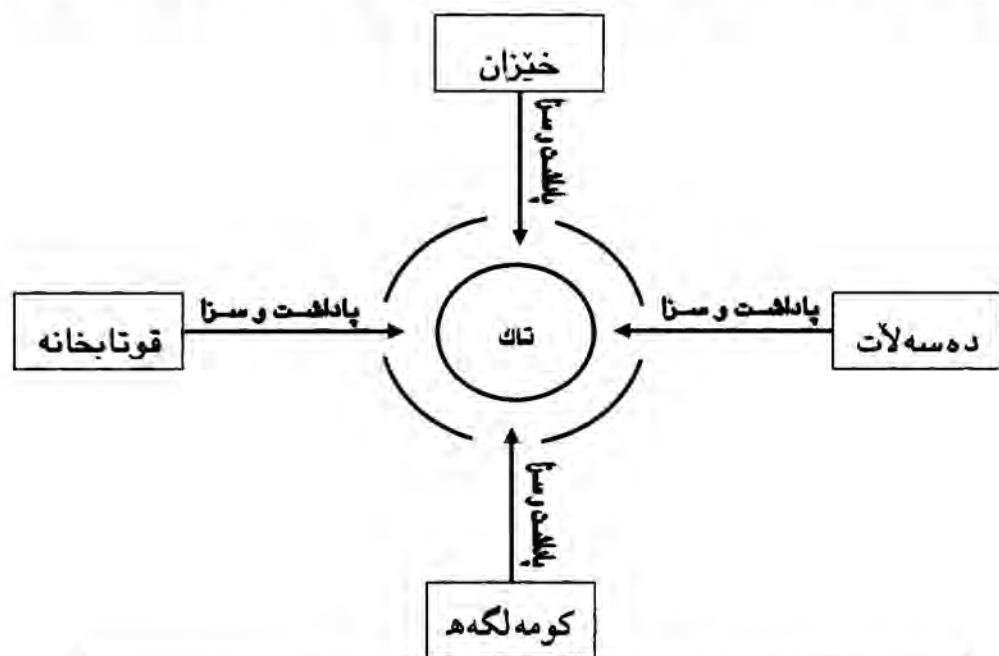
4- شارەزايىا ھەلچۈونىن تاكى، كۈز كاوداتىن تايىيەت دروست دېن/ شارەزايىا ھەلچۈونى يىن تاكى روولەكى كەلەك مەزىن دەستىشانكەن ئاراستىن تاكى دا ھەيدە، ئەقجاچ ب شىوه يەكى باش يان خراب بن، بونمۇونە دەمىز مەرۆڤ كارەكى دكەت ژ ئەنجامىنى وى كارى مەرۆڤى پاداشتەكى وەربىگەریت دى ل ئەۋى دەمىز ئاراستەكى باش (بۇزەتىف) ل دەف مەرۆڤى دروست بىت، چونكى ئەف چەنلە دى بىتە ئەگەرى دلخۇشىا مەرۆڤى لىپىچەوانى ئەقىن چەندى ئىرى راستە، واتە ھەر كارەكى ئەم بىكەين و ئەنجامەكى خراب بۇ مە ئىرى دروست بۇو ل ئەۋى دەمىز دى ئاراستەكى نەرىئىسى (نىگەتىف) بۇ مە بەرامبەر ئەۋى كارى دروست بىت و ئەم دى بىزائى كەين خۇ ژ وى كارى دوپىرىكەين.

5- دەسەلات/ ئىك ژ كارىن دەسەلاتىن رېكخىستا كاروبارىن ھەمولاتىانە و ئەف رېكخىستە ئىرى دى بىرىكى پىسا و ياسا و رېنمایىن تايىيەت بىت، ژېرەنلىي يا پىندىلىي ل سەر تاكەكەسا رېزىن ل ئەقان ياسايدا بىگەن و ملکەچى ئەوان بن، داكو ئەو تۆشى سزادانى نەبن، ئەف كارە دى بىتە ئەگەرى ئەۋى چەندى تاكەكەس ئاراستەيەكى

تاییت برامبر کارین دهسلاتن دروست بکەن و ئەف ئاراستەل سەر دوو بىھمايا دروست دبىت ئەۋۇزى (ترس + رېزگىرن).

6- قوتاپخانە/ قوتاپخانى رولەكى كىرىنگ ل سەر دروستكىرنا ئاراستان دا ل دەف قوتاپيان ھەيە، ئەۋۇزى ژ دەرئەنجامى سەرەدەرىكىرنا ماموستايى دەكەل قوتاپيان و دانا زانىارىيەن تەمەم، چونكى ل دەف مە نەتشتەكى فەشارتى يە كۆ قوتاپى بەها و نەرىتىن خۆ يېشتى خېزانى ژ قوتاپخانى وەردگىرىت و ماموستا كارتىكىرنە كا تەمەم ل سەر قوتاپيان دكەت، ئەۋۇزى بىرىكاكا ئەوان يەيۈندىيا ئەۋىن دكەل ئەوان ھەين، ژىدر ھەندى ئىم د شىن بىرىن كەسايەتىا ماموستايى كارتىكىرنە كا ئىكىسىر ل سەر دروستكىرنا ئاراستىن قوتاپيان ھەيە.

زېۋى رونكىرنە كا زېلىدەتىر يَا كارتىكىرنَا دەسەلات و كومەلگەھ و خېزان و قوتاپخانى ل سەر دروستكىرنا ئاراستىن تاكى، تەماشىي ئەقى نەخشىن ل خوارى بىكە:

نەخشىن ۋەلە (15) ئەو ئاڭلىرىن كارتىكىرنەن ل سەر دروستبۇونا ئەراشتان دكەن

کاری ئاراسته يان:

ئاراستىن مروقى چەندىن كار ھەنە داكو ھارىكاريا مروقى بىكەت ب باشترين شىيە خۆ دىكەل دەوربەران بگونجىنىت، گىنگتىرىنى ئەوان كاران ئەۋەنە:

1- كارى مفا و گونجاندىنى/ ھەبوونا ئاراسته يان ل دەف مروقى ھارىكاريا مروقى دىكەت خۆ دىكەل دەوربەران بگونجىنىت، چونكى دەمى مروق ژېۋ دەوربەرلىن خۆ دەربىرىنى ژ ئاراسته يىن خۆ دىكەت ئاستىن قەبىلكرنا ئەۋى كەسى بۇ نافا كومەلا وي دى بىن گىرىدai بىت ب ئەوان بەهايان ئەۋىن ل دەف وي ھەين و كومەل قەبىل دىكەت، و ھەتا ج پادە ئەو كەسە دېيتە ھارىكار ژېۋ بلەستقە ئىنانا ئارمانجىن كومى.

2- كارى رىكخىستى/ شارەزايى و ئاراستىن مروقى ب شىيە يەكى رېڭ وېڭ كومەدبىن، ب شىيە يەكى كو ھارىكاريا كەسى بىكەت رەفتارىن خۆ دىكەل بارودۇخىن جودا رېڭ بىخىت داكو ژ ئەۋى كوما خۆ جودا نەبىت.

3- كارى بەرگىرىنى/ كەلەك جاران لايەننى توند و تىز د نافا ئاراستىن مروقى دا ھەيدە، ب تايىەتى دەمى مروق توشى بى ئومىدىي دېيت، يان ژى توشى لاوازىا ھەفرىكىن دېيت، مروق د ئەقان حالەتان دا پەنالى دېتە بەر ئەۋى چەندىن كەسە كىن يەيدا بىكەت و پىق و كەرب و كىنا خۆ لى بىلەر ئەخىت و بىكەتە قوربان، داكو مروق ئەۋى كارى ئەنجام بىدەت دى ل دېف كومەلەكى گەريت كو ھەمان ئاراستە ھەبىت كو بىرېكا پىشە ئانىا ئەۋى كومى دى خۆ پارىزىت.

4- كارى بلەستقە ئىنانا -غۇدەپىن (تحقيق الذات)/ مروق چەند ئاراستە يان وەربىرىت داكو بشىت رەفتارىن خۆ بگونجىنىت و بشىت درېرىنى ژ ھەمى حەز و ئارەزووپىن خۆ بىكەت ئەۋى دەمى دى ل كومەلا خۆ دا ناسنامە و بىنگەھى خۆ دەستنىشان كەت.

ئاراسته وە ل مروقى دىكەن كۆ بەرسقىدانە كا بەيىز ژبۇ ئازرىتەرىن دەوروبەرىن خۇ
ھەبىت تاكو بشىت د ۋىيانى دا بگەھىتە ئارمانجىن خۇ.

پىكھاتىن ئاراسته يان (مكونات الاتجاهات):

ئاراسته يان سى پىكھاتىن سەرەكى ھەنە:

1- پىكھاتىن مەعرىقى: ئاراستىن مروقى ب ئەوان زانىارىيا بىن گىرىدا يە ئەوين مروقى ل

سەر كەسان و بابهەتنى ئاراسته يان
ھەى، چونكى بىنەمایىن دروستبۇونا
ئاراستەي زانىتا بابهەتكى يە ل سەر
با بهەتكى دىتە، ژېھر ھەندى ئەف كارە
پىندىنى ب پرۆسىدە كا عەقلى يە.

2- پىكھاتىن سوزى (عاطفى): ئەف
پىكھاتە يە ئاماژە ب حەڙىكىرنى و

نەفيانى دىكت ئەوين مروقى ئاراستى تشتان و مروقان دىكت، بونمۇونە ئەگەر مروق
حەمز ژ با بهەتكى خۇش بىكەت ئەوى دەمى دى ب توندى بەرەف ئەوى با بهەتنى فە چىت
و ئەگەر مروقى با بهەتك نەفيا دى ب توندى خۇز ژ وى با بهەتنى دویرىكت.

3- پىكھاتىن رەفتارى: ئاراسته (الاتجاهات) وە كۆ يېقەرەكى ژبۇ پىشانا رەفتارىن مروقى
دەھىتە ھەرماسارتن، چونكى ئاراسته وە ل مروقى دىكت پەنايى بىھتە بەر كارەكى،
بونمۇونە ئەدو كەسى ئاراستە يەكى ئايىنى بىن باش ھەبىت دى بەرسقا بانگى دەت و
دى چىت نەقىزى كەت، لى ئەگەر ئاراستى ئەوى ژبۇ ئەڤى چەندى ئىسى لاواز بىت وى
دەمى ئەف كەسە گوھى خۇ نادەته بانگى..

پېنگاڭىن دروستبۇونا ئاراستەيان:

دروستبۇونا ئاراستەيان ژ چەندىن قۇناغان دەرباز دىيت، ب شىۋىيەكىن ھەرەمى
دروست دىيت، كۆز بىنى ھەرەمى ب شىۋىيەكىن سادە دەست بىن دىكت و پاشان بەرەف
ئالۇزبۇونى دېجىت، ئەو پېنگاڭ ئى ب ئەقى شىۋى ل خوارى نە:

أ- قۇناغا رامان و ھەلبىزارتىنى، ئەۋۇرى پېڭ دەيت ژ:

1- دەربىرینا زارەكى (التعبير الشفوئ) و حەمزا ئامادەبۇونى.

2- ئەنجامىدا ئاقىكىرنى ل سەر بايەتى.

ب- قۇناغا ھەلبىزارتىن و بەراوردىكىن و باشتىر زانىنى، ئەۋۇرى پېڭ دەيت ژ:

1- دەربىرینا زارەكى ژ ھەلبىزارتىن بايەتكىن يان لايمەنكى.

2- ئەنجامىدا رەفتارى، كۆ تىدا لايمەنكى ژ لايمەنكى دى باشتىر دزانىت.

ت- قۇناغا پېشتىگىرى و بەشدارىنى، ئەۋۇرى پېڭ دەيت ژ:

1- بەشدارىكىن د کاودانان دا و پىشىھانىكىن بابەتىن ب شىۋىيەكىن زارەكى.

2- بەشدارى پراكتىكى كۆ پازىبۇونى دىاردىكەت.

پ- قۇناغا بانگەوازىا كىردارى، ئەۋۇرى پېڭ دەيت ژ:

1- پىشىھانىا كارى و بانگەوازىكىن بۇ بايەتى ئاراستەي ب شىۋىيەكىن زارەكى.

2- ئەنجامىدا كىردارى يا بانگەوازى بۇ بايەتى و مىزگىنى دان بۇ دويىچىجوويان.

ج- قۇناغا قوربانى دانى، ئەۋۇرى پېڭ دەيت ژ:

- 1- ب شىۋىيەكى كىرىدارى و زارەكى يى ئامادە بىت خۆ بىكەتە قوربان.
- 2- وەكۇ قوربان خۆبەخشە بۇ ئەنجامداانا كارەكى ژېدىر تىشىتەكى دى.

گوھورىنا ئاراستىن دەرۇونى:

بەرى ئەم بە حسى گوھورىنا ئاراستىن دەرۇونى بىكەين دېقىت ئەم بىزانىن كو
گوھورىنا ئاراستىن دەرۇونى ب چەند ئەگەران قە يا كىرىدایە، ئەۋۇزى:

1- سالۇخەتىن كەسى خودان ئاراستە.

2- سرۇشتى بايەتى ئاراستە.

3- ئە كاودانى مە دېقىت ئاراستە ئىدا ب
گوھورىن.

چەندىن رىلەك ژبۇ گوھورىنا ئاراستەيان ھەن، ژ ئەوان:

1- گوھورىنا بوجۇونا (الاطار المرجعى)،
ھەمى ئاراستىن مەرۆفى دەربارەي بايەتەكى يىن گىرىداینى ب ئەوان بوجۇونان
ئەۋىن مەرۆفى ل سەر ئەوى بايەتى ھەين، بونمۇونە كەسەكى سەرمایەدار ب دىتنە كا
جودا ژ كەسەكى ماركسى تەماشەسى سەرمایەدارى دىكت، ئەگەر مە بېقىت ئاراستەيان
بگوھورىن دېقىت ئەم بوجۇونا ئەوى كەسى دەربارەي بايەتى بگوھورىن.

2- گوھورىنا بابەتى ئاراستەمى:

ئەگەر بابەتى ئاراستەمى بخۆ گوھورىن
ب سەرداھات و ئەمۇي كەسى ھەست ب
ئەوان گوھورىنان كر ئەمۇي دەمى ئاراستىنى وى
بەرامبەر ئەمۇي بابەتى دى ھېتىه گوھورىن.

3- گوھورىنا وى كومى ئەوا ئەو كەمس تىدا:

ئەگەر ھات و مروقى كومەلا خۆ گوھورى و پەيوەندى ب كومەلەكادىتىر كر و
ئەمۇي كومەلا نوى ئاراستەكىن جودا ز ئاراستى كومەلا كەفن ھەبوو، ل ئەمۇي دەمى
ئەف مروقە دى ئاراستى خۆ گوھورىت داكو بشىت خۆ دەڭەل كوما خۆ يَا نوى
بگونجىنىت.

4- پەيوەندىيا ئىكىسر ب بابەتى ئاراستەمى ۋە:

پەيوەندىيا ئىكىسر ب بابەتى ئاراستەمى ۋە ھارىكاريما مروقى دىكەت زانىارى و
پىزانىتىن راست و دروست دەربارەي ئەمۇي ئاراستەمى كومقەبکەت، ل دوماهىن ئەو ب
خۆ دى ئاراستى خۆ گوھورىت.

5- گوھورىنا كاودانا، ب گوھورىنا كاودانا ئاراستىن مروقى ژى دەھىنە گوھورىن،
بونمۇونە ئاراستى قوتاپى بەرامبەر ماموسىتاي دەھىنە گوھورىن دەمى ئەو قوتاپى دېپە
ماموستا.

6- نەچارىكىن گوھورىنى دەفتارى دا، ئەگەر ھات و ب نەچارى گوھورىنەك د
رەفتارىن مروقى دا پەيدا بولۇ ئەمۇي ژېھر ۋى ئەگەرى دى ئاراستىن مروقى ژى
ھىنە گوھورىن، بونمۇونە كوجىكىن ب نەچارى ز بازىرەكى دى.

7- کارتىكىرنا راگەھاندىنى؛ راگەھاندىنى رولەكىن گىرنىڭ دەگۈھاستىنا زانىارىدا دا ھەيدە و راگەھاندىن روناھىي د ئىيختى سەر رويدانما و كەلەك زانىارى و راستىا پېشکىشى مىرۇقى دىكت، ئەف زانىارىدە ئى دېنە ئەگەرى ئەوى چەندى مىرۇق ئاراستىن خۆ بگوھورىت و بىرەف پىشەۋانىكىرن يان دىۋايەتىكىرنا بابهەن ئاراستىن خۆ بچىت.

ئەو ئەگەرىلەن گوھورىتنا ئاراستىه يان ب ساناهى د ئىيختىن:

1- لاوازيا ئاراستىهى.

2- ھەبۈوتا ئاراستىه يەكىن دى كۆ ھەمان ھېزى ئاراستىه يىن مىرۇقى ھەبىت، ئەف چەندە دى وە ل وى كەسى كەت بەراوردىمى دنابېردا ھەردوو ئاراستان دا بىكەت.

3- بىرت و بەلاقەبۈونا بوجۇونان دنابېردا ئاراستىن جودا دا.

4- ب سادەمىي وەرگىرنا ئاراستىه يان.

5- نە رەپونى و ئاشكرايىا ئاراستىهى بۇ مىرۇقى.

ئەو ئەگەرىلەن گوھورىتنا ئاراستىه يان ب زەممەت د ئىيختىن:

1- چەسپاندىتا ئاراستىمى د ناخىن كەسى دا.

2- ئەگەر بابهەن ئاراستىهى ژېز مىرۇقى يىن رەپون و بەرچاف بىت.

3- تەكەزىرن ل سەر تاكى ل دەمىي گوھورىتنا ئاراستىهى دا و پشتگوھە ھافىتىنا كوما تاكى.

4- پىشىپەستن ل سەر چەند بابهەن ل لاواز ل دەمىي گوھورىتنا ئاراستىهى دا.

5- دەمارگىزىيا هەزىزى.

6- زانین و تیکه هشتتا تاکی بُ ئاراستى نوى و مەترسيا فى ئاراستى نوى ل سەر وى.

دەمارگىرى:

بېغا دەمارگىرى د زمانى لاتىنى دا رامانا (برىارا پىش وەخت) دھىت، واتە ئەو كەسى دەمارگىر بەرى زانىيارىن تەممۇ ل سەر كومەكى يان تىستەكى كومقەبىكت دى بىريارەكا پىش وەخت ل سەر دەت، و دېئىزىت ئەو د خرابىن يان د باشنى، يان دى بىريارا دزايدەتى ل سەر دەت، فەيلەسوف

(جان پول سارتەر) دېئىزىت: (1) دېيت مەرۆفەكى باش ھەبىت يان ھەۋىنەكا باش ھەبىت، لى چىتابىت د ھەمان دەم كەسەكى/ كەسەكا دل پىس بىت).

زېير ھندى (سارتەرى) وەسا د دېيت كو دەمارگىرى ياخىدايە ب سىستەمى پەروەردەي و گەشە ياخىدايە كەسى قە.

ئەگەر مە بېقىت پىناسەكى بىلدىنە دەمارگىرىنىڭ ئەم دى شىىن بېئىن: ((دەمارگىرى ئاراستەيە كە د دېتەكى دا كومەكا كەسا باشتى دېئىزىت ئەنەن كومەكا دى ئەۋۇزى ب مەرەما كىيمىكىن ئەندامىن ئەۋى كومى)).

دەمارگىرى د قۇناغا زارۇكىنى دا دەست بىن دكەت و پەيدابىت، ئەۋۇزى پاشى ئىسى (3) سى سالى دا، چونكى بەرى ئەقى تەمنى زارۇك بىن كىشە و ئارىشە دى تىكەلى ھەف بن و ھېچ ھەفرىكى و كەرب و كىن دنافىبەرا ئەوان دا نىنە، خۇ ئەو چەند ژلايى ئايىنى و رەگەزى و نەتهوهى قە زېك جودا بن ئى.

زاروک بریکا که سانین مهمن (ئەوین دەوروبەرین وى) دىن فيرى دەمارگىرىنى
بىت، ژېر هندى ئەم نەشىن بىزىن دەمارگىرى تىشتەكى بوماوهىيە يان يىن غەريزى يە،
بەلكو برىكا پەروەردەيا كومەلايەتىا خەلەت پەيدا دېيت.

دەمارگىرى ئەگەرەكە ژ ئەگەرېن لاوازبۇونا پەيوەندىيەن كومەلايەتى، و كەرب و
كىنى دنابەرا تەخ و چىنن كومەلايەتى پەيدادكەت، كو هندەك جاران دەرئەنجامىن
خراب ژى پەيدادبىن ئەۋۇزى ژېر وى ھەزىرى يە ئەوا دەمارگىر خۇ پىن گۈيىددەت،
چونكى ئەو كەسى دەمارگىر بىت ل دەف وى ب تىنى بىرۇباوهرىن وى د راست و

دروستن و ئەو كەسەكى خۇ
پەرسىتە، ژېر هندى ئاستەنگ
د رىكا ھزركرنا زانستى و
لوژىيىكى دا دروست دبن.

ژېر هندى ئەم دى
زىرىن و بىزىن دەمارگىرى
نەخوشىيەكى كومەلايەتى و هېچ
بىنمايەكى لوژىيىكى و عەقلى زانستى راستەقىنە نىنە، بەلكو ژىلىمرى وى ئەدگەرىتەفە
بۇ خەيالا مەرۆقى و وە ل مەرۆقى دكەت بىتىن حەزا وى بۇ ئەوان تىستان بچىت ئەوين
ئەو حەز ژى دكەت و حەزا ئەوى بۇ ئەوان تىستان ناجىت ئەوين ئەو حەز ژى نەكەت،
ژېر هندى بەرددوام بىيارىن وى نەدروستن.

پیکهاتین دهمارگیری^۷

دهمارگیری سی پیکهاتین سره کی همه:

۱- پیکهاتن هلچوونی / ئەفه ز پیکهاتین سره کی بیئن دهمارگیری دەپتە هەزماتن، چونکى ئەگەر لایەنی هلچوونی بىچ كەسى دهمارگیر بەرچاف نەھىتە وەرگرتەن وى دەمى ئەم نەشىن بىزىن ئەف كەسە دهمارگیرە، ئىك ژ ئەوان تېگەھىن گرىدای ب ئەڤى پیکهاتەن فە تېگەھىن (تاڭرىي) - تەھىز(ائى) يە.

۲- پیکهاتن مەھرىقى / بەرى ھىنگى مە ئامازە بىندا كو دهمارگىرى يَا گرىندا يە ب ئەوان بېروباوران فە ئەۋىن كەسە كى دەربارە كەسانىن دى هەين، وەكىو (قالبەكى ئامادە) ئەۋىزى چەسپاندىن بېروباورەكى يە دەزرا كەسە كى دا بىن كو يىنى ئامادە بىست گۇھورىنى د ئەڤى بېروباورى دا بىكتە.

۳- پیکهاتن رەفتارى / كەسى دهمارگير رەفتارىن تايىەت هەنە ب دېتتا ئەثان رەفتاران ئەم دى شىن بىيارى ل سەر فى كەسى بىلەين و بىزانىن تا ج رادە ئەف كەسە بىن دهمارگىرى.

زانايەكى ب ناشىن (ئەلبۇرت) بىقدەرەكى تايىەت دانا داكو بىرىكا ئەفى بىقەرى رىزىھيا دهمارگىريما كەسى بىزانىت، ب ئەفى شىۋىن ل خوارى يە:

أ- نەدەربىرتا زارەكى (شفوي) دىزى كومەلەكى يان تىشىتەكى ژ دەرقەمى سىنورى كومەلا خۆ، ئەفه ژى ژ لاوازلىرىن جورى دهمارگىرىي يە، واتە مەرۇف ژ دەرقەمى جەماعەتا خۆ ھىچ ئاخفتەكى نەبىزىت، ئەوى دەمى نىشانىن دهمارگىرىي ل دەف وى مەرۇقى دىيارنابن، لىن د ناقا گروپىن خۆ دا ئەو دەربىرتىن ژ ئەفى چەندى دەكت و ئاخفتىن ل سەر گرۇپىن دى دېزىت.

ب- دوپەرىكەفتىن / ئەگەر ھات و دەمارگىرى ل دەف كەسە كى زىلەبوو دى وە ل كەسىن دى كەت رەفتارىن خۆ بىگۇھورن، بونمۇونە ئەف كەسە دى خۆ ژ ئەوان كەسان دوپەرى ئېخىت ئەۋىن وى كەرب ژى قەدبىن، وە كۆ ئەف كەسە (سلاپ ناكەتە ئەوان كەسان، يان ژى ناچىتە وى جەھى ئەۋى كەسىن دى لى بن).

ت- جوداھى / د ئەقى قۇناغى دا كەسى دەمارگىر بىزائى دەكتە هېچ ئاسانكارىيە كى ژبۇ ئەوان كەسان نەكەت ئەۋىن د گۈرۈپ ئەۋى دا نەبن، واتە ئە و كەسى د گۈرۈپ وى دا نەبىت هېچ پۇستە كى باش ل ئەۋى دەزگەھى دا نادەتى ئەۋى ئە و كارتىدا دەكتە.

ب- ھېرشن و ئازارىن جەستەمى / كەلەك جاران كەرب ۋە بۇون وە ل كەسى دەكتە ناثا بارودۇخە كى ھەلچۇونىنى تايىمەت دا بېرىت، تا دەگەھىتە ئەۋى پادەھى ئە و ھېرشنى بېتە سەر ئەۋى كەسى ئەۋى كەربىن وى ژى قەدبىن و ئەۋى ژلايسى جەستەمى قە ئازار بىدەت.

ج- ژناقىرن / دووماھىك قۇناغا دەمارگىرىنى يە، ژناقىرن ئەۋە كۆ مرؤف بىزائى ژناقىرن ئەۋى كۆمى بىكەت ئەوا وى كەرب ژى قەدبىن، ژ جورىن ژناقىرنى پىرسە يَا (جىنوسايد، يان سىئدارەدانا بى دادگەھىكىن،ھەتىد).

چورىن دەمارگىرىنى:

1- دەمارگىريسا رەكەزپەرسىتىي / ئەقە ب مەترسىتىرین نەخوشىا كۆمەلايەتى دەھىتە ھەزىمانلىن، بىرىكا ئەقى جورى دەمارگىرىنى نەخوشىا كەرب و نەفيانى دنافىردا نەتەۋىن جىاواز دا دروست دېيت، سىاسەتا دەولەتىن رولى خۆ د ئەقى جورى دەمارگىرىنى دا د

بيينت، ب تاييه‌تى ل دەمى پەيدابۇونا شەرى دنافىبىردا دوو وەلاتان دا، چونكى دەسەلات
ھەمى دەما بىزاقى دىكت ب ھەمى شىۋازان دۆزمنىن خۆ بەرامبەر مللەتى خۆ نەشرين
بىكەن و ب ھەمى ناف و ناستاقىن نەجوان دى ناقى دۆزمنى خۆ ئىن. ئەۋىزى بىتى زېۋى
وئى چەندى يە ئەو خۆ د ئەقى شەرى دا ب خودان ماف دىياربىكتە.

2- دەماركىريا ئايىنى / ئەفە دنافىبىردا ئايىنن جىاواز دا يان مەزھەبىن جىاواز دا دېيت.
ب تاييه‌تى دەمى ئەو كەسە باورىيەكا توند و تىز بەرامبەر ئايىنهكى يان مەزھەبەكى
دروست دىكتە. تا دىگەھىتە ئەوى پادە ئەف كەسە بىراقا نەھىللان و ژنافىرنا كەسى
بەرامبەر دىكتە، ئەفە زى ژېر ئەوى چەندى يە كو پىكىريا ئايىنى وى ئەوى دىتر
قەبىل ناكەت، ژېر ئەقى چەندى ئەف كەسە دى كەسى دى ب مەۋەكىيەتلىك ياخى
(متىمرد) ھەزمىرىت، و ھەنلەڭ جاران ب كافر د ھەزمىرىت و خوينا ئەوى حەلال كەت
و ب شىۋەيەكى كەلەك توند ب چاقى دۆزمناتى تەماشە دىكتە.

3- دەماركىريا چىنایەتى / ئەف نەخوشىيە د ناقا ئەوان جفاکان دا پەيدادبىت ئەۋىن
سيستەمى چىنایەتى تىدا زال بىت، وەكىو چىنا سەرمایىددارى بەرامبەر كەتكاران. يان
چىنا ھەزاران بەرامبەر دەولەمەندى، ئەف جورى دەماركىرىي ب رىكىدا دوو ئەگەران
دروست دېيت:

أ- ھەستكىرن ب كىماتىي بەرامبەر ئەو چىنن دەماركىر بەرامبەر ئەوان (ھەزار - دېرى
- دەولەمەندى).

ب- ئازاردا ئەنچىن بەرامبەر كەسى دەماركىر (سەرمایىددار - ئازاردا - كەتكارى).

ج- كىيم دىتا چىنەكى و سەتكاتىي پېكىرن (دەولەمەند - سەتكاتىي پېكىرن - ھەزار)
(سەرمایىددار - سەتكاتىي پېكىرن - كەتكار).

4- ده‌مارگىريا رەگىزى / ب كەلەك ناف و نيشانىن جودا جودا ده‌مارگىر ھەست ب ئەقى جورى ده‌مارگىرىنى دكەت، ديارترين جورى ئەقى ده‌مارگىرىنى (تىر بەرامبەر مى) يە، كو بىريكا بوجۇوتىن جىاواز رەگىزى (تىر) ھەست ب ئەقى چەندى دكەت، بونمۇونە ھەست بىن دكەت كو (ئافرهەت ياكى عەقلە و شىان نىن كاروباران ب رېقەبىدت) يان (ئافرهەت ماموستايىا شەيتانى يە) ئەف جورى بىر و بوجۇونان دەربارەي رەگىزى (مى) نيشانە كا ديارە بۆ ده‌مارگىريا ئەوي كەسى ئەۋى ئەف جورە ده‌مارگىرىيە ل دەف ھەبىت.

چارەسەرى:

ئەم د شىن ده‌مارگىرىنى وەك و كىشە يە كا كومەلا يە تىا ئالۇز چارەسەربىكەين، ئەۋىزى بىريكا دەستىشانكىرنا مىكائىزىمە كا كارىگەر (بۆ گوھورىنا ئەقى ئاراستەي)، ئەم د شىن ب ئەقان خالىن ل خوارى دا دياربىكەين:

1- كىنگىدان ب قوناغا زارۇكىنى (شىوازى پەروردەكرنى) ئەۋىزى بىريكا هوشىار كرنا

دايك و بابا ل سەر قەبىلەكىرنا كەسى بەرامبەر، ئەۋىزى بىريكا يارىيەرنى دكەل زارۇكىن دىتىر، بىن كو ئاستەنكەكى بىخىتە بەرامبەرى ئەوان، و كەسانىن مەزن (دايك و باب) خۇ ئالۇز نەكەن بەرامبەر ھەلبىزارتىا ھەۋالان بۆ زارۇكىن خۇ.

2- هوشىار كرنا تاكى بىريكا رۆشنبىرىكىرنا ئەوان و دانا زانىيارىن دروست بۆ ئەوان، ئەۋىزى بىريكا سەمىنار و كومبۇنان، ئەف كارە ئى دكەفيتە سەر ملىن دەزگەھىن

پەيوەندىدار وەكۆ رېكخراوىن كومەلا مەدەنى و وزارەت و زانكۆ و قوتا�انان كۆ ب
زىلەرى گرنگ يىن روشهنىرى دەھىنە ھەزمارتى.

3- باشىرنا رولى راگەهاندىنى بۇ بەلاقىرنا ھىزا گىانى لىيورىنى و يېڭىھە زىيانى.

4- بەلاقىرن و دىياركىرن زىيان و خرابىدا دەمارگىرىنى ژلايىن دەرۈونى و كومەلابىتى و
مەۋقايىتى فە.

5- شارەزابونا ئەوان تەخ و چىن و كومەلىن جىاواز بۇ كېمكىرنا ئەوان ئاراستىن
تىكەتىف كۆ بەرامبىرى ئەوان ھاتىنە دروستىرن. ئەۋۇزى بىرىكا يېڭىھە زىيانى بۇ
ماوهىيەكى دىياركىرى، داكو راستىان دەربارەمى ئەوان بىزانن و خەلەتىيىن خۇ نەھىلەن.

ئارمانجىن ئەفى بەشى.

د ئەفى بەشى دا پىشىپىنى دەيىنە پىشىپىنى
كىرن خويىنداھقان ئەفان زانىارىان
بىلەستخۇقە بىنېت:

- زانىنا چەوانىا دروستبوونا پەيوەندىيەن كومەلا يەتى.
- بەرچاڭىرنا قۇناغىيەن دروستبوونا پەيوەندىيەن كومەلا يەتى و بەردەۋامبۇونا ئەوان ژلايىھ مەزنان ۋە.
- باسکرنا چەوانىا تىكچۈونا پەيوەندىيەن كومەلا يەتى ژلايىھ مەزنان .

په یوهندیین کومهلا یه تی:

ههروهکو یا دیار مرؤوف بونه وره کي
کومهلا یه تی یه و نشیت پیڈفیین خو
تیربکهت ئه گهه بریکا که سانین دی نه بیت.
زېبر هندی ژيانا کومهلا یه تی بو تاکه که سی یا
گرنگه داکو ئه و پیڈفیین ئه وی همین
تیربکهت و وکو بونه وره کي کومهلا یه تی ژيانا
خو بیهه سه ری.

زېبر هندی ئه و ۋە كولىتىن دەربارەي چەوانىا دروستبوونا په یوهندىيان و ئەگەر ئىن
بىرده وامبۇونا ئەوان د نافا زانسى دەرروونى دا گىرنگىا خو یا تايىھەت ھەنە، زېلەبارى
ئەقى چەندىن رەفتارىن مروقى (ب شىۋىدە كىن گشتى) گەلەك د ئالۇزۇن و بەردىھۆام د
گوھورانكارىي دانە ئەۋۇرى ل دويىش گوھورىنا كاودانى، ئەم شىئىن بىزىن ھەندەك ياسا و
رېسائىن دەرروونى ھەنە كارتىكىنى ل سەر په یوهندىيەن تاکە كەسان دىكت، ھەر چەندە
گەلەك كا ب زەحەمەتە ئەم ئەقان ياسا و رېسائىان ل سەر ھەمى كەسان گشتىگىر بىكەين،
لى ئەم د شىئىن وکو ستانلەرە كى باوەرېتىكىرى وەربىگرىن.

ھەر ژیو ئەقى مەبەستى گەلەك زانايىن
دەرروونى بىاڭىرىنە شەرۇۋە كرنا ئەوان
په یوهندىيان بىكەن ئەۋىن دنابېرا تاکە كەسان دا
ھەين، ب تايىھەتى د قۇناغا سىنلەيى و د
قۇناغىيىن دويىش دا، ژیو ئەقى مەرەمى ئەوان
زانايىا بوجۇوتىن خو يېئن تايىھەت دەربارەي

ئەقى باپەتى دارشتن:

(دك 1995) ژ ناقدارترین زانايە د بوارى پەيوەندىيەن دنابىمرا مروقان دا، وەسا د دىت كو بەحسىرنا پەيوەندىيەن كومەلايدى تى ب دەولەمەندىرین و كشتگىرترین باپەتە ژ باپەتىن دهرونناسيا كومەلايدى تى (علم النفس الاجتماعى)، چونكى د ئەقى بەشى دا بىزاشى دى كەين بەحسى چەوانىا دروستبۇونا پەيوەندىيەن كومەلايدى تى بکەين، پاشى دى بەحسى بەردەوامبۇونا ئەقان پەيوەندىيان كەين و زېلىمبارى چەوانىا تىكچۈرۈن ئەقان پەيوەندىيان.

چەوانىا دروستبۇونا پەيوەندىيان دنابىمرا مەزنان دا،

ل دەستپېكى يېڭىي يە ئەم ئاماڻى ب ئەۋى چەندى بکەين كو ئەف ئەگەرە ژ ئەگەرەن رېزەمى نە، واتە ژ كومەلگەھەكى بۆ كومەلگەھەكە كا دى دەپىنە گوھورىن، ئەۋەزى ل دويىف كارتىكىرنا بەهايىن كومەلايدى تى و يېڭىھاتا كەسايەتىا كەسان، لى ئەم داشىن يېڭىن دروستبۇونا ھەر پەيوەندىيەكى زلائىن دەرونى قە وەك ھەبۈونا پاداشتى دەپىنە دېتن، چونكى تاكەكەس ب ئەۋى پەيوەندىيەن ھەست ب دلخۆشىي و ئارامىي دىكت.

(كلور وېيرن 1974) دەربارە چەوانىا دروستبۇونا پەيوەندىيەن كومەلايدى تى دېپىن: ئەۋى دەمى مروق نزىكى ئېڭ دېن دەمى پاداشت دەپىل ئەقىن نزىكبۇونى دا ھەبىت و ئەف پاداشتە يې ئېڭىسىر بىت (ز كەسى ب خۇ دەپىتە وەرگىرن) يان نە ئېڭىسىر بىت (ز كەش و ھەوايى بارودۇخى دەپىتە وەرگىرن).

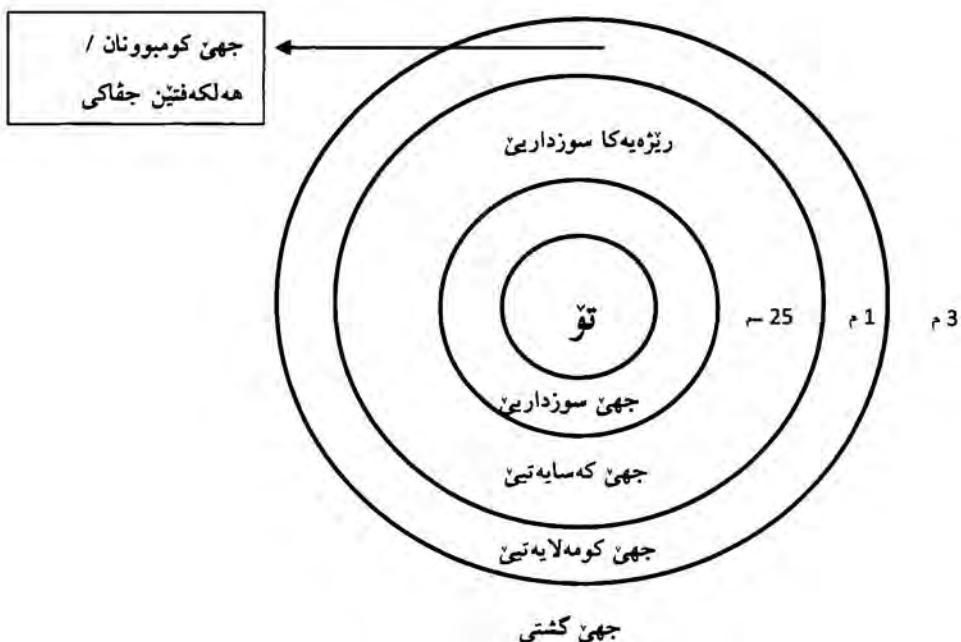
دەكەل ئەقى چەندى ئى پاداشت (التعزيز) كىنگىا خۆ ژبۇ دروستبۇونا ئەقان
پەيوەندىيان ھەيە، ئەف ئەگەرە ئى بىرىتى نە ئى:

1- نزىكى، واتە نزىكىا جوگرافى، ئەۋۇزى ب
ئەگەرە سەرەتايى ژبۇ دروستبۇونا پەيوەندىيەن
كومەلايەتى دەھىتە ھەزمارتىن، چونكى چەند
تاکەكەس ز ئېك دویربىكەفن دى ئەگەرە
دروستبۇونا پەيوەندىيەن ئەوان يىن كومەلايەتى
كىلىمەتىت، د ۋەكولىنە كا زانا (فستىجەر) دا
دياربۇو كو ئەو قوتاپىيىن ژورىن ئەوان تەنشت
ئېك ۋە دىزىن پەيوەندىيەن ئەوان يىن
كومەلايەتى بەھىزىرن، ئەگەر ئەم بەراورد بىكەين دەكەل ئەوان قوتاپىان ئەۋىن ژورىن
ئەوان زېك دویر.

د ۋەكولىنە كا دىتىر دا كو (سومەرای ئەنجام دابۇو، دىياربۇو كو دى ل ئەوى دەمى)
مرۆف ھەست ب نەئارامىيى كەت دەمى كەسەكى بىانى ل دەف ب روينىتە خوار،
چونكى سنورى تايىھت يى ئەوى كەسى دى بەزىنەت و نافى ئەقى چەندى كرە
(بىنگەھى تايىھت - الحيز الشخصي) واتە ئەم سنورەكى بۇ ئەوان كەسان د دانىن
ئەۋىن ئەم رۆزانە سەرەدەرىي دەكەل دىكەين، بى رازەمەندىيا مە ئەم قەبىل ناكەين
كەسەك ئەقى سنورى بەزىنەت، ژېرە هەندى ئەسى بىانى مافى ھەندى نىنە بەھىتە د نافا
ئەوى بازنى دا ئەوى مە بۇ خۆ داناي، ژبۇ پىر رونكىرنى تەماشى نەخشى ل خوارى
بىكە:

جەھى ئەوان پەيوهندىيان ئەۋىن بىتى ل سەر ئاستەكى سەرەتايى

نەخشىن ژمارە (16) بوجۇونتا زانا (سومەرلە) لىسىر سنورى پەيوهندىيان

-2- دووبارە دىيتىن / ل دەف مە تىشىتەكى

بەربەلاقە كۆئەمى بەردەواام ل پىش
چاقىن مە بىت دى ھەرددەم ئە و كەس
ھىتە بىرا مە دەمى نىازا ئەنجامدانا ھەر
چالاكيە كا كومەلايەتى ھەبىت، رەنگە
ئەگەرەكى ئەۋىن چەندى قەگەرىتەفە بۇ
ھەستىكىندا تاكەكەسلىان ب ئەوى

شارەزايى ئەوا دىكەل كەسانىن دى هەمى و كەلەك پەيوەندى دىكەل ھەبن و ئامادەبۇونا ئەوان ھەردمە ل بىرا ئەمۇ يە، ژېھەنلىق ئەم د شىئىن بىزىن ئەف (دۇوبارە دېتىنە) دېتىنە ئەگەر كو تىكەلە كا بەھىز دنابەرا تاكە كەسان دا ھەبىت، ئەقە زى دېتىنە سەددەمىنى زىلەبۇونا سوز و حەزىزىرنى دنابەرا ئەوان دا.

جەھى ئامازى يە كو دۇوبارە دېتىنا كەسەكى يا گۈيدايە ب وى ھەستى ئەمۇ

دەستپەكى ئەقى پەيوەندىيە ب كەرب و
نەفيانى دەست بىن بىكەت ئەمۇ دەمى
دۇوبارە دېتىنا ئەوان كەسان دى
كارتىكىرنە كا نىڭەتىف ل سەر پەيوەندىيەن ئەوان كەت.

زانايىن دەرۇونى ئامازى ب ئەمۇ چەندى دەكەن و دېيىن ئەگەر ئەم ب كەرب
و نەفيان تەماشى ھەر دېمەنەكى بىكەين ھەندى دۇوبارە ئەم تەماشى ئەمۇ دېمەنى
بىكەين دى ئەف كەرب و نەفيانە پەر لى ھىست، بىچەوانە ئىنى چەندى ژى راستە
ئەگەر مە كەسەك يان دېمەنەك خۆش ۋىا، دۇوبارە دېتىنا ئەوان دى بىتە جەھى دلخوشى
و ئىيان و نزىكى بۇ ئەمۇ كەسى يان جەھى.

د تاقىكىرنەكى دا وىنەيەكى ھەندەك كەسىن بەرنىاس نىشا كومەكا كەسان دا، و

ھەمان وىنە نىشا ھەمان كومى دا لى ب دېتىنە كا
ئاۋىتىنە، د ھاتە دېتىن كو ئەقى كومى حەزىزەن وىنەيەن
ئەقان كەسان وەسا بىتىن ھەر وەكە د راستىن دا
دېتىن، نە بىرىكا ئاۋىتىنە.

3- لىكچوون (التشابه)/ رىزا لىكچوونى ئىك ژ ئىكەرىن نزىكبوونا كەسانە، ئەف لىكچوونە دېيىه ئەگەر مەرۆف حەز ژ ئىك و دوو بىكەن، قەكۈلىنان ھەندەك دەرەنجلام دىاركىن ژ ئەوان (ئەم خۇ نزىكى ئەوان كەسان دەكەين ئەۋىن جورى ھەزىكىن ئەوان نزىكى ھەزرا مە بىت، ھەر چەند ئەم ل سەر ئاراستى خۇ د رەزد بىن؛ ئەوي دەمى ئەم بىزافى دەكەين ژ ئەوان كەسان دویربىكەقىن ئەۋىن بوجووتنىن ئەوان ژ يىن مە د جىاواز، ئەگەر ئەم ھەست بىكەين سىاسەتمەدارا ھەمان ئاراستى مە ھەيە؛ وى دەمى ئەم تەماشى ئەوان ئاخفتىن وان ناكەين ئەۋىن ژ ئاراستىن مە د جىاوازىن)،

لىكچوون ژى دېيىه ئامرازەكى پىشىتە ئانىخى بۇ دروستىپونا پەيوەندىيان، ئەۋىزى ژېر ئەفان ئەگەرىن ل خوارى:

أ- لىكچوون رېتكخوشكەرەكە بۇ چالاکىيەن ھەۋېش:

ب- ئەو كەسىن دەكەل مە د ھەۋاپىن وە ل مە دەكەن ئەم پىر رېزى ل خۇ بىگرىن.

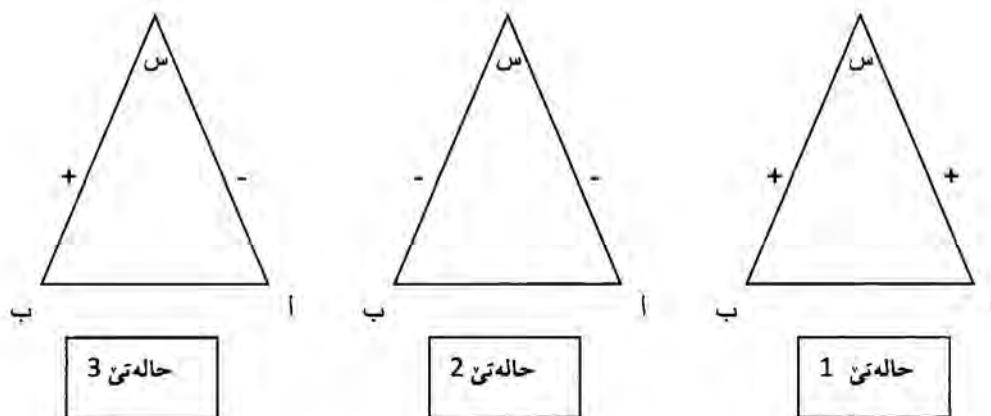
ب- ژېر كو مرۆقى رېزىيەكا دفن بلنىدى ھەيە، وەسا ھەست دەكەت كو ئەو كەسىن دەكەل وى ھەۋاپىت ئەو كەس ژ ھەزى رېزىگىرنى یە.

ت- ئەو كەسىن ل سەر پرسىن جودا د ھەۋاپىن ب ساناهى دەكەتە رېتكەفتى.

ج- ئەم دى وەسا گەرىمان كەين كو ئەۋىن دەكەل مە ھەۋاپىن گەلەك حەز ژ مە دەكەن و بەرامبەرى ئەقى چەندى ئەم ژى حەز ژ ئەوان دەكەين.

- د ئەقى لايمى دا (بىردىزا ھەفسەنگىي) وەسا د دىت كو خەلەك حەز دەكەن بىگەھەنە ھەزەكە رۇون و گۈنچاڭى دەكەل جىهانا دەرەپەرىن خۇ، ژېۋ ئەقى مەبەستى سى ھەز دانان، ئەۋىزى:

- 1- ئەگەر (أ - ب) ھەمان بوجوونا پۆزەتىف بەرامبەر (س) ھەبىت، ئەۋى دەمى ئەو گەلەك دى حەز ژ ئېڭ و دوو كەن.
- 2- ئەگەر (أ - ب) ھەمان بوجوونا نىگەتىف بەرامبەر (س) ھەبىت وى دەمى ژى ئەوان خۆش ھەقىدوو دېتى.
- 3- ئەگەر (أ - ب) بوجوونىن جىاواز ھەبوون، ئەگەر دىتا ئېڭ ژ ئەوان بەرامبەر (س) يا پۆزەتىف بىت و دىتا بىن دىتىر يا نىگەتىف بىت، ل ئەۋى دەمى دى ئەوان كەرب ژ ھەقىدوو قىبن.

ئەخشىن ژمارە (17) بىردىۋزا ھەفسەنگىي دەربارەي پەيوەندىيىن كومەلايەتى

4- بالكىشىيا جەستەتى:

گەلەك بىلگە ھەنە تەكەزى ل سەر ھەبوونا ژمارەكە ھەززىن گشتى دەربارەي كارتىكىرنا جەستەتى ل سەر بالكىشىي دەنەن، ھەنەك بوجوونىن گشتى ل سەر كەسى

(جوان) ھەنە، بۇنمۇونە ئەو بوجوون زى دېئىن كەسىن جوان (ئارامن، بېھىزىن، فەكىرى و كەيفخۇشىن، تاخفتىن خوشن هتىد.

ھەندەك ۋەكۆلىن دىاردەن كو ئەو كەسىن رۆخساري ئەوان يىن جوان و بالكىش بىت و دەمى ئەف كەسە ل دادگەھى ب تاوانەكى دەپىتە دادگەھىكىن وى دەمى دەليقا دەرچوونا ئەوان پىرە ژ يَا ئەسان كەسان ئەۋىن ژلائىن رۆخساري قە نە د جوان و بالكىش بن، لىن ل دەمى ب تاوانا قىل و حىلىمەكىنى دەپىتە دادگەھىكىن وى دەمى سزا ل سەر دەپىتە سەپاندىن.

5- ئارمزۇولىن ھەقىبەش:

ل دويىف بوجوونا ھەندەك دەرونناسىن
لايەنى پەيوەندىيان دا، مەرۆف خەزىدەت پەيوەندى
دەكل ئەوان كەسان ھەبىت ئەۋىن ل جەھىن جودا
جودا پەسنا مەرۆفى دەكەن، ژ دەرئەنجامىن ۋەكۆلىنان
وەسا دىاربىو كو ((مە ئەو كەس خۇش دەپىن
ئەۋىن د ئىكىم دىتن كەربىن مە ژىنەبۈرين و
پىشتى ھىنگى مە ئەو خۇقىايە، بەرامبەرى وى؛ ئەو كەسىن مە ئىكىم دىتن خۇقىايە و
باشى كەربىن مە زى فەبۈرين)).

6- تەمامكىرن:

ل دويىف بوجوونا زانا (ئەلفرىيد ئادلەرای كو ھەست كىرن ب كىماتىنى
(الشعور بالنقص) حالەتەكى سرۇشتى يە و پىىدەقى يە مەرۆف ھەست ب كىماتىنى
بکەت داكو بەردهوام بىزاقا تىرکرنا ئەقى ھەستى بکەت، ھەر ژېھر ئەقى چەندىن مەرۆف
بەردهوام بىزاقى دەكت قۇناغەكا باشتىر يَا زىيانى بىلەستىھە بىنیت، مەرۆف د زيانا خۇقى يَا

كومەلايدى تى دا ھەست ب ئەقى حالەتى دكەت، ژ دەرئەنجامى ئەقى ھەستى (ھەستكىن ب كىماتىي) پەيوەندىيەن مە دكەل كەسانىن دى دروست دبن ئەۋۇزى ل سەر بئه مايى تەمامكىرنا ئېيك و دوو، واتە دەمى مەرۆف بىزائى دكەت ھەفيشكى زيانا خۇ دياربىكەت وى دەمى دى مەرۆف ھەمى بىزافا كەت كەسەكى ب ھەلبىزىرىت كو ئەف كەسە بىتە تەمامكەرى زيانا وى، ئەف حالەتە ژ هەردوو رەگەزان (ئىز و مى) دىگرىت، بونمۇونە ئەو ئافەرتىن دەپىن كۈنترۇلا خېزانى بىكەن و ب شىوه يەكى توند سەرەدەرىي بىكەن، دى شوي ب ئەوان زەلامان كەن ئەۋىن حەز ژ بن دەستىن دكەن، يېچەوانەي ئەقى چەندى ئى راستە.

7- شارەزايى:

رېزگىرنىسا خودەبىي (احترام الذات) پىدىقى كەرنىكە ژ پىدىقىن مەرۆقى، ئەقى پىدىقى كەرنىكىدا خۇ يَا تايىمت ھەيە ژېقۇ ئەملى چەندى مەرۆقى دىتتە كا پۇزەتىف ژېقۇ خودەبىا خۇ ھەيت، ژېمەر ئەقى چەندى تاكە كەس بىزائى دكەت ئەقى رېزى بىلدەستخۆقە بىنیت ئەۋۇزى بىرېكا ئەنجامداナ رەفتارىن جودا كو بىنە جەھى رېز و بالكىشىيا كەسانىن دى، ئەف حالەتە ژ پەيوەندىيان ژى فەدگرىت، واتە مەرۆف ب سروشىنى خۇ حەزدكەت ژ ئەوان كەسان بىت ئەۋىن خودان رېز و بەها و گەرنىكە بىت، چونكى دەمى مەرۆف ژ ئەفان جورە كەسان بىت؛ ئەملى دەمى دى ھەست ب شانازىي كەت، و دى رېزا خودەبىا وى زىلە بىت، رەنگە ئەگەرى ئەقى چەندى ژى ئەو بىت كو مادم ئەملى دكەل كەسەكى تايىمت پەيوەندى ھەيە د ئەقى حالەتى دا ئەۋۇزى كەسەكى تايىمەتە، ژېمەر ھەندى ئەم د شىن بېزىن حەز و مەيلا مە بۇ ئەوان

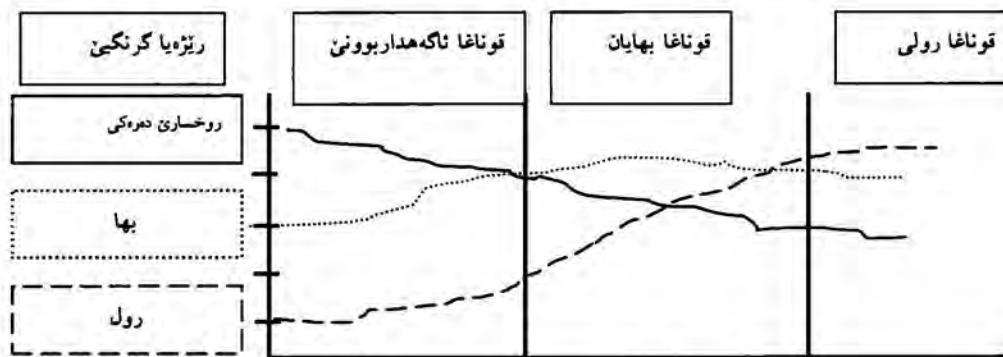
كەسان پىرە ئەۋىن ڙ كەسىن ئاسايى ب ھىز و شىانتى، و حەزىكىرنا مە دى پىر لىٰ ھېت دەمىن ئەم دېنىت كو ئەف كەسە شاشىيەكى دكەت، چونكى ئەف شاشىا ئەۋى دى بۇ مە سەلمىنىت كو مرۆڤى ب ھىز و شىان ژى شاشىان دكەت، ئەقە يېچەوانەي كەسىن ئاسايى يە، چونكى دەمىن مرۆڤى ئاسايى شاشىيەكى دكەت ئەم دى ئەۋى شاشىا وي فەگەرىتەقە بۇ ئەگەرىن لازى و بىن شىانا وي، جەھى ئامازى يە كو ئەف بوجۇونە بەهرا پىر ڙ زەلامان دىگرىت پىر ڙ ئاقەتان.

بەردهوامبۇونا پەيوەندىيان دنابىردا مەزنان دا:

د ئەفى بەشى دا ئەم دى باسىن ئەوان ئەگەران كەين ئەۋىن دېنە سەدەمىن بەردهوامبۇونا پەيوەندىيان، جەھى ئامازى يە كو ھەندەك ئەگەرىن دروستبۇونا پەيوەندىيان ھەمان ئەگەرن يېت دېنە ئەگەرىن بەردهوامبۇونا ئەوان پەيوەندىيان، ھەر د ئەفى لايمىنى دا ئەم دى ڙماრەكا بوجۇونان دەربارەي بەردهوامبۇونا پەيوەندىيان بەرجاڭ كەين، ڙ ئەوان:

1- بىردىزا (مورستىن) (قۇناغىن پەيوەندىيىن)،

مورستىنى وەسا د دىت كو پەيوەندىيىن عاتقى ڙ چەندىن قۇناغان دەربازىن ڙ لىك نزىكىبۇونى و ل سەر بىنەمايى (جوانىيا رۆخساري) دەستپېيدىكەت پاشان دېجىتە قۇناغا (بەھايان) واتە وەكەھى و لىكچۇونا بەها و بىرۇباوەران دنابىردا دوو كەسان پىر ڙ رۆخساري گرنگىا خۆ ھەيە، پاشان دېجىتە د قۇناغا (پولى)، ئەۋىزى ئەو قۇناغە دەمىن ھەردوولا ئەركىن خۆ دىانىن و ل دەمىن ھەبۇونا پەيوەندىيان ئەف رولە دەتىھەدان، سەربارى ئەۋى چەندىن ھەقان ھەرسى ئەگەران (قۇناغان) گرنگىا خۆ ل دروستبۇونا پەيوەندىيى دا ھەيە، لىن د ھەر قۇناغەكى ڙ قۇناغىن پەيوەندىيى دا ئەگەرەك ڙ ئەگەرىن كىنگى ھەنە كو ئەقان ئەگەران دى گرنگىا خۆ ھەبىت، ڙېز پىر روونكىرىنى تەماشەي ئەفى نەخشى بىكە:

نەخشىن ژملە (18) قۇناظىن پەيوەندىيان ل دويش بىرددۇزا مورستىنى

2- بىرددۇزا ئالوگورىيا كومەلا يەتى:

زانان (ھوماز) دامەز زىنېرى ئەقى بىرددۇزى يە، ئەف بىرددۇزە وەسا د بىنیت كو ئەم ل سەر بنەمايىن (رىزىه يا قازانچى مە) تەماشەمى پەيوەندىيەن خۆ يىن كومەلا يەتى دكەين، و چەند تىكچۈرۈن مە د ئەقان پەيوەندىيان دا كېم بىت و چەند قازانچى مە كەلەك بىت؛ ئەوى دەمى دى پەيوەندىيەن مە بەيىزىن، ل دويش بوجۇونا ئەقى بىرددۇزى مەرۆف بونەوەرەكى خۆپەرسەت و ئەزئەزى (انانى) يە و پەيوەندىيەن وى يىن كومەلا يەتى دى ل سەر بنەمايىن بەرزەوەندىيەن ئەوى يىن تايىەت بن.

3- بىرددۇزا دادپەرەرىيى:

ئەف بىرددۇزە گرنگىخى ب ئەوى بارودۇخى نادەت ئەوى پەيوەندىيا كومەلا يەتى ل سەر دروست بوبى. بەلكو گرنگىخى د وى بارودۇخى د دەت ئەئى پاشى ئەنجامداانا پەيوەندىيەن دەھىتە رويدان، دەرئەنجامان گرنگىخى خۆ يَا تايىەت ھەيە، جونكى دەرئەنجامىن پەيوەندىيەن مە دى ل پاشەرۆزى كارتىكىرنا خۆ ل سەر ھەست و سوزىن مە كەت، بونمۇونە ئەم ھەست

ب نهئارامىن ناكەين ئەگەر هات و دانا مە ژ وەرگرتا مە پتربۇو، لى ئەگەر بەردەوام دانا مە (الاعطه) زىلەبۇو و بەرامبەرى وي وەرگرتا مە (الاخذ) كېمبۇو؛ ل ئەھى دەمى دا ئەم دى د ناقا پەيوەندىيەن خۆ دا ھەست ب نهئارامىن و نەرازىبۇونى كەين.

4- بىردىۋزا با يولۇزىا كومەلا يەتى:

د فەكۈلىنىڭ دا كەن (بىص 1989) ل سەر (37) كلتورىن جودا ئەنجام دابۇو، سەمپلائەقى فەكۈلىنى (10000) كەس بۇون، ژ دەرئەنجامى وي دىلابۇو كو بوجۇونا رەگەزى (تىئر) دەربارەي ھەبۇونا زارۇكان و مانا نىشى ئەوان يَا گىرىدai بۇو ب ھەلبىزارتا ئافرەتا تەممەن بچويك و خۇدان ساخلمىدەكا تەمم، ژېھر ھندى بېشەرى ھەلبىزارتا ھەۋىنىسى بى گىرىدایە ب تەمم و ساخلمىا جەستەي، بەرامبەر وي؛ بوجۇونا ئافرەتان دەربارەي ھەلبىزارتا زەلامان يَا گىرىدai بۇو ب شىيانىن ئەوان يېن رېشەبرنا مال و خۇدانىكىدا خىزىانى، واتە ئەو زەلامى شىيانىن ئابۇورى ھەبن دى ل پىك ئىنانا خىزىانى و بەردەواميا وي دا يېن بالكىيىستر بىت، لى رەخنە ل ئەفان بوجۇونان ھاتىھەكتىن، چونكى ئەو ئافرەتا دەلىغا كارى ھەبىت وى دەمى بابەتى ئابۇورى نابىتە ئاستەنگ بۇ ھەلبىزارتا ھەۋىنى خۆ، و د ھنەدەك كلتوران دا وەكى وەلاتىن (ستىگال) ئافرەت ب مولكى زەلامى دەھىتە ھەمارتن، ژېھر ھندى وەكى كلتور تەماشەي جوانىيا ئافرەتى دكەن، واتە ھەلبىزارتا ئافرەتى ل سەر بىنەمايىن كلتورييە نەكۇ با يولۇزى.

5- رولىن و كەھدىقى ولېكچۈونى دېرەدەوامبۇونا پەيوەندىيان دا،

ژ دەرئەنجامىنى هەنلەك ۋەكۆلىنان دىياربۇويە كۆ ئەمە ھەۋىپىتىن ژلايى بىرسو

بوجۇون و حەز و ئارەزووپىان وەكە
ھەف بن؛ دەلىقەيا بەرەدەوامبۇونا
پەيوەندىيەن ئەوان پىرە ژ ئەوان
ھەۋىپىتىن ئەۋىن و كەھدىقى د بىرسو
بوجۇون و حەز و ئارەزووپىان دا
نەبن، د ۋەكۆلىنەكىن دا كول سەر
(231) ھەۋىپىتىن ھاتبۇو ئەنجامدان

كۆ ئەف ھەمى ھەۋىپىتىن ئەمە دوو سال بۇو ھاتبۇونە بەردا، ئەقان ھەۋىپىتىن ئەگەرى
زېكىشەبۇونا خۆ ۋەكەراندەقە بۆ ئەۋىن چەندى كۆ ئەوان دەگەل ھەۋىپىتىن خۆ حەز و
ئارەزوو و بېرۇباورىن جىاواز ھەبۇون، د ئەقى لايەنی دا زانا (لويس وسبانير) دېئىن
سى بنەمايىن سەرەكى ژبۇ بەرەدەوامىيا پەيوەندىيەن دنابېرا ھەۋىپىتىن دا ھەنە، ئەۋۇزى:

أ- ئەمە پاداشتى ژ تىكەلىا ھەۋىپىتىن ب دەستدەكەفيت.

ب- رازىبۇون ل سەر شىۋازى ژيانى.

ت- تەمامىيا ژىلەمرى كەسايەتى و كومەلايەتى.

ل دويىف بوجۇونا ئەقان ھەردوو زانىيان ھەندى ئەف بنەمايە دنابېرا ھەۋىپىتىن
دا ھەنە؛ ئەۋى دەمى دەلىقەيا بەرەدەوامبۇونا ژيانا ئەوان دەگەل ھەف زېئەتىر دېيت.

تىكچوونا پەيوەندىيا دنابىمرا مەزنان دا:

بىن كومان پەيوەندىيەن كومەلا يەتى ب ھەمى شىوازىي خۆقە كەلەكა ئالوزە ھەر

ز دەمىز دروستبۇون و بەرددەوامبۇونا
ئەوان ھەتا دەگەھىتە نەمانا وان، چۈنكى
ئەف پەيوەندىيە ژ بىرۋەسەيىن جودا
دېرىت و چەندىن گوھورانكىارى ب
سەردا دەھىن باتايىھەتى دەمىز دەگەھىتە
دو ماھىك قۇناغ، ئەۋۇزى قۇناغا تىكچوونا

پەيوەندىيانە، ھەر ژ بۇ ئەقى مەرەمى زانا (دك 1988) دېرىت: بىرین و نەھىلانا
پەيوەندىيان بىتى كارەكى بىزەحەمت نىنە بەلكو چەندىن توخم و فاكەرىن جودا ژى
دروست دىن، ل دووماھىي ھەمى يېكىھە دىنە ئەگەرى بىرن و نەھىلانا پەيوەندىيان، و
دەرئەنجامى ئەقى چەندى دى ئازارى ب ھەردوولا گەھىنەت.

بىردىزىن تايىەت ل دور تىكچوونا پەيوەندىيان دنابىمرا مەزنان دا:

ز بۇ تىكچوونا پەيوەندىيان زانايىن دەررۇنى چەندىن بىردىز و بوجۇونىن خۆ
بىن تايىەت دانان، مەرمىم ژ داناندا ئەقان بىردىزان زانىنا ئەوان قۇناغا يە داكو رېكىن
چارەسەرىنى بۇ ئارىشان بىدانن و رېنمایىن گونجاي بىلەنە ھەۋىتىنا و بىزاشا ئافاكرنا
پەيوەندىيا بىكەن، ژ ئەوان بىردىزان:

- بىردىزا (لى 1984)/ زانا (لى 1984) وەسا د دىت كە تىكچوونا پەيوەندىيەن رۆمانسى بەرى يېكىشىنا ھەۋىتىنى ژ پىتىچ قۇناغا دا دەر باز دېرىت، ئەۋۇزى:
- أ- ھەردوولا ھەست ب نزمبۇونا ئاستى پەيوەندىيەن خۆ دەكەن.

ب- هەردوولا دەرىپىن ژ نەرازىبۇوۇتا پەيوەندىيان دەكەن.

ت- ئالوگورىبا بوجۇونان دەرىبارەمى خراپىا پەيوەندىيان.

ب- بزاڭىن چارەسەركىرنا ئارىشان.

ج- دوماهى ئىنانا پەيوەندىيان ل دەمىن سەرنە كەفتتا كەنگەشى.

راپرسىيەك ل سەر (112) كەسان ئەنجام دا، كو پەيوەندىيەن ئەفان كەسان تىكىنەچۈوبۇن، ژ دەرئەنجامى ئەقى راپرسىي دىياربۇو كو قۇناغا دەرىپىنا نەرازىبۇوۇنا هەردوولا ژ نەخوشتىرين قۇناغايە، چونكى هەردوولا توشى وەستىان و بىزازىيە كا مەزن دېن.

- بىردىۋزا (دك 1988)/ زانا (دك 1988) بوجۇونەكا تايىەت ل سەر تىكچۈونا پەيوەندىيا ھەبۇو، ئەوي وەسا دىت كو تىكچۈونا پەيوەندىيان ژ چەند قۇناغا دا دەربازدېيت، قۇناغ ژى ب ئەقى شىوهى ل خوارى يە:

أ- قۇناغا ئەشارتى/ ل ئەوي دەمى دەست پى دىكەت دەمىن ئېك ژ هەردوولا وەلى دەھىت كو ھەمى رەفتارىن كەسى بەرامبەر د ئىخىيە ژىر چاقىدىرىيەن و تەكەزى ل سەر لايەننى تىكەتىپ يىن رەفتارا دىكەت، دەمىن ھىزرا خۇ ل دوماهى ئىنانا پەيوەندىيە دا دىكەت؛ ئەوي دەمى دى ھىزرا پادىچ زىيان و مفایىن جودابۇنى و ژىكەبۇونى كەت، زانا (دك) ئى ناقى ئەقى قۇناغى كە قۇناغا ئەشارتى چونكى ھەمى شرۇقەكرنىن مەرقۇنى دى ل ناثا ھىزرا وى دابىن و ژ رەفتارىن ئەوي دەرناكەفن.

ب- قوناغا دهبرینچه/ د ئەقى قوناغى دا كەسى بىزاربۇرى دى بىيارى دەت دهبرىنى ژ

نه رازبۇونا خۆ بىدەت، د ئەقى حالەتى دا
كەنگەشە دى ژېۋى باشتىكىن ئەقى
پەيوهندىيە دەست پى كەن، ئەگەر ئەف
كەنگەشە سەركەفتى نەبۇو؛ ئەوي دەمى
ئەف پەيوهندىيا ئەوان دى بەرهە قوناغە كا
دى چىت.

ت- قوناغا كومەلايەتى/ دېيىز نە ئەقى قوناغى قوناغا كومەلايەتى چونكى ل دەمى نەھىلە
ئەقى پەيوهندىيە دى بەھايىن كومەلايەتى ھېتى بەرچاڭىرن، د ئەقى قوناغى دا بىراز
دەھىتەكىن ئارىشەيان ل سەر ئاستى خزم زەقلاان چارەسەربىكەن، د ئەقى قوناغى دا
ھەردوولە دى ئەگەر ئارىشى ئېخىنە ستوبىي ئىك و دوو، و دى ھەر لايەك بىرازى
كەت خۆ بى تاوان دىيارىكەت، ل ئەقى دەمى دا (گرۇپى بەرپرس) دى ھېتە ناشا
ئارىشى دا ئەۋۇرى ب مەرەما دانانا چارەسەرىيە كا گونجاي بۇ ئارىشى، ئەگەر ئەف
(گرۇپى) د چارەسەركىن ئارىشى دا سەركەفتى نەبۇو؛ ل ئەوي دەمى ئەف ئارىشە دى
بەرهە قوناغە كا دىتىر چىت.

پ- خۇناغا نەھىلان و بېرىنا پەيوهندىيە/ ئەف
قوناغە ل ئەوي دەمى دەست پى دكەت دەمى
ھەردوو لا باوردىكەن كو كو ھىچ ئومىلەك د
پەيوهندىيا ئەوان دا نەمایە، و داخازا بېرىن و
نەھىلانا پەيوهندىيا دنابەرا خۆ دا دكەن.

پشتي جودابوون و زينکفه بونو نهوان هر لايک دى چيرۆكەكى بۇ خۇ
چىكەت و نەگەرىن جودابوونا خۇ دارىزىت، و ب شىوه يەكى كو كەسى بىرامبىر
بىكەت تاوانبار و نەگەرىن نەقى جودابونى بۇ وي قەگەرىنىت، هرلايمەك دى براشقى
كەت ب كىمترىن زيان خۇ ژ نەقى كاودانى دەربازبىكەت و دى براشقى كەن رىز و
ھەيەتا خۇ ب پارىزىن داكو يېڭەھى خۇ يىن كومەلايەتى ژ دەست نەدەن.

جەھى ئامازى يە كو ئەف چيرۆكە ل دوماهيا هر پەيوەندىيەكى دا دروست دىن
و د سايىكولۇزىيا پەيوەندىيە دا بەشەكى گۈنكە، چونكى هارىكارىيا كەسى دەكت ژ نەقى
ئارىشى دەربىكەثىت و پەيوەندىيەكا نوى دروست بىكەت.

- بىردىغا (پازبۇلت 1987)/ زانا (پازبۇلت)اي بوجۇونەك ۋېن نەمانا پەيوەندىيە دانا،
ب چوار قۇناغان دەستىشانكىر:

أ- دەركەفتىن (واتە نەھىللانا پەيوەندىيە).

ب- پشتگوھ ھافىتن (واتە پشتگوھ ھافىتنا پەيوەندىيە).

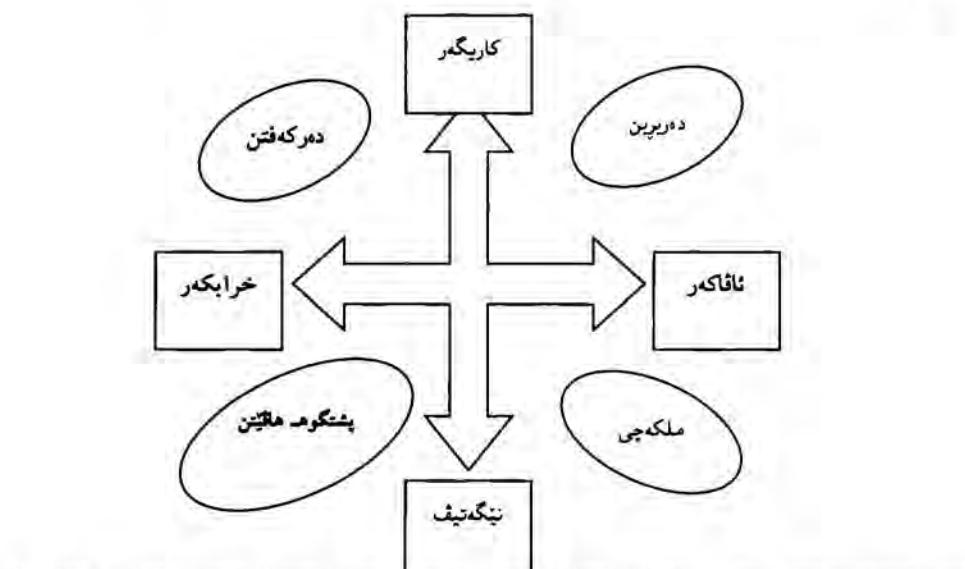
ت- دەربېرىن (واتە دەبرىتنا خەمان).

ب- وەقايى (واتە دى ل سەر پەيوەندىيە مىنەت و كاودانى قەبىل كەت و ھەمبىر
رەفتارىيەن كەسى بىرامبىر يىن ل سەر خۇ يە).

و دەربارە چوانىا رەفتارى كەن دەكەل نەوان كىشە و ئارىشان نەۋىن تاكەكەس
ل دەمىن پەيوەندىيەن دا توش دىنى، زانا (پازبۇلت)اي وەسا د دىت كو چار ستراتىزىيەن
كاريگەر ۋېن سەرەدەرىكىنى دەكەل ئارىشان ھەنە، نەۋىزى:

- دوو ستراتىزىيەن كارىگەر ژبۇ بەرسىنگر تنا ئارىشان، ئەۋۇزى : دەركەفتەن ژ پەيوەندىنى و رەختەگرتەن و نەرازىيۇون ل سەر رەفتارا كەسى بەرامبەر.
- دوو ستراتىزىيەن نىڭەتىف بۇ بەرسىنگر تنا ئارىشان ئەۋۇزى : ملکەچى و پشتگوھەنەقىتىا كىلشە و ئارىشان.

داكۇ زانا (پازبۇلت) كارتىكىرنا ئەقان ستراتىزىيا بەرجاف بىكەت رابۇو ئەف نەخشە داتا:

نەخشىنى ڈەرە (19) بوجۇونا زانا (پازبۇلت) ئى دەربارەي ستراتىزىيەن بەرسىنگر تنا ئارىشان

بەشى نەھى

ئارمانچىن ئەفى بەشى.

د ئەفى بەشى دا پېشىپنى دەھىتەكىن خۇيىندەقان
ئەقان زانىاريان بىلەستقە بىنیت:

- بىناسە و تىڭەھى كەسايەتى.
- دىاركىن بىردىزىن كەسايەتى.
- دىاركىن ئەگەرىن دروستبۇونا كەسايەتى.
- شارەزابۇونا تىڭەھى كەسايەتىا ساخلىم.

كەسايەتى (الشخصية):

ھەر سالوخەتكىز سالوخەتىن مەرۆقى وەکو زىرى (الذكاء)، شىان، ئاستى روشەنېرى، شىوازى ھزركرنى، بېرۇباوهەر، حەز و ئارەزوو، ھەۋسەنگىا دەرۈونى، ترس، گۈلىا دەرۈونى، راستىگۈمى و لېورىن، سالوخەتىن جەستەى وەکو درېئى، جوانى و ھىزا مەرۆقى ژ بەشكى كەسايەتى دەھىتە ھەزمارتىن، و بىرىكا ئەقان سالوخەتان كەسايەتىا مەرۆقى بىن دەھىتە ھەلسەنگاندىن، ئەف

ھەممى سالوخەتىن مە ئاما ژە بىن داي تا پادەيدەكى كىيم يان مەزىن كارتىكىرنا خۆل سەر كەسايەتىا مەرۆقى ھەيە، ژىھەر ھندى ئەم د شىئىن بېرىزىن پېناسەكرنا پەيقا (كەسايەتى) كارەكى ب ساناهى نىنە، ژىھەر ھندى زانايىن

بوارى كەسايەتى چەندىن پېناسىن جودا ژېۋى كەسايەتى دانان، ئەگەر ئەم تەماشى ژىلدەرى پەيقا (كەسايەتى) بىكەين دى بىنин كو ئەف پەيقە بەيقە كا يۇنانىا كەنە، (Personas) رامانا (ماسىك - قناع) دەھىت، كول دەمىن خۆدا ھونەرمەندان ژېۋى

رول گىرانا خۆ: سەرۇچاڭىن خۆ بىن د فەشارتن، ئەف پەيقە د لايەنەن دەرۈونناسى دا بكارهاتىيە، و چەندىن پېناسىن جودا بۇ دانابىنە ئەۋرى ل دويىف جىاوازىيا بوجۇونىن زانابىان.

زانان (ئەلبورت) ئى بازىقىرن پېتاسەكا تايىھەت بۆ كەسايەتى بىدانىت، و شىا (55) پېتاسەيان كومقە بىكەت و ل سەر سى بەشان دابەشكىرن ئەۋۇزى (ئەو پېتاسىن جەخت ل سەر شىوه و روخساري مروققى دىكەن) و (ئەو پېتاسىن جەخت ل سەر تاقىرقۇقا مروققى دىكەن) و (ئەو پېتاسىن جەخت ل سەر ھەفسەنگىيا كومەلايەتىا مروققى دىكەن)، و ژ دەرئەنجامى كومقەكرنا ئەغان پېتاسان زانا (ئەلبورت) شىا پېتاسەكا كىشتىكىر ژبۇ كەسايەتى بىدانىت.

ئەۋۇزى ((كەسايەتى ئەو رىيڭىخستتا دەرەونى يە كۆ هەمى سالۇخەتان كومقەدكەت ژ ئامادە باشىق و شىاتىن جەستەرى و ھەلچۈون و (ادراك) و پەيوەندىلىن كومەلايەتى ب رەفتارەكا گونجايى د كاودا ئىن جودا دا، و ب شىوه يەكى رىزەنى ل دەمەن رەفتارىن وەكەھەف ئەم د شىئىن پېشىپەندا رەفتارىن وى يېن پاشەرۇزى بىكەين)).

كەسايەتى ژ دوو فاكتەرىن سەرەكى بىلەك دەھىت ئەۋۇزى (بوماوه و ژىنگە) واتە ھەردوو پېكىھە كارتىكىرنا خۇل سەر كەسايەتىا مروققى دىكەن.

ئەگەر ئەم باسى كەسايەتىا مروققى بىكەين؛ دى سى تەھەران دەربارەمى مروققى بەرجاف كەين:

1- ھەمى كەسىن ل ئەقى كەرددوونى دا د ھەندهك تىستان د ھەۋىشىكىن.

2- ھەندهك تىستان وى وەكۆ يېن ھەندهكانە.

3- و ھەندهك تىستان وى وەكۆ يېن كەسەكى دىتە نىن.

ژ لايەكى دىتەققە قەكۈلەرىن بوارى كەسايەتى دا بىزائى دىكەن بەسقى چەندىن بىرسىياران بىلدەستخۇققە بىن، ژ ئەوان:

1- مرۆف چهوا رەفتارى دىكەت؟ چهوا ھەست دىكەت؟ چهوا ھىزىدەت؟

2- چهوا جىاوازى دنابىھرا كومەلان دا دروست دىن؟

3- چهوا ھىنلەك تىشىن كومەلگەھان وەكى ئىكە؟

ئېپۇ بەرسەدانان ئەقان پەرسىاران چەندىن بىردىزىن تايىمەت ل سەر كەسايەتىنى سەرەلدان، ھەر ئىكى ب دىتتەكە تايىمەت بوجۇوتنىن خۇ دىياركىن، و ئېپۇ پەغانان كەسايەتىما مەرۆڤى يېقەرىن تايىمەت دانان، ژ گىرنگىرىن بىردىزىن كەسايەتىنى (نظريات الشخصية) :

ئىكەم : بىردىزىا فرويدى:

فرويدى ھىزا خۇ دەربارەي كەسايەتىنى دىياركى ئەۋۇزى بىرىكا سەرەدەرىكىرنا خۇ دەگەل نەخوشىن دەررۇونى، ئەوى وەساد دىت كو نەست (اللاشعور) كلىلا تىكەھەشتىنا كەسايەتىما مەرۆڤى يە، فرويدى عەقلى مەرۆڤى وەكى چىايەكى بەفرى ناساند. (9) بەشىن وى ل بن ئافى يە و بىنى بەشەكى يى ل سەر ئاف فە، واتە ئەم بىتىنە ھەست ب بەشەكى بچويك يى عەقلى خۇ دەكەين، و بەشەكى ھەرە مەزن يى لېر مە فەشارتىيە.

فرويدى د بىردىزىن خۇ دا گىرنگى دا ژيانا مەرۆڤى يَا كومەلايەتى و مىزۇويا مەرۆڤى (رابىردوولىن مەرۆڤى)، ئەوى وەساد دىت كو كەسايەتى بەرھەمنى زنجىرەكە رويدانايە، كو زارۆك د ژيانا خۇ دا د نافا خىزانى دا روېمرو دېتىنى، ھىنلەك جاران زارۆك د ھىنلەك رويدانان ناگەھىت و بىنى تىكەھەشتىن زارۆك دى ژ ۋەن رويدانان

دەربازىت، بەلكو د ئەقى قۇناغا گەشەكىدا كەسايەتى دا زارۆك توشى راوهستيان (تېبىت) ئى دېيت، دەمى ئەف زارۆكە مەزن دېيت ئەف راوهستيانە دى زارۆكى توشى كەلەك جور و حالەتىن نەئاسىي يېن دەرروونى كەت، فرويدى ئامازە ب دروستبۇونا (گرىيىن دەرروونى - العقد النفسية) كر، كول قۇناغا زارۆكتى دا پەيدا دېيت و ناشى ئەقى گرىيىا دەرروونى كرە (گرىيىا ئودىب و گرىيىا ئەلكترا و گرىيىا قابىلى)، هەر گرىيەك ژ ئەقان گرىيىا ژ بارودۇخەكى تايىت دا دروست دېيت.

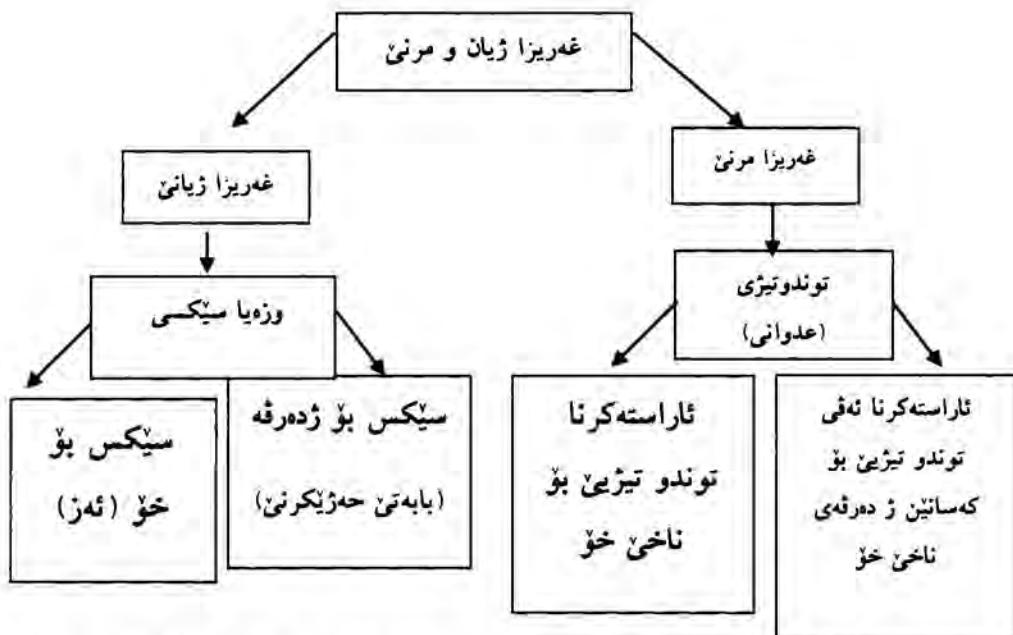

بوجۇونا فرويد دەربارەي كەسايەتى بوجۇونەكا با يولۇزى بۇو، چوتىكى ئەھۋى وەساد دېيت كو وزەيا دىنامىكىيا ژيانا دەرروونىا مەرۆقى ژ دوو بالدىرىن سەرەكى پىك دەھىت ئورۇزى (غەریزا ژيانى)، كو ژ بالدىرىن سېكىسى خۇ ئاشكرا دەكت) و (غەریزا مرنى)، كو ژ بالدىرىن تونلى و شەرخوازىنى (اعدوان) يېن خۇ ئاشكرا دەكت)، فرويدى وەساد دېيت كو ئەف هەردۇو بالدىرى بەرددوام د مىملانى دانە و ب چەندىن شىۋازان خۇ دىاردەكەن، بۇنمۇنە (غەریزا ژيانى) د حالەتى نەخوشىيەن دەرروونى دا وەكى حەزىيەرنەكى بۇ خودەيىا خۇ دىاردەكت، پاشى دەھىتە فەگۇھاستن بۇ كەسانىن ژ دەرقى خۆدەيىا وي، ل دەستېكى ژ گرىيىا دەرروونى خۇ ئاشكرا دەكت وەكى (گرىيىا ئودىب) كول ئەھۋى دەمى زارۆكىن (كۈپ) حەزىيەرنە خۇ ئاراستەي دايىكى دەكت و وەكى ھەۋىكەك تەماشى بابى خۇ دەكت.

د حالەتى (غەریزا مرنى) دا دەمى مەرۆف حالەتى كەرب و كىنى ئاراستەي خودەيى (الذات) ئى خۇ دەكت؛ ئەھۋى دەمى پەنائى د بەته بە ر خۆكۈشتى، لى ئەگەر

ئاراستى ئەقى كەرب و كېتى بەرهە ئۆز دەرقى ناخىن خۆ بر، ئەوي دەمى دى رەفتارىن توند و تىز و شەرخواز دگەل كەسانىن دەوروپەر ئەنجام دەت.

ئەم دشىن ئەقان ھەردۇو غەریزان د ئەقى نەخشەي دا شرۇفە بىكەين:

نەخشى ژمارە (19) شرۇفە كرنا غەریزا زیان و مرنى ل دويىف بوجۇونا فرويدى

فرويدى وەسا د دىت كو شارەزايى و سەربور و رويدايتىن قۇناغا زارۇكىنى دا ب تايىهتى (5) سالىن دەستېيىكا زيانا مەرۆقى ئۆز پىكىشىنانا كەسايەتىا مەرۆقى كەلەك د كىرنىڭ، و ئەوي ئامازە ب پالىمۇرىن نەستى (الدفاع اللاشعورى) كر، زېلەبارى كارتىكىرنا پالىمۇرىن سېكىسى ل سەر كەسايەتىا مەرۆقى.

ل دويش بوجوونا فرويدى كەسايەتىا مروقى ژ سى پىكھاتىن سەرەكتى يېڭىك

دەھىت:

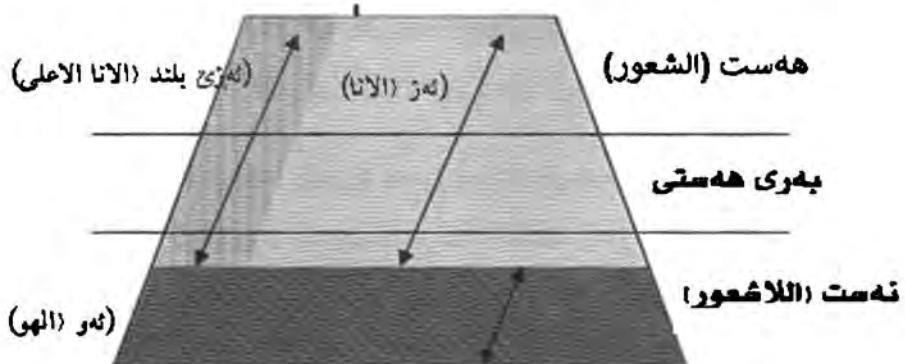
1- ئەو (الهو ID)/ ئەقە زىلمىرى ھەمى حەز و ئارەزووپىن مروقى يە، ل سەر بنهماين تىركىرنا حەز و ئارەزووپان د چىت (مبدا الللة)، و وزەيدەكا دەرۋونى ژبۇ تىركىرنا ھەردوو غەریزەپىن (ازيان و مرنى) بىكاردىئىت.

2- ئەز (الانا Ego)/ ل سەر بنهماين لوژىكى دچىت و بىزائى دكەت ھەمى ياسايىن مروقى بجهە بىنىت كو دگەل (واقعى) د گرىتىدai بىن.

3- ئەزى بلند (الانا الاعلى Super Ego)/ ل سەر بنهماين بھائى ئەخلاقى بلند و (مثالي) دچىت و دوباتىي ل سەر ھەمى بھايىن كومەلايمەتى دكەت، كو مروقى ژ زارۆكىتىن فيردىبىتى و دېبىتە بەشك ژ ئەخلاقى مە.

فرويدى وەسا د دىت كو پىكھاتى (ئەو (الهو ID) و (ئەزى بلند (الانا الاعلى Super Ego)) بەردهوام د ھەڤرکىن دانە و رولى پىكھاتا (ئەز (الانا Ego) ئەو ھەفسەنگىن بىخىتە دنابەرا ھەردوو پىكھاتىن (ئەو (الهو ID) و (ئەزى بلند (الانا الاعلى Super Ego)، ھەردهەمى ئەف ھەفسەنگىدە دنابەرا ئەفان ھەردوو پىكھاتا تىكچىو؛ وى دەمى دى مروق توشى تىكچوونىن دەرۋونى بىت.

ئەم د شىن بوجوونا فرويدى ل سەر دروستبۇونا كەسايەتى ب ئەقى شىۋى ل خوارى دىياربىكە بىن:

دۇوم : بىردىۋزا (يونكايى:

زانان (كارل گوستاف يونك) ھەۋالى نزىك يى (فرويدى) بىو، ل دەستىپېكىن

گرنگىكە كە مەزن دا بوجسووئىن فرويدى،
ب ئەوي شىوهى كو د ئىكىم دىدارا خۆ
دا دىگەل فرويدى نزىكى (12) دەمزمىران
كەنگەشە دىگەل فرويدى كىر؛ ئەۋرى
دەربارەي بوجسووئىن وى و شەرۇۋە كرنا
دەرروونى (تحليل النفسى) بۇون، يونك
وەكىو زانايىكى شەرۇۋە كرنا دەرروونى
دەھىتە نىاسىن، بۇ ماۋەيەكى درېز وەكىو

قوتابىي و ھارىكار ئ (فرويدى) كاردك، لىنى پاشتى ھينگىز ژ فرويدى و بىردىۋزا وى
جودا دېيت؛ سەبارەت بوجسووئىن فرويدى دەربارەي پالىدەرىن سېكىسى (الدوافع
الجنسية) و ھىزى نەستى (القوة اللاشعور)، يونكى بىردىۋزەكە تايىمت دانا، و بەشەكى

بىردوّزا وي كەتبوو ژىر كارىتكىرنا بىروباوهرىن ئەفسانە و ئايىنن كەفن، ژ گرنگترىن بوجووتنىن ئەوى دەربارەي كەسايەتىا مروقى پىك هاتبوون:

أ- ئەزىز ھەستى (الانا الشعوري)/ ئەف پىكھاتا كەسايەتى دھىتە بەراوردكىن دكەل پىكھاتا (ئەز (الانا Ego) ل دەف فرويدى، لى جىاوازىيا وي ئەوه كو پىكھاتا (ئەزىز ھەستى) ب تەمامى يا ھەستى (شعوري) يە ، لى پىكھاتا (ئەز (الانا Ego) ل دەف فرويدى بەشكى ئەۋىز بىز ھەستى (شعوري) يە و بەشكى دى بىز نەستى (لاشعوري) يە.

ب- نەستى كەسى (اللاشعور الشخصي)/ ئەف پىكھاتى كەسايەتى دھىتە بەراورد دكەل پىكھاتى بەرى نەستى (ما قبل الشعور) ل

دەف (فرويدى) ئەف پىكھاتە ژ خېسراپىن رابردووى و ژ پىشىپىنن پاشەرۆزى پىك دھىت، ژ بهر ھندى د نافا ھەستى مروقى دا نابىت، لى مروق د شىت پاشى بزافىكىنى زانىاريان بىنیتە بىرا خۇ و پىشىپىنن خۇ ب شىۋەمى خەونى دى بىشىت.

ت- نەستى كومەلى (اللاشعور الجماعي)/ يونگى دياركر كو كەسايەتىا مروقى ژ ئەفى پىكھاتى ژى پىك دھىت، ئەوى وەساد دىت كو ئەف نەستە كى گشتى يە دنافەمرا ھەمى كەسان دا، چونكى ژ بئه مايدىكى بوماوهى يە، ب درىزاهىا تەمنى مروقاپايدى ژ جىلەكى بۆ جىلەكى دىتەر ھاتىھ ئەگۈھاستن، واتە ئەف نەستە وە كو كوكەھە كا بىرھاتىن مروقى يە ژ پەگ و نەفسى وي بۆ مايد.

يونگى چەندىن تىڭىدە ژبۇ پىكتىپاناندا كەسايەتى دياركىن كو ئەف تىڭىدە ژ دەرئەنجامى نەستى كومى (اللاشعور الجماعي) دروست دىن، ئەۋىز ئەفەنە:

1- خودەمى (الذات) / پىكھاتەيدىكى تەمامە ژ دەرئەنجامىن ھەۋەنىڭىا دېيەكان ژ نەستىن كومەلى دروستبويە، داكى پىكھاتەيدىكى راست و دروست و بەھىز و تەمam بۇ كەسايدىتىا مروقى دروست بىكتە.

2- ماسك (قىاع) / ئەف تېگەھە ل دەف (يونىكى) ئامازەيدە كە بۇ ئەو كەسى بىزاقى دىكتە راستىدا خۆ ژ كەسانىن دىتەر قەشىرىت، واتە ماسك (قىاع) ئەو پوپىيە كو ھەمى كەس بىزاقى دىكەن ژبۇ كەسانىن دى دىياربىكەن روپىيە خۆ بىن راست و دروست قەشىرن.

3- سىتاف (الظل) / ژ كۈگەھە كا نەستىن مروقى يېڭى دەھىت، كارتېكىرنا خۆ ل سەر كەسايدىتىا مروقى ھەيدە، ئەفە بەرپرسە ژ دەرىخستىن ھەست و سوزىن رەتكىرى و رەفتارىن نە قەبىلكرى ژلاين جىفاكى فە، ژېر كو ئەف حالەتە جەھى رازىبۇونا جىفاكى نىشن؛ ئەوى دەمى ماسك بىزاقى دىكتە ئەقان لايەنان ژ كەسانىن دى بەرزەبىكتە.

سېیم : بىردىۋزا ئادلەرى:

زانان (ئەلقرىيد ئادلەر) ژى وەكى (يونىكى) ى ھەۋالىن نزىك يىن (فرويد) ئى

بۇو، ھەرۋەسا (ئادلەر) زانايىكە ژ زانايىن شرۇقەكرنا دەررۇنى، ئەوى بۇ دەمەكىن دەرىز دەگەل يۇنگى وەكى هارىكەرى (فرويد) ئى كاردىك، لىنى يېتى ھېنگى ژ فرويدى جودا دېيت و گەلەك رەخنەيان ل بىردىۋزا

فرويدى د گىرىت، ئەف رەخنەن ئەوى ژى دەربارەي پالىدەرىن سېكىسى و ھېزا نەستى (قۇءاللاشۇر) بىوون، ئادلەرى بىردىۋزەكە تايىمەت بۇ خۆ دانا، نافى وئى كەرە

(دەرۋوونناسىا تاكى - علم النفس الفردى)، ڙ گرنگىرىن بوجۇوتىن وى دەربارەي كەسايەتىا مروقى يېكەتىنە ڙ:

1- هەستىكىن ب كىمائىنى (الشعور بالنفس):

ئادلەرى وەسا دىت كۆ ئەف ھەستە ڙ دەرئەنجامى يەككەفتا سرۇشتى ل دەستپېكى زيانا مروقى و دەمل كومبۇونا نەخوشىان، بەنەمايدىن بۇ بزاقىن مروقى ڙبۇ بەرسىنگىرتنا ئەقى ھەستى (ھەستى كىمائىنى)، و مروق بزاقى ڙبۇ سەركەفتا و زالبۇونى ل سەر ئەقى ھەستى دا دەكت، ئادلەرى نافى ئى بزاقى كرە (شىوازى زيانى)، ئادلەر دېرىت ئەق بزاقىن مروقى بۇ سەركەفتى و نەھىلانا ئەقى ھەستى كىمائىنى حالەتەكى سرۇشتى يە ئەگەر ھات و د سنورى ئارمانجىن كومەلايەتى دابۇو، لى دەمى زىلەپەروى د ئەقان بزاقان دا دەھىنەكىن و مروق ڙ ئارمانجىن كومەلايەتى دەربكەفيت وى دەمى دى بىتە نەخوشىا دەرۋوونى.

2- توندى - شەرخوازى (عدوانى): ل دويىف بوجۇونا ئادلەرى توندى و شەرخوازى كەرب و كينا مروقى يە بەرامبەر شىكەستا وى بزاقى ئەوا مروق ڙبۇ تېكىرنا حەمز و ئارەززووپىن خۇ دەكت، دەمى مروق نەشىت ئەقى توندىيا خۇ ئاراستى وى بابەتى بکەت ئەۋى ئى تورە دېيت، دى يەنايى بەتە بەر دەرىختىنە كەرب و كينا خۇ بۇ ناخى خۇ يان بۇ كەسانىن دەرۋوبەرلىن خۇ.

زىلەبارى ئەقى چەندى ئى ئادلەرى توندىيا مروقى فەگەراندەفە بۇ بزاقىن مروقى بۇ تەمامبۇون و بىلەستەئىنانا خودەيىا خۇ.

3- يېدەيا حەزىيەرنى: سەربارى ئەۋى چەندى: ئادلەرى (توندى) ب پالىلدەرەكى سرۇشتى ھۈمارت داکو مروق بشىت خودەيىا خۇ بىلەستە بىنەت، لى دەمل ئەقى

چهندی ژی مرۆف پىدۇنى حەزىكىنى و ھەۋسۇزىنى ھەيدە داكو خودەيىا خۇ بىلەستقە بىنىت.

-4- مەبەستدارى (الغائية) / ئادلەرى وەسا د دىت كۆ مرۆف ھىچ بزاڭەكى بى مەبەست ناكەت، ژېھر ھندى دېرىت: ھەممى مرۆڤان د بزاڭىن خۇ دا چەندىن مەبەست ھەنە ژبۇ بىلەستقە ئىنانا خودەيىا خۇ داكو مرۆفەكى تەمام ژى دروست بىت، واتە بونەوەرەكى بۆزەتىف ژى دروست بىت، ئەۋۇزى بىرىكا بزاڭىن بىردىۋام و داھىنانى.

-5- شىوازى ژيانى (اسلوب الحية): ئادلەرى ئەف تىڭەھە بكارئىنا داكو تاكەكەسىا مرۆفى ژبۇ بزاڭىن وى بۇ سەركەفتىن و تەمامبۇون و ھەممى خودەيىا خۇ ب سەلمىنىت.

- ئادلەرى وەسا د دىت كۆ چەندىن فاكتەرىن کارىكەر ھەنە کارتىكىنى ل سەر گەشە يا كەسايەتىا مرۆفى دىكەن، ئەۋۇزى:

أ- ئەگەرین با يولۇزى، ھەميا گىنگتر ئەو ھەستكىرنا لاۋازىنى يە ل دەستىپىكا ژيانا مرۆفى، دكەل غەریرا توندى و شەرخوازىنى:

ب- ئەزمۇنلىك نەخۇش د قۇناغا زارۆكىنى دا.

ت- رويدانلىن ژيانى.

پ- رىزبەندىيا زارۆكى د خىزانى دا
(ترتىب الميلاد).

جەن ئامازە بىن كرنى يە كۆ ئادلەرى گىنگەكە مەزن دا رىزبەندىيا

زاروکى د ناقا خيزانى دا، چونكى ئىدوى وەسا د دىت كو شىوازى ژيانا زاروکى دهيتىه گوهورىن ب گوهورىنا رىزبەندىيا ئەوي د ناقا خيزانى دا، بونمۇونە (زاروکى دەستېيىكى) دى ژلائى دايىك و بابا قە كەلهك گرنگى پى هىتە دان، و دەمى (زاروکى دووئى) دهيتىه سەر دونيالىي؛ ئەوي دەمى دى سەنجا خيزانى بۇ وي چىت و دى گرنگىدا (زاروکى ئىكى) دەست ب ئەوي چەندى كەت كو ئەوي پىگەھى خۆ د ناقا خيزانى دا ز دەستدای، ئەف هەستە دى بەيىزكەقىت دەمى (زاروکى سى) دهيتىه سەر دونيالىي، سەبارەت (زاروکى سى) ئادلەر دېرىت: ئەو دى بىتە زاروپەكى خۆدان بەختەكى باش چونكى ژ ھەميا بچويكتە و دى هىتە نازداركىن، و دى ل ئەوي دەمى نەثاراميا (زاروکى ئىكى) پىرلى ھىت دەمى زاروپەكى دىتە ژى دهيتىه سەر دونيالىي.

چارم: بىرددۇزا سكىنهرى:

زانى (سكىنهر) ژ زانايىن بىرددۇزا
رەفتارى (نظريه السلوكيه) دهيتىه ھەمارتن،
بوجۇونەكا تايىمەت دەربارەي پىكھاتنا
كەسايەتىا مروفى ھەيم.

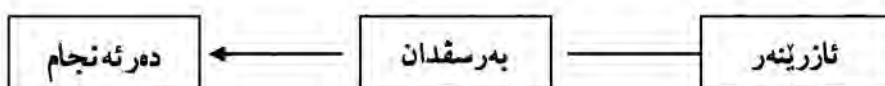
جەھى ئامازى يە كو ئەف بىرددۇزە ل
دەستېيىكا چەرخى بىسى ل سەر دەستى زانا
(واتسون)اي سەرھلدا، دىتىا ئەڤى بىرددۇزى
ئەو كول دەمى شىرقەكىن و زانىنا
ئاززىنەران (مشيرات) ا دېقىت ئەم جەخت ل
سەر جىهاندا دەرفەي ياكەسى بىكەين، نەكۆ

ئەم جەخت ل سەر رويداين ناخى مەرۆفى دا بىكەين، كۈز ئەنجامى خانەيىن مىشكى و كۈئەندامى دەمارىي ئاقەندى رويدەن.

ئەف رىيازە (رىيازا رەفتارى) بۇ ژىلەر و ھېقىنى ژ دايىكبوونا سايىكولۇزىا ئازرىئەر و بەرسقدانى - المثير والاستجابة)، ئەقى بىردىزى وەسا د دىت كو ھەمى پروسەيىن قىربۇونى برىڭى ئەقى ياسائى بجهە دەھىن:

زانما (سکىنەر) زانايەك بۇو ژ ئەوان زانايان ئەويىن گىرنگى دايە بىردىزى رەفتارى و پىشىكەفتەن ئىخستە تىدا، سەربارى ئەوىچەندى كۆ (سکىنەرلى) يباورى بھىزى دەرەكى د ئاراستەكرنا رەفتارى دا ھەبۇو، لى ئەوى وەسا نەدىت كۆ مەرۆف وەكىو ئامىرەكىن كاردكەت، بەلكو دەرئەنجلام دېنە سەنگەك بۇ شىوازى بەرسقدانان، وەكىو دئقىن ھاوكىتشىمىي ل خوارى دا دىياركىرى:

- ب شىۋىيەكىن گىشتى بئه مايىن سەرەكى يىن ئەقىن رىيازى ئەقەنە:

1- دەرونناسى زانسىن رەفتارى يە، نە زانسىن عەقلى يە.

2- ئەم د شىن رەفتارى شرۇقە بىكەين بىن كۆ ئەم قەگەرىنەقە بۇ پروسە ياسەعرىيفى و دەرەونى، چونكى (جيئەانا دەرەكى) ژىلەر ئەفتارا مەرۆفى يە.

3- دېت ئەوان تىگەھىن عىقلى ئەوين ژبۇ شرۇقەكرنا رەفتارى دەپىنە بىكارئىانا
بىكۈھورىن بۇ تىگەھىن رەفتارى

زانان (سکىنەرى) ژبۇ شرۇقەكرنا پىرۆسەيا قىربۇونى ياسايدەك ب ناقى (ياسايانا
بەھىز كىرنى)- خشتين پاداشتىكىرنى) (جداول التعزيز) بىكارئىانا، كو بىرىكا وىن (بەرسقىدان
- الاستجابة) زىلە دېيت، و دەلىقا دووبىارەكرنا رەفتارى زىلە دەكت ل دويىف ياسايدەكى
كول سەر دوو بىنمایان كاردەكت (جور و دم)، ب ئەقى شىۋى ل خوارى:

1- پاداشتا پۇزەتىف
بەھىز كەرى بەردەواام - بېرى

2- پاداشتا نىڭەتىف
بەھىز كەرى بەردەواام - بېرى

3- سزادانما پۇزەتىف
بەھىز كەرى بەردەواام - بېرى

4- سزادانما نىڭەتىف
بەھىز كەرى بەردەواام - بېرى

يېنجم: بىردىزا لافنجەرى:

زانان (لافنجەرى) بىردىزا خۇ دەربارەى كەشە يا ((خودەمىي (الذات) - ئەز
(الانا)) دانا، ئەۋۇزى بىرىكا پشتەستنى ل سەر چەندىن بىردىزىن دى وەكىو بىردىزا
(جان بىاجىن و ھافكىست) و ھەندەك بىردىزىن شرۇقەكرنا دەررۇونى وەكىو بىردىزا
(سولىقانى).

ل دويىف بوجۇونا (لافنجەرى) پەيوەندىيەن كومەلايمەتى رولەكىن گىرنىڭ د
كوتىرۇلكرنا پالىدەرىن سرۇشتى و شارەزايىن ھەستى (خبرات الشعورية) ھەيد.

لافنجەرى وەسا د دېت كو ((خودەمىي (الذات) - ئەز (الانا)) ل دەمىن
كەشەكرنا خۇ دا ڙ چەندىن قوناغا دا دەربازىن، ئەۋۇزى ڙ دەرئەنجامى كارلىكى ئەگەرىن

بايولوژي و کوملايه‌تى و مهعرىفى دروست دين، ئەم د شىئن ئەقان قوناغان ب ئەقى
شىوهى ل خوارى دياربکه يىن:

1- ئىكبوونا دكەل سرۇشتى / ئەف قوناغە دكەل ژ دايىكبوونا مروقى دەستىنى دكەت و
تا چەند ھەيقان بەردەواام دېيت، د ئەقى قوناغى دا زارۆك نەشىت ئىدراكا خودەبىا خۇ
بکەت، نەشىت جياوازىنى بىخىتە دناۋەرا ناخى خۇ و جىهاندا دەرەكى دا، زارۆك ل
سالا ئىكى يا ژىئى خۇ د شىئت جياوازىنى بىخىتە دناۋەرا دايىكا خۇ و تاشىن دى.

2- قوناغا يېشداكەفتىن (الاندفاع) / زارۆك د ئەقى قوناغى دا دكەقىتە ژىز كونترۇلا
پالىدەرىن سرۇشتى، دكەل ئەقىن چەندى زارۆك جياوازىنى د ئىخىتە دناۋەرا خودەبىا خۇ
و دايىكا خۇ دا، ھەروەسا زارۆك دايىكا خۇ وەكى ژىلدەرى تېركىندا خۇ دزانىست،
ھەلسەنگاندىن ئەخلاقى يا دايىكا وى ژبۇز كارى راست و شاش يىن گرىيدايدە ب پادى
تېركىندا يېدىقىن ئەوى زارۆكى ۋە، بونمۇنە د ئەقى قوناغى دا دايىكا باش ل دەف
زارۆكى ئەو دايىكە ئەوا وى تېرىدەكت و دايىكا خراب ئەو دايىكە ئەوا يېدىقىن وى
تېرنەكت.

3- قوناغا پاراستا خودەبىا خۇ / د ئەقى قوناغى دا زارۆكى شىيانىن كونترۇلكرىندا
پالىدەرىن خۇ يىن غەریزى ھەنە، و ھەست ب ھەبۇونا ياسايان مەزىن يىن
دەرەپەرىن خۇ دكەت، لى شىۋازى بجهەننانا ئەوان ياسايان ل دەف ئەوى نەمىن روون
و ئاشكرايدە، ژېر ھندى پابەندبۇون و پىڭىرىكىرنا ياسايان دى يا گرىيدايدى بىت ب
تېركىندا بەرژەوەندىيەن ئەوى، واتە ئەو كارى دېيتە ئەگەر ئازار و زيانى بۇ زارۆكى
وى دەمى دى زارۆك ئەوان كاران ب خەلەتى ھەزمىرىت.

4- قوناغا دویشكه‌تنی: د ئەقى قوناغى دا زارۆك بەرهەت ھەۋالىن خۇ دچىت و ياساين كومەلى قەبىل دكەت ئەورىزى ژ مەرەما ئەندامبۇونى د ئەقى كومى دا نە ژ ترسا سزادانى دا.

5- قوناغا ورڈانى (ضمير)/ د ئەقى قوناغى دا خودەيىا مروقى ب تەمامى گەشە دكەت و مروق ھەست ب گرنگىيا ئارمانجىن خۇ دكەت و ھەستى بەرپرسايەتى ل دەف پەيدا دېيت و زارۆكى شىائىن رەخنەكىدا خودەيىا خۇ ھەنە، و ل دەمىي بىن ل ياسايان د دانىت؛ وى دەمىي ھەست ب بەرپرسايەتى و نەئارامى دكەت.

6- قوناغا سەربخۆيى/ ل دويش بوجۇونا (لافچەرى) ئەف قوناغە دى ل ئەوى دەمى دەست بىن دكەت دەمىي مروقى شىائىن ئېكلاڭىن و مىملانى و ھەفركىان ھەبىت و شىائىن وەرگرتنا بېرىپوجۇوتىن جىاواز بىن كەسانىن دەروبەر ھەبىت.

7- قوناغا تەمامبۇونى/ زانا (لافچەرى) وەسا د دىت كو ژمارەكا كىيم ياكەسان شىائىن كەھشتىن ئەقى قوناغى ھەنە، د ئەقى قوناغى دا مروقى شىائىن بىرەقەبرنا مىملانى و ھەفركىان ھەنە و بىرىكا ئەقى بىرەقەبرنى دى شانىن بىدەستقەئىنانا خودەيىا خۇ (تحقيق الذات) ھەبىت.

**شەشم: بىردىزا رامانى
(المعنى) (پىختور فرانكل):**

زانان (فرانكل) بىردىزا
خۇ د كەمپەكا سەربازى يانازى
دا داتا، دەمىي وەكۈ نوژدار ل
ئەوى كەمبى دا كاردكىرى،

ئەۋزى دەمىن تەماشەي زىندانى دىك كۈنى دەنەك ژ ئەوان د زىندانى قە د مۇين و دەنەك ژ
ئەوان د ژيانى دا زىنلى مائىن.

فرانكلى وەسا د دىت كۈنى دەنەك ژ ئەوان د زىندانى دا هەبن كۈنى دى
ل پاشەرۇزى دووبارە قەگەرنە قە ناتا كەمس و كارىن خۆ دا و دى پەرۇزىن خۆ
پاشەرۇزى دا بجهىئىن؛ دەليغا مانا ئەوان د ژيانى دا پەترە ژ ئەوان كەسان ئەۋىن ھېچ
ھېچى و ئومىدەك د ژيانى دا نەما بىت.

فرانكلى شىوازەكى نوى يىنى چارەسەرپا دەرۇونى ئاشكراڭىر و ناقى كەرە
(چارەسەرپا روحى يان چارەسەرپا رامانى)، ئەوي وەسا د دىت كۈنى چارەسەرگەرنە ھەر
كەسەكى دەپتە ئەم ئارمانچىن ژيانا وى بۇ دەستىشان بىكەين و رامانەكى بۇ ژيانا وى
دروست بىكەين.

فرانكلى ئامازە ب چەند تىڭىھەن كەر، ئەۋزى:

1- وزدان (الضمير) / تىڭىھەن سەرەكى يىن بىردىزا فرانكلى يە، ل دويف بوجۇونا
وى (وزدان) ھەبونەكا روحى يا نەستى (لاشعوى) يە، ئەف نەستە يىنى جىاوازە ژ ئەوى
نەستى ئەوى زانا (فرويدا) بەحس كرى، چونكى وزدان ل دەف فرانكلى بىتى
فاكتەرەك نىنە د ناتا كۆملەن دا يەلكو ژىلەرى ھەبۇونا سلامەتىا مەيە.

وزدان ژى رەنگىھەدانا تىڭىھەشتىنا ناخىن مەرۆقى يە، بىرىكا ئەقى ئەۋدانى (رامانى
ژيانى) ل دەف مەرۆقى دروست دېيت و رامان ژ خودەبىا مەرۆقى كەشە دەكتە، ئەم د
شىن ئەقى رامانى د خودەبىا خۆ دا ئاشكرا بىكەين و ئەم نەشىن ئەقى رامانى بىدەينە
كەسەكى دى، بونمۇونە (ئەم نەشىن فەرمانى ل كەسەكى بىكەين بىكەتە كەنى، لى ئەم د
شىن ئاخفتەكە خۆ بۇ ئەوى كەسى بىزىن داكو بىكەتە كەنى) ئەف ئاخفتەنە ژ بىرۇباور

و حەڙنگرنی ڏي دگريست، و اه ئم نهشين ئهڻان تشتان ل سمر کهسانين دى ب سهپينين لئي ئم د شين ئهڻان تشتان ل تاخن کهسانين دى ئاشکرا بکهين.

2- بوشایيا ههبونگهربى (الفراغ الوجودي) / فرانكلی وسا د ديت کو دهمى مروف ل دويٺ راماڻا ڙيانى (معنى الحياة) دگريست؛ وى دهمى دى توشى چهندين شكهستا بيت، ئەڻ شكهسته ڏي دى مرؤفي توشى نهخوشين دهروونى کهت.

فرانكلی باوردکر کو دهست ڦالاهيا تاكه کهسان دېتھ ئهگم کو تاكه کهس پسر ههست بى رامانى و نهبوونا ئارمانچجان د ڙيانى دا بکهت، بیزاربسوون نيشانه که ڙ نيشانين بوشایيا ههبونا کهسى، چونکي دهمى مروف بیزار دېت په نايى د بهته بهر چهندين شیوازىن شاش بُو پرکرنا ئهڻي بوشایي، وەك (مهى فەخوارن، ئالودهبوون، توندوتيئى و خۆ مزوبلکرن ب تشتىن بى مقا فه).

3- لىگريانا رامانى/ چهوا مرؤف رامانى پيدا دکمت؟ فرانكلی وسا د ديت کو سى رېك هه مرؤف تىدا راماڻا ڙيانى په يدادکمت و پلهسته دېنیت، ئهوزى:

أ- بریکا بها و ئەزمونىن ڙيانا مرؤفي و حەڙنگرنا راستهقينه و رېزگرتنا ڙيانى

ب- بریکا داهىنانين مرؤفي و کارکرنا بهردهوام ڙيو پهره پىدان و پىشىختا شيانىن خۆ.

ت- بریکا بهائيں رهختار و وېره کي و هەلسەنگاندنا دروست بُو تشتان.

- فاكتهرين دروستبۇونا کەسايەتى:

کەسايەتىا مرؤفي چهندين فاكتىر هەنە، بریکا ئهڻان فاكتىر ان تاكه کهس ڙ هەقدوو دهتىن جوداکرن، ئەف پىكها ته ڙي ڙ فاكتهرين دهره کي و نافخوي پىك دهين، ئم د شين ب ئهڻي شیوئ ل خوارى بهرجاڭ بکهين:

پىكم/ فاكتهلىن جەستەمىي: ڙ تايىه تەندى سالوخەتىن جەستەي پىك دهيت، ڙ ئەوان بارى تەندروستى بى كشتى، جەن ئامازى يە کو فاكتهرين جەستەمىي کارتىگرنە کا مەزن

ل سهر رهفتارا تاكى هديه، وەکو (درېزى، قەلمۇرى، روخسار، رەنگى پىستى و ھەبۈن
يان نەبۈونا نەخوشىيەن جەستەمىھەند).

دەۋەم/ فاكتەرلەن دەرروونى: كەسايەتىا مەرۆڤى ژ ئەزمۇننى رابىدووى و رويداٽىن نەها و
ھېقىيەن پاشەرۇزى پىكھاتىيە، واتە فاكتەرلەن دەرروونى كارتىكىرنا خۆ ل سەر پىكھىنانا
كەسايەتىا مەرۆڤى هەديه، ئەم د شىئىن فاكتەرلەن دەرروونى ب ئەڭى شىۋى ل خوارى
دىياربىكەين:

**1- فاكتەرلەن لچوونى/ ئەف فاكتەرە يىن بوماوهى يە و دەكەفيتە ژىير كارتىكىرنا
زىنگەھى:**

**2- فاكتەرلەن عەقلى/ ئەۋۇزى پىك دەھىت ژ ئامادە باشىا مەرۆڤى بۇ چارە سەركىرنا ئارىشان
كۆب بىرلىرى يان بەھەر دەھىتە نافىكىن، وەکو شىانىن وىنەكىشانى يان داناندا نوتە كا
موسىكى، سەربارى ئەۋىچەندى كۆ ئەف فاكتەرە ژ بىنەرت دا يىن بوماوهى يە لى
فاكتەرلەن كومەلا يەتى كارتىكىرنا خۆ ل سەر هەديه.**

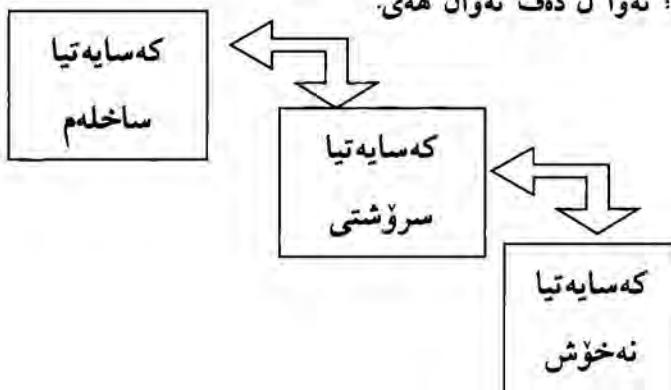
سېيىم/ فاكتەرلەن كومەلا يەتى: مەرۆف بەشەكى كەسايەتىا خۆ ژ زىنگەھە خۆ يَا
كومەلا يەتى وەردگىرىت، ھەمى زىنگەھىن كومەلا يەتى دى ھەندەك داب و نەرىتان ل سەر
مەرۆڤى سەپىن، و ئەف داب و نەرىتە ژ كومەلگەھەكى بۇ ئىكا دى د جىاوازان، ژ
لايەكى دىترقە جورى كارى مەرۆڤى كارتىكىرنى ل سەر كەسايەتىا مەرۆڤى دەكت و مەرۆف
شىۋازى زىيانى ل سەر بندمايئن كارى خۆ ئاراستە دەكت.

- كەسايەتىا ساخلىم (الشخصية السليمة):

د زىيانا مە يَا روزانە دا دەمىن باسى
كەسايەتىي دەھىتە كىرن دى دوو جورىن كەسايەتىي
ھېنە د ھزرا مە دا (كەسايەتىا سرۇشتى و كەسايەتىا
نەسرۇشتى) و ئەم ب گشتى خۆ دەكەنە دەكەل
كومەلا كەسانىن سرۇشتى دا، چونكى ئەم زىانە كا

ئاسايى دكەل كەسانىن دى د بورىتىن، لىن د ئىلىغىرەن ساخلمىا دەرروونى دا ئامازى بى سى جورىن كەسايەتى دكەن ئەۋرى (كەسايەتىا نەخۆش - كەسايەتىا سرۇشتى - كەسايەتىا ساخلم)، و كەسايەتىا ساخلم ب پلهىدە كا مەزن بلنىدەر ئە كەسايەتىا سرۇشتى، و ھەمى كەس نەشىن ب ساناهى بچنە نافا رېزىن كەسانىن خۆدان كەسايەتىا ساخلم دا، بتنى شورەشكىر و يېغەمبەر نەبن، يان ئى ئەو كەس ئەۋىن د ژيانى دا خودان پەيام بىن و بىزاقىن بەردهوام ژبۇ ئەقى پەيامى دكەن و ب دلسوزى كار ژبۇ دكەن، و خۆ ل ھەمەر ئازارىن ئەقى پەيامى دكەرن و ھەتا دووماھىن دكەل وى بىرۇباوهرى نە؛ ئۇوا ل دەف ئەوان ھە.

زانايىن دەرروونى بوجۇونىن جىاواز دەربارەمى چەوانىا دروستبۇونا كەسايەتىا ساخلم ھەنە، بونمۇونە زانا (ئەبراھام ماسلو) وەسا د دىت كو كەسايەتىا ساخلم ئەو كەسە بىن د شىت خودەبىا خۆ بىدستە بىنیت واتە ئەو كەسە بىن دكەھىتە گۈپىتىكا ھەرەمى (ئەو ھەرەمى ماسلوى د بىرددۇزا خۆ دا باس ئى كرى).

و ب دىتنا شرۇقەكارىن دەرروونى ئەم د شىن ئامازى ب چەندىن زانايىان بىكەين ئەوان (سيگموند فرويد) ھەرچەنلە بوجۇونا ئەوى بۇ كەسايەتى بى نەرىنى بۇو، لىن دكەل ئەقى چەندى ئى ئامازە ب وان رىكا كريي ئەوبىن كەسايەتىا ساخلم بىن دروست دىيت، ئەۋىزى ب رىكا تىكىرنا يېدىفىن مەرقۇي و خۆ رىزگاركىن ئەستكىرنا

تاوانى و گونه‌هئ يان گله گازندىن كومەلايدى، و ل دويىت باوەريا (فرويدى) ل وى دەمى كەسايەتىا ساخلم دى بىستەھە هيست دەمى مەرۆف بىشت د قوناغىن زارۇكىنى دا ل سەر جىڭىرىمى (اتثبتىتاي) دا زال بىت.

و زانا (ئادلەرای كەسايەتىا ساخلم د دېتىا ھەستىرنا تاكى دا بو كىماتى شرۇقەكى، ئەسى وەسا د دىت كۆ بكارىئىانا ئامرازىن گونجاي و ب مفا بۇ پېرىندا كىماسىن مەرۆقى دېتىه ئەگەرى دروستبۇونا كەسايەتىا ساخلم.

زانان (ريتشارکۆن) و (تىد لىندزمن) د بىرتوڭا خۇ دا ئەوا بىنافى (كەسايەتىا ساخلم) بىزافى دەن پىقەرەكى تايىت بۇ كەسايەتىا ساخلم دىياربىكەن و پىناسەيە كاشتىكىر بىنە كەسايەتىا ساخلم.

ئەۋزى بىریكا دىياركرنا ئەگەرین بلندىرنا كەسايەتىا مەرۆقى، ژبۇ ئەقى مەرەمى ئەمارەكى تايىتەندىدا بۇ يېقانان لايەتىن كەسايەتى دانان، ئەف تايىتەندىدە ئى ب ئەقى شىۋازى ل خوارى نە:

1- كەسايەتىا ساخلم ئە و كەسەن ژىۇ كەسانىن دى و هزر و بىرىن نوى د ۋەكىرنە.

2- گىرنگىن د دەنە خۇ و كەسانىن دەوروبەر و جىهاندا سرۇشتى.

3- شىانىن كومقەرنا خىيراتىن نىڭەتىف ھەنە.

4- داهىنان.

5- شىانىن بەرھەم ئىنانى.

6- شىانىن حەۋىلەرنى.

سروباری ئەوئى چەندى كۆپتناسەكىندا (كەسايەتىا ساخلم) كارەكىن ب ساناهى
ئىش،لىنى (ارىشاركۇن) و (تىيد لىنىزمن)اي بزاڭكىن پىناسەكىن بىدەنە (كەسايەتىا
ساخلم) ئەۋۇزى ((ئەو رىكە ئەوا مەرۆف د گىرىتەبەر ب جورەكىن كۆزىرەكىن و
رېزىكەتىنە زىيانى وەلى بىكەت پىددەقىن خۇ يېن تايىھەت تىير بىكەت، داكو بىشىت كەشە
بىكەت و بىگەھىتە ئاستەكىن ھوشى يېن بلند، زىلەبارى ئەقىن چەندى شىائىن حەۋىتكەن
خۇ و زىنگەها سرۆشتى و كەسائىن دى ھەپىت)).

ئەقان ھەردوو زانايابان وەسا د دىت كۆ دوو جورىن شارەزايىن ھەنە دېنە
ئەگەر ئەرسەتىپ دەرىستەپەنە كەسايەتىا ساخلم ل دەھى مەرۆفى:

ئىكەم، شارەزايىا پۆزەتىف كۆ ياكىدا يە ب بەختەوەرى و ئارامىا مەرۆفى قە.

دەۋەم، شارەزايىا نىكەتىف، ژ ئەقى شارەزايىن مەرۆف د شىت پالپىشىا خودەمىي يان
ئىكەھەشتىرى ژى بەرھەم بىنېت، واتە مەرۆف د شىت مفای ژ خەلەتىن خۇ وەربىرىت
داكو ئەزمۇنە كا سەركەفتى بىدەستقە بىنېت.

ئەقان ھەردوو زانايابان وەسا د دىت كۆ كەسايەتىا ساخلم ل دويىف زىنگەھەكىن
دەگەرن كۆ د ئەۋىز زىنگەھەندا ئازادىدە كا مەزن بىدەستقە بىنن، و ھەر ژېر ئەقى مەرھەمى
دەۋىت ئەم بزانىن كۆ بارودۇخى كومەلايدەتى د ناشا خىزىانى دا كارتىكەنە كا گىرنگ ل
سەر كەسايەتىا تاکى دا ھەيە، چۈنكى بەرھەمئىنانا كەسايەتىا ساخلم دى بىرەنگى
زىنگەھە كا خىزىانى ياخىنلىكىدا ساخلم بىت، داكو ئەم خىزىانە كا ساخلم بەرھەم بىتىن پىددەقى يە
ئەم ئەقان خالىن ل خوارى بەرچاف وەربىرىن:

1- باشکەندا بارى ئابوورىنى خىزىانى.

2- ئامادە كرنا كاودانىن ساخلمۇم و سرۇشتى د نافا خېزانى دا كو دویرىت ئۇندوتىرىپۇن و بىن رېزىپۇن د نافا خېزانى دا.

3- پېشتدۇقانىكىرنا رەفتارىن ساخلمۇم د نافا خېزانى دا ب شىوه يەكى ب زمانى كەنگەشىن و وەرگەرتنا راوبوجۇوتىن ھەقدۇو و دویر ئېنى رېزىپۇن و دەمارگىرپۇن.

4- باشكىرنا سىستەمىن پەروەردەمىن خېزانى و شارەزابوونا سايکولۆژيا خېزانى و زانىنا كەسايدەتىيا دەوروپەر.

سەربارى ئەۋىچەندى كى خېزانى كەنگىبا خۆ د ئەقى لايەنی دا ھەيدەلى ئىم نەشىئەن گەنگىلايەن ئىدىر پەتىگۇھ بەھاقىزىن وەكى قوتاپخانە و پەرسەنگەھ و سەنتەرىن روشه نېيرى هەندى.

بەشى ٥٩

ئارماننجىن ئەقى بەشى.

د ئەقى بەشى دا دەپتە پىشىپەتكەن خواندەقان
ئەقان زانىاريان وەرىگرىت:

- زانينا گرنگيا ساخلەميا دەرۋونى و تايىه تەمەندىيەن وى.
- زانينا كەسايەتىا دەرۋون نەخوش و دەرۋون دروست.
- فيربوونا تىيگەھى ململانى (صراع)ئ و بى ئۇمىيدىي.
- زانين و نىاسىن مىكانزىمىن بەرگىريا دەرۋونى.
- دىاركىرنا ئەگەر يىن خۆكۈشتى.

ساخلمىا دەوونى چىه؟

ساخلمى بىتى ئەو حالاتە نىنە جەستە بىن
مەرۆقى ژ نەخوشىان يى دویربىت، بەلكو
ساخلمى ئەوه مەرۆق ھەست ب پشت
راستبوون و ئارامبۇون و ھەف پەيوەندىن بەھىز
بىكەت د ھەمى لايەنن (جەستە و دەرۈونى و
کومەلايەتى) دا، ھەروەسا ساخلمى شىانىن
خۆگۈنچاندىنى نە دەكەل ڙىنگەھا کومەلايەتى دا
و شىانىن بەرسىنگر تنا ئارىشە و نەخوشىن
زىيانى و ب چالاكانە كارىن خۆ ئەنجام بىدەت.

ل ۋىرە بۇ مە دىاردېيت كۆ ساخلمىا مەرۆقى بىتى لايەنن جەستە بى ناگرىت،
بەلكو ژ لايەنن دەرۈونى ژى د گرىت، ئەف لايەنە ژ لايەنن جەستە كىمتر نىنە،
دەرۈون ژى وەكۆ لەشى مەرۆقى توشى نەخوشىان دېيت، و ئەگەر ئەقىن چەندى
كەلەكىن، ئەگەر ئەقىن ئەقىن چەندى هاتنە زانىن؛ ئەوى دەمى دى ھىفييىن
چارەسەر كىرنى ھەبن.

ل ۋىرە دا ئەم پىتاسەكى بۇ دەرۈونى ساخلمى دىاربىكەين، ئەۋۇزى ((ئەو حالاتە يە
دەمى مەرۆق د حالاتى گۈنچاندى دايىت ژلائى دەرۈونى و كەسايەتى و ھەلچۈونى و
کومەلايەتى دەكەل خۆ و كەسانىن دى، ئەو د شىئىن مفای ژ شىانىن خۆ ب باشتىرىن
شىۋە وەربىگرىن و بەرسىنگى پىدەقىيىن زىيانى بىيت، كەسايەتى كا رېڭ و پېڭ ھەبىت و
رەفتارىن وى د ئاسالى بىن ب شىۋە يەكىن كۆ بشىت ب خوشى و بەختە وەرى بىزىت)).

ریازىلەن ساخلمىا دەرۋوونى (مناهج الصحة النفسية):

ساخلمىا دەرۋوونى سى پىروڭرامىن سەرەكى ھەنە، ئەۋۇزى:

1- ریازا گەشەمىي (المنهج النمايى) / ئەف رېكە رېكە كا ئاقاکەرە، يېكىدھىت ژ زىلەكىدا خوشى و گۈنچاندىنى ل دەف كەسىن ئاسايى و كومەلا، ڙ قۇناغىن گەشەكىرنى تا دكەھىتە بلندترىن ئاستىن ساخلمىا دەرۋوونى، ئەۋۇزى بىرىكا ئەنجام دانا فەكۆلىيان ل سەر شىيانىن تاكەكەسى و كومى، و بىرەف ئاراستەيدەكى دروست د بەت، ئەۋۇزى بىرىكا جاۋدىرىيا لايدەن (جهەستەي و عەقلى و كومەلا يەتى و ھەلچۈونى (انفعالى).

2- ریازا پارىزگارىكىرنى (المنهج الوقائى)،

ئەف رېكە يېكىدھىت ژ پاراستا
مەرۆڤى ژ توшибونا كىشە و ئارىشە و
تىكچىجۇونىن دەرۋوونى، ئەف پىروڭرامە
گىرنىكى ب كەسىن ئاسايى و نورمال د
دەت بەرى گىرنىكى ب كەسىن نەخۇش
بىلدەت، داكو مەرۆڤى ژ نەخۇشىان ب
پارىزىت، و گىرنىكى ب كەشە و وەرەرا

دەرۋوونى د دەت و لايدەن گۈنچاندىنى بىر بەردەست دكەت داكو ساخلمىا دەرۋوونى
بىلدەستە بىنیت، ئەقى پىروڭرامى سى ئاستىن ھەين، ئېڭ ژ ئەوان بزاڤى دكەت
دەرۋوونى ژ نەخۇشىان ب پارىزىت، پاشان بزاڤى دكەت ئەۋى نەخۇشى دەستنىشان
بىكەت ئەوا تاكەكەس د قۇناغا ئېكىن دا توش دېتىن و دويىف دا براشا كېمكىرنا
كارتىكىرنا ئەۋى دكەت.

3- ريلازا چاره سهري (المنهج العلاجي):

ئەف رىيکە پىكھاتىيە ژ چاره سەركىرنا كىشە و ئارىشە و تىكچۈون و نەخوشىيەن دەرروونى، تاكو مەرۆف د زېرىتەفە بارى خۇي ئاسايى و ساخلمىا دەرروونى، ئەف رىيکە گىرنىكىيەن ب ئەوان بىردىزان د دەت ئەۋىن ئامازە ب نەخوشىيەن دەرروونى دەكتەن و بزا فىن دابىتكىرنا نۇزدار و نەخوشخانە يىن دەرروونى دەكتە.

تايمەتمەندىيەن پرۆسە يا ساخلمىا دەرروونى:

ئەم د شىن تايىەتمەندىيەن ساخلمىا دەرروونى د ئەقان خالان دا دىياربىكە يىن:

1- پرۆسە يەكا كىشتى يە/ واتە دېلىت ئەم ب ئىك پىكھاتە تەماشە بىكە يىن، راما تا ئەدوىت ساخلمىا دەرروونى يېلىقى يە ھەمى لا يەن ئەن دەرروونى بىگرىت، نەكۆ لا يەن كى بجوپىك بىن رەفتارى بتنى، واتە ژ ھەمى لا يەن و ئەزمۇتىن مەرۆقى فەگرىت.

2- پرۆسە يەكا ديناميكييە/ واتە جارەكى بىتىنى رونادەت بەلكو دەكتەل ژيانى يَا بەردەواام، چونكى ژيان زنجىرە كا گوهور انكارى يە و چەندىن يېلىقى و پالىدر و حمز و ئارەزوو تىدا ھەنە، كۆ مەرۆف بەردەواام بزا فىن تىرتكىرنا ئەوان دەكت داكو ژ تىكچۈونىن دەرروونى بىن پاراستى يىت.

3- پرۆسە يەكا كىردارى يە/ واتە كارەكى دىياركى دەكت داكو بەردەواام ھەفسەنگىنى دەكت ژىنگەھى دروست بىكەت.

4- پرۆسە يە كە پشتىپەستتى ل سەر لايەتتىن كەشە يا تاكى دەكت/ واتە ئەگەر مە بېلىت ساخلمىا دەرروونى يَا تاكى بىزائىن دى فەگەرىتەفە بۇ تايىەتمەندىيەن قۇناغىن بەرى ھېنگى يىن ژىرى تاكى.

5- پروپرسىيەكا رىزەمى يە/ واتە ئەف پروپرسىيە دەھىتە گوھورىنا دم و جها، واتە ئەگەر رەفتارا كەسى د ناشا كومەلگەھى دا يَا نەگونجاي بىت رەنگە د ناشا كومەلگەھەكى دېتى دا يَا گونجاي بىت.

كەسى دەرۇون ساخلم كى يە؟

گەھشتتا ھەلسەنگاندنه كا دروست بۆ ژيانا
دەرۇونى يېڭىنى ب زانينا رەفتارا تاكى و كەسايەتى
و ھەممى دياردىن ھزرى و عاتىفيا كەسى ھەيە، يَا
ئاشكرايە كو ئەم ب ساناهى ھەست ب ھندهك
دياردىن دەرۇونى دكەين، لى ئەم ب زەھمەت
ھەست ب دياردىن ھزرى يېن ھويىر دكەين، ئەف
ديارده دكەف نە د ناشا ئەزمۇنین تاكەكەسى دا،
زېھر ھندى ئەم نەشىن ھەردەم بىرىارى بىلەين و
بىزىن كى ژلايىن دەرۇونى قە يېن ساخلمە و كى
يېن نەخوشە.

سەربارى ئەقى چەندى ئەم د شىئىن نىشانىن كەسى خودان دەرۇونەكى ساخلم
دياربىكەين:

1- يېڭىھشتتا ھەلچۈونى (النضج الانفعالي)/ واتە كەسى ساخلم شىانىن
كونترولكرنا خۆ ھەنە د ئەوان كاودانان دا ئەۋىن دېنە ئەگەرئ ھەلچۈونا ئەھى و يېن
زەفتارىن زارۇكىنى دویرە، ئەقى كەسى باوهەرى ب خۆ ھەيە و ب واقعيانە
ھەزىدەكت، واتە ئەف كەسە د جىهانا خەون و خەيالان دا بەرزە نايىت.

2- تاك هىست ب پشت راستى و بەختىوەرىيى بکەت و سەقايى نەئارام و ترس ئەۋىل دەروبەرين وي ئەۋى دوو دل ناكەت و ژيانى لى تاري ناكەت.

3- تاكى شيانىن بەرھەمئىنانى د لايدىنى ژيانى دا ھېبىت، دگەل ئىك شيان و حمز و ئارەزۇوپۇنى بگۈنچىت.

4- يى سەربخۇ بىت و پشتىھەستى ل سەر خۇ بکەت و ناسنامە و كەسايەتىا خۇ ھەبىت و ھەفسەنگىنى دنابىھرا پالىدر و پىندىھىن جودا و مىملانى و ئارىشىن دەرروونى دروست بکەت و بىرېكەكا گۈنجاي چارەسەريا ئەوان بکەت.

كەسى دەرروون نەخۆش كى يە؟

كەسى نەخۆش ژلائى دەرروونى ۋە كومەكا نىشانان ھەنە بىرېكَا ئەوان مروۋىسى نەخۆش يى دەھىتىھە دەستىشانكرن، ژ ئەوان (ھەستىكىن ب گونەھى و كىمماتىن و تاوانى و دەمارگىرىيى و نەخوشى و نەئارامى و دوودلى و خەموكىيھەتىد).

سى رېك ژبۇ دەستىشانكرنا
نەخۆشىن دەرروونى ھەنە:

ئىكىم، رەفتارا مروۋى ب خۇ.

دوووم، دەربىرىنەن كەسى و ھەستىكىن
ب نەخوشى.

سېئىم، دەركەفتا دىاردە و نىشانىن نەخوشى ل دەف كەسى.

ململاتتىيا دەرروونى (صراع النفسي) و جورلىن وى:

مەرمى ژ ململاتتىيا دەرروونى ئەوه دەمىن مەرۆف دەكەفيتە دنابەرا دوو بالىمەر يان دوو پىىدەقى يان دوو گرفتان، مەرۆف نەشىت ب ساناهى بىرىارى ل سەر بىدەت و ئېڭ ژ ئەوان ب هەلبىزىرىت، تا دەمىن مەرۆف ئېڭ ژ ئەوان ھەلبىزىرىت و بىرىارا خۆ ل سەر بىدەت، مەرۆف توشى ململاتتىيا دەرروونى دېيت و دەكەفيتە د حالەتكىن دەرروونى بىن ئالۇز دا.

- سى جورلىن سەرەكىن ململاتتىيا دەرروونى ھەنە، ئەۋۇى!

1- ململاتتىيا چونەپىش - چونەپىش (اقدام - اقدام)/ دەمىن مەرۆفى دوو بالىمەر يان دوو پىىدەقى يان دوو ھەلبىزارتىن خۆش د ئېڭ دم دا ھەبن و ھەردۇو وەكى ئېڭ د گىرنىڭ بن و مەرۆف نەشىت بىرىارى ل سەر ھەلبىزارتىن ئېڭ ژ ئەوان بىدەت، بونمۇونە (كىرىنا ترۆمبىلەكى يان گەشتىرن بۇ ژ دەرقەمى وەلاتى) دەمىن مەرۆف بىرىارى د دەت ئېڭ ژ ئەوان ھەلبىزىرىت ھەستەكى وەسا بۇ مەرۆفى دروست دېيت كۆ لايمى دىتىر ژ بۇ ئەوى باشتربۇو ئەو ھەلبىزىرىت.

2- ململاتتىيا پاشەكشە - پاشەكشە (احجمام - احجمام)/ ئەۋ جورى ململانى دروست دېيت دەمىن مەرۆف دەكەفيتە دنابەرا دوو ھېزىا يان دوو پىىدەقى يان دوو ھەلبىزارتان دا كۆ ھەردۇو دېنە ئەگەرئى نەخوشىنى بۇ مەرۆفى و ھەلبىزارتىن ئېڭ ژ ئەوان دى مەرۆفى ئازاردهت، بونمۇونە (داناندا دراقى بۇ سەرىيچىجەكى يان زىندانىرىن)، چارەسەریا ئەقسى جورى ململانى ب ساناهىتىرە ژ ياجورى ئېككى.

3- ململاتتىيا چونەپىش - پاشەكشە (اقدام - اقدام)/ ھەندەك جاران مەرۆف دەكەفيتە دنابەرا دوو ھېزىا يان دوو ھەلبىزارتان دا كۆ ئېڭ ژ ئەوان بۇ نها ياب ئازارە لىل

پاشەرۆزى دا يَا گىرنك و ب مفايمە، ئىكاكى دى بۇ نەها يَا خۆشە لىنى ل پاشەرۆزى دى يېتىھە ئەگەرى خۆشىي و ئازارى بۇ مرۆقى، بونمۇونە (قوتابىيەكى سېيىدى تاقىكىرنا ھەمى لىنى دەمان دەم دا فلمەك يان يارىيەكا تەپاپتى د تىلەفزىيونى دا بەھىسە نەمایشىكىن ئەۋۇزى حەزبىكەت تەماشە بىكەت).

بىن ئومىدى و ئەگەرلىن وى:

بىن ئومىدىي دوو پىناسە ھەنە، ئىككى ز ئەوان (بىن ئومىدى حالەتكى دەمكى يە زەستكىرن ب نەئومىدىي و نەئارامىي ئەۋۇزى زەگەرى نەتىكىرنا پالدىر و پىيدىقىن مرۆقى)، پىناسا دووئى (حالەتىن رېڭىرتىن و راگرتىن پالدىرى يە).

ئەم زى د ژيانا خۆ يَا رۆزانە دا تووشى بىن ئومىدىي دېين، چونكى ھىچ ژىنگەھەك نىنە ھەمى حەز و ئارەز و وۇيىن مرۆقى تېرىبىكەت، ژېمەر ھەنلى ئەم دى شىن بىزىن كەلەك بارودۇخىن ھەين مرۆقى تووشى بىن ئومىدىي دەكەن، ز ئەوان:

- 1- ئەدو كارىئىن وە ل مرۆقى دەكەن كو مرۆف ھەست ب تاوانى بىكەت.
- 2- ھەمى ئەو تىشتىن كەرامەت و رىزا مرۆقى كېيم دەكەن.
- 3- دەمى كاوداتىن دەزدە بەرلىن مرۆقى وە ل مرۆقى دەكەن كو مرۆف ھەست ب لاوازىيى بىكەت.
- 4- دەمى مرۆف ژ دەست دانا ئەۋىز رېز و پايە بەرزىي ب ترسىت ئەوا مرۆقى بىلدەستقە ئىتاي.

5- دەمىز مۇۋە ل بېرامبىر خۇ ھەست ب بى ئۆمىدىيى دىكەت؛ ئەوئى دەمىز نەشىت ئەقى چەندى يېھىلىت.

6- دەمىز رېقەبىرىنى دىكتاتور ھەبىت.

7- دەمىز ب بى تاوانى دەھىتە سزادان.

8- دەمىز ھەست دىكەت كو ئارمانجا ئەوئى بىلەستفە ناھىت.

9- دەمىز دېبىت كو كەسەكى نە ژەمۈزى و نەزىھاتى دەھىتە خەلاکرن.

- شىواز و مىكانزمىن بەرگىر يا دەرروونى:

دەمىز مۇۋە توشى كىشە و ئارىشىن دەرروونى دېبىت پەنائى د بەتە بەر بىكار ئىستانا
مىكانزمىن جودا جودا ژېقۇ كىمكىرنا فشارىن دەرروونى و بىلەستفە ئىستانا ساخلمىا
دەرروونى، دوو شىوازىن بەرگىر يا دەرروونى ھەنە، ئەۋۇزى:

ئىكىم، شىوازىن ھەستى (شعوري).

دۇووم، شىوازىن نەستى (الاشعوري).

- شىوازىن ھەستى:

1- جەختىكىن ل سەر ئارىشى/ دەمىز مۇۋە توشى
فشارىن دەرروونى دېبىت؛ وى دەمىز پەنائى د بەتە بەر
ئاشكرا كىن شىوازەكى گونجاي ژېقۇ چارەسەر كىرنا
ئارىشا خۇ، واتە بەرسىنگى ئارىشى دىكىرت،
بۇنمۇونە (ئەو قوتايى ل ھىفيا تاقىكىرنى بىت دى

كەلەك ب ياشى بۇ خۆ خويىت داکو سەركەفتىنى يەستخۇقە بىنیت.

2- خۇقىدمەركىن (الانزعاج)/ دەمى مەرۆف ھەست بىن دكەت كۆ قەبارى ئارىشا ئەوى ز وى مەزىنترە و نەشىت سەرەدەرىيى دكەل دا بكەت، ئەوى دەمى دى خۆ ز ئەفى ئارىشى شەدەركەت، و ب ھېقىا وى چەندى ئارىشا ئەوى ب خۆ چارەسەربىت، ئەف شىوازى سەرەدەرىيىكىندا دكەل ئارىشى ب شىوازەكى نىڭەتىف ژبۇ چارەسەركىندا ئارىشان دەھىتە هېزمارتن.

3- كونترۆلكرنا دەرۇونى خۆ/ دەمى مەرۆف توشى كىشىيەكادەرۇونى دېيت بزا فى دكەت خۆ كونترۆل بكەت، ئەۋۇزى بىرىكا كونترۆلكرنا ھەلچۈونىن خۆ.

4- تونلى (عدوانى)/ توندوتىزى و شەرخوازى بەرسىدانەكابەرەلاھ بۆ فشارىن

 دەرۇونى، واتە دەمى مەرۆف توشى كاودانەكى يان كىشىكى دېيت پەنائى د بەتە بەر توندوتىزى داكو ئەفى ئارىشا خۆ چارەسەربىكەت، بونمۇونە دەمى نەخوشىيەك دنابېرا دوو كەسان دا روېلدەت و ئەگەر ھەردوولا نەگەھىشتە ھىچ ئەنجامەكى ل ئەوى دەمى ئەف كىشە دى مەزىنلىقىت و ئەف كەسە دى توشى شەرى بىن، مەرج نىنە توندى ب ئازارداانا جەستەمى بىت بەلكو لايمى دەرۇونى زى فەدگەرت، وەكۆ سەقكاتى پېكىرنى.

5- خەيال/ واتە ژبۇ چارەسەركىندا ئارىشى مەرۆف پەنائى د بەتە بەر بكارئىنانا خەيال و خەونان، واتە ئەگەر كەسەكى شىيان تەبن بچىتە جەھەكى ل ئەوى دەمى دى پەنائى بەتە بەر خەيالى و دى ب خەيالا خۆ چىتە ئەوى جەھى.

6- بىن خەمى (اللامبالاة)/ مروف وى دەمى دى گەھىتە ئەفى حالەتى دەمى ھەست دىكەت كۆ ئىلى نەشىت بەرسىنگى ئارىشا خۇ بىگرىت، بونمۇونە ئەو قوتاپىنى گەلەك جاران د تاقىكىرنى دا دەرنەچىت يان زىندانى (20) سالان حۆكم دېت.

- شىوازىن نەستى (اللاشعوري):

شىوازىن نەستى ئەوان شىوازان قەدگرىت ئەۋىن مروف د بەرگىرەكىنە نەستى خۇ دا بىكاردىئىت ئەۋۇزى زېر دەركەتنى ژحالەتى نەثارامى، ئەۋۇزى يېڭى دەپت ژ شىوازىن:

1- داکىن (كېت)/ ئەقە گىنگىرتىت شىوازى نەستى يە، بىزافا مروفى يە بۇ زېرەكىنە ئارىشە و فشاران ئەۋىن د بىنە جەھى ئازاردانى بۇ مروفى.

2- ھىچەتكىرن (التبرير)/ واتە شرۇفەكىنە شىكەستنايە ب شىوه يەكى لۇزىكى و عەقلى، و گىرتىنە ھىچەتان ب شىوه يەكى كۆ ئەف كەسە دى وەسا دىياركەت كۆ ئەوى كەلەك ئەگەر زېق شىكەستنە خۇ ھەبۈون، لىن د راستى دا ئەگەرى سەرەكى ئەو ب خۇ بۈويە، ئارمانجۇ ژ ھىچەتكىرنى دوو تىشە، ئەۋۇزى قەناعەتى بۇ خۇ دروست بىكەت و قۇناعەتى بۇ دەوروبەرىن خۇ دروست بىكەت.

3- گوھورىن و قەگوھاستن (التحويل)/ واتە بىزافا كەسى يە بۇ دىتىنە كەسە كىن يان بابەتە كىن يان دى زېق تېرىكىنە ئارمانجىن خۇ يان رۈزىندىنە كەرب و كېنى ژ كەسە كىن بۇ كەسە كىن دىتە، بونمۇونە ئەو زارۇكىن ژ لاپىن دايىك و بابا قە دەھىنە ئازاردان، ئەو زارۇكە نەشىت بەرسىنگى دايىك و بابىن خۇ بىگرىت زېر ھەندى دى ئەقى كەرب و كېنى قەگوھىزىتە سەر بىرائى خۇ بىن بچوپىك و دى ئەوى ئازاردەت.

4- خستنه پال (اسقاط)/ واته ئەو بزاقن دەمىز رەفتارە کا نەشرين ل دەف مروۋ ب خۇبىت و مروۋ ئەفى رەفتارى بىئىخىتە پال كەسەكى دىترفە، بونمۇونە دەمىز كەسەك خەلکى ب دفن بلندى يان بىي باوهرىي تاوانبار دكەت، لىنى د راستىي دا ئەف سىفەتە د ناخى ئەوى كەسى دا ھەنە.

5- فەگەريان بۇ راپردووی (النكوص)/ واته مروۋ بزاڭى دكەت فەگەريتەفە بۇ رەفتارىن خۇبىي زىيىن زارۇكىنىي، بونمۇونە ئەو قىزى و كازىندىن مروۋ ل دەمىز ئاخفىتىي يان ھەبۇونا ئارىشەكى دا دكەت.

6- بلندكىرن (التسامي او الاعلاء)/ واته گوھورىن و بلندكىرن رەفتارىن نەقەبىلكرى يە ژلايى كومەلا يەتى فە بۇ رەفتارە کا قەبىلكرى، بونمۇونە پالىدەرى سېكىسى و توندىمىز ژلايى كومەلى ئەتىشىتە كەبىلكرى نىنە، مروۋ بزاڭى دكەت دەربىرىنى ژ ئەفان بالىدەران بىكەت بىرىكا ھونەرى يان وىتنەكىشانى يان وەرزشى.

نەگۈنچاندىن:

ئەگەر گۈنچاندىن پىشك پەھىت ژ ئەوان رەفتاران ئەۋىن مروۋ تىدا ھەمى يەكىن دەرروونى ب شىۋەيەكى رېڭ و پىشك كاربىكەن و كەسايەتە كا دروست ھەبىت و پەيوەندىيا ئەوى دگەل زىنگەها ز دەرۋە پەيوەندىە كا ھەۋەنگ بىت و ھەست ب ئارامىا دەرروونى بىكەت، ل ئەوى دەمىز ئەم دى شىن بىزىن

(نەگۈنچاندىن) ئەو رەفتارە يە كو مروۋ تىدا نەشىت دگەل خۇبىت و دەوروبەرلىن خۇبىت

بگونجیت و د کیمترین تیکچوونین دهروونی دا شکدستنی دئینیت و نهشیت مفای ژ
شیانین خۆ وەر بگریت و هەست ب ئارامیا دهروونی ناکەت.

نه گونجاندن و دیاردلین وى:

بەری ھینگى مە د باپەتى (بىن ئومىدىي) دا ئاماژە ب ئەگەرلەن نه گونجاندنى كر
و مە ئاماژە ب ئەوان ئەگەران كر ئەۋىن دېنە بەربەست ژۇڭ بىلدەستە ئىنانا گونجاندىنا
دهروونى وەكۆ بەربەستىن (چەستى و كومەلايەتى و دهروونى) كۆ دېنە ئەگەرى ئەۋى
چەندى مەرۆف نەشىت پاللەرلەن خۆ تىرىبىكتە.

- ئەم دىشىن دیاردلین نه گونجاندىدا دەرەوونى د ئەقان خالان دا دىياربىكەين:

1- ئەو كەسى نەھىيە گونجاندى ئەو كەس تامى زىيانى وەرناكىرىت و ب شىوه يەكى
نەئاسانى زىانا خۆ د بورىنىت.

2- ئەف كەسە ژلابىن دەرەوونى ئە كەسە كى پىتنەگەھشىتى، و ئەو بەرامبەرى كەسانىن
دەرەبەرلەن خۆ كەسە كى ئەزئەزى و خۆيەرسە، و ز ئەوان كەسايە ئەۋىن بەرەۋام
وەردگرىت و هىچ تىشەكى نابەخشىت.

3- كەسە كى ھەستىارە و رەختەيان وەكۆ سەركاتى يېكىرن د ھەزمىرىت و ب شىوه يەكى
نەدرۇست رەفتارى دىكەت.

4- ل دەمىن ھەبۈونا ئارىشە كى دى كەرب و كىتا خۆ ۋە گوھىزىتە سەر كەسانىن دى
بونمۇونە ئەقى كەسى ئارىشە دىگەل بەرپىسى خۆ يان رېقەبەرى خۆ ھەنە، ئەو دى
ئەقى كەرب و كىتى رېزىتە سەر خىزانىدا خۆ

5- كەسەكە كو كارىن وي بەرەف خرابىن دېچن و شىانىن دانى (الاعطاء) كىم دېن و د كارىن خۆ دا ھەست ب ماندىيۇونەكا مەزىن دىكەت.

خۆکوشتن:

وەكۆ نموونەكا نەگۈنجاتا مروقى دەپتە ھېمارتن، ئەف رەفتارە وەكۆ ئارىشە كا كومەلايەتىا مەزىن دەپتە قەلم دان، زە كەفن دا باپەتى (خۆکوشتن) بويە جەنى پرسىيارى و بەردهام ئەف پرسىيارە ھاتىه كرن، ئەرى بوجى مروقى پەنائى د بەتە بەر خۆکوشتن؟

زە كەفن دا بىزاقا بەرسىداندا ئەقى پرسىيارى ژلائى كەسانىن بوارى كومەلايەتى و نۇزىدارىن دەرروونى ھاتىه كرن، بىن گومان ھەممى مروق ئاكەھدارى خۆکوشتن نە ئەقجاچ ب گوھلى بۇونى بىت يان دېتىن بىت، و چەندىن پرسىيار د ناخىن وي دا دروست بۇونى دەربارە ئەوان بالىمدا ئەۋىن ئەو كەس پالدای ژيانا خۆ ب

دووماهى يىنىت، دوپەر ئى نىتە چەندىن بوجۇونان دروست بىكت و كەلهك جورىن شەرقەكرتى زى بىلدەتى، لى بەرى ئەم بچىنە د كوييراتىا ئەگەر ئەقى كارى دا يا يېندىنى يە ئەم تىڭەھى ئەقى پەيپى بىزانىن و ب شىوه يەكى زانستى باس بىكەين، ژلائى زمانى قە پەيپا (خۆکوشتن) ب راما نا (زناقىرنا خودەيىسا مروقى يە) زمانى ئىنگلىزى بەيپا (خۆکوشتن) ژ زمانى (لاتىنىي كەفن) وەرگەرتىه ئەۋىزى ژەردۇو پەيپىن كو ب راما (د كۈزىت) و (All) ب راما (خودەيى) دەپت، ب (Conden)

زامانی عهره بی په یغا (الانتحار) ژ (نحر) هاتیه کو ب راما نا (کوشتن یان سهربین) دهیت، ژ راما نا ئەقازارا فان ئەم د شىئ بىكەھىنە پىناسە يە كىن بۆ (خۆکوشتن) ئەۋۇرى (خۆکوشتن ئەوان كرداران ھەميان فەدگىرىت ئەۋىن مەرۆف ئىكسمىر يان نەئىكسمىر تىدا بىزاقا ژناقىرنا خۆ دىكت).).

ئەگەر ئەم تەماشى كەسا يەتىا ئەوان كەسان بىكەين ئەۋىن خۆدكۈزۈن دىي بىيىن كو كەلەك ژ ئەوان دەھىنە رېزا ئەوان كەسان ئەۋىن خۆ ژ دەوروبەران قەدەردەكەن و ماددىن بىي ھوشكەر بىكاردەيىن ب تايىھتى ئەۋىن د خىزانە كا بىي سەروبەر و ژىكىفە بىووى دا پەروەرە بىووين، پرانيا ئەو كەسىن خۆ د كۈزۈ مېزۇويە كا كەفن دەڭەل خەمم و نەخۇشى و دوودلىيە ھەبۈويە، يان ئەو كەسەن نەشىئ بەرسىنگى ژيانا خۆ ياخىدەت بىگرن، زېبرەنلىق ئەو مەرنى وەكى دووماھىك چارەسەرى دېيىن.

كومەلگەھى كوردهوارى ژى ژ ئەقى دىياردىي بىن قالا نىنە، و پىتى ل دەف ئافەتان ياخىدەت بىگەر ئەم بەراوردىي دەڭەل تەخا زەلامان بىكەين، ب تايىھتى خۆسۇتن، كو ئۇزۇرى تا نەبا ب ئارىشە كا كومەلايەتى دەھىتە ھەزمارتىن، رەنگە ئەگەرى ئەۋى ژى قەگەرىستەقە بۆ زالبۇونا زەلامان و توندوتىزىيا ئەوان دەڭەل ئافەتان.

- ئەگەر لىن خۆكۈشتىنى:

ئەگەر ئەم وەکو دىياردەكا (دەرۈونى و كومەلايەتى) تەماشەي خۆكۈشتى بىكەين دى كومەكا ئەگەران ھىتە بەرجاھىن مە، ئەو ئەگەر ئەن مەرۆڤى پالىدەت خۆ ژناقىبەت و خۆ بىكۈزىت، ئەم د شىئىن ئەگەران ب ئەھى شىئوى ل خوارى دىيار بىكەين:

۱- نهگهرين دمروونى: ژماره کا دهروتىناسان باوه ردکەن کو ئەو کەسىن خۇد كۈزىن ئەوان كەسان كومەكاكىشىر و ئارىشىن دهروونى ھەنە، بونمۇونە زانا (فرويد) دېلىرىت: ئەو کەسىن پەنايى دېنە بەر خۆكۈشتىنى ژئەنجامى زالبۇونا (ئەزىي بلند - الاتا الاعلى Super Ego) ل سەر (ئەو - الھو ID) يە، کو وەل مەرۆڤى دىكەت کو ھەر شاشىيەك بچويك وەکو تاوان بىزانىت، بىرده وامبۇون و دووبارە كىرنا ئەقان شاشىيان دى مەرۆڤى توشى خەموكىي كەن و دى مەرۆڤ نەچارىيەت پەنايى بىدەتە بەر خۆكۈشتى داکو خۇز گونەھان پاقىز بىكەت.

2- نه‌گهارلن کومه‌لا یه‌تی؛ بی کومان ئەفی
ئەگه‌ری روله‌کی سره‌کی د سەرھلداانا
دیارده‌یا خۆکوشتنی دا ھەیە، چونکی
مروف بونه‌وهره‌کی کومه‌لا یه‌تی يە و ھەمی
رەفتارین وی دیز ژ ئەنجامی کارلیکا ئەھوی
دگەل دەور وەران بىت، ۋېھر ھەنلىق

تیکچوونا خیزانی و نهmana په یوهندیین روحی دنافیرا ئهوان دا دیته ئهگم مروف هدست ب کیماتی و غهربین بکدت و خو قدهر بکدت. و يا دویر تینه ل دوماهی ئه و په نامی بیته بدر خوکوشتنی داکو خو ژ ئه فی کاودانی ئالوز قورتال بکدت.

3- ئەگەرلەن ئابوورى: كەلەك جاران ئېفلاس بۇنا ھندەك كەسان دېيىتە ئەگەر ئەو خۆ بکۈزۈن، دەربارەي ئەقىنى چەندى زانلىق ھونگ كونگى (ياب) دېئىزىت: ھەۋارى و برسى و تىكچوونا پەيوەندىيەن كومەلا يەتى ژ ئەگەرلەن گىرنىڭن بۇ بلند بۇونا رىزىا خۆكۈشتىن و پىيچەوانەي ئەقىنى چەندى ژى راستە.

4- نەخۆشىيەن دوم درىئىز: ھندەك جاران ئەقى ئەگەرە كارتىكىرنە كا خراب ل سەر مروقى دىكت و وە ل مروقى دىكت كو مروقى بەنانلىق بېتە بەر خۆكۈشتىن داكو ژ ئازار و خەم و نەخوشىيان رىزگاربىت، كو ئەقى نەخوشىيا وي وە ل ئەوى كرىيە كو ئەو نەيى ئارام بىت و هىقى دەرىانى دا نەمىنیت.

چارەسەرى:

و كەسو بزاۋەك ژېرۇ چارەسەرىدا
خۆكۈشتىن و زالبۇون ل سەر كىشە و
ئارىشىيەن دەرروونى و كومەلا يەتى ب
شىۋەيەكى زانستى ئەم د شىيەن برىيکا ئەفان
خالىئن ل خوارى ئەقى دىاردادا ترسناك كېم
بىكەين و چەندىن كەسان ژ خۆكۈشتىن
قورتال بىكەين:

1- ئەم نەھىيلىن ئەو كەس يىي بتنى بىت و ژ كومىي يىي قەدەربىت ئەۋۇرى برىيکا
بەيىز كرنا پەيوەندىيەن ئەوىي يىن كومەلا يەتى.

2- دەستىشان كرنا ئەوان كەسان ئەۋىن نىازا خۆكۈشتىن ھەمى، برىيکا زانىنا نىشانىن
ئەقى دىاردادى و بزاۋىئىن چارەسەر كرنا وي.

- 3- ئاگەهداركىرنا كەسانىن دەورو بېرىن وى كەسى، داكو ژ نزىكىفە تىپىنيا ئارىشىن وى بېتىه كرن.
- 4- زىلەكىرنا زانىارىيەن خەلكى، كو خۆكۈشتەن حالەتكىن ژىرى نىنە بەلكو دىاردە كا كومەلايدى يە.
- 5- بېتىزكىرن و بەلافكىرنا باوھرى بخۇبۇوونى ل دەف تاکەكەسان، ب تايىھەتى ئەو كەسىن ھەست ب بىن ھىزىئى و نەشيانى دەكەن.
- 6- دېقىت ئەم بىزائىن كو ئەو كەسى جارەكىن بىزافا خۆكۈشتەن دەكت ئەگەرەكىن مەزن لىن دووبارەبوونا ئەقى چەندىن ھەدە، ژېبر ھەندى دېقىت چاۋدىرىيا وى بېتىه كرن.
- 7- دېقىت ئەوان كەسان رېنمایى بىكەين ئەۋىن بىزاقىن خۆكۈشتەن دەكەن، و ژېتۇ ئەوان روون بىكەين كو خۆكۈشتەن چارەسەرىيەكە دروست نىنە بۇ ئارىشىن ئەوان.

بهشى يازدى

ئارمانجىن ئەقى بهشى.

د ئەقى بهشى دا دەيتى پىشىپىكىرن كو
خوانىمەقان ئەقان زانىاريان وەرېگرىت:

- يىناسا نەخوشىيىن دەررۇنى.
- دياركىرنا ئەگەرىن توشبوونا
نەخوشىيىن دەررۇنى.
- شارەزابوون و زانىنا ژمارەكى
نەخوشىيىن دەررۇنى.

نەخۆشىيىن دەرۇونى:

مروف توشى نەخۆشىيىن دەرۇونى دىيت، و وەكى ھەمى نەخۆشىيىن دىتىر يىلدى

ب چارەسەرىيىن ھەيد، لى ئەنافا كومەلگەھى
مەدا ئەو كەسى توشى نەخۆشىيىن دەرۇونى
دىيت دىيىتە جەھى شەرم و شەرمزارىيى بۆ وى
و خىزانَا ئەوى، و وەكى كەسەكى تاوانبار
دەھىتە دىتن، ژېر ھندى خىزانَا وى بزاۋى
دەكەن ئەقى نەخۆشىيىن لېر چاقىن خەلکى
قەشىرن، ئەگەرىن ئەقان رەفتاران قەگەرىتەفە
بۆ ھەبۇونا ژمارەكا بوجۇوتىن شاش دەربارەي
نەخۆشىيىن دەرۇونى، ژ ئەقان بوجۇونان:

1- ئەجىنە دېنە ئەگەر مروف توشى نەخۆشىيىن دەرۇونى بىت.

2- چارەسەرىيىن بۆ نەخۆشىيىن دەرۇونى نىتە.

3- نەخۆشىيىن دەرۇونى رامانا وى شىئىت و دىناتى.

4- بوماوه (وراثة) بەرپرسە ژ نەخۆشىيىن دەرۇونى.

پىناسا نەخۆشىيىن دەرۇونى:

نەخۆشىيىن دەرۇونى تىكچۈونەكا كىردارىيە د كەسايەتىا مروفى دا، ب نىشانىن
جەستەي و دەرۇونى يىن جىاواز دەردكەفيت وەكى (دەودلى و نەئارامى و وەسواس و
فوبيا) و ھەبۇونا كومانان ژ كەساتىن دەرۇوبىر بىن كو ھىچ بەلگەيەك ل سەر ھەبىت.

هندەك جاران نەخۆشىن دەرۇونى ژ نەچارى توشى دووبارەكىدا هندەك كىرداران

دېيت بى كو بشىت خۇ كونتۇل
بىكەت، هندەك جاران بەشەكى لەشى
وى ژ كاردكەفيت، كەلەك جاران ئەمۇ
بىزازىن كەسى توشبووی ژبۇ
چارەسەركىدا نەخۆشىا خۇ دكەت ب
بىزازىن نەدرۇست دەھىنە ھۇمارتن.

ئەگەرلىن نەخۆشىن دەرۇونى:

أ- ئەگەرلىن پىلخۆشكەر / ئە و ئەگەرن ئە وىن رىكى بۇ توشبوونا نەخۆشىن دەرۇونى
خۆش دكەن، ژ ئەوان ئەگەران:

1- بوماوه .

2- خىبراتىن زارۇكىنى:

ب- ئەگەرلىن بەيىزكەر / ژ ئەوان شارەزايدا دكەرىت ئە وىن مەرۆف دنابېرا قۇناغا
زارۇكىنى و مەزنبۇونى دا وەردكەرىت، بونمۇونە ئە و كاوداتىن مەرۆفى توشى بى
ئومىدىيى دكەن، سەرەدەريا خراب دكەل مەرۆشى، شكەستن د ژيانى دا وەكى شكەستن د
ژيانا ھەۋىنى دا، بى سوزىھەتى.

ت- ئەگەرلىن ئىكىسىر / ئە و ئەگەرلىن دېنە
ئەگەرى دەركەفتىدا نەخۆشىنى، كارتىكىرنا
ئەقان ئەگەران زوى دەردكەفيت ژبەر
هندى كەلەك كەس ب شاشى تىلەتكەن

کو ئەف ئەگەرە بىتى ئەگەرئ دروستبۇونا حالەتى و نەخوشىي يە، كەلەك نموونە ژېز

ئەقان حالەتان ھەنە، ژ ئەوان: (خۆسۇتنا قوتابى دەمى شىكەستنى د تاقىكىرنان دا د ئىنيست) يان (خۆسۇتنا ئافرەتى دەمى زەلامىي وى ئاخفتتىن نەشرين دېرىتى).

جەھى ئامازى يە کو ئەگەرئ ئىكسمەر بىتى رول د پەيدابۇونا نەخوشىيەن دەرۈونى دا نىنە، واتە ئەگەر مەرۆف بەرى ھىنگى نەھاتىيە ئامادەكىن ئەوي دەمى ئەگەرئ دېتىر ب ئەقى شىوهى كارتىكىرنى ل سەر مەرۆفى ناكەن.

واتە ئەگەرئ رېخۇشكەر و بەھىزىكەر پېكىفە كارتىكىرنە كا گرنگ ل سەر مەرۆفى دەكەن.

جورلىن نەخوشىيەن دەرۈونى:

ب شىوه يەكىن گشتى نەخوشىيەن دەرۈونى ل سەر دوو بەشان دا دابەش دىن:

أ- سايکۆسسىن (ذهانى).

ب- نىورۆسسىن (عصابى).

داكىو ئەم بشىن جىاوازىي دنابىمەرا ئەقان ھەردوو جوران دا بىكەين دى ب ئەقى شىۋى ل خوارى دىياركەين:

ز	سايکۆسسى (ذهانى)	نيورۆسسى (عصابى)
1	كەسى توшибۇرى دانىپىدانى ب نەخۇشىا خۇ دىكت، و لدويف چارەسەرلىق دىكت.	كەسى توшибۇرى دانىپىدانى ب نەخۇشىا خۇ ناكەت، و رازى نايىت ژ كەسىن نەخوش بەھىتە هەزمارتن.
2	ھەست ب نە روونيا ئاخفتىن وي دەھىتەكرن، نافەرۇڭ كا ئاخفتىن وي د روون و ئاشكرا نىين.	ھىچ ئارىشەك د ئاخفتىن ئەوي دا نىنە، ئەم ناقەرۇڭ كا ئاخفتىن وي تىيدىگەھىن.
3	زۆربە يا حالەتان دا چارەسەرلەر دى بىرىكا ئاخفتىن ب رىڭىدا دەرمانان بىت.	چارەسەرلەر دى بىرىكا ئاخفتىن و چارەسەرلەر دەرۋونى بىت.
4	گەلەك چاران پشتى باشبۇونا حالەتى وي رويدان و تشت نامىننە ل بىرا وي.	پىرانىا دەمى رويدانىن وي د مىننە ل بىرا ئەوي.
5	نەخوش توشى حالەتى ھەلۋەسى دېيت.	نەخوش توشى ھەلۋەسى نايىت.

خشتنى ژمارە (8) جىاوازى دنابەرا نەخۇشىن سايکۆسسى و نىورۆسسى

بەرى ھىنگى مە بەحسكەر كو نەخۇشىن دەرۋونى ب شىۋەيەكى گىشتى دېنە دوو بەش، سايکۆسسى (ذهانى) و نىورۆسسى (عصابى).

چند نموونه يك ڙ نه خوشين نورووس (عصابي):

- نه ئارامي (قلق):

خەلک پەيشا نه ئارامي ڙيو
حالەتىن ھەستىرنى ب دوودلىي و
ترسى بكاردىئىن، بى گومان ئىم
ھەمى ھەست ب نه ئارامي دكەين
و سەربارى ئەۋى چەندى حالەتى
نه ئارامي ب حالەتكى نىگەتىف

دەپتە هەمارتن لى ئەف حالەت ڙيو ئازراندنا مروقى يا پىدقى يە داكو مروف بەرده وام
بزاقىن سەركەفتى د كارىن خۆ دا بکەت، گەلەك حالەتىن ھەين مروف تىدا توشى
نه ئارامي دېيت، بونموونه:

1- قوتابىي زانكۆيى بەرى بچىتە د ژوورا تاقىكىرنان ئە ب تايىهتى دەمى باش خۆ ڙيو
تاقىكىرنان ئامادە نە كرېيت.

2- ئەو كەسين د لايەنى ئابورى دا كار دكەن، ل دەمى دروستبۇونا قەيرانىن ئابورى.

3- سەركەدە بەرى دەستېكىرنا شەرى

پىناسا نه ئارامي:

نه ئارامي ((حالەتكى تىكچۈونا دەرۈونى يى گشتى يە ڙ ئەنجامى مىملاتىسا
پالەران و بزاقىن تاكى بۇ خۆگۈن جاندىن پەيدادبىت)).

(حاله ته‌كى هەلچوونى يە ئەنجامى ترسىانا ژ ھەر تىشىتەكى نەدىيار پەيدادبىت، جورەكى ژ نەئارامىا دەرروونى دروست دكەت).

جورىين نەئارامىا دەرروونى:

ب شىوه يەكى گشتى سى جورىين نەئارامىا دەرروونى ھەنە:

1- نەئارامىا بابەتى يَا ئاسايى / ئەف جورە نەئارامىيە ژ ئەنجامى ترسىانا ژ ئەگەرەكى دەرەكى پەيدا دىيت، وەكۈ ترس ژ مىرنا كەسەكى خۆشتى، يان ترس ژ دەستدا سەرمایى و دراقي، يان ترسىانا دايىك و بابا ژ بەرزەبۇونا زارۆكى ئەوان.

2- نەئارامىا ناقخۇيا ئاسايى / ئەف جورە نەئارامىيە ژ ئەنجامى ئەگەرەكى ناقخۇيا

مۇرقۇى دروست دىيت، چونكى بىتى
مۇرقۇى ترس ژ نەخوشى و ژ دەستدا
كارەكى نىنە، بەلكۈ ترس ژ وزدانان خۇ
زى ھەيە، ب تايىبەتى دەمىي بقىت كارەكى
نەئەخلاقى يان كارەكى خراب بکەت.

زانان (فرويد) ئاماژە ب ئەقى جورى نەئارامىي كرييە (نەئارامىا ئەخلاقى)
ئەوى ڈى وەسا د دىت كو ئەف جورى نەئارامىي ژ دەرئەنجامى (اگرىنىا ئودىب)
دروست دىيت.

3- نەئارامىا دەمارى (القلق العصابي) / ترسە كا نەدىيار دېتىھ ئەگەرى پەيدابۇونا ئەقى
جورى نەئارامىي، و ئەگەرى ئەوى نەست (لاشعورى) مۇرقۇى يە، و مۇرقۇ دېتىھ د
حالەتى ترسى دا، لىن مۇرقۇ ئەگەرى ئەقى ترسا خۇ نزاپىت چىھ، زېھر كو ژىلدەرى

نهئاراميا مرۆقى نه بىن دياره، مرۆف بهردوام دى هەست ب نهئارامى كەت و دى ژ
ھەمى دەما چاھەرى تشتىن خراب بىت ڈەرەوبەرەين خۆ.

- جياوازى دنابىمدا نهئارامىي (قلق) و ترسى (خوف):

ژمارە كا خالىن جياواز دنابىمدا نهئامىي و ترسى دا ھەيدە، ب ئەقى شىوهى دى
دیاركەين:

نر	ترس (خوف)	نهئارامى (قلق)
1	ژىلەرى مەترسىي بىن روون و ئاشكرا يە.	ژىلەرى مەترسىي بىن روون و ئاشكرا يە.
2	د شيان دا نىنه پەيوەندىيا دنابىمدا ژىلەرى ھەرهشى و ترسى دا ئاشكرا بکەين.	د شيان دايە پەيوەندىيا دنابىمدا ژىلەرى ھەرهشى و ترسى ئاشكرا بکەين.
3	ترس ژبۇ دەمەكى كورت د مىنيت و ب ئەگەرەن ترسى فە گۈرەيدا يە.	نهئارامى ژبۇ دەمەكى درېز د مىنيت.
4	د سۇرەتكى دىياركىرى دا كومقە دېيت.	بەرپەلاقە.
5	ئەگەر ژىلەرى ترسى نەما ئەۋى دەمى ترس ژى نامىنيت.	بەردەوام دېيت.
6	رەگ و ژىلەرى ئەۋى بىن دياره.	رەگ و ژىلەرى ئەۋى بىن دياره.

خشتنى ژمارە (9) جياوازى دنابىمدا ترسى و نهئارامىي

ئەگەرلەن نەئارامىي:

ئەگەرلەن نەئارامىي پىكھاتىنە ئۇ:

- 1- ئامادە باشيا بوماوهى (استعداد و راثى) / واتە ئەگەر ئەندامە كى خىزانى حالتى نەئارامىي ھېيت وى دەمى دىن دەلىغا توшибونا ئەندامىن دىتىر يىن خىزانى پىر لىنى ھېيت، ئەگەر جىمكە ئۇ ئىك هىك بن و ئىك ئەوان توشى نەئارامىي بىت ئەوى دەمى ب رىزا (50%) ئەگەرى ھەم ئەۋى دىتىر (جىمكى وى) ئۇ توشى نەئارامىي بىت.
- 2- ئامادە باشيا دەرۈونى / واتە ھەستكىن ب گەف و ھەرەشىن نافخۇنى و دەرەكى ئۇ زىنگە ھا دەرەكى.
- 3- كاودان و فشارىن ئىيانى / فشارىن كلتورى و زىنگە ھى و شارستانى.
- 4- جياوازى دنابىرا خودەبىا كەتوارى (الذات الواقعى) و خودەبىا نموونە (الذات المثالى).
- 5- ئەزمۇننەن عاتقى يىن نەخۇش.

لايەننەن نەئارامىي:

نەئارامىي سى لايەننەن ھەين:

پىكىم / لايەننى مەعرىقى؛ ھەزىز كەسان دەكەفيتە ئۇز كارتىكىرنا رىزەبىا نەئارامىي، ئەو كەسىن ھزر و بىرىن نەخۇش ل سەر زال دىن رىزەبىا نەئارامىي ئەوان پىر لىنى دەھىت و نەشىت كوتىرۇلا پىرۇسە يىن عەقلى بىكت.

دوموم/ لايەنى رهفتاري: ئەفى لايەنى گەلەك شىوازىن ھەين، وەکو دويركەفتىن ژ

ئازرىنه رىئن نەئارامسى، بونمۇونە ئەم كەسى
ژ ئاخىختى د ترسىت دەمى داخاز ژى
دەيتە كىن ل سەر بابەتە كى باخفيت، ئەوى
دەمى دى بزاڤى كەت ب هەر شىۋە يە كى
ھەبىت خۆ ژ پېشىكىشىكىنە ئەوى بابەتى

دەربازبىكت، و دى چەندىن ھېجەتا بۆ خۆ ئىنىت داكو ئەفى كارى نەكەت.

سېيم/ لايەنى جەستەمىي، پىك دەيت ژ بەسقدانىن فسيولۆزى و بايولۆزى كو ئەف
نىشانە ل سەر مەرۆقى ديارىدىن وەکو (بەيىتەنگىا ھەناسەدانى، ھشكبوونا دەفى،
سوربۇونا سەرچاقا، زىلەبۇونا فشارا خوينى، لەرزىن، خۆهدان و خرابىسا پرۆسە يا
ھەستىكىنە خوارنى).

- خەموكى (الاكتتاب):

ئەفە حالەتە كى ئاسايى ل دەف
مەرقان بەيدادبىت، رويدايانى ژيانى وە ل
مە دەكەن ئەم ژبۆ گەلەك تشتان ب خەم
بىكەقىن وەکو كۈچكىن و دويربۇونا
خۆشىقىيە كى مەرۆقى، يان گەشتىكىن، يان ژ
دەستىدا ناپۆست و پىكەھە كى بلند،
سەربارى ئەوى چەندى كو ئەف ئەگەرە
كارتىكىرنى ل سەر مە دەكەن لى پاشى
بورينا دەمى ئەف كارتىكىرنە كېم دېت و نامىنىت.

دەمىز بە حسى خەموكىي دەپتە كرن بارودۇخ دەپتە كوهورىن، چونكى ئەو كەسى توشى خەموكىي دېيت ئەوى دەمى نەشىت خۆشىي ژىيانى وەربىرىت، بەردهوام ھەست ب تىپۇونى دكەت و شىانىن خۆگۈنجاندىنى دكەل خوشىن ژىيانى نىن، ھارىكاريا دەوروبەران رەت دكەت، بەردهوام چاقىن ئەوى ب گرى نە، لى ئەو ئەف گريانا وي خەموكىي كىم ناكەت، ئەف كەسە بەردهوام ھىزرا رويدانىن نەخۆش يىن ژىيانى دكەت، ئەقى كەسى چالاکى نامىنیت، ئاستى ئەوى بەردهوام د نىزمبوونى دايە، و ب شىوه يەكى رەشبىنى تەماشەي ژىيانى دكەت.

ئەگەرلىن خەموكىي:

ئەو كەسىن يەبۈهندى دكەل ئەقان نەخوشىان ھەين ژېۋ ئەوان كەلەكا گرنگە ئەو ئەگەرلىن ئەقى نەخوشىي بىزانن، داكو ژ دەستپىكى پەيدابۇونا ئەقى نەخوشىي كونترۇلا ئەوى بىكەت و بىزاخا چارە سەرىيىن بۇ بىكەن:

1- رويداتىن ژىيانى/ بىن كومان ل دەمىن هەر رويدانە كا نەخۆش مروف توشى خەمان دېيت، دكەل بورىنا دەمى ئەف خەمە كىم دېن، لى ھنلەك جاران خەما مروقى درىز دېيت تا دېيتە ئەگەر ئەخوشىا خەموكىي.

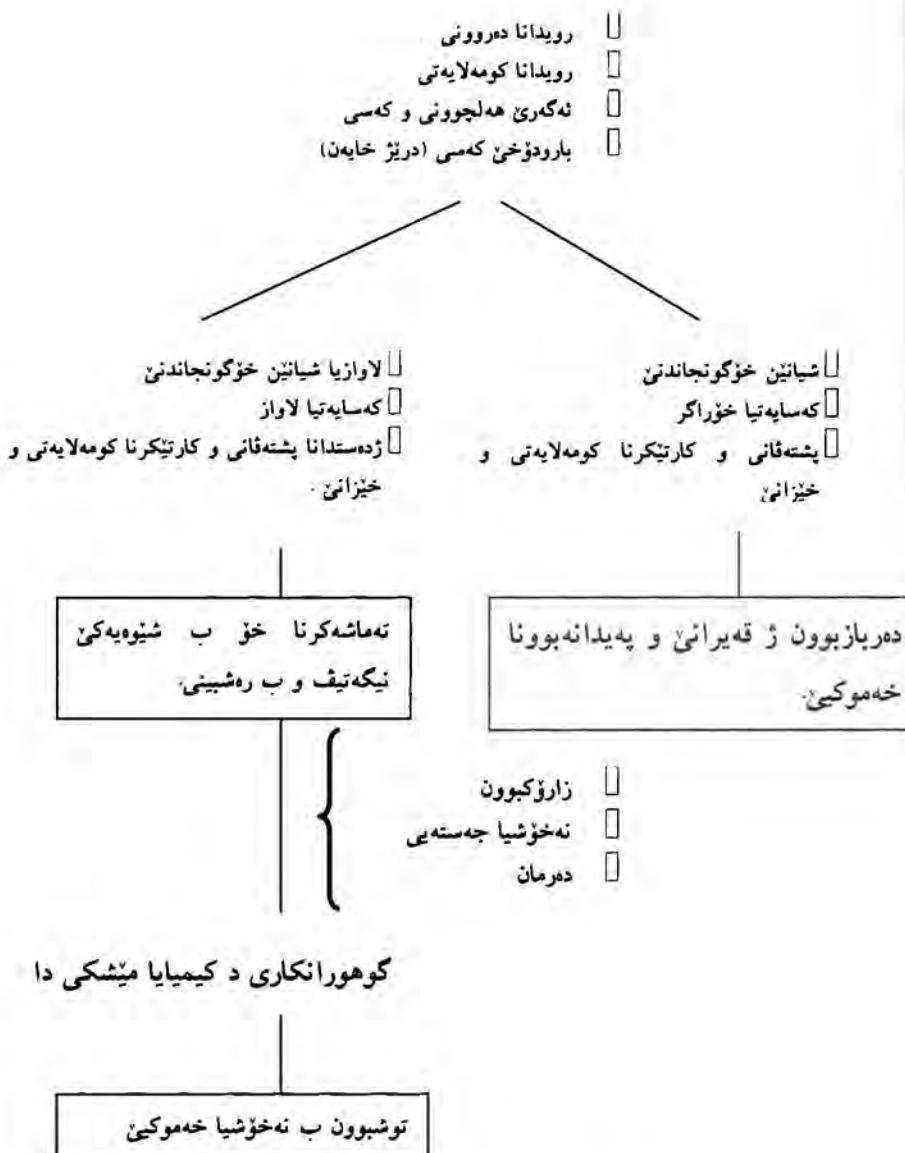
2- پشتى زارۇكبوونى/ د نافا (10)
ئافەتان ئىك ژ ئەوان پشتى زارۇكبوونى توشى حالەتى خەموكىي دېيت، دىاردەن وى: خەم خوارن، تىكچۈونا خەوى، توندى دكەل زارۇكى خۇ و گرنگى يېتىدانا وي، خۇ كىم دېينىت.

3- نه خوښین جهسته بی / کله ک جاران نه خوښین دوم درېژ و ب مهترسی دښه
نه ګډری نه خوشیا خمه موكبی، وکو نه خوشیا دلی و شه کری و شیریه نجی و سل و
په ککد فتن.

4- که سایه تیا که سی نه خوش بهری تو شی ئه فن نه خوښین دبیت / پیکه هاتا که سایه تیا
مرؤقی کارتیکرنا خو ل سه رادی تو شبوونا نه خوشیا خمه موكبی هه یه، راسته همی
مرؤفان نه ګډری تو شبوونا نه خوشیا خمه موكبی هه یه، لی هنله ک مرؤفان نه ګډر و ده لیفا
نهوان پته، نه وزی ڙ نه جامی شیوازی ڙیانا نهوان یا را برد وویه.

5- پیکچوونا کیمیا میشکی / نه وزی ڙ ده رئه نجامي پیکچوونا رژینه رانه کو ل
کوئندامی ده ماریه مرؤقی رویددهن، ڙبو چاره سه ریه د نه فن حاله تی دا ده رمان ده ښه
بکارئنان.

- ڙبو پتر روونکرنا نه ګړین خمه موكبی ئهم د شین نه فن خشته هی بدرجاف بکهین:

نه‌خشی ژماره (21) ئه‌گرین توشبوونا نه‌خوشیین دهروونی (وه‌کو

نه‌خوشیا خه‌موکسی)

جورىن خەموكىي:

خەموكى ل دويش ئەگەر وژىلەرىن نەخۆشىن ل سەر چەندىن جوران دابەش

دېيت:

1- خەموكىا دەرهەكى / ناۋى ئاماڙە ب ئەۋى چەندى دىكەت كو ئەف نەخۆشىه ژ دەرئەنجامى ئەگەرىن دەرەكى پەيدادبىت، ئارىشىن ڙيانى و كوچكىن نزىكى مەرۆقى هىت.

2- خەموكىا نافخۇنى / ل ۋىرە ئەف نەخۆشىه ژ ئەنجامى ڙمارەكى ئەگەرىن نافخۇيا مەرۆقى دا پەيدادبىت، دەمىن ئەم تەماشى لايەن ئەرەكى بىن نەخۆشى بىكەين ئەم ھىچ ئەگەرەكى نابىنин كو بىبىتە ئەگەر ئەقى نەخۆشى.

- دابەشكىرنەكى دىتر ڈى بۇ نەخۆشىا خەموكىي ھەيە:

1- خەموكىا سەرەكى / ئەف نەخۆشىه ژ دەرئەنجامى نەخۆشىن دى پەيدا دېيت.

2- خەموكىا لاوهەكى / ئەف نەخۆشىه ژ دەرئەنجامى نەخۆشىن جەستەمىي و بكارئىنانا دەرمانان پەيدادبىت.

چارەسەرىيا خەموكىي:

ب شىوه يەكىي گشتى خەموكىي سى جورىن سەرەكى بىن چارەسەرىنى ھەنە:

1- چارەسەرى بىرىكا (ئاخفتى).

2- چارەسەرى بىرىكا دەرمانان.

3- چارەسەرى بىرىكا كەھرەبىن (اصدمة كەربائىة).

- وەسواسى :

ئەم د شىن پىناسە يەكى بىلەيىنە وەسواسى (ئەو ھزرىن دووبارە بىووينە كۆ مەرۆف تەشىت كۆنترۇلا ئەوان ھزرا ئەن بىكەت. ئەف چەندە دېيتە ئەگەرىن نەئارامىا مەرۆفى، جونكى بەردهوام ئەف حالاتە دووبارە دېيت)، ب شىۋە يەكى كىشى دوو جورىن وەسواسى ھەنە:

1- جورى ئىكىن (ھزرا وەسواسى)/ ئەۋەزى ئەو حالاتە يە دەمىن كەسى نەخۆش نەشىت ئەقان ھزرا ژ مىشكى خۇدا نەھىلىت، قىانا مەرۆفى ل سەر مەرۆفى زال نابىت بەلكو ب يېچەوانە: ھزرا وى ل سەر ئەوى زال دېيت.

بۇنمۇونە (دەمىن ھزرىن خراب يان ھزرىن كارە كى خراب دەيىنە د مىشكى مەرۆفى دا وئەف مەرۆفە نەشىت خۇ ژ ئەقان ھزرا قورتال بىكەت).

2- جورى دووئى (كىردارى - قەرى)/ ئەو زى ئەو حالاتە يە دەمىن كەسى نەخۆش بەردهوام كارە كى دووبارە دەكەت، سەربارى ئەوى چەندى ب كارە كى نەلۈزىكى دازانىتلى ئەو نەشىت كۆنترۇلىنى ل سەر خۇ بىكەت.

بۇنمۇونە (دەمىن مەرۆف ل سەر ھىلا رىيکە كى دېيت، يان دەمىن ل سەر جادى ترۆمبىلان د ھەزمىرىتھەت).

جەھى ئاماڭى يە ئەو كەسى توشى نەخۆشىا وەسواسى دېيت ئەو كەس ھەست ب ئەوى چەندى دەكەت كۆ ھزرا و كارىن ئەوى نەدروستن لى ئەو نەشىت خۇ ژ ئەڤى چەندى قورتال بىكەت.

دهيته پيشبيينيکون کو نه خوشيا و هسواسي ل دهف که سين ديندار دهيتنه دينن و
ل دهف ئوان که سان ئويين ل جىهه كى كاردىكەن و كارى ئوان پىدفى ب هويربىنى
ھەيە وەکو ئو کەسین ل بانكان كاردكەن.

جورلىن هزرا و هسواسي:

هزرا و هسواسي گەلهك جور ھنه، لى ئەو هزرىن و هسواسي ئەويين ل
رۇزھەلاتا نافەراتى د بېرىلەف ئەفەنە:

1- هزرا و هسواسيا ئايىنى/ دەمى مەرۆف پرسىيارا ھەبۈونا خۇدى دىكت يان بىن
ئەدەبىيە كى بەرامبەرى خۇدى دىكت.

2- هزرا و هسواسي ئەوا گرىدای ب يىسبۇونى قە.

3- هزرا و هسواسي ئەوا گرىدای ب توشبوونا نەخوشى قە.

4- هزرا و هسواسي ئەوا گرىدای ب رىتكىختى تاشتان قە.

5- هزرا و هسواسي ئەوا گرىدای ب توندوتىرىزى قە.

ديارتىرين حالەتىن و هسواسي ئەو حالەتىيە بىن کو گرىدای ب (يىسبۇونى) قە
بونمۇونە (دەمى كەسەك ھەست دىكت کو تىشى كى يىسبۇي، ئەم دى يىنин کو ئەف
كەسە بەردەۋام دەستىن خۇ د شوت داكو پاقىزىن، ئەگەر ئەف كەسە دەستىن خۇ بکەتە
تىشى كى پاقىزى دى هەر رايىت دووبارە دەستىن خۇ شوت.

ئەو کەسى ئەف حالەتە ھەي بىزافى دىكت اخۇز ئارامى و پاراستا خۇ پشت
راتست بىكت) ژېھر ھندى بەردەۋام بىزافى دىكت خۇز ھەرشتە كى پشت راست

بکهت، سهرباري ئهوي چەندى ئەف خۇ پشت راستكرنە ل دەف ھەمى كەسان ھەيە لى رېئا وى ل دەف كەسى توشبووى وەسواسى پتە.

ئەگرلەن نەخوشىا وەسواسى:

ب شىوه يەكى ھوير ئەگرلەن نەخوشىا وەسواسى نەھاتىنە دياكىن، لى هەندەك بوجوون ئەگرلەن ئهوى فەدەگەرىتەقە بۇ ژمارە كا ئەگەران:

1- توشبوونا مەرۆقى ب نەئارامىي (قلق)اي.

2- ئارىشىن كومەلا يەتى يېن رابردۇويمە مەرۆقى دەمى نەھىيە چارەسەركىن.

3- كەسايەتىا مەرۆقى.

4- دەمى مەرۆق توشى هەندەك رويدانان دېيت كو ئەف رويدانە كارتىكىرنى ل مېشكى مەرۆقى بىكەن و دېيتە ئەگەرى نەخوشىا وەسواسى.

چارەسەرييا نەخوشىا وەسواسى:

- چارەسەرييا رەفتارى (سلوكى): ژ باشترين جورى چارەسەرىي يە بۇ نەخوشىا وەسواسى، د ئەقى شىۋازى چارەسەرىي دا (نوژدار و نەخوش) ھەردوو يېڭىھە

ھارىكاريما ھەقدۇو دىكەن داكول سەر ئەقى نەخوشىنى زالى بىن، بونمۇونە نوژدار دى نەخوشى دانىتە د بارودۇخەكى وەسواسى دا و ناهىلىت ئهوى كارى دووبارە بکەت، ئەۋىزى بىرېكا راسپاردىدا وى ب كارەكى دىتىر،

پاشان دی نه خووش ههست بین که دووباره نه بونا ئەقى حالتى هېيج ده رئەنجامەكى خراب ئى پەيدانابىت، ئە ده رئەنجامى ئەقى چەندى ئەف نه خووشە دى ههست ب ئارامىنى كەت.

هندهك جاران نوزدار ژبىچارەسەركرنا نه خووشى دى پەنانى بهتە بدر بكارئيانا دەرمانان.

جەھى ئامازى يە كۆ يا باشتر ئەوه كەسى نه خووش بەشدارىي د پروگرامى چارەسەرىي دا بکەت، داكو ھاريڪاريا ئەوي بکەت و ژيانەكا ئارام دەرباڭكەت.

شىزۆفرىنيا:

بىپورىن نه خووشىيەن دەرروونى وەسا تەماشەي نه خوشىا شىزۆفرىنيايى دەمن

ھەروه كۆ كومەكا نه خوشىيان؛ نەوه كۆ نه خوشىيەك بتىي، بونمۇونە دەمىي بەحسى كەسەكى دەكەين و دېلىڭىز يى توشى نه خوشىا (سيهان) بىووى دى ئامازى ب كومەكا نه خووشىيەن كومقەبۈوى كەين، كۆ ئەف نه خوشىيە هەمى يېڭىھە نه خوشىا (سيهان) يېڭ دئىن، ژېھر ھەندى دەمىي ئەم بەحسى نه خوشىا شىزۆفرىنيايى دەكەين دى ئامازى ب كومەكا نه خوشىيان ھېتە كرن.

يېڭىھى يە بىانىن كۆ نه خوشىا شىزۆفرىنيايى ب راما تا ژېڭىھە بۇونا كەسايەتسى (تفكك الشخصية) نىته، ھەروه كۆ ئەف ھزرە د ناتا خەلکى دا يَا بەربەلاف، بەلكو

شيزوٽ فرينيا ((جودابونا ڪسمى يه ڙڻيانا خو يا پاسته قينه)) واته جيهاهه کا تاييهت بو خو دروست دکهت و تيدها د ڙيت و نهشيت گونجاندنه کي دنافره را ڙيانا واقعى و خه يالي يا خو دروست بکهت، واته نهشيت خه يالي و واقعى ڙيلك جودا بکهت، ئمو ڪسمى توشي نهخوشيا شيزوٽ فرينيانه دبيت نهشيت ئهثان لايٺان ڙيلك جودا بکهت:

راستى / خه يال - ئهز / ئهز نىنم

د حاله تى شيزوٽ فرينيا بهيز دا نهخوش وەسا هدست دکهت کو هيئه کا دهره کي کونتروللى ل سدر عەقلئى وي دکهت و تشهه کي ميشكى ئهوى رادکيشيت، ئهو وەسا هزركهت کو ڪهسانين دهورو بەر د شين برئيکا ئاميره کي تشتئن ئاقا ميشكى وي دا بزانن.

ڪسمى نهخوش هنده ک جاران گوھل ٿاخفتئين دهره کي دبيت، ئهف ٿاخفتنه دئ فەرمانى ل ئهوى کهت چهندين کاران ئهنجام بدھت، دېئزنه ئهفي حاله تى (ھەلوهسا گوھلى بۇونى)، حاله ته کي ديتر ڙي هەيە کو تشتئن جوراو جور دھيئه بەرچاقيئن ڪسمى نهخوش، کو د راستى دا ئهف تشهه نىتن، دېئزنه ئهفي حاله تى (ھەلوهسا دېئنى).

جهى ئامازى يه کو نهخوش هدست ب ئهوى چهندئ ناكھت کو ئهف ديارده بتنى د خه يالا وي دا هەنه و د واقعى دا نىتن، ل دەستپېكى ڪسمى نهخوش دئ د حاله تى ترسيانه کا مرزن دايىت و دەمى ئەم بو دياردکەين کو ئهف حاله ته بتنى هەلوهسەيە ئهوى دەمى ئهف نهخوشە دئ ٿاخفتئين مە رەتكەت، لى پشتى بورينا دەمى دئ بو ئهوى ديارىيەت، کو ئهف حاله ته بتنى د خه يالا ئهوى دا هەيە.

ئهو ڪسمى توشي ئهفي نهخوشى دبيت بېروباوهريئن تاييهت بو دروست دبن و دەمى ڪهسانين دهورو بەر ئهوى شاشيئن بوجووئين وي دياردکەن، وي دەمى ئهف

نه خوشە دى ئەقى چەندى رەتكەت، جەھى ئامازى يە كۆ كەسى نەخوش بىرېكا هندهك
ھىمایىن تايىهت رەفتارىن دەرۋەزەرلەن خۇ تىگەھىت، بونمۇونە (جل وېرگىن
ھونمەندەكىن وەسا تىدگەھىت كۆ پەيامەكە بىۋ ئەوى)، يان دى ئامازى ب ئەوى
چەندى كەت كۆ ئەو (بەردهوام بىع د پەيوهندىي ب كەسانىن دىرۋۆكى يان ناۋدارىن
جىهانى دەكتھەند).

ئەگەرلىن نەخوشىا شىزۇفرىنىيائى:

فەكۈلىنان دايە دىياركىرن كۆ ئەگەرلىن
نەخوشىا شىزۇفرىنىيائى ئەدگەرنەفە بىۋ
ئەگەرلىن تىكچۈونا كارلىن دەمارى يىن
مېشىكى، دەرماتىن تايىهت دى حالەتى ئەقى
نەخۇشى بەرهەف باشبوونى ئە بەت.
جەھى ئامازى يە كۆ رىپرا توшибۇرىن
ئەقى نەخوشى د نافا كومەلگەھى دا نزىكى
(%) يە، لى ئەف رىپرە بلند بىت تا
دگەھىتى (50%) د نافا جىممەكان دا.

زىلەبارى ئەقى چەندى كۆ رويدانىن نەخوش و حالەتىن ترۆمانى (صدمة) ئە
ئەگەرلىن ھارىكىكارن بىۋ توшибۇون ب ئەقى نەخوشى.

هندهك حالەتىن ژىكىشەبۇونا خىزانى و ناكوكى و شەرلىن بەردهوام د نافا
خىزانى دا دېنە ھارىكىكار حالەتى نەخوشى بەرهەف خرابىتر بجىت.

جورلىن نەخوشىا شىزۇفرىنىيائى:

دا بەشكىرنا نەخوشىا شىزۇفرىنىيائى كارەكى ب ساناهى نىنە، چونكى ئەو
پىزانىن دەربارە ئەقى نەخوشى هەين د روون و ئاشكرا نىنە، لى دەمل ئەقى

چەندىز ئىم د شىن نەخۆشىا شىزۆفرىنیابى ل دويىش ئىشانىن وى دابەش بىكەينە سەر چەند جوران:

1- شىزۆفرىنیا گومانى/ د ئەقى جورى دا كەسى نەخۆش دى گومانى ژ دەوروپەرىن خۇ بەت و دى خۇ كەتە قوربانى پلانە كا دارشتى.

2- شىزۆفرىنیا مادە/ ب زەحەمەتلىن جور ژېۇ چارەسەرىي و ئاسايىوونى دەھىتە دانان، چەندىن حالەتىن نەخۆش ل دەف كەسى توшибۇرى دەردكەفن وەكىو (حۆقەدەركىن، ھەلوەسەھەت).

3- شىزۆفرىنیا تەختەمى (تەجىلى)/ د ئەقى حالەتى دا ماسولكىن نەخۆشى رەق دىن و ھىچ بەشە كى لەشى ئەوى نالقىت، و وەكى پەيكەرەكى لى دەھىت.

4- شىزۆفرىنیا پاشى ترۆمانى (بعد الصدمة)/ ئەف جورە پاشى حالەتى ترۆمانى (صدمة) ل دەف مەرۋى پەيدادىيەت، واتە دەمىن ھەست ب نەئارامىن دكەت و فشارىن وى زىلەدەن، واتە پاشى كارەسات و رويدايان نەخۆش ئەف جورى شىزۆفرىنیابى پەيدادىيەت.

5- شىزۆفرىنیا قەرەپوی (تعويضى)/ د ئەقى جورى دا مروف دى زىلەپۈرى دىن قەرەپۈكىندا ھەستى كىيماتىي دا كەت، ب شىوه يەكى كو بەردهوام بەحسى قارەمانىا خۇ بىكەت.

چارەسەرىيا شىزۆفرىنیابى:

د چارەسەرىيا نەخۆشىا شىزۆفرىنیابى دا يېلىقى يە كەسى توшибۇرى ژېۇ نەخۆشخانى بەھىتە رەوانەكىن، ب تايىەتى ل دەستيپەكى پەيدابۇونا ئەقى نەخۆشىي داكو كونترۆل ل سەر ئەقى نەخۆشىي بەھىتە كىن، چارەسەرى دى بىرىكى دەرمانان بىت، ژېھر

هندى بىردىوام دى ل ڙىير چاقدىرييا نۇرۇداران بىت، داكو ل دويىف كوهورىنا حالەتى
وى رىپرا دەرمانانىن ئەسى بېھىتە گوهورىن.

سەربارى ئەسى چەندى يا پىىدىقى يە ئەندامىن خىزانىا كەسى توشبووى ب
سروشتنى ئەفى نەخۆشى بېھىتە هوشىاركىن، داكو بشىن ب شىيۇھەكى دروست
سەرەدەرىيى دەكەل بىكەن، تاكو ڙ نەخۆشىا خۆ قورتال بىت.

- هندهك ئەگەرىن ھەين ھارىكاريا چاکبۇونا نەخۆشى دەن، ڙ ئەوان:

- 1- دەمى ئەف نەخۆشىيە ل دەف ھىچ ئەندامەكى دىتىر بىن خىزانى ئەبىت.
- 2- بەرى توشى ئەفى نەخۆشىيە بىت ئەفى كەسى كەسايەتىدەكا بەھىز ھەبىت.
- 3- ھەبۇونا ئارىشەكا روون و ئاشكرا بۇ نەخۆشىيە.
- 4- ڙىئى كەسى توشبووى بىن مەزن بىت.
- 5- دەستىشانكىرنا بلەز و چارەسەرىيەكا ئىكىسەر.

باشقەمانا عەقلى (التخلف العقلى):

باشقەمانا عەقلى چەندىن يېتىسىن جودا ھەنە، ڙ ئەوان يېتىسان ((نزمىا ئاستى

شىانىن عەقلى يە بۇ بجهە ئىنانا
كاران، يان راوه ستىانا كەشە و وەپارا
عەقلى يە ب شىيۇھەكى كو بىتە
ئەگەرئ نزمىبۇونا ئاستى بىر تىزى
وەكۆ پەككەفتەن د رىقەبرىدا كارىن
خۆ يېئن ژيانى، نەشىت خۆ ڙ

مەترسىيەن ژيانى ب پارىزىت، ژېھر ھندى پىىدىقى ب چاقدىرى و ھارىكاريا دەرۋەنەران
دېيت)).

یان ((نزمیا ئاستى بيرتىزى) يه ژ دهرئەنجامى راوه‌ستيانا گەشە ياعەقلى، كو بىيىتە ئەگەرى ياشقەمانى و د تىكەھشتىن و فيربوونى دا ئەۋۇزى ئەگەر ئەم دەگەل كەسىن ھەمان تەمدن بەراورد بىكەين، ژېھر ھندى جياوازى دنابىھرا كەسى سرۇشتى و كەسىن ياشقەمانا عەقلى ھەمى دى جياوازى يەكا چەنداتى بىت: نە ياكەنلىكى بىت.

ئەگەرلىن پاشقەمانا عەقلى:

توشبوون و ياشقەمانا عەقلى چەندىن ئەگەرلىن جياواز ھەنە، ژ ئەوان:

ئىكىم/ ئەگەرلىن بوماوهى (وراثى):

ئەگەرلىن بوماوهى رولەكى كىرنگ د توشبوونا ياشقەمانا عەقلى دا دەگىرىت، نىزىكى (80%) بوماوه ڇىاشقەمانا عەقلى بەرپرسە.

دەۋەم/ ئەگەرلىن بەرى ژ دايىكبۇونى، يېڭىھاتىه ژ:

1- خوارنا نەباش ياكەنلىكى.

2- دەمى دايىك ياب دووگىان توشى تىشكىدا دېيت، ب تايىھەتى ل سىن ھەيفىن دەستپېكىدا دوو گىانبۇونى دا.

3- خوارنا دەرمان و ماددىن بىن هوشکەر ژلايى دايىكى قە بىن رېئمايىن نۇزدارى.

4- توشبوونا دايىكى ب نەخۆشىا سۆركىن ئەلمانى ل دەمى دووگىانى دا.

5- شاشى د هەۋىمارا كرۇمۇسوماتا دا دېيتە ئەگەرى حالەتى منگولىي (منغولى).

6- جياوازى ياكەنلىكى RH.

سېئم/ ئەگەرلىن دەمى ژ دايىكبۇونى:

1- كىم كەھشتىن ئۆكسىجىنى بولۇزىنى.

2- زەممەتىا ڙ دايکبۇونى:

3- دەمىز زارۆك بەرى دەمىز خۆ ڙ دايک دېيت.

4- حالەتى ترۆمانىن (صدمة) ل دەمىز ڙ دايکبۇونى:

چوارم: ئەگەرلىن پىشى ڙ دايکبۇونى؟

1- ژەھراوىيۇونا زارۆكى ڙ ئەنجامىنى خوارنا دەرمانان.

2- تىكچوون و نەرىكخىستن د رېزىتىن ئىندوكرىن دا (الغدد الصماء)

3- ژنافچوونا خانەيىن مىشكى:

4- خوارنا نەباش، كىم فيتامىن و پروتىن دنقا خوارنى دا.

5- خرابىا ژىنگەها روشه نېيرى.

6- توшибۇونا زارۆكى ب رويدانىن جودا جودا، وەکو (كەفتىن ڙ جەھەكى بلند، يان رويدانەكا ترۆمبىلى).

جورلىن پاشقەمانا عەقلى:

1- پاشقەمانا عەقلى يا سقك / رېزا بىرتىزىئى يا

ئەشان كەسان دەقىتە دنابەرا (70 - 55)،

دېئىرنى (مۇرۇن)، ژىيىن عەقلى ئەوان دەگەھىتە 71

تا 10) سالى، شىياتىن فېربۇونى ل دەف ئەقى

جورى هەتا قۇناغا سەرەتايى يە، هەتا ئاستەكى

مامتاوهەند فېرى كارى پىشەي دىن، شىياتىن ھەين

مفالى ڙ پروگرامىن بەرۋەدەي بىيىن، ژلايىنى

كومەلایەتى فە شىياتىن ھەين سەرەدەرىن دەكل كەساتىن دەرۋوبەر بىكەن، و پشتەستىنى

ل سەر خۆ بىكەن، لى ئەف كەسە پىندىنى ب رىنمايان ھەنە.

- 2- پاشقەمانا عەقلى يا ناقىجى / رىزرا ز بىرتىزيا ئەقان كەسان دكەفيتە دنابەرا (54)، و دېئىنە ئەقان كەسان (كىيل - ابلە)، ژىيەن عەقلى ئەوان دكەفيتە دنابەرا (3) تا

7 سالى، شىانىن ئەوان يىئىن قىربۇونى د لاوازن، و ژلايىن زمانى ۋە ڑى د لاوازن، لى ڙبۇ ب ساناهىكىرنا كارى ئەوان دېيت بېھىنە راھىتان دا داکو ئەو ب خۆ بشىئىن خزمەتا خۆ بىخەن، لى ئەف جورە كەسە نەشىئىن پەيوەندىيەن كومەلايەتى دروست بىخەن.

- 3- پاشقەمانا عەقلى يا بېھىز / رىزرا زىرەكىا ئەقان كەسان ل زىر (25) دايە، دېئىنە ئەقان كەسان (كەمەزە - معتوه)، ئەف كەسانە يېدۇنى ب

سەرپەرشتىيەكە تەمام ھەنە ژلايىن خىزانى و سازىين تايىمت ۋە، ئەف كەسە ژلايىن رۆخسار و شىوارى سەرى ئەوان د ئاشكرانە، ئەقان كەسان ھىچ مفایيەك نىنە و نەشىئىن ھىچ كارەكى ئەنجام بىلەن.

لیستا زیلمران

زیلمران عدهه بی:

1. ابراهيم ، عبد الستار (1985) الانسان وعلم النفس ، سلسلة علم المعرفة ، مطبعة الرسالة ، الكويت .
2. ابو حويج ، مروان وآخرون (2003) مدخل الى علم النفس التربوي ، ط 1 ، دار البازوري للنشر ، عمان -الأردن.
3. أبو رياش ، حسين و عبدالحق ، زهرية (2007) : علم النفس التربوي ، ط 1 ، دار المسيرة للنشر والتوزيع ، عمان ، الاردن .
4. أبو رياش ، حسين وآخرون (2006) : الدافعية والذكاء الانفعالي ، ط 1 ، دار الفكر للنشر والتوزيع ، عمان ، الاردن .
5. أبو سماحة ، كمال ، وآخرون (1992) : تربية المراهقين والتطوير التربوي ، دار الفرقان للنشر والتوزيع ، عمان ، الاردن .
6. الأحمد، أمل (2001): بحوث و دراسات في علم النفس ، الطبعة الأولى ، مؤسسة الرسالة للطباعة والنشر والتوزيع ، بيروت.
7. الاحمي، محمد بن علية (2005) : " الذكاء الوج다اني وعلاقته بالذكاء المعرفي والتحصيل الدراسي لدى عينة من طلاب جامعة طيبة بالمدينة المنورة " ، مجلة العلوم الاجتماعية ، بصدرها مجلس النشر العلمي - جامعة الكويت المجلد : 35 العدد 4
8. ادلر ، الفرد (1987) العصاب بحث في علم النفس ، ترجمة احمد الرفاعي وفارس ظاهر ، ط 1 ، دار مخيو للنشر والطباعة ،بيروت -لبنان.
9. اشول ، عز الدين (1984): علم نفس النمو ، ط 2 ، مكتبة الانجلو المصرية ، القاهرة ، مصر .

10. الألوسي ، جمال وعلي خان ، امية ، (1983) ، علم النفس الطفولة والمراهاقة ، مطبعة جامعة بغداد .
11. ب . م ، فويس : د ت (افاق جديدة في علم النفس) ترجمة فؤاد ابو الحطب ، دار عالم الكتاب ، القاهرة .
12. بدوى ، أحمد زكي (1980): معجم مصطلحات العلوم الاجتماعية ، مكتبة لبنان ، بيروت .
- 13.بني يونس ، محمد (2004) : مبادئ علم النفس ، دار الشورق للنشر والتوزيع ، عمان ، الاردن .
14. توق ، محى الدين وعبد الرحمن عدس (1995): المدخل الى علم النفس ، ط5 ، دار الفكر للنشر والتوزيع ، عمان ، الاردن .
15. الجسماني ، د. عبد علي ، (1983) ، سيكولوجية الطفولة والمراهاقة وحقائقهما الأساسية، مكتبة أفاق عربية ، مكتبة الفكر العربي .
16. الجسماني ، عبد علي (1994): علم النفس وتطبيقاته الاجتماعية والتربوية ، ط1 ، الدار العربية للعلوم .
17. جلال ، سعد (1974): المرجع في علم النفس ، دار المعارف بمصر .
18. جولمان، دانييل (2000): النكاء العاطفي ، ترجمة: ليلي الجبالي ، سلسلة عالم المعرفة، الكويت، مكتبة الوطن.
19. الحجار، محمد حمدي(1998)علم النفس المرضي، دار النهضة العربية، بيروت، لبنان.
20. حسن ، عبد الباسط محمد 1982 ، أصول البحث الاجتماعي ، مكتبة وهبة ، القاهرة .
21. حسني ، عاهد (2001) النفس الصحة والتربية والعلاج ، مطبعة الاصدقاء ، بغداد -العراق .

22. الحفي، عبد المنعم (1995) موسوعة الطب النفسي ، المجلد الاول ، مكتبة مدبولي ، القاهرة .
23. الحفي، عبد المنعم (1995) موسوعة الطب النفسي ، المجلد الثاني ، مكتبة مدبولي ، القاهرة .
24. الحفي، عبد المنعم (1995) المعجم الموسوعي للتحليل النفسي، مكتبة المدبولي، القاهرة، مصر.
25. خوالدة ، محمود عبدالله محمد (2004) : الذكاء العاطفي الذكاء الانفعالي ، ط1 ، دار الشروق للنشر والتوزيع ، عمان ، الاردن .
26. الخولي، محمد علي (1981): قاموس التربية، الطبعة الاولى، دار العلم للملائين، بيروت .
27. داود ، عزيز حنا والعبدي ، ناظم هاشم .(1990) علم نفس الشخصية ، الموصل ، مطبعة التعليم العالي .
28. الدباغ ، فخرى (1977) اصول الطب النفسي ، ط2، مؤسسة دار الكتب للطباعة والنشر .
29. الدباغ ، فخرى (1968) الموت إختيارا ، دار الطبيعة ، بيروت.
30. راجح ، احمد عزت : د ت (اصول علم النفس) المكتب الصرى الحديث ، القاهرة .
31. رباع ، محمد شحاته (1994) : قياس الشخصية ، دار المعرفة الجامعية ، الاسكندرية ، مصر .
32. رزوق ، أسعد (1977): موسوعة علم النفس ، ط1 ، مطبع الشروق ، بيروت
33. الريماوي ، محمد عودة وآخرون (2004) : علم النفس العام ، ط1 ، دار المسيرة للنشر والتوزيع ، عمان ، الاردن.

34. الزغول ، عماد عبدالرحيم (2002) : مبادئ علم النفس التربوي ، ط 2 ، دار الكتاب الجامعي ، العين ، الامارات العربية المتحدة .
35. زكي، محمد شفيق ومحمود فتحي عاكاشة(1997): علم النفس الاجتماعي ، المكتب الجامعي الحديث، القاهرة.
36. زهران، حامد(2002)الصحة النفسية، بيروت، دار النهضة العربية للطباعة والنشر، لبنان.
37. الزوبعي، عبدالجليل (1984): علم النفس الاجتماعي ، عالم الكتب، القاهرة.
38. زيدان، محمد مصطفى (1977). علم النفس التربوي الاجتماعي، دار النهضة العربية، القاهرة.
39. السامرائي ، نبيه صالح و أميمين ، عثمان علي (2002) : مقدمة في علم النفس ، دار زهران للنشر والتوزيع ، عمان ،الأردن .
40. سوين، ريتشارد (1979). علم الامراض النفسية والعقلية، ترجمة احمد عبد العزيز سلامة، القاهرة، دار النهضة العربية.
41. شحاته ، حسن وآخرون (2003) : معجم المصطلحات التربوية والنفسية ، ط 1 ، الدار المصرية اللبنانية ، القاهرة .
42. الشرقاوى ، انور(1992) : علم النفس المعرفي المعاصر ، مكتبة الانجلو المصرية ، القاهرة .
43. صالح ، قاسم حسين (1997): الشخصية بين التنظير والقياس ، ط 1 ، مكتبة الجيل الجديد ، صنعاء .
44. عاقل، فاخر (1971). معجم علم النفس، ط 1، دار العلم للملايين، بيروت.
45. شلتر، داون (1983)، نظريات الشخصية، ترجمة حمد دلي الكريولي وعبد الرحمن القيسي، مطبع التعليم العالي، بغداد.

46. العتوم ، عدنان يوسف وأخرون (2005) : علم النفس التربوي النظرية والتطبيق ، ط1 ، دار المسيرة للنشر والتوزيع ، عمان ، الاردن.
47. عثمان ، سيد أحمد(1986): المسؤولية الاجتماعية والشخصية المسلمة ، الطبعة الثانية ، مكتبة الانجلو المصرية ، القاهرة.
48. عدس ، عبدالرحمن و توق ، محي الدين: 1986 (المدخل الى علم النفس) دار جون وايلي واولاده ، بيروت ، لبنان .
49. عسکر ، علي (2000): ضغوط الحياة وأساليب مواجهتها ، ط1 ، دار الكتاب الحديث ، الكويت .
50. عكاشة ، أحمد (1976): الطب النفسي المعاصر ، مكتبة الانجلو المصرية ، القاهرة .
51. العناني ، حنان عبد الحميد،2002،علم النفس التربوي ،ط2،دار صفاء للنشر ، عمان- الاردن.
52. عوض، عباس محمود (1980). مدخل الى الاسس النفسية والفسيولوجية للسلوك ، دار المعرفة الجامعية، القاهرة.
53. فهمي ، مصطفى (1971) الانسان وصحته النفسية ، مكتبة الانجلو المصرية ، القاهرة .
54. فهمي، مطفي ومحمد علي القطن (1975): علم النفس الاجتماعي ،مكتبة الانجلو المصرية ، القاهرة .
55. فؤاد أبو حطب و عبدالحليم السيد (1992) : علم النفس فهم السلوك الانساني وتنميته ، مؤسسة دار التعاون ، القاهرة
56. القبي ، بشير سالم : 1986 (السلوك ، فهمه وتشخيصه) الدار الجماهيرية للنشر والتوزيع ، ليبيا .

57. قطامي ، يوسف و عدس ، عبدالرحمن ، 2002 (علم النفس العام) دار الفكر ، عمان ،الأردن .
58. كمال، علي (1983): النفس " انفعالاتها و أمراضها وعلاجها " ، دار النهضة العربية للطباعة والنشر ، بغداد.
59. كوافحة ،تيسير مفلح، 2004، علم النفس التربوي وتطبيقاته في مجال التربية الخاصة ،ط1، دار المسيرة للنشر ، عمان-الأردن.
60. الكيال ،دحام (1973) الصحة النفسية والنمو ، ط1 ، مطبعة دار السلام - العراق .
61. لازروس ، ريتشارد ، س (1989) الشخصية ، ترجمة سيد محمد غنيم و محمد عثمان نجاتي ، ط3 ، دار الشروق ، القاهرة .
62. ليندال ، دافيدوف : (مدخل علم النفس) ط4 ، دار ماكجروهيل ، بيروت
63. محمد ، محمد جاسم (2004) : المدخل الى علم النفس العام ، ط 1 ، دار الثقافة للنشر والتوزيع ، عمان ،الأردن .
64. ملكية ،لويس كامل (1994): العلاج السلوكي وتعديل السلوك ، الطبعة الثانية ، الانجلو المصرية ، القاهرة .
65. الهابط محمد السيد ، (1987) : دعائم الصحة النفسية - مكتبة الأنجلو المصرية القاهرة
66. هول كالفين ، ولندزمن (1978) : نظريات الشخصية ، طبعة 2 ، مطبعة الشايخ للنشر ، القاهرة .
67. الهبتي ، مصطفى عبد السلام (1975): القلق (دراسات عن القلق والأمراض النفسية الشائعة) ، ط1 ، مطبعة دار السلام ، بغداد.

68. الوقی ، راضی (2003) : مقدمة في علم النفس ، ط 3 ، دار الشورق للنشر والتوزيع ، عمان ، الاردن .

- زیلمرین ننگلیزی:

69. A. Nieder (2002) Seeing more than meets the eye : processing of illusory contours in animals. Journal of comparative psychology A: Neuroethology, Sensory, Neural, and Behavioural physiology.
70. Blake, Randolph and Sekuler, Robert (2006), Perception, 5th edition, the McGraw-Hill Companies, Inc.
71. Chang, D.; Dooley, L. and Tuovinen, J. E (2002). Gestalt Theory in Visual Screen Design-A new look at an old subject,
<http://crpit.com/abstracts/CRPITV8Chang.htm> .oro.open.ac.uk
72. E. Bruce Goldstein (2007) Sensation and Perception, 7th edition, Thomson Learning. Inc. USA.
73. Eysenck, Michael W. (2004) Psychology, psychology press Ltd.
74. Gleitmen, Henry, Fridlund, Alan J. and Daniel Risbery (2010) Psychology 6th Edition. W.W.Norton and Company, Inc, 500Fifth Avenue, New York, London.

75. Goldstein, E. Bruce (2013) Sensation and Perception 8th edition, wadsworth, Engage Learning.
76. Harman, Robert L., U Kentucky, Counseling Ctr (1974) Goals of Gestalt therapy, Professional Psychology, Vol 5(2), May pp. 182-184. American Psychological Association
77. Henry L. Roediger and Others (1996) Psychology, 4th edition, West pollution company, New York.
78. Howitt, Dennis and Cramer, Duncan, (1997), Anintroductionontostatistics inpsvchology, prentice hall, Harrester wheat she af , London.
79. Jay, Friedenberg, Gordon, Silverman (2006), Cognitive science an introduction to study on mind Sage Publications, Inc.
80. Lipman , matthew (1994) : Thinking in Education , Cambridge University Press .
81. Mayer, J & Salove, P (1997) Models of Emotional Intelligence , handbook of intelligence , Cambridge , UK : Cambridge University Press.
82. Mayer, J. (2001): Emotional Intelligence and Giftedness, Journal of Roeper Review, Apr. Vol.23 Issue 3, p.131-137.
83. Miller, Patricia H.(2011) Theories of Developmental Psychology. 5th edition. Worth Publisher New York.

84. Murphy. P.K. (1988). Psychological testing Principles and application – New York. Hall international.
85. Nolen-Hoeksema, Susan, L. Fredrickson, R.Loftus and A. Wagenaar(2009) Introduction to Psychology, 15th edition, wadsworth, Cengage Learning, UK.
86. Nunnally , J .C.(1978) : Psychometric Theory .mcgraw-hill, New York .
87. Oneil , John (1996) : on Emotional intelligence : A conversation with Daniel Goleman .journal of Educational Leadership. Vol.54.N1.
88. Santrock, John W & Bartlett James C (1986) Developmental Psychology. Wm. C. Brown Publishers.
89. Siegler, Robert S & Alibali, Martha Wagner (2005) Children's thinking. Pearson Prentice Hall New Jersey.
90. Sjoberg ,Lennart (2001) : Emotional Intelligence And Life Adjustment Center for Risk , Research Stockholm School of Economics .Sweden SSE/EFI Working Paper Series in Business Administration , No :8
91. Smith, Edward E. ,Nolen-Hoeksema, Susan, Fredrickson, Barbara , Loftus, Geoffrey R , Contributors, Dary J. Bem and Contributor,

- Stephan Maren(2003) Introduction of psychology, 14th Editio n, wadsworth, division of Thomson Learning Inc.
92. Stanley, J. & Hopkins K. (1972): Educational and Psychological Measurement and Evaluation, New Jersey, Printic Hall.
93. Watson, G.B. and Glaser, E.H. (1964) Watson – Glaser Critical thinking Appraisal, New York, World Book Co.
94. William E. Glassman and Marilyn Hadad (2009) Approaches to Psychology, 5th edition, McGraw-Hill Education, Open University press.

مجله علمی پژوهشی

